

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA İPTAL DAVALARI
BAKIMINDAN DAVAYA FER'İ MÜDAHALE

Yüksek Lisans Tezi

Haydar Görkem BALLIKTAŞ

Ankara-2024

T.C.
ATILIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI
KAMU HUKUKU YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK İDARİ YARGILAMA HUKUKUNDA İPTAL DAVALARI
BAKIMINDAN DAVAYA FER'İ MÜDAHALE

Yüksek Lisans Tezi

Haydar Görkem BALLIKTAŞ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Metin GÜNDAY

Ankara-2024

KABUL VE ONAY

Haydar Görkem BALLIKTAŞ tarafından hazırlanan ‘‘Türk İdari Yargılama Hukukunda İptal Davaları Bakımından Davaya Fer’i Müdahale’’ başlıklı bu çalışma, 07/06/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin GÜNDAY (BaŐkan-DanıŐman)

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ (ye)

Doç. Dr. D. Çiğdem SEVER (ye)

Prof. Dr. őule TUZLUKAYA

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

- Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

..../...../2024

Haydar Görkem BALLIKTAŞ

ÖZ

BALLIKTAŞ, Haydar Görkem. Türk İdari Yargılama Hukukunda İptal Davaları Bakımından Davaya Fer’i Müdahale, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2024.

Hukukumuzda dava iki taraf sistemi üzerine kurulmuştur. Yapılan yargılama sonucunda verilecek olan hüküm, kural olarak davacı ve davalı tarafla ilgilidir. Fakat çoğu kez, dava konusu olan uyuşmazlıklar, davanın tarafları dışındaki üçüncü kişilerin hukuki durumlarını da olumlu veya olumsuz biçimde etkileyebilir. Bundan dolayı, yargılama usullerine ilişkin kanunlarda, üçüncü kişilerin davaya katılmasına imkân veren hukuki kurumların düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Nitekim, idari yargılama hukukuna ilişkin usûl kurallarını düzenleyen kanun olan, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda da “*üçüncü şahısların davaya katılması*” başlığı altında, davanın tarafları dışında yer alanların, kanunda öngörülen şartları sağlaması koşuluyla, davaya müdahale etmelerine imkân verilmiştir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu, üçüncü kişilerin davaya katılmasına imkân veren kurum olan, fer’i müdahaleyi, münhasıran düzenleme konusu yapmamış ve diğer birçok usûl hukuku kurumu ile birlikte, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na yollamada bulunmak suretiyle düzenleme yöntemini tercih etmiştir. Amaçları, ilkeleri ve özellikleri birbirinden farklı olan iki yargılama usulüne ilişkin, farklı iki kanun arasında norm transferinin yapılması, teorik açıdan olduğu gibi, uygulamada da birtakım sorunlar yaratmaktadır. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda düzenlenen usul kuralları, özel hukuk mantığı içerisinde ve tarafların eşit oldukları var sayılarak özel hukuk uyuşmazlıklarına göre düzenlenmişlerdir. Bütün bu hususların bir yollama ile idari yargılama usulüne dahil edilmesi doğru olmayacaktır. İşte bu bağlamda, çalışmamızın konusu, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda yer alan fer’i müdahaleye ilişkin hükümlerin, idari yargılama hukukunda, özellikle iptal davaları bakımından, farklılaştırılarak uygulanması sorunudur.

Bu bağlamda çalışmada, fer’i müdahaleye ilişkin genel bilgilere yer verilerek, hukukumuzda davaya katılmaya imkân veren benzer hukuki kurumlar ile karşılaştırılması yapılmıştır. Ayrıca fer’i müdahalenin idari yargılama hukukunda uygulanması ve sonuçlarına yönelik olarak, ilgili kurumun, neden medeni yargılama hukukundan, farklılaştırılarak uygulanması gerektiği somutlaştırılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İdari Yargılama Usulü, Davaya Müdahale, Fer'i Müdahil, Asli Müdahil, Davanın İhbarı.

ABSTRACT

BALLIKTAŞ, Haydar Görkem. Secondary Intervention in Administrative Judicial Procedure As Observed At The Law Suits of Nullity in Turkey's Judicial System, Master's Thesis, Ankara 2024.

In Turkish judicial system court trial of a law suit is based upon exclusively two parties only. Hence any judgement given at the completion of a trial pertains, as a rule, the suitor and the defendant. In most law suits, however, it has been witnessed that the dispute examined within the main case at hand also exerts a positive –or, conversely negative- impact upon the legal stand of the members of a third party other than the two original parties. It is for this reason that certain amendments have been inserted into the body of the judicial procedural laws by dint of which the third party is entitled to participate in proceedings. As a matter of fact, the “*Law No 2577 on Administrative Judicial Procedure*” declares, under the headline of “*Rules of the participation of the third-party-members in proceedings*”; and thus the said law enables the third party members to interfere the case, provided that the legal demands of the law mentioned above are met by them.

The “*Law No 2577 on Administrative Judicial Procedure*” has so far stayed away from producing a legislation concerning “*secondary intervention*” in particular. Instead of taking a step to this end, it preferred to approach the matter by referring to the “*Law No 6100 on Civil Procedure Act*” and at some times by referring to various *Judicial Law*. Since those two laws are entirely different from one another by their respective purposes, principles and spirits; such norm transfer as this one has caused the emergence of problems in both theoretical and practical sense of the word. The rules one finds in “*Code of Civil Procedures*” are regulated in accordance with “*private law*” logic, based upon the equality of two parties and composed in concern with “*private law*” disputes. Therefore the consideration of those issues which are within the scope of “*Administrative Judicial Procedure*” merely via such references is not a correct choice of adoption.

In view of the applications of secondary intervention in the field of Administrative Law suits and their respective outcomes; this study will proceed to exhibit concretely the reason why there exist necessity of applying secondary

intervention as a unique form of practice which is entirely distinct from Code of Civil Procedures.

Keywords: Administrative Judicial Procedure, Intervention, Secondary Intervenor, Principal Intervenor, Notice of Litigation to Third Party.

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmamı tamamlamamda bana desteğini esirgemeyen, her daim yol gösteren ve öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyacağım danışmanım değerli hocam Sayın Prof. Dr. Metin GÜNDAY’a saygı ve şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca değerli görüş ve önerileri ile çalışmaya yön veren jüri üyeleri saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ali AKYILDIZ’a ve Doç. Dr. D. Çiğdem SEVER’e çok teşekkür ederim.

Bu zamana kadar olduğu gibi bana her konuda destek olan, hayatımdaki en büyük şanslarım olarak addettiğim, iki değerli çınarım Annem ve Babama sonsuz sabırlarından dolayı müteşekkirim. Tez yazım aşamasında her zaman desteğini gördüğüm ve çalışma boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan kıymetli hukukçu Av. Yılmaz DURUOĞLU’na da ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: FER’İ MÜDAHALE HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	4
1.1 Tarihsel Gelişimi ile Anlamı, Amacı ve Hukuki Niteliği	4
1.1.1 Fer’i müdahale kurumunun tarihsel gelişimi	4
1.1.1.1 Roma hukukunda.....	5
1.1.1.2 Orta Çağ İtalyan doktrininde	7
1.1.1.3 Orta çağdan sonraki dönemlerde	9
1.1.1.4 Türk hukukunda.....	10
1.1.1.4.1 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’ndan önceki düzenlemeler.....	10
1.1.1.4.2 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’ndaki düzenleme	12
1.1.1.4.3 Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki düzenleme	13
1.1.1.4.4 İdari yargılama usulünde müdahale kurumunun tarihi seyri.....	14
1.1.2 Fer’i müdahale kurumunun anlamı, amacı ve hukuki niteliği	23
1.1.2.1 Anlamı	23
1.1.2.1.1 Terim sorunu ve tanımı	25
1.1.2.2 Amacı.....	28
1.1.2.2.1 Tarafın korunması	28
1.1.2.2.2 Usul ekonomisinin sağlanması	30
1.1.2.2.3 Uyuşmazlığın daha iyi açıklanması	31
1.1.2.2.4 Silahların eşitliği ilkesi ve fer’i müdahale	32
1.1.2.2.5 Hukuki dinlenilme hakkı ve fer’i müdahale	36
1.1.2.3 Hukuki niteliği.....	37
1.2 Türk Hukukunda Üçüncü Kişilerin Davaya Katılmasını Sağlayan veya Birlikte Davada Yer Alma İmkânı Veren Benzer Kurumlar ile Fer’i Müdahalenin Karşılaştırılması.....	41

2.1.1.5 Teminat	108
2.1.2 Fer'i müdahale talebinde bulunulması usulü	109
2.1.3 Müdahale talebinin karara bağlanması	111
2.1.3.1 Müdahale talebinin reddi	112
2.1.3.2 Müdahale talebinin kabulü	113
2.1.3.2.1 Davacı yanında yer almak suretiyle, davaya (fer'i) müdahil olarak katılmak	115
2.1.3.2.2 Davalı yanında yer almak suretiyle, davaya (fer'i) müdahil olarak katılmak	117
2.2. Fer'i Müdahilin Davadaki Durumu (Hakları), Müdahalenin Etkisi ve Fer'i Müdahilin Kanun Yoluna (Bağımsız Olarak) Başvurabilmesi Sorununun İrdelenmesi.....	119
2.2.1 Fer'i müdahilin davadaki durumu (hakları).....	119
2.2.2 Müdahalenin etkisi.....	125
2.2.3 Fer'i müdahilin kanun yoluna (bağımsız olarak) başvurabilmesi sorununun irdelenmesi.....	128
SONUÇ.....	137
KAYNAKÇA.....	140
TURNİTİN RAPORU.....	150
ÖZGEÇMİŞ.....	152

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AHİM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AHİS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY.	: Anayasa
AYM	: Anayasa Mahkemesi
BİM	: Bölge İdare Mahkemesi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
D.	: Dairesi
DD.	: Danıştay Dergisi
DİBK	: Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararı
Dn.	: Danıştay
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
HD	: Hukuk Dairesi
HGK	: Hukuk Genel Kurulu
HK	: Harçlar Kanunu
HMK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HMUK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kurulu
İDDK	: İdari Dava Daireleri Kurulu
İşMK	: İş Mahkemeleri Kanunu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
K.	: Karar
K.T.	: Karar Tarihi

NK	: Noterlik Kanunu
R.G.	: Resmî Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
sy.	: Sayı
T.	: Tarih
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Ve sair
Y.	: Yıl
YD	: Yürütmeyi Durdurma
Yön.	: Yönetmelik
Yr.	: Yargıtay

GİRİŞ

Türk hukukunda dava iki taraf sistemi üzerine kurulmuştur. Buna göre, görülmekte olan davada, davacı ve davalı olmak üzere iki taraf bulunmalıdır. Davacı veya davalı tarafta birden fazla kimsenin yer alabilmesi mümkün olsa da davada üçüncü bir taraf yoktur. Fakat bu demek değildir ki, yapılan yargılama sonucunda verilen hüküm, taraflar dışında hiç kimseyi olumlu veya olumsuz etkilemesin. Öyle ki; pratikte, davacı veya davalı taraf hakkında verilmiş olan kararların, bunlar dışında yer alan kimseler, yani üçüncü kişiler hakkında da etkili sonuçlar doğurduğu bir gerçektir. Özellikle günümüzdeki sosyal ve teknik gelişmeleri göz önüne aldığımızda, bireyler arasında yaşanan uyuşmazlıkların çeşitlendiği ve bu durumun da doğrudan hukuki ilişkileri etkilediğini söyleyebiliriz. Doğal olarak bunun sonucunda, üçüncü kişilerin hukuki durumunu etkileyen, onların davada yer almasını gerektiren hukuki ilişkilerin de arttığı bir gerçektir. Buna rağmen, söz konusu bu etkileşim, üçüncü kişilerin davaya taraf olarak katılmasını gerektirmez. Fakat üçüncü kişilerin, davanın sonucundan olumlu veya olumsuz etkilenmesi ihtimali gözetildiğinde, kendi hukuki yararlarını koruyabilmelerini teminen, davaya dahil olmaları hususu da ayrı bir zaruret hali doğurmaktadır. İşte bu anlayışın bir gereği olarak, verilecek olan hükümden etkilenecek olan üçüncü kişilere, taraflar yanında davaya müdahale edebilmesi imkânı tanınmıştır. Söz konusu bu imkân dahilinde, üçüncü kişi, dava sonunda verilecek olan hükmün hukuki durumuna olumlu bir katkı yapmasını sağlayabileceği gibi; olumsuz bir etki yapmasını da pekâlâ önleyebilir. Bunu sağlayacak olan kurum ise, usul hukukunda düzenlemesini bulan fer'i müdahaledir.

Üçüncü kişilerin görülmekte olan davaya müdahalesi, yukarıda izah ettiğimiz gerekçeler kapsamında kamu yararına da hizmet etmektedir. Çünkü, üçüncü kişinin davaya müdahalesi, iki taraf arasındaki uyuşmazlık konusunun daha iyi açıklanmasını ve hükmün hakkaniyete uygun verilmesini sağlar. Böylece üçüncü bir kişinin davaya katılması, taraflar bakımından herhangi bir olumsuzluk yaratmayacaktır.

Müdahale kurumu, üçüncü kişilerin korunmasının en etkili yollarından birisi olduğu için, birçok hukuk sisteminde kabul edilmiştir. Hukukumuzda da üçüncü kişilerin derdest davaya katılmalarını sağlayan fer'i müdahale kurumu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu bağlamda, medeni yargılama usulünde adli yargıç, davanın taraflarının getirdiği kanıtlarla bağlı olup, davada

kendiliğinden kullanabileceği yetkileri sınırlıdır. Bu nedenle, davada taraf olmayan ve fakat dava sonunda verilecek olan hükümden hak veya menfaati etkilenecek olan üçüncü kişilerin, söz konusu bu hak ve menfaatlerini koruyamayacağı endişesiyle, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda davaya katılma (ve davanın ihbarı) müesseseleri öngörülme suretiyle, üçüncü kişilerin de açılmış bulunan bir davaya katılabilmelerine imkân verilmiştir.

İdari yargılama hukukunda ise, üçüncü kişilerin davaya katılmasına olanak sağlayan, davanın ihbarı ve davaya müdahale kurumları, münhasıran 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda düzenlenmemiş ve Kanun'un 31.maddesi kapsamında, diğer pek çok hukuki kurum ile birlikte, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yollamada bulunulmuştur. Yukarıda bahsettiğimiz şekilde, medeni yargılama usulünde, *“ taraflarca getirilme ilkesi geçerlidir ”*. Oysa, idari yargılamada ise, *“ re'sen araştırma (re'sen tahkik) ilkesi ”* nedeniyle, idare yargıcının davadaki yetkileri son derece geniştir. Şöyle ki; idare yargıcı, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 20.maddesinin ilk fıkrasında öngörüldüğü üzere, bakmakta olduğu davaya ilişkin her türlü inceleme ve araştırmayı kendiliğinden yapmaya yetkilidir. İdare yargıcı, anılan bu yetkisi dolayısıyla, bakmakta olduğu davanın karara bağlanması için gerekli gördüğü her türlü bilgi, belge ve kanıtı kendiliğinden toplayabilir. Fakat buna rağmen, idari davalar sonucunda verilecek kararlarla hak ve menfaatleri etkilenebilecek olan üçüncü kişilere de, yanında davaya katılacakları tarafın iddia ve savunmalarını güçlendirmeleri ve böylece uyuşmazlığın daha adil bir şekilde çözülmesine katkıda bulunabilmeleri amacıyla, yukarıda belirtildiği gibi, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31.maddesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yapılan yollama ile, medeni yargılama hukukundaki, davanın ihbarına ve davaya katılmaya ilişkin hükümlerin, idari yargılamada da uygulanmasına imkan verilmiştir.

Bu bağlamda, çalışmanın ana konusu, medeni yargılama hukukuna yapılan yollama kapsamında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin, idari yargılama hukukunda farklılaştırılarak uygulanması sorunudur. Zira işlevleri, ilkeleri ve amaçları aynı olmayan iki ayrı yargılama usulünde, işin mahiyeti itibarıyla, bahsedilen hedeflere ulaşılmasını sağlayacak usul kurallarının da farklı şekilde uygulanması gerekmektedir. Öyle ki, adli yargıda hâkimin, yargılama sonucunda vereceği kararlar kural olarak, sübjektif (öznel) hukuki durumlar yaratırken ve bu durum da daha ziyade davanın taraflarını ilgilendirirken; idari yargıda, idarenin kamu gücü ayrıcalığına

dayanan yetkilerini kullanarak yapmış olduğu idari işlemler, konu unsurları bakımından sübjektif bir hakka ilişkin olsa bile, hukuka uygunlukları bakımından tüm idare edilenleri ilgilendirmektedir. O halde, taraflar arasındaki eşitliğe dayanan bir ilişkideki uyuşmazlığın çözümüne yönelik olan usul kurallarının, taraflar arasında (idare lehine) yaratılmış eşitsizlik temeline dayanmış olan bir yargılama usulünde aynı şekilde uygulanması beklenemez.

Sonuç olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na gönderme yapılan hukuki müesseselerini (konumuz dahilinde davanın ihbarı ve davaya müdahale kurumlarını), bir idari davada uygularken, idari yargılama usulünün; ilke, amaç ve özelliklerine yani idari rejimin gereklerine aykırı düşmeyecek şekilde, özen gösterilmesi gerekmektedir.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında, fer'i müdahale kurumunun öneminin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak için, ilk olarak tarihsel gelişimi irdelenmiş ve anılan bu kurumun anlamı açıklandıktan sonra, amacı ve hukuki niteliğine ilişkin tespitlere yer verilmiştir. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda, medeni yargılama hukukuna yollama yapılırken, "*üçüncü şahısların davaya katılması*" başlığı kullanıldığı için, özellikle asli müdahale kurumu özelinde, Türk hukukunda, üçüncü kişilerin davaya katılmasını sağlayan veya birlikte davada yer almasına imkân veren benzer kurumlar ile, fer'i müdahalenin karşılaştırılması yapılmıştır.

İkinci bölümde ise, fer'i müdahalenin şartları ve uygulanması usulü, medeni usul hukukundaki uygulanması ile karşılaştırılarak anlatılmış ve özellikle idari yargı yerlerinin müdahale talebini karara bağlamasına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin, idari yargılama hukukunda farklılaştırılarak uygulanması sorunu bağlamında, davaya müdahale talebi kabul edilen üçüncü kişinin, davaya katıldıktan sonraki durumu (hakları), idari yargıya has olacak biçimde incelenmiş ve fer'i müdahalenin etkisine ilişkin tespitler aktarılmıştır. Son olarak ise, idari yargılama hukukunda öteden beri içtihat birliği bulunmayan ve uygulamada farklı tartışmalara yol açan, fer'i müdahilin dava sonunda verilen hükme karşı tek başına kanun yoluna gidip gidemeyeceği hususu, öğreti ve uygulamadaki güncel gelişmeler ışığında açıklanmıştır.

BÖLÜM 1: FER'İ MÜDAHALE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1 Tarihsel Gelişimi ile Anlamı, Amacı ve Hukuki Niteliği

1.1.1 Fer'i müdahale kurumunun tarihsel gelişimi

Müdahale kurumu, hukukumuzda ilk olarak mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun¹ 53 ila 58.maddeleri arasında düzenlenmiştir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan fer'i müdahaleye ilişkin ilgili hükümler, kanunun yürürlükte olduğu yıllarda herhangi bir değişikliğe uğramamıştır. İlk değişiklik 01.10.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu² ile yapılmış ve fer'i müdahalenin etkisinin nasıl olacağına ilişkin bir fıkra eklenmiştir³. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun meri olduğu dönemde fer'i müdahale kurumu oldukça seyrek bir şekilde uygulanmıştır. Zira ilgili kanunda, fer'i müdahalenin uygulanma koşulları yeterli ve ayrıntılı bir şekilde düzenlenmemiştir. Bu belirsizliğin uygulamaya en belirgin olumsuz yansıması ise, davanın tarafları dışındaki üçüncü bir kişinin, devam eden bir davadan ötürü kendisi aleyhine doğabilecek hüküm ve sonuçları öngöremeyerek, yargılamaya katılmasının engellenmesi olmuştur. Nitekim, mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulandığı süreçte, fer'i müdahaleye ilişkin Yargıtay kararları incelendiğinde, verilen kararların⁴ büyük çoğunluğunda, belirttiğimiz bu olumsuz hususu destekler mahiyette, yargılamaya katılan fer'i müdahil hakkında hüküm kurulamayacağı belirtilmiş ve yine müdahale kurumunu düzenleyen 53 ila 58.maddeler de kararların içeriklerinde yeterince tartışılmamıştır⁵. Yeni Usul Kanunu'nun (HMK'nın) yürürlüğe girmesinden sonra ise, Yargıtay karar içeriklerinde yapılan değerlendirmelerde artık sadece hükmün fer'i müdahil hakkında da kurulup kurulmayacağı hususunun tartışılması ile yetinilmeyerek, bunun yanı sıra fer'i müdahalenin asli ve önemli koşullarını oluşturan; hukuki yarar⁶, müdahilin konumu⁷, müdahilin kanun yoluna başvuru hakkı⁸ gibi

¹ Yayınlandığı Resmî Gazete, Tarih: 04/07/1927, Sayı: 622, 623, 624

² Yayınlandığı Resmî Gazete, Tarih: 12/01/2011, Sayı: 27836

³ Bkz.: HMK.m.69.

⁴ Örneğin; HGK, 26.02.2003, s.9-32/96. (<http://www.kazanci.com>)

⁵ Hakan Pekcanitez ve Nedim Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), s.18.

⁶ Bkz.: HMK.m.66.; 8.Hukuk Dairesi, 17.09.2015, 7915/16571 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

⁷ Bkz.: HMK.m.66.; Hukuk Genel Kurulu, 19.06.2015, 528/1713 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

⁸ 14.Hukuk Dairesi, 23.10.2018, 4387/7069 (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

müdahale kurumunun gelişimini sağlayacak çeşitli değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Çalışmamızın ana konusu, giriş kısmında da belirttiğimiz üzere, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan fer'i müdahaleye ilişkin hükümlerin, idari yargılama hukukunda, özellikle iptal davaları bakımından, uygulanması sorunudur. Bu sebeple, yukarıda yaptığımız açıklamalar ışığında, fer'i müdahale kurumunun öneminin daha iyi anlaşılabilmesini teminen, ilk olarak tarihsel gelişimini irdelemekte fayda olduğu kanısındayız.

1.1.1.1 Roma hukukunda

Roma Hukuku'nun temel kavramlarından birisi olan "*actio*", günümüzdeki anlamıyla dava kavramını karşılayan terimdir. Roma hukukunda *hak (ius)* kavramı, *actio (dava)* ile sıkı bir ilişki içinde görülmüş ve açıklanmıştır⁹. Hatta Romalılar; hak kavramına, daha çok bir hakkın korunması için hukuk düzeninin verdiği dava hakları yönünden (yani *actio* 'lar yönünden) yaklaşmışlardır ve *actio* olmadan hak (talep) olmaz anlayışını benimsemişlerdir¹⁰. Buna göre, Roma Hukuk Sisteminde, hakkının zarara uğradığını düşüncesinde olan bir kimse, yetkili yargı mercilerine başvurarak, hukuk düzenine karşı olarak gerçekleştirilen davranışın varlığını ispat edip, hasım tarafa karşı hakkının korunmasını ve gerekli yaptırımların uygulanmasını talep edebilmekteydi¹¹. Bunun bir sonucu olarak, Roma'da, hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek *actio* istediğinde bulunan taraf "*actor*" (davacı) ve bir hakkı ihlal ettiği iddiasıyla kendisine karşı harekete geçilen taraf olan "*reus*" (davalı), bir davada karşılıklı olarak yer almaktaydı¹². Bu açıdan Roma Hukuku'nda taraf sistemine bakıldığında, davacı ve davalının karşılıklı olarak yer aldığı bir sistemin kabul edildiği görülmektedir¹³. Bu taraf sisteminin varlığı ve Roma hukukunun şekilciliğe sıkıca bağlı olması dolayısıyla Roma Hukuk Sistemi'nde ne fer'i müdahale ne de asli müdahale terimleri için bir ayırım yapılmamaktaydı¹⁴. Fakat buna rağmen fer'i

⁹ Özcan Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2014), s.118.

¹⁰ Bülent Tahiroğlu ve Belgin Erdoğan, *Roma Hukuku Dersleri* (İstanbul: Der Yayınları, 2023), s.131.

¹¹ Özlem Söğütü, *Roma Özel Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3.Baskı, 2022), s.177.

¹² Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku*, s.309.

¹³ A. Nadi Günel ve Mehmet Üçer, *Roma Hukuku Kavram ve Kurumları* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2023), s.143-145.; İsmet Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2019), s.48.

¹⁴ Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale* (İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995), s.3.

müdahale müessesesinin kökleri Roma Hukukuna dayanmaktadır. Terim anlamıyla müdahale, günümüzdeki içeriğinden ve anlamından çok daha farklı olarak Roma Hukuku kaynaklarında yer almış ve hem maddi hukuk hem de usul hukuku anlamında sıklıkla kullanılmıştır¹⁵.

Roma hukukunda her ne kadar fer'i müdahale terimi tam olarak bilinmiyor olsa da üçüncü kişinin tarafı olmadığı bir davaya katılması bu hukuka tamamen yabancı bir kavram da değildi. Öyle ki; üçüncü kişinin, davayı kazanmasında hukuki yararı olan taraf yanında davaya müdahil olarak katılıp, ona yardımcı olmasına “*cause adese*” denilmekteydi. Hatta müdahil, katılmış olduğu bu davada usul işlemi yapabilir, istinaf yoluna başvurabilir ve başvuru istinaf yoluna devam edebilirdi¹⁶. Müdahilin söz konusu edilen bu yetkileri, günümüz hukukunun tam aksine, tek bir kavramla değil, farklı farklı kavramlarla ifade ediliyordu. Nitekim, bu özelliğinden dolayı Roma Hukuku'ndaki müdahale kavramı, bugünkü anlamı ile ne asli müdahale ne de fer'i müdahale kavramları ile tam olarak örtüşmektedir¹⁷.

Roma Hukuku'nda esasen üç müdahale türü kabul edilmiştir. Bunlardan birincisi, ilk derece yargılamasında ki fer'i müdahaledir. İkincisi, fer'i müdahilin verilmiş olan karara karşı istinaf yoluna başvurması şeklinde gerçekleşirken; üçüncüsü ise, üst mahkemede fer'i müdahale biçimidir. Anılan müdahale türlerinden hangisinin daha önce kullanıldığını tespit etmek mümkün olmamakla birlikte, konuya pratik açıdan yaklaşıldığında ilk derece mahkemesindeki katılmayla fer'i müdahalenin başladığı tahmin edilmektedir¹⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre fer'i müdahale için aranan koşullardan birisi olan hukuki yararın varlığı¹⁹, Roma hukukunda da aranmaktaydı. Buna “*cuius interest*” denilmekteydi. Bu dönemde, fer'i müdahil, yanında davaya katıldığı taraftan tamamen bağımsız bir konumdaydı. Müdahilin söz konusu bu bağımsızlığı hem davaya katılması açısından hem de davaya katıldıktan sonra usul işlemleri yapabilmesi açısından geçerliydi²⁰. Fer'i müdahale, davanın açılmasından kesin hükme kadar ve hatta icra aşamasında da mümkündü. Fakat icra aşamasında gerçekleşen söz konusu

¹⁵ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.3.

¹⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.4.

¹⁷ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.3.

¹⁸ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.6.

¹⁹ Bkz.: HMK.m.66: “üçüncü kişi, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında...”

²⁰ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.6.

bu müdahalenin, tam bir müdahale olmayıp, kesin hükümden sonra icra aşamasında ortaya çıkan ve maddi hukuka ilişkin olmayan bir müdahale tarzı olduğu ifade edilebilir²¹. Tüm bunların yanında Roma hukukunda fer'i müdahil ne taraf olarak kabul edilmiştir ne de temsilci²² olarak görülmüştür²³.

Yukarıda izah edilen hususlar dışında Roma kamu hukukunda da müdahale kurumunu görmek mümkündür. Esasen Roma hukukunda ilk başlarda kamu hukuku ve özel hukuk ayrımı yapılmamıştı²⁴. Bunun bir sonucu olarak, usul hukuku bakımından hem ceza davaları hem de özel hukuk ilişkilerinden kaynaklanan davalar bir fark gözetilmeksizin aynı yöntemle görülmekteydi. Roma Hukukunda ceza hukuku bakımından müdahale kurumu ise, kamu hukuku-özel hukuk ayrımının yapılmasından sonra keşfedilmiştir²⁵.

1.1.1.2 Orta Çağ İtalyan doktrinde

Orta Çağ İtalyan doktrinde, Roma hukukuna benzer şekilde fer'i ve asli müdahale kavramları açısından tam bir ayrım bulunmamaktaydı. Fakat üçüncü kişinin, kendi yararına olacak şekilde, tarafı olmadığı bir davaya katılabilmesi hukuk sistemi içinde bir kurum olarak kabul edilmekteydi²⁶. Bu dönemde uygulanan müdahale kurumu, günümüzdeki anlam ve içeriğinden farklı olarak hem asli müdahale hem de fer'i müdahale müesseselerini ihtiva edecek biçimdeydi²⁷.

Günümüz hukukuna benzer şekilde İtalyan doktrinde de müdahale için hukuki yararın varlığı aranmaktaydı. Ancak bu hukuki yarar, esnek yorumlanarak zorunlu bir şart olarak görülmemiş ve hatta sırf insani yararın varlığı halinde dahi, üçüncü kişinin davaya müdahale etmesine imkân tanınmıştır²⁸. Bu imkana rağmen müdahil olmak isteyen üçüncü kişi hukuki yararını açıklamalı, daha geniş bir ifadeyle, ispat etmelidir. Bu bakımından kesin ispat aranmamış, yaklaşık ispat yeterli görülmüştür. Ayrıca yargıç, müdahale talebinde bulunulan ilgili davada, hukuki yararın var olup olmadığını da kendiliğinden araştırmak zorundadır. Yargıca tanınan bu re'sen araştırma yetkisinin

²¹ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.4-5.

²² Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku*, s.312.

²³ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.6.

²⁴ Sami Onursal, *Kamu Davasına Müdahale* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:293, 1968), s.7.

²⁵ Onursal, *Kamu Davasına Müdahale*, s.8.

²⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.6.

²⁷ Muhammet Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), s.24.

²⁸ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.7.

amacı, üçüncü kişinin kötü niyetle yani sırf davayı uzatmak için müdahale talebinde bulunmasını önlemektir. Öyle ki; yargıç bunu tespit ederse müdahale talebini kendiliğinden reddedebilmekteydi²⁹.

Bu dönemde hem ilk derece yargılamasında hem de üst derece mahkemesinde fer'i müdahil olarak davaya katılmak mümkündü. Fakat ayrıksı bir özellik olarak davanın asıl tarafı başvurmuş olduğu istinaf yolundan feragat etse dahi fer'i müdahil tek başına istinaf yargılamasına devam edebilirdi. Fer'i müdahilin dava konusu üzerinde herhangi bir tasarruf yetkisi yoktu; yani fer'i müdahil Orta Çağ'da da taraf olarak kabul edilmiyordu. Yine fer'i müdahil katıldığı davada kendisi için herhangi bir talepte bulunamıyor, davanın asıl taraflarının taleplerinde değişiklik yapamıyor ve davaya son veren bir taraf usul işlemi (sulh veya kabul) ile davayı sonuçlandıramıyordu. Fakat burada yargılama bakımından önemli görülebilecek bir özellik fer'i müdahile tanınmaktaydı. Şöyle ki; fer'i müdahil, hâkimi tarafsız olmadığı iddiasıyla katılmış olduğu davada reddedebilmekteydi. Bu açıklamalar ışığında, öğretide de aktarıldığı üzere, Orta Çağ İtalyan doktrininde, Roma hukukundaki anlayışa benzer biçimde, fer'i müdahilin taraf olarak kabul edilmediği gibi temsilci olarak görülmediği de söylenebilir³⁰.

Yine bu dönemde fer'i müdahilin katıldığı taraftan bağımsız olduğu görüşü ileri sürülmüştür. Fer'i müdahil, tarafa rağmen tanık dinletebilir ve istinaf yoluna başvurabilirdi. Ayrıca tarafın ikrarının fer'i müdahilin aleyhine olmaması gerektiği kabul edilmişti. Söz konusu bu özellikler esasen fer'i müdahilin katılmış bulunduğu dava bakımından tarafa nazaran bağımsız hareket edebilmesi durumunu ortaya çıkarmaktadır. Fakat bu durumun özellikle davanın karşı tarafı bakımından hakkaniyete aykırı olabileceği ve müdahilin bu geniş yetkilerle değil de tarafa bağlı olarak usul işlemleri yapması gerektiği fikri ileri sürülmüştür. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, aslında günümüzdeki fer'i müdahale kurumunun anlamının bu dönemde olgunlaşmaya başladığı söylenebilir. Öyle ki; bu görüşler ışığında davanın asıl tarafının davadan feragat etmesi veya sulh ile davayı sonlandırması halinde, müdahilin bundan sonra istinaf yoluna başvuramaması esası geçerli sayılmalı denilmiştir³¹.

²⁹ Pekcanıtez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.7.

³⁰ Pekcanıtez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.8.

³¹ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.25.

Bu dönemde kamu hukuku çerçevesinden müdahale kurumuna bakıldığı zaman, suçtan zarar görenin bizzat dava açmasını engelleyecek nitelikte birtakım ağır koşulların getirildiği görülmektedir. Bu düzenlemelerden kaynaklı olarak, suçtan zarar gören kimse ceza hukukunda şahsi dava açmak yerine ihbar yolunu tercih etmiştir. Bu tercih ise yargılama hukuku açısından ihbar kurumunun gelişmesine olanak sağlamıştır³².

1.1.1.3 Orta çağdan sonraki dönemlerde

Fer'i müdahilin taraftan bağımsız olması esaslı Orta Çağ İtalyan doktrininde genel kabul olduğu için hem müdahilin yanında katıldığı taraf hem de davadaki karşı taraf bakımından bazı haksız durumlar ortaya çıkabiliyordu. İşte bu gibi haksız durumların engellenmesi amacıyla Orta Çağdan sonraki dönemde, fer'i müdahil bakımından bağımsızlık prensibi yumuşatılmaya başlanmıştır. Böylelikle fer'i müdahilin tarafa karşı olan bağımsızlığından vazgeçilmiş ve davaya katılabilmesi tarafın iznine bağlı kılınmıştır³³. Bunun sonucu olarak fer'i müdahil, yanında davaya katılımı tarafın izin vermesi suretiyle ancak ona bağlı olacak şekilde usul işlemleri yapabilir hale gelmiştir. Ancak bu anlayışın da fer'i müdahil bakımından birtakım olumsuz sonuçlar doğurabilmesi muhtemel görülmüştür. Zira yargılama sonucunda verilen hüküm, dava bakımından üçüncü kişi olma niteliğinde bulunan fer'i müdahil hakkında da kesin hüküm teşkil ediyordu. Bu nedenle bir çözüm tarzı mahiyetinde getirilmiş olan fer'i müdahilin bağılılığı esaslı, zaman içinde evrilmek zorunda kalmıştır³⁴.

Nihayet 19.yüzyıla gelindiğinde kanun koyucuların, fer'i müdahaleye ilişkin hükümleri düzenlerken müdahilin, taraftan bağımsız olarak hareket etmesi veya tarafa bağımlı olması açısından karma bir sistem tercih ettiği söylenebilir.

Sonuç olarak; fer'i müdahil, yanında katıldığı tarafa bağımlı olarak kabul edildi fakat yukarıda da izah edildiği üzere dava sonucunda verilecek olan kesin hükmün, davanın tarafı olmayan üçüncü bir kişiyi de etkilemesi halinde haksızlık oluşturacağı düşüncesinden hareketle, fer'i müdahil dava arkadaşı olarak kabul edildi. Bu türden

³² Onursal, *Kamu Davasına Müdahale*, s.10.

³³ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.9.

³⁴ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.10.

müdahale ise, “*dava arkadaşlığı biçiminde fer’i müdahale*” olarak isimlendirilmiştir³⁵.

1.1.1.4 Türk hukukunda

1.1.1.4.1 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’ndan önceki düzenlemeler

Tanzimat öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nda İslam hukuku hükümlerinin katı bir biçimde uygulandığı söylenebilir. Bu uygulamanın bir sonucu olarak, medeni usul veya ceza usul gibi bir ayırım yapılmamış ve fakat kadılar hüküm verirken böyle bir ayırımın varlığına dikkat etmişlerdir. Yani Tanzimat öncesi dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nda, usul hukuku alanında, İslam hukuku hükümlerinin uygulandığını ifade edebiliriz. Usul hukukuna ilişkin söz konusu bu hükümler, İslam hukukunun dörtlü tasnifi içinde yer alan “*muamelat*” hükümleri arasındadır³⁶. İslam hukuku hükümlerinin uygulandığı Tanzimat öncesi bu dönemde, doğrudan fer’i müdahale ile ilgili bir düzenlemeye rastlanılmamaktadır³⁷.

Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile başlayan yeni dönemde ise, anayasal ve yasal pek çok reform yapılmıştır. Bu sebeple, hukuk sistemimiz açısından, Tanzimat dönemi bir başlangıç ve değişim noktası olarak kabul edilir³⁸. Usul hukuku açısından Tanzimat sonrası yapılan en önemli değişiklik, usul hukukuna ilişkin hükümlerin Mecellede üç kitap halinde düzenlenmesidir. Fakat bu düzenlemeye rağmen Mecellede üçüncü kişilerin davaya müdahalesi ile ilgili doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır³⁹. Tanzimat sonrası gerçekleştirilen önemli değişikliklerden bir diğeri ise, 1917 tarihli Usul-i Muhakeme-i Şer’iye Kararnamesidir. Anılan kararname ile Mecellenin usul hukukuna ilişkin hükümleri kaldırılmış ve noksanlıklar giderilmiş, aynı zamanda usul hukukuna ilişkin dağınık hükümler derlenmiştir⁴⁰.

Tanzimat döneminde gerçekleştirilen kanunlaştırma hareketlerinin temelinde; ticari, iktisadi ve sosyal hayatta meydana gelen değişiklikler yatmaktadır. Söz konusu bu değişikliklerin neticesinde Batılı devletlerle başta ticari olmak üzere yoğun ilişkiler

³⁵ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.11.

³⁶ Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi* (Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1989), s.331.

³⁷ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.11.

³⁸ Ahmet Mumcu, *Adalet Kitabı-Tanzimat Döneminde Türk Hukuku* (Ankara: Kadim Yayınları, 2012), s.227-228.

³⁹ Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale* (Ankara: Legem Yayıncılık, 2018), s.52.

⁴⁰ Cin/Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, s.369.

yaşanmış ve bu ilişkilerin doğal bir sonucu olarak da çeşitli hukuki ihtilaflar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu hukuki ihtilafların çözümü ise, beraberinde yeni mahkemelerin kurulması ihtiyacını getirmiştir⁴¹. Nihayet, Şer’iye Mahkemelerinin yanında, 1879 tarihinde Nizamiye Mahkemeleri de kurulmuştur. Nizamiye mahkemeleri için Fransız Usul Kanunu esas alınarak belirlenen, Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun Muvakkat’ı yürürlüğe konmuştur. Böylelikle mahkemeler, yargılama faaliyetini bu kanunu esas olarak yürütmeye başlamışlardır. Hemen belirtmek gerekir ki, bu son kanun 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun kabul tarihi olan 1927 yılına kadar yürürlükte kalmıştır⁴².

Bu kanunun meri olduğu dönemde fer’i müdahale mümkün olabilmekteydi. Şöyle ki; üçüncü kişi dava sonunda verilecek hükümden etkilenme ihtimali dahilinde, davaya müdahil olarak katılabilirdi. Şekil yönünden ise üçüncü kişi, müdahale talebini davanın görüldüğü mahkemeye yazılı olarak iletmek zorundaydı. Bu talep mahkeme tarafından asıl taraflara tebliğ edilir ve bir duruşma günü tespit edilirdi. Duruşma sırasında mahkemece, müdahale talebi hakkında bir karar verilirdi. Eğer ki müdahale talebi kabul edilirse, üçüncü kişi, dava sonunda verilen hükme karşı taraflardan bağımsız olarak istinaf yoluna başvurabilirdi⁴³.

Yukarıda izah edilen imkânın dışında, bu dönemde davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin davaya katılmasına olanak sağlayacak, “*itiraz davası*” olarak adlandırılan bir yol daha mümkündü. Fakat itiraz davası, mahiyeti itibarıyla fer’i müdahale kurumu ile doğrudan ilgili olmadığı için çalışmamızın kapsamı dışında bırakılmıştır⁴⁴.

⁴¹ Halil Cin ve Gül Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi* (Konya: Sayram Yayınları, 2015), s.544-545.

⁴² Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.11.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.52.

⁴³ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.12.

⁴⁴ Doktrinde ifade edildiği üzere itiraz davası (itiraz’ül gayr yolu), ne fer’i müdahaleye imkân vermekte ne de tam olarak asli müdahale kurumunu karşılamaktadır. Usul-i Muhakeme-i Şer’iye Kararnamesi’nde ve Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu’nda düzenlenen bu müessese, davanın tarafı olmayan ve davaya müdahil olarak da katılmamış üçüncü kişinin, dava sonunda verilecek hükümden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmesi durumunda, hükme karşı gidebileceği olağanüstü kanun yolunu ifade etmektedir. Bu yönüyle itiraz davası, üçüncü kişinin davaya katılmasını sağlamamakta, aksine davaya katılmayan üçüncü kişinin kendisini olumsuz yönde etkileyen hükme karşı dava açma imkânı vermektedir. Üçüncü kişinin itiraz davası, mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na alınmadığı gibi mer’i Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda da düzenlenmemiştir. Bu dava Fransız ve Yunan Usul Kanunlarında yer almaktadır. Bkz.: Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.12-13-14; Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.5-6.

1.1.1.4.2 Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenleme

İsviçre'nin Nöşatel Kantonu Usul Kanunundan yararlanılarak 1927 tarihinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Menşei kanundaki fer'i müdahaleye ilişkin hükümler birtakım değişikliklerle bu Kanuna alınmıştır. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun dördüncü kısmında, “*Üçüncü Şahsın Müdahalesi*” başlığı altında (53 ila 58.maddelerinde) müdahale kurumu düzenlenmiştir. Çalışmamızın konusunu oluşturan davaya müdahale kurumu açısından asıl önem taşıyan hususlar, söz konusu Kanunun 56 ve 57. maddelerinde yer almaktadır. Buna göre 56.maddede⁴⁵ müdahale talebinin kabulü halinde müdahilin ancak davayı bulunduğu noktadan itibaren takip edebileceği; 57. maddede⁴⁶ ise müdahilin yanında katıldığı tarafla birlikte hareket edeceği ve fakat davaya esas hükmünün, sadece davanın asıl tarafları adına verilebileceği düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi, müdahil, davayı bulunduğu noktadan itibaren takip edebileceğine göre usulen tamamlanmış aşamalara ilişkin artık herhangi bir işlem yapamayacaktır. Örneğin; “*deliller hasredilmişse*” artık müdahil tarafından yeni bir delil de ileri sürülemeyecektir. Müdahili asıl olarak sınırlayan düzenleme ise, 57. maddedir. Buna göre, müdahilin bağımsız olarak hareket edebilmesi mümkün değildir. Bu anlayışın bir sonucu olarak, o dönemdeki uygulamada, dava aleyhe sonuçlansa veya mahkeme kararında aleyhe olan kısımlar olsa bile, asıl davacı kararı kanun yoluna götürmedikçe müdahil kendisinin tek başına kanun yoluna gidemeyeceği kabul edilmiştir⁴⁷. Yukarıda bahsedilen müdahaleye ilişkin bu düzenlemeler, taraflardan birinin yanına üçüncü bir kişinin, o tarafa yardımcı olmak amacıyla katılmasını içermektedir yani esasen bu hükümler fer'i müdahaleye ilişkindir. Asli müdahale ise, bu dönemde kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Asli müdahale kurumuna kanunda açıkça yer verilmemiş olması, doktrinde de kabul edildiği üzere, bu dönemde uygulanmadığı anlamına gelmez. Aksine fer'i müdahilin HUMK'ta sınırlayıcı bir biçimde düzenlenmesi sebebiyle meydana gelebilecek sakıncaları gidermek amacıyla hem doktrinde hem de Yargıtay'ın

⁴⁵ HUMK.m.56: “*müdahale talebinin kabulü halinde, müdahil, ancak davayı bulunduğu noktadan itibaren takip edebilir.*”

⁴⁶ HUMK.m.57: “*...müdahil iltihak ettiği tarafla birlikte hareket eder. Fakat hüküm iltihak olunan tarafa muzaf olarak verilir. Mahkeme iltihak olunan tarafla müdahil arasında tahaddüs edecek hakla riucu davasını birlikte halledebilir.*”

⁴⁷ Ali Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet (Objektif Ehliyet), Davaya Katılma (Asli ve Fer'i Müdahale) ve Davanın İhbarı* (Ankara: Danıştay Yayınları No:115, 155. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, 2023), s.289.

bu yöndeki istikrarlı kararlarıyla⁴⁸ asli müdahale kurumu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun mer'i olduğu dönemde de kabul edilmiş ve uygulanmıştır⁴⁹.

Tarihi seyri içinde, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki çeşitli hükümlerde değişikliğe⁵⁰ gidilmesine rağmen fer'i müdahaleye ilişkin söz konusu bu hükümler hiç değişmeden geçerliliğini korumuştur. Her ne kadar fer'i müdahaleye ilişkin hükümler herhangi bir değişikliğe uğramamış olsa da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun değiştirilmesine ilişkin hazırlanan bazı tasarılar⁵¹ konu ele alınmış ve birtakım değişiklik önerileri gündeme gelmiştir. Söz konusu tasarıların bazılarında müdahale kurumunu düzenleyen maddenin başlığının değiştirilmesi, bazılarında müdahalenin etkisinin düzenlenmesi, bazılarında ise fer'i müdahilin bağlılığı konusunda değişiklik yapılması gündeme gelmiştir⁵². Fakat anılan bu tasarılar⁵³ hiçbirisi kanunlaşmadığı için, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu kabul edilinceye dek fer'i müdahaleye ilişkin hükümler değişikliğe uğramaksızın uygulanagelmıştır.

1.1.1.4.3 Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenleme

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu, 12.01.2011 tarihinde kabul edilmiştir. Kanun hazırlanırken, mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndan farklı olarak, tercüme bir kanun olmamasına dikkat edilmiş ve kanunun genel gerekçesinde de belirtildiği gibi⁵³ 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 80 yıllık uygulamasından kaynaklanan hukuk tecrübesi ve kültüründen yararlanılmıştır.

Bu kanunla beraber üçüncü kişilerin davaya müdahalesine yönelik hükümlerde önemli değişiklikler getirilmiştir. İlk olarak asli müdahale, artık kanunun müdahaleye ilişkin maddelerinde doğrudan düzenlenmiştir (HMK.m.65). Bir diğer önemli değişiklik ise, “*üçüncü şahsın müdahalesi*” başlığı yerine “*davanın ihbarı ve davaya müdahale*” başlığının tercih edilmiş olmasıdır. Bunların yanında, 6100 sayılı Hukuk

⁴⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 01.04.1987, E.1986/11-143, K.1987/259. (www.kazanci.com.tr)

⁴⁹ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.6-7-8.

⁵⁰ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki çeşitli hükümler günümüze kadar toplam 26 kez değiştirilmiştir.

⁵¹ 1946 yılından itibaren hazırlanan bu çeşitli tasarılar kanunlaşmamıştır. Son üç tasarı 1967, 1971 ve 1993 tarihli. Söz konusu tasarı metinleri için bkz.: Tülay Özer, *HMUK'tan HMK'ya Medeni Usul Kanunu Tasarıları* (İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2012), s.32 vd.

⁵² Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.15-16.

⁵³ Bkz.: HMK Genel Gerekçesi, s.3. (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>)

Muhakemeleri Kanunu ile fer'i müdahaleye ilişkin yapılan en önemli değişikliğin, fer'i müdahalenin etkisinin kanunda açıkça düzenlenmesi olduğunu söyleyebiliriz (HMK.m.69). Fer'i müdahale kurumunu düzenleyen diğer maddelerde ise, 1086 sayılı kanunda yer alan ve uygulanmasında tereddüt uyandıran bazı maddelere ilişkin tereddütlerin giderilmesi amacıyla değişiklik yapılmış ve bir kısım hüküm ise günümüz Türkçesine çevrilmiştir⁵⁴.

1.1.1.4.4 İdari yargılama usulünde müdahale kurumunun tarihi seyri

Türk hukuk tarihçileri tarafından kabul edilen genel tasnife göre geçmişten günümüze kadar gelen süreç içerisinde idare hukukunu üç ana başlık⁵⁵ altında incelemek mümkündür: Bunlardan ilki klasik Osmanlı hukukunun uygulandığı Tanzimat öncesi dönemken, ikincisi farklı mahkeme ve kanunların uygulamaya konulduğu Tanzimat dönemi, üçüncüsü ise Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan dönemdir.

Doktrindeki genel kabule göre idari yargının temeli, 1868 yılında Şûra-yı Devlet'in kurulmasına dayanmaktadır. Öyle ki; Şûra-yı Devlet, Osmanlı Devleti'nde müstakil olarak idari yargı ile görevlendirilen ilk organdır ve bugünkü Danıştay'ın temelini teşkil etmektedir⁵⁶. Çeşitli görevleri uhdesinde barındıran Şûra-yı Devlet'in idari yargı ile ilişkin en temel görevi, devlet ile fertler arasındaki davalara bakmaktır. Her ne kadar bu yönüyle Şûra-yı Devlet, hukuk tarihimizde bugünkü anlamıyla idari yargının oluşmasına ilişkin ilk adım olarak kabul edilse de doktrinde aksi yönünde görüşler de bulunmaktadır. Örneğin; *Karahanoğulları'na göre*, Türk idari yargısının kökeni Şûra-yı Devlet değil, temsili taşra meclisleridir. Ayrıca *Karahanoğulları* idarenin kurumsal denetiminin yine Şûra-yı Devlet ile değil, Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye ile başladığına da dikkat çekmektedir. Yazarın ifadesiyle “*Şûra-yı Devlet'in tarih sahnesine çıktığı dönemde idarenin kurumsal denetimine ilişkin taşra ve merkezde kurulmuş ve işlemekte olan bir yapı halihazırda zaten bulunmaktadır*”⁵⁷. Benzer şekilde *Eraslan* da Türkiye'de idari yargı geleneğini Şûra-yı Devlet ile başlatmanın doğru bir yaklaşım olmadığını aktarmaktadır. Zira yazar, 1840'lı yılların başından itibaren taşrada *Muhassıllık Meclisleri* ve *Eyalet Meclislerinin* varlığının,

⁵⁴ Pekcanıtez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.17.

⁵⁵ Her ana başlık kendi içerisinde alt başlıklara (iç tasniflere) ayrılmaktadır. Fakat çalışmanın konusu ve kapsamı bakımından üç temel başlığın zikredilmesini yeterli görmekteyiz.

⁵⁶ Cin/Akyılmaz, *Türk Hukuk Tarihi*, s.186.

⁵⁷ Onur Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı Tarihi* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2017), s.136.

idari yargının başlangıcı bakımından kayda değer olduğunu değerlendirmektedir⁵⁸. Bu sebeple, söz konusu yazarların da aktardığı şekilde, idari yargının tarihini, Fransa'daki Conseil d'Etat'nın benzerini Osmanlı tarihinde gördüğümüz an olan Şûra-yı Devlet'in kuruluşundan başlatmak doğru olmayacaktır⁵⁹.

Çeşitli düzenlemeler neticesinde idari yargının inceleme alanı, 1871 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi ile genişletilmiş, Meclis-i İdare-i Vilayete yargı yetkisi verilerek Türkiye'de teknik anlamda idari yargı rejiminin ilk temelleri atılmıştır⁶⁰. Fakat bu durum uzun sürmemiş ve 1876 tarihli Kanun-i Esasi'nin 85.maddesi ile *"her dava ait olduğu mahkemede rüyet olunur. Eşhas ile hükümet beynindeki davalar dahil mehakimi umumiyye aittir"* denilerek, fert ve devlet arasındaki uyuşmazlıklar adliye mahkemelerine bırakılarak, Şûra-yı Devlet'in yargısal görevi sona erdirilmiştir⁶¹. Böylelikle 1925 tarihinde Şûrayı Devlet Kanunu yürürlüğe girene kadar idari yargıda yalnızca memurlara ilişkin uyuşmazlıklar görülmüştür. Bu açıklamalar ışığında, 1868 ile 1876 yılları arasında idari yargıda müdahale kurumunun nasıl uygulandığına dair herhangi bir bilgi bulunmadığını söylemek mümkündür. 1876'dan 1925'e kadar geçen sürede ise ülkemizde etkin bir idari yargı bulunmadığı için müdahale kurumunun uygulanması gündeme gelmemiş ve fiilen mümkün olmamıştır⁶².

Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise, Şura-yı Devlet, 7 Aralık 1925 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Şura-yı Devletin İadeten Teşkilatı" hakkında 669 sayılı Kanun ile yeniden kurulmuştur⁶³. Anılan bu kanun,

⁵⁸ Zeki Eraslan, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-1., 4.Dizi, S.2, 2018), s.234.

⁵⁹ Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı Tarihi*, s.136-137.

⁶⁰ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.30.

⁶¹ Karahanoğulları, *Türkiye'de İdari Yargı Tarihi*, s.174.

⁶² Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.30.

⁶³ İlk kuruluşundan tam on yıl sonra ise, Şura-yı Devlet'in kuruluşu 1938 yılından 3546 sayılı "Devlet Şurası" kanunu ile yeniden düzenlenmiş, bu kanunda da 1946 yılında 4904 sayılı ve 1959 yılında da 7354 sayılı kanunlarla önemli değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklik arasında en dikkat çekici husus isimlendirme konusunda kendisini göstermektedir. Şöyle ki; 1968'deki ilk kuruluşunda olduğu gibi 1925 yılındaki kanunda da "Şura-yı Devlet" ismine yer verilmiş, bu isim 1938 yılındaki kanunda Türkçe bir tamlama şeklinde "Devlet Şurası" olarak ifade edilmiştir. 1946 değişikliğinde ise o zamanki Türkçeleştirme akımının etkisiyle ilk defa "Danıştay" ismi kullanılmış ve fakat 1959 yılındaki değişikliğinde yeniden en başa dönülerek "Şura-yı Devlet" ismine yer verilmiştir. Danıştay'ın kuruluşu, 1961 Anayasası döneminde de 1964 yılında yürürlüğe giren 521 sayılı Danıştay Kanunu ve 1982 Anayasası döneminde 1982 yılı ocak ayında yürürlüğe giren 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. Tüm açıklamaların ışığında Danıştay'ın kuruluşunun, Cumhuriyet dönemi boyunca 1925, 1938, 1964 ve 1982 yıllarında olmak üzere sırasıyla; 669, 3546, 521 ve 2575 sayılı kanunlarla toplam dört kez düzenlendiği görülmektedir. Şura-yı Devletten Danıştay'a gelen süreç içerisinde daha

idari yargı ile ilgili ilk kuruluş ve usul yasası olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki; toplam elli maddelik kanunun yarısı usuli konulara ayrılmıştır. Söz konusu kanunun “*İdari Davaların Usulü Muhakemesi*”ne ilişkin dördüncü faslında yer alan 27.maddesinden başlayarak takip eden değişik maddelerinde, usule ilişkin belirli konularda Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun Muvakkat’ı⁶⁴ hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Böylelikle çalışmamızın konusunu teşkil eden davaya müdahale kurumu da dahil olmak üzere bazı usulî konularda⁶⁵ medeni yargılama hukukuna atıf yapma geleneği başlamıştır. Atıf yoluyla belirtilen bu konular arasında davaya müdahaleye (katılmaya) ek olarak, davanın ihbarı ve itiraz davası (itiraz’ül gayr) kurumları da yer almaktadır⁶⁶. Buna göre 30.maddede⁶⁷ yapılan söz konusu bu atfın sadece davalı idare (müddeialehy) yönünden olduğunu ve müdahale ile ihbarın doğrudan ilişkili olarak düzenlenmediğini söyleyebiliriz. Nitekim devam eden maddede⁶⁸, davaya müdahale konusu ayrıca düzenlenmiştir. Madde kapsamına bakıldığında, müdahalenin usulüne ilişkin ayrıntılı bir düzenlemenin yapılmadığı, sadece müdahale talebine ilişkin dilekçenin taraflara ve varsa diğer ilgililere tebliğ edilmesi hususunun düzenlendiği görülmektedir. Düzenlemenin son cümlesinde ise, müdahalenin dava sona erene kadar yapılabilmesi, aksi durumda sona eren davaya ilişkin yapılacak müdahalenin verilen hükmü etkilemeyeceği belirtilmektedir. Yani günümüzdeki anlamıyla ifade edecek olursak, müdahale talebinin ancak ilk derece yargılaması aşamasında yapılabilmesi esası kabul edilmiştir⁶⁹. Yukarıda izah edilen hususlardan da anlaşılacağı üzere; bu kanunda, şimdi yürürlükte bulunan 2577 sayılı İYUK’un 31.maddesinde olduğu gibi, belli başlı konular sayılıp medeni yargılama

detaylı bilgi ve açıklamalar için bkz.: Zeki Eraslan, *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm*, s.128-194.

⁶⁴ Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun Muvakkat’ı, 1879 yılında Nizamiye ve Ticaret mahkemelerindeki yargılama işlemlerinin düzenlenmesi amacıyla yürürlüğe koyulup, çeşitli değişikliklerle birlikte 1927 yılında 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun yürürlüğe girmesine kadar mer’i olan kanundur. Bkz.: sayfa 10-11.

⁶⁵ Örneğin, davaya müdahale kurumu dışında; ek süre (m.27), imzaya itiraz ve belgenin sahteliği (m.35), tebligat (m.39), iade-i muhakeme (m.42) ve duruşmaların inzibat ve sükunu (m.47) gibi başlıca konularda 1879 tarihli Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanunu’na yollama yapıldığı görülmektedir.

⁶⁶ Nuri Alan, *İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü* (Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1998/2), s.553.

⁶⁷ Bkz. madde 30: “müddeialehy bir şahsın dahili dava edilmesini talep eylediği halde Usulü Muhakeme-i Hukukiye Kanunu âhkâmı tatbik olunur.”

⁶⁸ Bkz. madde 31: “derdesti rüyet bulunan davaya şahsı salis tarafından müdahale davası ikame edilebilir. Heyet tarafından tayin olunacak kısa bir müddet zarfında cevap verilmek üzere dahili dava istidası alâkadarana tebliğ olunur. Müdahale davası tedkikatı hitam bulan davanın hükmünü tehir etmez.”

⁶⁹ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.287.

usulüne toplu bir yollama yapılmamış, müstakil bazı konulara ilişkin olarak ilgili konunun düzenlendiği maddede ayrı ayrı yollama yapılmıştır. Böyle bir yöntemin tercih edilme sebebinin temelinde, kanun koyucu bakımından, kazuistik düzenleme yönteminden, genel ve soyut yasa yapma yöntemine geçiş gayesinin bulunduğu söylenebilir⁷⁰.

Özetle; 07.12.1925 tarihinde Şûrayı Devlet Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden itibaren 18.06.1927 tarihinde 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihe kadar geçen sürede, idari yargılama usulünde müdahale kurumu hakkında Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun Muvakkat'ı hükümleri uygulanmıştır. Anılan kanunda itiraz'ül gayr yolu, davanın tarafı olmayan ve aynı zamanda davaya müdahil olarak da katılmamış üçüncü bir kişinin, dava sonunda verilecek olan hükümden etkilenmesi ihtimali dahilinde başvurabileceği olağanüstü bir kanun yolu şeklinde düzenlenmiştir. Fakat doktrinde *Pekcanitez/Meriç'in*⁷¹ de belirttiği üzere itiraz davası doğrudan fer'i müdahale ile ilgili değildir. Zira söz konusu bu yol, üçüncü bir kişinin davaya katılmasına tam olarak imkân sağlayamamaktadır⁷². O halde bu dönemde, müdahale kurumunun günümüzdeki anlamıyla tam olarak mevcut olduğunu söylemek mümkün değildir.

18.06.1927 tarihinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle beraber, müdahale kurumuna ilişkin hususlar açıklığa kavuşturulmuştur. Bunun bir sonucu olarak, idari yargılama usulü bakımından, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na ilk açık atıf 669 sayılı Yasanın 1859 sayılı Yasa ile değişik 42.maddesi ile yapılmıştır⁷³. Söz konusu maddede dava daireleri ve umumi heyet kararlarına karşı yargılamanın yenilenmesi talebinin, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine göre olacağı belirtilmektedir. Buna ek olarak 1859 sayılı kanunun 19.maddesinde de dolaylı bir atıfla, 669 sayılı Şûrayı Devlet Kanunu'nun, Usûl-i Muhakeme-i Hukukiye Kanun Muvakkat'ına atıf yaptığı konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir.

⁷⁰ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.286.

⁷¹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.12-14. Doktrindeki benzer görüşler için: Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.5-6.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.52-53.

⁷² İtiraz davası (itiraz'ül gayr) yolu hakkındaki açıklamalarımız için bkz.: dipnot 44.

⁷³ Alan, *İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü*, s.553.

Gelişen süreç içerisinde 1938 yılında, Şura-yı Devlet yeniden düzenleyen ve toplam 62 maddeden ibaret yeni bir kanun çıkartılmıştır. 30.12.1938 tarihinde yürürlüğe giren 3546 sayılı söz konusu bu Devlet Şurası Kanunu'nun 44.maddesinde ise, İYUK madde 31'deki yonteme benzer şekilde, idari yargılama usulünde hangi konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanacağı tek tek sayma yoluyla belirtilerek, medeni yargılama usulüne topluca bir yollama yapılmıştır. Buna göre; tebligat, hâkimin davaya bakmaktan yasaklılığı ve reddi, bilirkişi incelemesi, davaya müdahale, adli yardım ve duruşma disiplini gibi konularda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Görüldüğü üzere, davaya müdahale müessesesi de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atıf yapılan konular arasında yer aldığından, bu dönemde davaya müdahale konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanmıştır.

24.12.1964 tarihinde yürürlüğe giren ve 174 maddeden oluşan 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun 88.maddesinde de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine yapılan atıf birkaç yeni düzenleme⁷⁴ ile beraber aynı şekilde devam ettirilmiş ve böylelikle idari yargılama usulünde 3546 sayılı kanunla başlayan, medeni yargılama usulüne topluca yollamada bulunması yöntemi alışılâgelen bir uygulama haline dönüşmeye başlamıştır. Fakat bu bağlamda önemli bir hususa değinmekte fayda görmekteyiz. Şöyle ki; 521 sayılı Danıştay Kanunu'nun 88.maddesi ile her ne kadar, hukuk yargılama usulüne yollama yapılan konular artmış olsa da söz konusu maddenin başlangıcına *“bu kanunda hüküm bulunmayan hususlarda”* ibaresinin eklendiği görülmektedir. Böylece, yollama yapılan konularda bazı hususların Danıştay Kanunu'nda da ayrıca düzenlenebileceği ve öncelikle idari yargı mevzuatının gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Böyle bir durumda, yapılan atfın o kanunun bütününe değil, Danıştay Kanunu'nda düzenlenmeyen hususlara ilişkin olduğu belirtilmiş olmaktadır. Bu yönde bir düzenlemenin yapılmış olmasının hem uygulamanın yönlendirilmesi hem de uygulamada ortaya çıkabilecek tartışmaların önlenmesi bakımından oldukça önemli olduğu söylenebilir⁷⁵. Öte yandan, 521 sayılı Danıştay Kanunu'nda 18.06.1973 tarihinde 1740 sayılı Kanunla birçok değişiklik yapılmasına rağmen, bu değişikliklerden hiçbirisi kanunun 88.maddesine (dolayısıyla

⁷⁴ Örneğin, tebligat işleri atıf kapsamından çıkartılmış; ehliyet, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, karşılık dava, delillerin tespiti konuları eklenmiştir.

⁷⁵ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.291.

davaya müdahaleye) yönelik değildir. Özetle; 521 sayılı Kanunun yürürlükte olduğu dönemde de önceki dönemlerde olduğu gibi, davaya müdahaleye ilişkin olarak HUMK hükümlerinin uygulanmasına devam edilmiştir.

Nihayet 521 sayılı Danıştay Kanunu'ndan sonra 20.01.1982 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'na⁷⁶ *ehliyet, davanın ihbarı ve yargılama giderleri* gibi yeni konular eklenerek, 669 sayılı yasa ile başlayan ve 3546 sayılı yasa ile belirli bir kalıba sokularak gelenek haline dönüşen Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerine atıf yapılması yöntemi tabiri caizse, adeta kurumsallaştırılmıştır⁷⁷. Özetle; idari yargılama hukukuna ilişkin mevzuatımızda, yapılan düzenlemelerin hemen hemen hepsinde, medeni yargılama usulüne yapılan atıfların istikrarlı bir şekilde devam ettiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır⁷⁸.

İlerleyen yıllarda İYUK.m.31'in içeriğinde, yeni hukuksal gelişmelere uyum sağlamak ve uygulamadaki ihtiyaca cevap verebilmek amacıyla bazı ekleme ve değişiklikler yapılmıştır. Buna göre, 1990 yılında (3622 sayılı Kanun'un 11.maddesi ile) "*ancak, bilirkişinin seçimi Danıştay, mahkeme veya hâkim tarafından re'sen yapılır*" cümlesi eklenmiş; 1994 yılında ise bu cümleye, davanın ihbarı konusu da ilave edilerek "*ancak, davanın ihbarı ve bilirkişi seçimi*⁷⁹ *Danıştay, mahkeme veya hâkim tarafından re'sen yapılır*" şekline dönüştürülmüştür (4001 sayılı Kanunun 14.maddesi ile). Bu bağlamda özellikle, davanın ihbarını idari yargı yerlerinin re'sen yapabilmesinin öngörülmesi, idari yargının özellikleri bakımından uygun bir

⁷⁶ İYUK.m.31: "...Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakimın davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükûnunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler; elektronik işlemler ile ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır..."

⁷⁷ Alan, *İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü*, s.553.

⁷⁸ İYUK.m.31'in medeni yargılama hukukuna yapmış olduğu atıfların çokluğu ve atfın yapılış şekli idare hukuku doktrinde endişeyle karşılanmış ve eleştirilmiştir. Örneğin; Lütfi Duran, idari yargının düzenlenişine ilişkin genel eleştirilerini belirttiği "*İdari Yargı Adlileşti*" başlıklı çok önemli makalesinde, İYUK'ta kullanılan ve "*bu kanunda hüküm bulunmayan halde*" diye başlayan atıf yönteminin, HMUK'a yapılabilecek genel bir atıf anlamını da taşıyabileceği kaygısını dile getirmektedir. Bkz.: Lütfi Duran, *İdari Yargı Adlileşti* (İstanbul: İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, C.: III, S.: 1-3, 53-83, 1982), s.65-66.

⁷⁹ Daha sonraları, bilirkişilik sistemine ilişkin olarak, 31.madde hükmünde şu şekilde bir değişikliğe gidilmiştir: "...*bilirkişiler; bilirkişilik bölge kurulları tarafından hazırlanan listelerden seçilir ve bilirkişiler hakkında Bilirkişilik Kanunu ve 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun ilgili hükümleri uygulanır...*" Böylelikle hem bilirkişinin seçimi hem de görevleri hususunda medeni yargılama hukukuna istisna içermeyen tam bir yollama yapılmış olmaktadır.

düzenleme olmuştur. Daha sonraları ise, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 04.02.2011 gün ve 27836 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak 01.12.2011 tarihinde yürürlüğe giren 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 450.maddesiyle yürürlükten kaldırılmış, yerine kendi düzenlemeleri yürürlüğe konulmuştur. 6100 sayılı HMK’nın 447.maddesinin (2.) fıkrasıyla da diğer kanunlarda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na yapılan göndermelerin kendisine yapıldığı kabul edilmiştir.

Bütün bu açıklamalar ışığında, idari yargılamaya ilişkin bağımsız bir usul kanununun varlığına rağmen, medeni yargılama usulüne ilişkin kurallara atıf yapılması geleneğinin sürdürüldüğünü ifade edebiliriz. İdari yargılama hukuku ile ilgili çeşitli yasal düzenlemelerin varlığı karşısında, medeni usul hukuku kurallarına atıf yapılmasının esasen çeşitli sebepleri olabilir. Nitekim, doktrinde *Nuri Alan’ın ifadesiyle “669 sayılı Şûrayı Devlet Kanunu yürürlüğe girdiğinde Türkiye’de idari yargı henüz emekleme çağındadır”*⁸⁰. Yani idari yargılama usulü henüz kendisine has usul kurallarını ve ilkelerini oluşturabilecek olgunlukta değildir. Bu argümandan hareketle, başlarda yapılan söz konusu bu aftların anlayışla karşılanması pekâlâ mümkündür. Fakat varılan süreç içerisinde, idari yargılamaya ilişkin belirli bir hukuk kültürünün geliştiği ve buna ilişkin belirli bir düzeyde içtihadi gelişmenin de sağlandığı göz önüne alındığında, medeni yargılama usulüne yapılan bu atfın günümüz için artık pek de uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Kanun koyucunun bu yolu tercih etme sebebinin altında, kanun yapma tekniğindeki “tembellik” yatmaktadır. Zira daha önce belirlenmiş olan kurallara gönderme yapmak daha kolaydır ve bu yolla yeni düzenlemenin hemen fark edilebilecek olası hataları da belli bir ölçüde gizlenebilmektedir⁸¹. Yani belli bir dönemde bir hukuk disiplininin diğerine atıf yapılırken, aslında o ana ilişkin hukuksal yapılar ve ihtiyaçlar dikkate alınmaktadır. Oysa ki; hukuk statik değil tam aksine dinamik yani yaşayan bir organizmadır. Buna göre, esasen kanun koyucunun eleştiri konusu edilen bu yöntemi tercih etmesi, bir anlamda atıf yapılan konular bağlamında idari yargılama hukukunu, hukuk yargılama usulünün dinamiklerine bağlı hale getirmiş olmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, İYUKm.31 kapsamında HMK’ya yapılan yollamalar idari yargılama hukuku alanında birçok sorunun doğmasına da kaynaklık etmektedir. Örneğin;

⁸⁰ Alan, *İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü*, s.554.

⁸¹ Alan, *İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü*, s.554.

davadan feragat, davaya katılma ve hatta yargılama giderleri gibi belli konular, tamamen özel hukuk mantığı içerisinde ve tarafların eşit oldukları bir ilişki kapsamında düzenlenmektedir. Bütün bu hususların bir atıf ile idari yargılama usulüne dahil edilmesi doğru değildir, nitekim uygulamada yaşanan sorunlar da bunu doğrular niteliktedir⁸².

Bunların dışında, kanun yapma tekniğinin ülkemizde yeterince gelişmemiş olması, yasama organının kanun yapım süreci bakımından uzman (veya teknik) ekiple arasında süregelen bir kopukluğun bulunması, bir önceki kanunu taklit etmenin daha kolay olması ve adeta kanun yapma hususundaki tembellik alışkanlığının bir dışa vurum davranışı olarak, yeniden yaratma yerine mevcut düzeni koruma ve bu şekilde idare etme alışkanlığı da bu atıf yapma konusundaki ısrarın başlıca sebepleri arasında yer almaktadır⁸³.

Bu açıklamalar ışığında, atıf yapılan konuların bir kısmının idari yargılama usulü için artık yetersiz kalması ve bir kısmının ise idari yargıda uygulama olanağının kalmaması nedeniyle, bu kolay yoldan vazgeçilmesi artık bir zorunluluk halini almıştır⁸⁴. Özetle; HMK hükümlerinin, idari davaların kendine has özellikleri dolayısıyla, söz konusu dava türleri ile tam olarak bağdaşmaması durumu veya HMK hükümlerinin idari yargılama hukukunda farklılaştırılarak uygulanması, birtakım belirsizliklere yol açmaktadır. Zira idari yargılamadaki uyuşmazlıklar, özel hukuk uyuşmazlıklarına göre oldukça farklı niteliktedir. İlk olarak, kamu gücünü en yoğun şekilde kullanan idarenin yapmış olduğu eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetlendiği idari yargıda, usul kuralları büyük öneme sahiptir. Bu önem, ülkemizin de dahil olduğu idari rejimi benimsemiş ülkelerin hukuk sistemlerinde etkisini çok daha fazla göstermektedir. İdari yargılama hukukuna ilişkin söz konusu bu kurallar sayesinde, idarenin eylem ve işlemlerinin etkin yargısal denetiminin yanında, bu eylem ve işlemlerden etkilenen kişilerin; başvuru hakkı, hukuki dinlenilme hakkı, hak arama hürriyeti ve mahkemeye erişim hakkı başta olmak üzere bütün diğer temel haklarının korunmasının da anahtarını teşkil eden adil yargılanma hakkının (AİHS.m.6 ve AY.m.36) gerçekleşmesi sağlanmış olur. O halde, idarenin yeterince ve gereği gibi

⁸² Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.283.

⁸³ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.31.

⁸⁴ Nuri Alan, *Sempozyum Açılış Konuşması* (Ankara: İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü Sempozyumu, 2003, 11-12 Mayıs 2001), s.8.

yargısal denetiminin yapılmasının Türk hukuku bakımından en önemli hukuksal araçlarından birisi olarak idari yargılama usul kuralları sayılabildiğine göre, İYUK'taki söz konusu bu kuralların sayılan bütün bu amaçları sağlayacak şekilde ve içerikte düzenlenmesi en temel hukuksal öncelik olmalıdır⁸⁵. Böylelikle, bireyin idare karşısındaki dezavantajlı konumu, yargılama usulü kuralları ile dengelenmiş olacak ve bireyin hak arama anlayışı anlamlı ve tutarlı bir hale getirilmiş olacaktır.

Bu bağlamda, bize göre, vurgulanması gereken diğer bir husus ise, hemen yukarıda açıkladığımız üzere, getirilen söz konusu bu eleştirilerden hareketle, *“HMK’da düzenlenen medeni yargılama hukuku kurallarının, hiçbir durumda İYUK’ta düzenlenen idari yargılama hukuku kurallarına atıf yapmaması gerektiği...”* şeklindeki, katı ve kesin bir tutum içine girilmesinin de uygun olmayacağıdır. Öyleyse, idari yargı, medeni yargılama usulüne atıf yapılan konuları, idari yargılama hukukunun özellikleriyle bağdaştığı ölçüde pekâlâ dikkate alabilir. Örneğin; İYUK.m.31 kapsamında atıf yapılan konular arasında yer alan *“taraf vekilleri”, “dosyanın taraflar ve ilgililerce incelenmesi”, “duruşma sırasında tarafların mahkemenin sükunu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler”* ve *“elektronik işlemler ile ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrası”* gibi konuların idari yargılama hukukunun niteliğinden bağımsız olarak, genel usul kurallarına tabi tutulması mümkündür. Nitekim günümüzdeki hukuksal ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak idarenin faaliyet alanının zamanla çeşitlenmesi ve genişlemesi, idarenin işlemleri ile özel hukuk işlemlerini daha bağlantılı hale getirmiştir. Dolayısıyla bir idari yargıcın, önüne gelen uyuşmazlıklarda özel hukuk meseleleriyle karşı karşıya kalabilmesi pek muhtemeldir. O halde, anılan bu sebepten dolayı, az önce ifade edilen bazı hukuki müesseselerde, idari yargılama hukukundan ayrı bir biçimde, genel usul kurallarının (HMK hükümlerinin) uygulanması mümkün görülebilir⁸⁶.

Öte yandan, yukarıda bahsedilen yargılama usulüne ilişkin kimi önemli konuların, İYUK.m.31 kapsamında, HMK’ya topluca atıf yapılmasının uygulamada yaratmış olduğu belirsizliklerin yanında, idare hukuku doktrini tarafından bir ihtiyaç olarak görülen ve ülkemizde ne yazık ki bir türlü çıkartılmayan genel bir idari usul kanununun da olmaması, uygulamadaki söz konusu bu belirsizlikleri daha da

⁸⁵ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.277.

⁸⁶ Dilşat Yılmaz, *İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma Mı Uzlaşma Mı?* (Malatya: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. IV, S.2, 2013), s.177-178.

derinleştirmektedir. Zira idari usul kanununun noksanlığı, idarenin hangi durumda nasıl davranacağıının öngörülmesinde hukuk sistemimiz bakımından ciddi bir eksiklik oluşturmaktadır. Benzer şekilde, genel idari usul kanununun yokluğu sebebiyle aynı ya da çok benzer durumlarda, idarenin farklı işlem yapmasının önüne geçilmesi zorlaşmakta ve hukuk devletinin bir gereği olan eşitlik ve tutarlılık ilkelerinin de ihlali gündeme gelmektedir⁸⁷.

Özetle; idari yargılama hukukuna ilişkin usul kuralları oluşturulurken başvuru HMK'ya yapılan topluca atıf yönteminin hem bünyesel hem de sistemsal açıdan ciddi sorunlar doğurduğu açıktır. Bu sebeple kanun koyucunun mümkün olduğunca bu usulden vazgeçmesi ve her hukuksal kurumu önce idari yargılama usulünün kendine has özellikleri doğrultusunda kanunda (İYUK'ta) doğrudan doğruya düzenlemesi gerekmektedir. Bu bağlamda doktrinde, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun içerik ve kapsam bakımından yetersiz kaldığı ve söz konusu bu yetersizliğin temelinde, İYUK'un büyük ölçüde 521 sayılı mülga Danıştay Kanunu hükümlerinin tekrarından ibaret şekilde düzenlenmesinin yattığı ifade edilmiştir⁸⁸. Nitekim, İYUK'un kabul edildiği tarihten günümüze kadar gelen süreç içerisinde atıf yapılan bazı konularda, doktrindeki eleştiriler bağlamında ve uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak, idari yargının kendine has özelliklerine uygun şekilde değişikliklere gidilmiştir. Örneğin; davanın ihbarı konusunda HMK'ya atıf yapılmakla birlikte, ihbarın hâkim veya mahkeme tarafından re'sen yapılması hususu madde metninde ayrıca belirtilmiştir. Gerçekten de söz konusu bu düzenleme, isabetli ve çalışmanın ilerleyen kısımlarında da aktarılabileceği üzere idari yargının gereklerine son derece uygun olmuştur⁸⁹.

1.1.2 Fer'i müdahale kurumunun anlamı, amacı ve hukuki niteliği

1.1.2.1 Anlamı

Bir davada davacı ve davalı olmak üzere iki taraf bulunur; yani hukukumuz iki taraf sistemi üzerine kuruludur. Dava açarak mahkemeden hukuki korunma talep eden

⁸⁷ Genel idari usul konusunda daha detaylı bilgi ve açıklamalar için bkz.: Zeliha Hacımuratlar, *İdari Usule Katılım* (Ankara: Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.)

⁸⁸ Erol Çırakman, *Hukuk Yargılama Usulünün İdari Yargıda Uygulanması* (Ankara: İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 33, 10-11-12 Haziran 1982), s.104.

⁸⁹ İdari yargılama hukukunda re'sen ihbar kurumuna ilişkin açıklamalar için bkz.: sayfa 81-94.

kişi davacı, kendisine karşı hukuki korunma talep edilen kişi ise davalıdır. Dava, söz konusu bu iki taraf arasında yürütölür ve dava sonucunda verilecek olan kesin hüküm o davanın tarafları arasında geçerli olur. Yani kural olarak kesin hükmün üçüncü kişilere bir etkisi yoktur⁹⁰. O halde taraf sistemi, üçüncü kişilere davanın gidişatını etkileyebilme, doğrudan tarafı olmadıkları davalarda kişisel hukuki yararlarını koruyabilme imkânı sağlamamaktadır. Halbuki, yargılama sistemiği bakımından kişiden savunma yapmadığı bir karara katlanması beklenilemez. Zira bu hem savunma hakkı hem de daha geniş bir ifadeyle hukuk devleti ilkesine uygun düşmez⁹¹. Nitekim, kişinin kendisini savunabilmesi münhasıran yargılama hukukuna ait bir özellik olmayıp, Anayasa'nın 36.maddesinde düzenlenen hak arama özgürlüğünün doğal bir görünümüdür. Bu bağlamda gerek savunma gerekse de hukuki dinlenilme hakkı gereğince yargılama sonunda verilecek karardan etkilenme ihtimali olan üçüncü kişilerin davaya katılmalarına olanak sağlanmalıdır⁹².

O halde, dava sonunda verilen hüküm, üçüncü kişiler bakımından kesin hüküm etkisi doğurmasa bile, onların hukuki durumlarını etkileyebilir veya bazı hallerde davayı kaybeden tarafın üçüncü kişiye rücu etmesi ihtimalini doğurabilir. Üçüncü kişilerin dava sonucunda verilen karardan olumlu etkilenmesi mümkün olduğu kadar, olumsuz etkilenmesi de muhtemeldir. Örneğin; imar planının uygulanması kararı veya bu karara karşı açılan iptal davası sonucunda verilen hükmün üçüncü kişileri etkilemesi durumu veya yine iptali istenen bir yazılı yarışma sınavını kazanan diğer kişilerin durumlarında olduğu gibi⁹³.

İşte söz konusu bu hallerde, dava sonunda verilecek hükümden etkilenecek olan üçüncü kişiye, kendi menfaatini koruması için davaya müdahale imkânı tanınmıştır. Davaya müdahale müessesesi ile, taraf sıfatını haiz olmayan ancak yargılama neticesinde hak veya menfaati etkilenebilecek kişilere haklarını koruyabilmeleri ve savunabilmeleri açısından mahkeme önünde bir imkân tanınmış olmaktadır. Bu imkân dahilinde, usul hukukunda davaya müdahale ya *fer'i müdahale* ya da *asli müdahale* şeklinde olur. Fakat doktrinde asli müdahalenin gerçek anlamda

⁹⁰ Hakan Pekcanıtez, Oğuz Atalay ve Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2023), s.174.

⁹¹ Ali Cem Budak, *Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması* (İstanbul: Beta Yayınları, 2000), s.10.

⁹² Lütfi Duran, *Türkiye Yönetiminde Kargaşa* (İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1988), s.181.

⁹³ Sıddık Sami Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları* (İstanbul: Hak Kitabevi, III. Cilt, 3.Bası, 1966), s.1958.

bir yargılamaya müdahale imkânı tanımadığı ifade edilmektedir⁹⁴. Netice itibarıyla, taraflardan birinin yanında, ona yardımcı olmak amacıyla üçüncü bir kişinin davaya katılması fer'i müdahale ile mümkün olmaktadır.

Davaya fer'i müdahale ile dahil olan üçüncü kişi, yanında katıldığı tarafın davayı kazanabilmesi için ona yardım etmekte ve böylelikle kendisine karşı açılacak muhtemel bir davayı, yanında katıldığı tarafın kazanmasını sağlayarak, önlemiş olmaktadır. Bu özelliğinden dolayı *Postacioğlu'nun* ifadesiyle fer'i müdahil, *hücumun kendisine gelmesini beklemek yerine, komşusunu savunmaya koşan kişiye* benzetilmiştir⁹⁵. Davaya bu şekilde fer'i müdahil olarak katılan üçüncü kişi, kendisi hakkında bir talepte bulunmaz ve bundan dolayı da dava sonunda onun hakkında bir karar verilmez. Davaya müdahale eden, müdahaleden sonra dahi, üçüncü kişi olarak kalır yani davanın tarafı olmaz⁹⁶. Üçüncü kişinin taraflardan birisinin yanında davaya katılması, fer'i müdahale şeklinde kendiliğinden olabileceği gibi, taraflardan birisinin davayı ihbarı üzerine de olabilir.

1.1.2.1.1 Terim sorunu ve tanımı

Dilimize Arapçadan geçmiş olan müdahale kelimesi, “*dehale*” (girdi) kökünden türemiştir⁹⁷. Müdahale, sözlük anlamı ile “karışma”, “araya girme”, “el atma” ve “sokulma” anlamlarında kullanılmaktadır⁹⁸. Müdahil ise “dahil olan”, “karışan” ve “katılan” anlamlarına gelmektedir⁹⁹. Davaya müdahale yoluyla dahil olmak (katılmak), ceza ve hukuk yargısı bakımından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Ceza yargısında davaya katılma, suçtan zarar gören gerçek veya tüzel kişiler ile malen sorumlu olanların soruşturmanın her aşamasında, ancak hüküm verilmeden önce, kamu davasına katılması şeklinde açıklanmaktadır. Hukuk yargısı bağlamında ise, bu durum için *müdahale* terimi tercih edilmiştir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 65.maddesinde *davaya müdahale* başlığı altında *asli müdahale*, 66.maddesinde ise *fer'i müdahale* terimi kullanılmaktadır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda ise, 53-58.maddelerinde düzenlenen bu kurum, “*üçüncü şahsın müdahalesi*” olarak adlandırılmıştı ve üçüncü şahsın

⁹⁴ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.174.

⁹⁵ İlhan Postacioğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1975), s.305-306.

⁹⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.23.

⁹⁷ www.etimolojiturkce.com (Erişim Tarihi: 18.10.2023)

⁹⁸ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Ankara: Aydın Kitabevi, 1993), s.706.

⁹⁹ www.tdk.gov.tr (Erişim Tarihi: 18.10.2023)

müdahalesi denilmesine rağmen, sadece fer'i müdahale düzenlenmişti. Gerçekten de bu şekilde salt müdahale teriminin kullanılması, asli müdahale ile fer'i müdahalenin birbirinden ayrılması noktasında, ayırt edicilikten yoksundur.¹⁰⁰ Bu yüzden tek başına müdahale ifadesi, asli müdahaleyi tam olarak karşılamamaktadır¹⁰¹. İşte bu anlayıştan hareketle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda fer'i müdahale kavramı yerine “*davaya katılma*” terimi de kullanılmamıştır¹⁰². Ayrıca “katılma” terimi, görülmekte olan davanın tarafları yanına yeni kişilerin de taraf olarak katılması anlamında kullanıldığı için “taraf yığılması” ve “dahili dava” kavramlarıyla karıştırılma ihtimalini de uhdesinde barındırmaktadır¹⁰³. Ezcümle, “*katılma*”, hem fer'i müdahaleyi hem de asli müdahaleyi kapsayan üst bir kavramdır ve ilgili müesseseleri birbirinden ayırt etme noktasında eksiklik içermektedir. Nitekim, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun sistematığına de uygun olarak, fer'i ve asli müdahale kavramları ayrı ayrı kullanılmaktadır.

Doktrine baktığımız zaman fer'i müdahalenin çeşitli şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Örneğin; *Kuru*¹⁰⁴, dava sonunda hukuki durumu dolaylı olarak etkilenen üçüncü kişinin, hukuki yararı ölçüsünde ve davanın taraflarından birisinin yardımcısı olarak, davaya müdahalesini (katılmasını), fer'i müdahale olarak nitelendirmektedir.

*Tanrıver'e*¹⁰⁵ göre, “...halen görülmekte olan bir davada, hukuki durumu etkilenebilecek olan üçüncü bir kişinin, bu davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında yer alıp; ona bu dava bağlamında hukuksal yardım ve destek sağlamasına fer'i müdahale...” denir.

¹⁰⁰ Hatta doktrinde asli müdahalenin, fer'i müdahaleden ayırt edici yönü olan bağımsız bir dava olması olgusunu vurgulamak için “*asli müdahale davası*” teriminin kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz: Özeken, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.13; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.28.

¹⁰¹ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.27.

¹⁰² Fakat bu tercihe rağmen ‘*katılma*’ terimi bir dönem kendisine çeşitli şekillerde karşılık bulmuştur. Şöyle ki; 1971 tarihli Tasarıda fer'i müdahale kavramı yerine ‘*katılan*’ kavramı kullanılmıştır (Tasarı, s.110). Yine 1993 tarihli Tasarıda ise asli müdahale için “*bağımsız katılma*” terimi kullanılmıştır.

¹⁰³ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.27; Pekcanitez ve Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.26.

¹⁰⁴ Baki Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü* (İstanbul: Demir Demir Yayıncılık, IV. Cilt, 2001), s.3451.

¹⁰⁵ Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, I. Cilt, 2024), s.630.

Onar¹⁰⁶ müdahaleyi, “...iki veya müteaddit taraf arasında çıkmış ve görülmekte olan bir davayı bir üçüncü şahsın müdahalesini, karışmasını kapsayan bir hukuki tasarruf...” şeklinde tanımlamaktadır.

Pekcanitez/Meriç¹⁰⁷, fer’i müdahaleyi “...üçüncü kişiye görülmekte olan bir davaya, davayı kazanmasında hukuki yararı olan taraf yanında, kendi hakkı gereğince katılmasını sağlayan ve tarafa ait takip yetkisini kullanma imkânı veren bir kurum...” olarak nitelendirmektedirler.

Bilge/Önen¹⁰⁸ ise, daha genel bir ifadeyle “... mevcut bir davada taraflardan birisinin davayı kazanmasına yardım etmek maksadıyla yapılan katılma...” şeklinde tanımlamışlardır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda ise, üçüncü kişinin, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla, tahkikat sona erinceye kadar müdahil olarak davada yer alabilmesi hükme bağlanmıştır (HMK.m.66). İdari Yargılama Usulü Kanunu’na bakıldığında ise, müdahale kurumuna ilişkin ne bir tanım yapılmış ne de müdahale kurumu ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. İYUK.m.31’in yaptığı genel bir atıfla, bu kanunda hüküm olmayan hallerde HMK hükümlerinin uygulanacağı açıkça belirtilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, idari yargılama usulünde; müdahalenin şartları, müdahalenin usulü, davanın ihbarı ve müdahalenin etkisi hususlarında medeni yargılamaya ilişkin hükümler uygulanacaktır. Ancak her ne kadar, davanın ihbarı ve müdahale kurumları hakkında, HMK hükümlerine atıf yapılmış olsa da bize göre, bu işlem yapılırken, medeni yargıdan farklı olarak, idari yargının kendine has özellikleri göz önünde bulundurulmalı ve söz konusu hususlarda ayıksı bir uygulamaya gidilmelidir. Bu düşünceden hareketle, doktrinde, idari yargılama hukukuna özgü olacak biçimde müdahale kurumu için farklı terimlerin kullanılması da önerilmiştir. Örneğin; Erdal’a¹⁰⁹ göre idari yargılama hukukunda davaya katılan üçüncü kişinin konumu, taraf konumuna oldukça yakındır. Bundan dolayı, yazara göre, fer’i müdahale kavramı yerine, “taraf biçiminde fer’i müdahale” terimi kullanılmalıdır. Yine yazar, idari yargılama hukukunda ihbar kurumunun, medeni usul hukukundaki ihbar kurumundan

¹⁰⁶ Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, III. Cilt, s.1958.

¹⁰⁷ Pekcanitez ve Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.241.

¹⁰⁸ Necip Bilge ve Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:442, 3.Baskı, 1978), s.267.

¹⁰⁹ Erdal, *İdari Yargıda Fer’i Müdahale*, s.34-38.

daha farklı olduğu gerekçesiyle, hukukumuzda, ihbar kurumu açısından, “*katılma için davet*” veya “*tarafıştıırıcı davet*” terimlerinin kullanılabileceğini belirtmektedir.¹¹⁰

1.1.2.2 Amacı

1.1.2.2.1 Tarafın korunması

Bilindiğı üzere müdahale kurumu, esas olarak bir dava değildir. Yani müdahale sonucunda davaya katılan kimse ne davacı ne de davalı olmaktadır. Üçüncü kişi, ancak yanında katıldığı tarafı ilgili davada koruyarak, onun hukuki durumunun olumsuz etkilenmesini önlemeye veya olumlu bir biçimde etkilenmesine çalışır. Bu amaca yönelik olarak fer’i müdahil, katıldığı tarafın korunmasına yönelik ispat için delil gösterebilir. Bu yolla asıl tarafın korunması, aslında bizzat fer’i müdahilin kendisini koruması olarak görülebilir¹¹¹. Fakat fer’i müdahilin asıl tarafı korumak için işlem yapabilmesi, onun doğruyu söyleme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. HMK.m.29’da tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Bu yükümlülükler, fer’i müdahil için de geçerlidir. Fer’i müdahil yaptığı usul işlemlerinde, iddia ve savunmalarında gerçeğe uygun davranmak zorundadır. Zira fer’i müdahale kurumunun amaçlarından birisi de gerçeğin tespit edilmesidir¹¹².

Üçüncü kişi, müdahale kurumu vasıtasıyla davaya katılırken hangi tarafı koruyacağını kendisi belirler. Hatta fer’i müdahalenin koşulları her iki taraf bakımından gerçekleşmiş olsa dahi, üçüncü kişi seçim hakkına sahiptir. Fakat hemen belirtmek gerekir ki, üçüncü kişi, bu durumda her iki taraf yanında davaya müdahil olamaz¹¹³. Doktrinde de genel kabul gördüğü üzere, tarafın korunması fer’i müdahalenin amaçlarından birisidir. O halde üçüncü kişinin, yanında davaya katıldığı kişiyi haksız bir biçimde engellememesi ve davayı kaybetmesine neden olmaması gerekir. İşte bu nedenle, fer’i müdahilin usul işlemleri yapabilmesi, tarafı korumak amacıyla sınırlı tutulmuştur. Bu durum HMK.m.68’in hükümet gerekçesinde de benzer şekilde şöyle ifade edilmektedir: “... müdahilin, tarafın yardımcısı olması sebebiyle, onun işlem ve açıklamalarına aykırı işlem yapması müdahillik konumuyla bağdaşmayacaktır. Müdahil ancak, yanında katıldığı tarafın işlemlerine yardımcı

¹¹⁰ Erdal, söz konusu terim önerilerinin, Alman idari yargılama hukukunda kullanılan “*beiladung*” terimine karşılık olarak kullanılabileceğini ifade etmiştir. Bkz: Erdal, *İdari Yargıda Fer’i Müdahale*, s.38.

¹¹¹ Pekcanitez ve Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.27.

¹¹² Pekcanitez ve Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.284.

¹¹³ Pekcanitez ve Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.27.

*olacak nitelikte işlemler yapabilir ve onun yararına olan iddia veya savunma haklarını ileri sürebilir*¹¹⁴. ”

Yukarıda da izah edildiği üzere, müdahale kurumu her ne kadar dava olmasa bile, hak arama özgürlüğünü sağlamakta ve yargısal korunmayı olabildiğince mümkün kılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, savunma hakkı da gerçekleşmiş olmaktadır. Zira üçüncü kişi, kendisi aleyhine sonuç doğmasını önlemiş olmakta ve henüz kendisine bir talep yöneltilmeden de hukuki yararını koruyabilmektedir. Yani müdahale kurumu, üçüncü kişiye, tarafı olmadığı ancak sonucundan etkileneceği bir dava bakımından, hukuki yararı ölçüsünde davaya katılma fırsatı vermekte ve bu sayede etkin savunma yapılarak, adil yargılanmayı gerçekleştirme imkânı tanımaktadır. Nitekim AİHS.m.6 ve AY.m.36’da yer alan adil (doğru) yargılanma hakkı, öncelikle kamusal gücün bizzat sınırlandırılması, başka bir ifadeyle, devletin yargı fonksiyonunu bizzat sınırlandırması anlamını taşımaktadır¹¹⁵. İdari yargılama hukukunda da ilk ve en temel amacın, kamu gücü ayrıcalığını elinde bulunduran idarenin işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunun denetlenmesi olduğu göz önüne alındığında; idari yargılama usulünde davaya katılan fer’i müdahile adil yargılanma hakkı imkânının tanınmasının ne derece önemli olduğu kolayca anlaşılabilmektedir. Zira adil yargılanma hakkı uhdesinde; kanuni, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, makul süre içerisinde, aleni surette ve hakkaniyete uygun olarak yargılanmayı barındırmaktadır¹¹⁶.

Her ne kadar müdahale kurumu ile ulaşılmak istenen amaç davanın asıl taraflarının korunması olsa da esasen tarafın korunmasından ziyade, pratikte üçüncü kişinin korunması sağlanmış olmaktadır. Zira, üçüncü kişi müdahale kurumu sayesinde yanında katıldığı tarafa yardımda bulunur, iddia ve savunmalarını ispat için delil gösterir ve bu sayede tarafın davayı kazanmasını sağlar. Ancak bunu tarafın yararından ziyade, kendi yararı için yapmaktadır. Çünkü; yanında katılacağı tarafın davayı kaybetmesi ihtimaline bağlı olarak, fer’i müdahilin kendisine rücu edilmesi ihtimali vardır. Ayrıca fer’i müdahil istemediği sürece davanın taraflarından birisinin, onu davaya katılmaya zorlayamaması, müdahale kurumunun asıl amacının tarafı korumak olmayıp, aksine üçüncü kişiyi korumak olduğunu gösterir niteliktedir¹¹⁷.

¹¹⁴ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>

¹¹⁵ Güray Erdönmez, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15.Bası, 2017), s.845.

¹¹⁶ Erdönmez, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.847-862.

¹¹⁷ Erdal, *İdari Yargıda Fer’i Müdahale*, s.41.

Özetle; adil yargılanma hakkı, etkin bir hukuki koruma sağlamaktadır. Aksi durum zaten hukuk devleti ilkesi ile de bağdaşmamaktadır. İşte bu sebeple, adil yargılanma hakkı sayesinde yargılamaya müdahil olanlar (katılanlar), yargılamaya ve sonuca etki edebilme imkanına kavuşurlar. Böylelikle yargılamanın hakkaniyete uygun olarak sürdürülmesi ve nihayetinde adil bir karar verilmesi sağlanır. Yine bu yolla, temel hakların mahkeme önünde gerçekleşmesi ve korunması sağlanarak, ağır insan hakları ihlalleri de önlenmiş olmaktadır¹¹⁸.

1.1.2.2 Usul ekonomisinin sağlanması

Anayasa'nın 141.maddesinde belirtildiği üzere, davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir. Nitekim bir hukuk devletinde, yargı organları, yalnızca adil karar vermekle değil, verilen bu adil kararın mümkün olduğu kadar hızlı ve ucuz verilmesini de sağlamakla yükümlüdürler. Başka bir deyişle, yapılan yargılama sonucunda verilen bir kararın adil olarak nitelendirilebilmesi için, yargılama faaliyetinin basit ve ucuz olmasının yanı sıra uygun ve makul sürede sonuçlanmış olması da gerekmektedir. İşte bunu sağlayacak olan, aynı zamanda adil yargılanma hakkının bir unsuru da olan, usul ekonomisi ilkesidir. Zira söz konusu ilke, objektif hukukun, en az giderle, makul süre içinde ve mümkün olduğunca az emek harcanarak yerine getirilmesine hizmet etmektedir¹¹⁹. Hukukumuzda uygulanan fer'i müdahale kurumu da bu ilkeye uygun bir düzenlemedir. Zira fer'i müdahale sayesinde açılacak dava sayısı azaltılabilmekte ve çelişik hükümlerin verilmesi önlenmektedir¹²⁰. Şöyle ki; fer'i müdahil yanında katıldığı tarafın davayı kazanmasına yardımcı olarak, daha sonra kendisine karşı bir dava açılmasına engel olur. Böylece yeni davaların açılması önlenerek, günümüzde giderek büyüyen bir sorun halini alan mahkemelerin iş yükü durumuna da olumlu bir katkı sağlanmış olur ve gereksiz gider yapılması da engellenir. Bu bağlamda hemen ifade etmek gerekirse, usul ekonomisi ilkesi sadece tarafların veya fer'i müdahilin değil, aynı zamanda devletin menfaatlerinin korunmasına da hizmet eder. Çünkü bir

¹¹⁸ Hakan Pekcanitez, *Medeni Yargıda Adil Yargılanma* (İzmir: İzmir Barosu Dergisi, S.2, 1997), s.55. (<https://kutuphane.izmirbarosu.org.tr>)

¹¹⁹ Cumhuriyet Rüzgaresen, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2013), s.40.

¹²⁰ Bu durum, usul ekonomisinin sağlanmasının yanında, aynı zamanda hukuki güvenlik ilkesinin tesis edilmesini de sağlar niteliktedir. Nitekim, söz konusu bu ilke sayesinde, bir kimse tâbi olacağı hukuki rejimi önceden bilebilir ve davranışlarını buna göre ayarlayarak bir düzene sokabilir. Bu itibarla, aynı zamanda öngörülebilirlik ve belirlilik de sağlanmış olur. Bkz.: Seyfullah Edis, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:445, 1979), s.7.

davanın uzun sürmesi, pahalı olması ve davayı görmekte olan yargı yerlerinin çok emek harcamaları taraflar ve müdahilin yanında devletin de menfaatini ihlal edecektir¹²¹.

Usul ekonomisinin bir gereği olarak, fer'i müdahalenin amaçlarından birisi de davaların daha çabuk sonuçlandırılmasıdır. Fakat ilgili davanın daha çabuk sonuçlandırılması, davaya katılan üçüncü kişilerin usul ekonomisi ilkesine riayet etmesi gerekliliğini ortadan kaldırmaz. Nitekim, taraflardan birinin yanında davaya fer'i müdahil olarak katılan üçüncü kişinin, davanın geç sonuçlanmasına neden olacak talepleri mahkemece kabul edilmeyecektir¹²². Ayrıca görülen ilk davada, hâkim, yanında katıldığı taraf ve müdahil arasındaki ilişkiyi yeterince aydınlatabilir ve açıklarsa, bundan sonra görülecek olan davalarda çelişkili hüküm verilmesi tehlikesi de buna paralel şekilde azaltılmış olur. Zira yanında katıldığı taraf ve fer'i müdahil arasındaki ikinci davanın görüldüğü mahkeme, ilk davada açıklanan hukuki ilişkiyi tekraren tartışma konusu yapmayacaktır. Böylelikle, hem çelişkili karar verilmesi önlenmiş olacak hem de gereksiz zaman kaybı ve masraf olmayacaktır. Bu husus aynı zamanda yargı kararlarına olan güveni de artıracaktır¹²³. Aksi durum ise, usul ekonomisi ilkesinin Anayasa'da ayrıca düzenlenmesinden kaynaklı olarak, aslında aynı zamanda Anayasa'ya da aykırılık teşkil edecektir.

1.1.2.2.3 Uyuşmazlığın daha iyi açıklanması

Davanın tarafları, yargılama ile ilgili açıklamada bulunma ve bu bağlamda iddia ve savunmalarını ileri sürerek bunları ispat etme hakkına sahiptir. Hâkimin, taraflara açıklama hakkı tanımadan ve onları dinlemeden vereceği hüküm, hakkın yerine getirilmesine hizmet etmez. Çünkü; gerçeğin ortaya çıkabilmesi, ancak tarafların iddia ve savunmalarını ileri sürmelerine ve bunları ispat etmelerine imkân tanıyan bir yargılama ile mümkün olmaktadır¹²⁴. Benzer şekilde, davanın tarafları dışında üçüncü kişilere de fer'i müdahale kurumu sayesinde, söz konusu uyuşmazlık hakkında mümkün olduğunca daha iyi açıklama yapma imkânı sağlanmış olur. Müdahil olarak davaya katılan üçüncü kişi, davanın taraflarının elinde olmayan veya bilmediği delilleri mahkemeye vererek uyuşmazlığın tam olarak açıklanmasını

¹²¹ Rüzgaresen, *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*, s.58-61.

¹²² Erdönmez, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.893.

¹²³ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.29.

¹²⁴ Erdönmez, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.874.

sağlamaktadır. Bunun neticesinde, yargısal gerçeğin bulunması kolaylaşır ve maddi gerçeğe uygun olarak karar verilmiş olur. Başka bir ifadeyle, hâkim, fer'i müdahilin davaya katılması sayesinde uyuşmazlık hakkındaki gerçeğe ulaşmaya daha fazla yaklaşır. Fer'i müdahil, yanında katıldığı tarafın unuttuğu veya onun bilmediği vakıaları ileri sürebilir ve bunların ispatı için delil gösterebilir. Bunun bir sonucu olarak, uyuşmazlık aydınlanmış ve daha doğru karar verilmiş olur.

Pekcanitez/Meriç, bu noktada fer'i müdahilin ileri sürebileceği vakıaların yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olamayacağı gerçeğinden hareketle, fer'i müdahilin davanın aydınlanması ve doğru karar verilmesi açısından gerçekleştirdiği işlemlerin, mutlak değil nisbi nitelikte olduğunu ifade etmektedirler. Zira müdahilin, yanında katıldığı taraf aleyhine yapacağı işlemler müdahillik konumuyla bağdaşmayacaktır. Yine buna ek olarak, müdahil, davayı katıldığı andan itibaren takip edebilecek ve önceki işlemlerle bağlı olacaktır¹²⁵. Ayrıca belirtmek gerekir ki, davaya katılan üçüncü kişiye iddia ve savunma hakkının tanınması, fer'i müdahalenin doğrudan amaçları arasında yer almaz. Zira, fer'i müdahil davaya kendi iradesiyle katılmaktadır. Buna karşın iddia ve savunma hakkı ise, üçüncü kişinin davaya katılmasını zorunlu kılar. Bu durum ise, yargılama hakkında üçüncü kişiye bilgi verilmesini gerektirir. Fer'i müdahalede ise, mahkeme veya tarafların, üçüncü kişiye yargılamanın durumu hakkında bilgi verme zorunluluğu yoktur. Bunun yanında davaya katılan üçüncü kişinin mahkemeye delil sunması, iddia ve savunma hakkının bir gereğidir. Bu durum ise, fer'i müdahil açısından yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmama koşulu ile sınırlıdır. İşte söz konusu bu nedenlerden dolayı, fer'i müdahale, üçüncü kişiye iddia ve savunma hakkı tanımayı amaçlayan bir kurum değildir. Sonuç olarak fer'i müdahale, uyuşmazlığın tüm boyutlarıyla açıklığa kavuşturulmasına ve gerçeğe örtüşen bir kararın alınmasına da hizmet eden önemli bir usul hukuku kurumudur¹²⁶.

1.1.2.2.4 Silahların eşitliği ilkesi ve fer'i müdahale

Doktrine baktığımız zaman silahların eşitliği ilkesinin, “... *uyuşmazlıklarda, davanın her iki tarafının da iddiasını ve delillerini, kendisini davanın diğer tarafı karşısında belirgin bir dezavantaj içinde bırakmayacak şartlar altında ortaya koymak*

¹²⁵ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.31.

¹²⁶ Murat Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15.Bası, 2017), s.718.

için makul ve kabul edilebilir olanağa sahip olması zorunluluğu...” şeklinde tanımlandığını görmekteyiz¹²⁷. Bu tanımdan hareketle, silahların eşitliği ilkesinin, adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir unsuru olduğunu söylemek mümkündür. Keza, temel bir hak olarak adil yargılanma hakkı, davanın her iki tarafına aittir ve yargılamanın söz konusu taraflar arasında hakkaniyete uygun bir dengede sürdürülmesini gerektirir¹²⁸. Bu bağlamda, adil yargılanma hakkı sayesinde, davacı ve davalı yargılamaya eşitlik temelinde aktif bir biçimde katılarak iddia ve savunmada bulunabilme ve bunun sonucunda da mahkemenin vereceği karara etki edebilme olanağına sahiptir¹²⁹. Ayrıca söz konusu bu eşitlik, tüm yargılama süreci boyunca korunmalıdır¹³⁰. İşte bu noktada, silahların eşitliği ilkesinin, adil yargılanma hakkının ayrılmaz bir unsuru olması, davaya müdahale konusunda ayrı bir önem arz etmektedir. Öyle ki; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin silahların eşitliği ilkesinin uygulama alanını genişleten eğilimini, davaya katılan üçüncü kişilere (müdahillere) de yansıtmakta herhangi bir engel bulunmamaktadır.¹³¹ Fakat bu önem kendisini davaya fer’i müdahil olarak katılan üçüncü kişi bakımından göstermektedir. Zira asli müdahil, açtığı ikinci dava bakımından doğrudan taraf olduğu için, tarafın sahip olduğu tüm haklara¹³² ve dolayısıyla silahların eşitliği hakkına da sahiptir. HMK.m.66’da ifade edildiği haliyle, fer’i müdahil, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla davaya katılmaktadır. Böylelikle, davanın tarafları dışında üçüncü bir kişi konumunda olan fer’i müdahil, tarafı olmadığı bir davanın kendi yararına sonuçlanmasını sağlayabilir, başka bir ifadeyle yargılamada yer alarak verilecek olan kararı etkileyebilir. Ayrıca, fer’i müdahil, her ne kadar taraf yardımcısı olsa dahi, yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia ve savunma vasıtalarını ileri sürebilir; onun işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemini yapabilir¹³³. Bu açıklamalar ışığında görüldüğü üzere, fer’i müdahil, gerçekten de davada taraf olmadığı halde verilecek olan hükmün inşasında etkili olabilmektedir. O

¹²⁷ Emel Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), s.36.

¹²⁸ AYM, *İdris Tan Kamer ve Mustafa Aycan Başvurusu*, Başvuru No: 2018/20175, 19.11.2020. (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>)

¹²⁹ Süha Tanrıver, *Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı* (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.53, 2004), s.192.

¹³⁰ Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı -Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler* (İstanbul: Beta Yayınları, 2.Baskı, 2005), s.220.

¹³¹ Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, s.230.

¹³² Asli müdahilin sahip olduğu hak ve yetkiler için bkz.: sayfa 52-53.

¹³³ Murat Atalı, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 6.Baskı, 2023), s.262.

halde, fer'i müdahilin silahların eşitliği hakkının doğrudan yararlanıcısı olup olmadığı hususu konumuz dahilinde önem arz etmektedir. Bu bağlamda doktrinde *Hanağası*, fer'i müdahilin tarafın sahip olduğu anlamda olmasa bile kendi hakkıyla bağlantılı olarak hukuki dinlenilme hakkına sahip olduğunu ve fakat buna rağmen asıl tarafların silahların eşitliğine ilişkin haklarının, fer'i müdahil bakımından yalnızca bir izdüşümü olabileceğini yani fer'i müdahilin, silahların eşitliği hakkının ancak “*dolaylı*” şekilde yararlanıcısı olabileceğini aktarmaktadır¹³⁴. Bunun yanında, çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da aktarılacağı üzere, idari yargılama hukukunda, fer'i müdahilin medeni yargılama hukukundan farklılaşan konumu dolayısıyla ve fer'i müdahilin görülmekte olan yargılamada hakkını tam olarak savunup koruyabilmesi amacıyla, silahların eşitliği ilkesinin (ve dolayısıyla çelişmeli yargılama ilkesinin¹³⁵) sağladığı tüm imkanlardan yararlanması gerektiği de öğretide karşılık bulmuştur¹³⁶. Nitekim, Danıştay'ın ve bölge idare mahkemelerinin, davanın ihbarı müessesesini doğrudan silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ile bağlantılı gördüğü kararları olduğu gibi¹³⁷; fer'i müdahale müessesesine de ayrı bir önemle yaklaşılması gerektiğine ilişkin kararları da bulunmaktadır¹³⁸. Hatta, Anayasa Mahkemesinin de davanın ihbarı ve müdahale hususlarında, dava sonucunda verilecek hükümden menfaati etkilenecek olan üçüncü kişilerin; görülmekte olan davadan haberdar olabilmelerini, uyuşmazlığın çözümü bakımından gerekli gördükleri ve sonuca etkili olabileceklerini düşündükleri hususlara dair açıklamada bulunabilmelerini ve ileri sürdükleri iddiaların ispatı için delil sunabilmelerini, mahkemeye erişim hakkının yanında, silahların eşitliği ve

¹³⁴ Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, s.233-234.

¹³⁵ Silahların eşitliği ilkesinin tamamlayıcısı niteliğindeki çelişmeli yargılama ilkesi ise, mahkemenin kararını etkilemek amacıyla, dava dosyasına sunulmuş olan her türlü delil, görüş, bilgi ve hatta gizli damgası vurularak gönderilenler de dahil olmak üzere her türlü belge hakkında bilgi sahibi olma ve bunlara karşı beyan ve yorumda bulunma olanağının taraflara tanınmasını gerektirir. Bkz.: Danıştay İDDK., 02.10.2019, E.2017/1635, K.2019/4014.; Metin Günday, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2.Baskı, 2022), s.164. Ayrıca, dava dosyasına sunulmuş olan delil, bilgi, belge ve görüşlerin içeriğinin de önemi yoktur. Bunlar salt mahkeme kararını etkilemek amacıyla sunulmuş ise, artık davanın taraflarına, bunlara karşı beyan ve yorumda bulunma imkanının tanınması gerekmektedir. Bkz.: İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, s.254.

¹³⁶ Serkan Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.212.

¹³⁷ Danıştay 10.D., 31.03.2022, E.2020/1862, K.2022/ 1749.; Erzurum BİM 3.İDD., 25.03.2022, E.2020/451, K.2022/820. Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.212.

¹³⁸ Bkz.: Danıştay 8.D., 16.01.2017, E.2016/3040, K.2017/7.

çelişmeli yargılama ilkesi ile de bağlantılı görerek verdiği kararları da bulunmaktadır¹³⁹.

Benzer şekilde, *Asker'e*¹⁴⁰ göre, öğretinin büyük çoğunluğu tarafından, asli müdahale kurumu, idari yargılama hukukunda kabul görmediği için¹⁴¹, verilecek karardan etkilenecek olan üçüncü kişilerin, kendilerini en etkin şekilde savunabilmelerinin yegâne yolu, davaya katılan fer'i müdahillerin, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin güvencelerinden, adeta tarafmışçasına yararlanmasından geçmektedir. Fakat yazar burada, fer'i müdahilin, söz konusu bu güvencelerden yararlanması sırasında, müdahale kurumuna aykırı uygulamalardan kaçınılması gerektiğini de savunmaktadır. Öyle ki, silahların eşitliği ilkesinin sağlanması fer'i müdahile hiçbir zaman yanında katıldığı tarafın aleyhine işlem yapma yetkisini bahşetmeyecektir. Bize göre, buradaki hassas denge, fer'i müdahale kurumuna olan bakış açısıyla ilişkilidir. Şöyle ki; medeni yargılama hukukunda müdahilin hak ve yetkilerine (HMK.m.66'ya uygun şekilde) taraf yardımcısı gözüyle bakılırken; idari yargılama hukukunda, Danıştay'ın güncel tarihli içtihadı birleştirme kararı¹⁴² doğrultusunda, öğretide, fer'i müdahilin hak ve yetkilerine olan bakış açısında, fer'i müdahil lehine genişletme eğiliminin artmış olmasıdır¹⁴³.

Özetle; HMK.m.68/2'de de açıkça ifade edildiği üzere, davaya katıldığı tarihten itibaren, fer'i müdahilin; keşif icrasına ve duruşmaya katılımının sağlanması, bilirkişi raporunun ve yanında katıldığı tarafa tebliğ edilen tüm delillerin müdahile de tebliğ edilmesi ve dosyadaki bilgi ve belgelerin tıpkı tarafmış gibi, fer'i müdahilce incelenmesi olanağının tanınması gerekmektedir¹⁴⁴.

¹³⁹ Bkz.: AYM, *Yusuf Bilin Başvurusu*, Başvuru No.: 2014/14498, 21.02.2017. (44.paragraf) (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>) Bu konudaki detaylı açıklamalarımız için bkz.: sayfa 89-90. (dipnot 418).

¹⁴⁰ Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.213-214. (dipnot 886)

¹⁴¹ Bize göre, asli müdahale kurumu, idari yargılama hukukumuzda sınırlı da olsa (örneğin; tam yargı davaları bakımından) mümkün olabilir. Bu konudaki detaylı açıklamalarımız için bkz.: sayfa 66-69.

¹⁴² Bkz.: Fer'i müdahilin tek başına kanun yoluna gidebilmesine yönelik Danıştay İBK, 03.02.2023 tarih ve 2021/4 E., 2023/1 K. numaralı kararı. (25.05.2023 T., 32201 sayılı R.G.)

¹⁴³ Örneğin; fer'i müdahilin, yürütme durdurma talebinde bulunabilmesine ve duruşma isteyebilmesine ilişkin bkz.: sayfa 122-125.

¹⁴⁴ Nitekim, buna uygun şekilde Pekcanitez, idari yargıda fer'i müdahilin hak ve yetkilerinin daha geniş yorumlanması gerektiği görüşündedir. Bkz.: Hakan Pekcanitez, *İdari Yargıda Fer'i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir Mi? (Karar Tahlili)* (İzmir: Prof. Dr. Tufan Yüce'ye Armağan, DEÜ Yayınları, 2001), s.595.

1.1.2.2.5 Hukuki dinlenilme hakkı ve fer'i müdahale

En genel tanımıyla hukuki dinlenilme hakkı, “*yargılamayla hukuki durumu etkilenecek kişilerin, yargılamanın bir süjesi olarak, yargılama konusunda bilgi edinmelerini, açıklamada bulunmalarını, yargılamaya etki edebilmelerini ve yargı mercilerinin bunları dikkate alıp değerlendirerek gerekçeli şekilde karar vermesini sağlayan, sürpriz kararlarla karşılaşmanın önüne geçen bir temel hak ve yargılama ilkesidir*¹⁴⁵.” Bu bağlamda, adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkıyla yakın bir ilişki içindedir. Hukuki dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkının vazgeçilmez bir şartını oluşturur. Öte yandan, adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkından daha geniştir yani onu da içine alan bir haktır. Ancak her ikisi de hukuk devletinin bir gereğidir ve her ikisinin temeli de insan onuruna dayanmaktadır¹⁴⁶.

Hukuki dinlenilme hakkı, sadece belli bir yargılama ya da bir yargılamanın belli bir aşaması için geçerli olan bir ilke değildir. Tüm yargılamalar için ve yargılamanın her aşamasında, başından sonuna kadar uyulması gereken bir ilkedir. Bu bağlamda davaya müdahale kurumunun, hukuki dinlenilme hakkıyla bağlantılı olduğu söylenebilir. Şöyle ki, hemen yukarıda da vurguladığımız şekilde, davaya müdahale kurumu sayesinde, taraf olmayan üçüncü kişi hukuki yararını koruyabilmekte; duruşmalara katılarak ve delil ibraz ederek bir yandan uyuşmazlığın çözülmesine katkı sunarken, diğer yandan da kendi hakkını koruyabilmektedir. Nitekim hukuki dinlenilme hakkı uhdesinde; bilgilenme hakkını, açıklama ve ispat hakkını ve dikkate alınma hakkını barındırmaktadır (HMK.m.27/2). O halde, dava sonunda hukuki durumu etkilenecek olan kişilere yargılamadaki durumlarına uygun düşecek şekilde hukuki dinlenilme hakkının tanınması bir gerekliliktir. Nitekim, bu bağlamda, HMK.m.27’de belirtildiği gibi, fer’i müdahilin de kendi hakkıyla bağlantılı olarak, hukuki dinlenilme hakkına sahip olduğunu ifade edebiliriz¹⁴⁷.

Hukuki dinlenilme hakkı, medeni usul hukukundan farklı olarak, idari yargılama hukukunda ayrı bir önem arz etmektedir. Şöyle ki; idari yargıda davaya katılan üçüncü kişinin konumu, medeni usul hukukundakinden farklıdır. İdari yargıda, özellikle iptal davalarında, kişilerin davacı olabilmesi için menfaatlerinin ihlal edilmiş

¹⁴⁵ Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2003), s.31.

¹⁴⁶ Erdönmez, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.846.

¹⁴⁷ Benzer şekilde HMK.m.68/2: “mahkeme, katıldığı noktadan itibaren, taraflara bildirilen işlemleri müdahile de tebliğ eder.”

olması yeterli görülmektedir (İYUK.m.2/a). O halde idari yargıda, menfaat ihlali ölçütü, kişilerin hukuki dinlenilme hakkına sahip olması için yeterli görülebilir. Çünkü; idari davalarda kişisel hak ihlali yerine menfaat ihlalinin yeterli kabul edilmiş olması ve idari davalarda çekişme konusu olan hakkın genel itibari ile kamusal (toplumsal) bir karakter ihtiva ediyor olması, idari yargılama hukukunda davaya katılan müdahilin, hukuki dinlenilme hakkına sahip olması bakımından önemlidir¹⁴⁸.

Özetle; fer'i müdahilin, yanında katıldığı tarafın yardımcısı olarak üzerine düşeni tam olarak gerçekleştirebilmesi için, yargılamaya müdahale ettiği (katıldığı) andan itibaren yargılama işlemlerinden haberdar edilmesi gerekmektedir. Nitekim HMK.m.27'de öngörülen, taraflara bildirilen işlemlerin müdahile de tebliğ edilmesi şartı, bunun bir sonucudur. Anılan hükmün gerekçesine göre, bu husus hukuki dinlenilme hakkının bir gereğidir¹⁴⁹. Zira, yargılamanın süjeleri, yargılamadaki durumlarıyla bağlantılı olacak şekilde hukuki dinlenilme hakkına sahiptirler. Elbette ki fer'i müdahilin hukuki dinlenilme hakkının; özellikle açıklama ve ispat hakkının, taraflar kadar geniş olması beklenemez. Her ne kadar durum böyle olsa bile, fer'i müdahilin yargılama faaliyetinden, taraf ve mahkeme işlemlerinden bilgi sahibi olması konusundaki hakkı taraflara yakındır¹⁵⁰.

1.1.2.3 Hukuki niteliği

Fer'i müdahale kurumunun hukuki niteliğine ilişkin doktrinde çeşitli görüşler¹⁵¹ ileri sürülmüştür. Örneğin; bir görüşe göre fer'i müdahil katıldığı davada tarafken, tam aksi görüşün düşünce tarzına göre ise, taraf yardımcısıdır. Anılan bu görüşler haricinde, doktrine baktığımız zaman, fer'i müdahilin "*fer'i taraf*" olduğu veya yanında katılığı "*tarafın temsilcisi*" olduğu şeklinde görüşler de bulunmaktadır. Çalışmamızın esas konusu, fer'i müdahale kurumunun, idari rejimin kendine has özellikleri ve ilkeleri dikkate alınarak, medeni yargılama hukukundan farklılaştırılarak uygulanması olduğu için, anılan görüşlere uygun olarak değil ve fakat Türk hukukunda

¹⁴⁸ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.49.

¹⁴⁹ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>

¹⁵⁰ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Ankara: Yetkin Yayınları, II. Cilt, 4.Baskı, 2021), s.1983.

¹⁵¹ Taraf kavramına ilişkin kuramların detayları için bkz.: Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.533-560.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.207-209.; Şanal Görgün, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2023), s.226-230.; Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.33-58.; Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.51-62.

kabul edilen çoğunluk ve baskın¹⁵² görüşe yer vermeyi çalışmanın sınırları bakımından daha uygun görmekteyiz.

Bu bağlamda doktrindeki hâkim görüşe göre, bir kimse ya taraftır ya da değildir¹⁵³. Bu kabulden hareketle fer'i müdahil taraf değil, kendi hakkı gereğince tarafın yardımcısıdır. Çünkü katıldığı davada kendisi için hukuki korunma talep etmemekte, kendisinden de hukuki koruma talep edilmemektedir. Taraf olmadığı için, katıldığı davanın sonunda fer'i müdahaleye ilişkin yargılama giderleri dışında, fer'i müdahil hakkında karar verilmez. Yine, fer'i müdahilin taraf olmamasının bir sonucu olarak, yanında katıldığı tarafı korumak amacıyla usul işlemleri yapabilmesi mümkün olsa bile, dava konusu üzerinde tasarrufta bulunması mümkün değildir. Bunun bir gereği olarak fer'i müdahil, hukuki yararı sebebiyle, kanunun kendisine tanıdığı tarafa ait takip yetkisini kullanmaktadır, yani fer'i müdahilin kendisine ait davayı takip yetkisi yoktur¹⁵⁴. Tanınan bu yetkiye dayanan fer'i müdahil, tarafı korumayı amaçlayan usul işlemlerini yapabilir ve bu usul işlemleri tarafın açıklama ve işlemlerine aykırı ise veya tarafça itiraz edilmişse geçersizdir. Öte yandan, fer'i müdahil taraf olmadığı için, davaya katılmasıyla davanın taraflarında herhangi bir değişiklik olmaz¹⁵⁵ yahut bir dava arkadaşlığı durumu ortaya çıkmaz¹⁵⁶.

Tüm bu açıklamalardan hareketle, hukuki niteliğine ilişkin olarak, fer'i müdahale kurumunun, medeni usul hukukundaki davanın iki taraf sistemine göre kurulmuş olmasının bir istisnası olmadığı söylenebilir¹⁵⁷. Zira yargılama sonucunda verilecek olan hüküm, ihtimal dahilinde üçüncü kişinin hukuki durumunu olumlu/olumsuz etkileyebilir¹⁵⁸ veya görülen ilk davadaki hüküm sonraki dava sonunda verilen hükmün gerekçesini oluşturabilir yahut üçüncü kişi tarafı olmadığı

¹⁵² Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden evvelki dönemde de gerek Yargıtay kararlarına (4.HD., 20.01.1977, 12395/568; Yargıtay Kararları Dergisi, 1978/2, s.198.), gerekse de hâkim görüşün kabulüne göre, fer'i müdahil taraf değildir. Fakat ayrıksı olarak *Berki ve Belgesay* fer'i müdahili taraf olarak kabul etmektedirler. Bkz.: Şakir Berki, *Hukuk Muhakemeleri Usulü* (Ankara: Ege Matbaası, 1959), s17.; Mustafa Reşit Belgesay, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No.: 104, 1939), s.165.

¹⁵³ Baki Kuru ve Burak Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayınları, C. I, 2.Baskı, 2021), s.293.

¹⁵⁴ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.57.

¹⁵⁵ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1985.

¹⁵⁶ Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.718.

¹⁵⁷ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.980 ve 984.

¹⁵⁸ Doktrinde Budak/Karaaslan, üçüncü bir kişinin hükümden etkilenecek olan menfaatinin eğer hukukun korunan bir menfaat (bir hak) olmayıp; sadece iktisadi bir menfaat ya da manevi bir yarar olduğu durumlarda artık üçüncü kişinin de fer'i müdahale hakkına sahip olamayacağını ifade etmişlerdir. Bkz.: Ali Cem Budak ve Varol Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 5.Bası, 2021), s.128.

dava sonunda verilen hükümden etkilenirse çelişik kararlar ortaya çıkabilir. İşte hükümden etkilenecek olan üçüncü kişiye, taraf yanında davaya katılarak kendi hukuki yararını korumasını sağlayan fer'i müdahale kurumu, iki taraf sisteminin tamamlayıcısıdır¹⁵⁹.

İdari yargılama usulüne baktığımız zaman, yukarıdakilere benzer şekilde görüşlerin ileri sürüldüğünü söyleyebiliriz. Nitekim *Erkut*¹⁶⁰, idari yargılama hukukunda fer'i müdahale kurumunun bir gereklilik olduğunu ifade etmiştir. *Yasin*¹⁶¹, fer'i müdahalenin idari yargıda uygulanabilirliği konusunda daha detaylı açıklamalara yer vererek, söz konusu kurumun idari yargıda uygulanmasının pekâlâ mümkün olduğunu savunmaktadır. *Aral'a*¹⁶² göre ise, fer'i müdahil, bir taraf yardımcısıdır ve asıl tarafa ilişkin takip yetkisini kullanarak, yanında katıldığı tarafın lehine ve onun davayı kazanmasına yönelik işlemler yapmaktadır. Yine *Nedimoğlu*¹⁶³ da fer'i müdahilin taraf olmadığı gibi davayı bağımsız şekilde takip edemeyeceğini ve temsilci olarak hareket etmesinin de mümkün olmadığını yani adeta bir taraf yardımcısı olduğunu ifade etmektedir. Yazara göre, müdahil, yalnız başına duruşma talep edemez ve aleyhine karar verilmiş olsa dahi yürütmenin durdurulması kararının kaldırılmasını isteyemez. Hatta *Nedimoğlu*, bu noktada, müdahilin davaya katılmasından önce yapılmış olan yargılamaya ilişkin işlemlerin tekrarını talep edemeyeceğini ve dava üzerinde bir tasarruf ehliyeti bulunmadığından bahisle, davaya son veren taraf usul işlemlerini de yapamayacağını savunmaktadır. Bütün bunların bir sonucu olarak, fer'i müdahilin tek başına kanun yoluna gidemeyeceğini ifade etmektedir. Müdahil tarafından, yürütmenin durdurulmasının talep edilmesi hususunda *Oytan* da *Nedimoğlu'na* benzer bir görüşü savunmaktadır. Yazara göre, yürütmenin durdurulması davacının şahsına bağlı bir hak olduğu için, müdahilin yürütmenin durdurulması isteminde bulunması mümkün değildir¹⁶⁴.

Bu açıklamalar ışığında, idari yargılama usulünde, doktrinin geneline baktığımız zaman, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önceki

¹⁵⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.57.

¹⁶⁰ Erkut, *İdari Yargının Yeniden Yapılandırılmasında Yargılama Hukuku Kurallarının Etkinleştirilmesi Sorunu*, s.97.

¹⁶¹ Melikşah Yasin, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. LXIX, S.1-2., 2011), s.439-451.

¹⁶² Kenan Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1965), s.181.

¹⁶³ Ruhi Nedimoğlu, *Danıştay'da Görülen Davalarda Katılma* (Ankara: Ankara Barosu Dergisi, Yıl.33, Sayı.1976/1, 1976), s.65-66.

¹⁶⁴ Muammer Oytan, *Danıştay'da Görülen Davalarda Yürütmenin Durdurulması* (Ankara: Ülkemiz Matbaası, 1973), s.161.

dönemlerde, fer'i müdahilin taraf yardımcısı olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar söz konusu dönem için genel kabul bu yönde olsa bile, müdahale kurumunun idari yargılama usulünde uygulanamayacağını savunan görüşler de bulunmaktadır. Örneğin *Günday'a*¹⁶⁵ göre HUMK'un davanın ihbarına ve davaya müdahaleye ilişkin hükümleri idari yargılama usulünde uygulanamayacaktır. Zira yazar burada, idari yargılama hukukunda re'sen araştırma ilkesinin uygulandığını ve bunun bir sonucu olarak da idari yargıcın bütün olasılıkları düşünerek karar verebileceğini ve her türlü incelemeyi de kendiliğinden yapmaya yetkili olduğunu hatırlatmaktadır. Yine benzer bir görüşü savunan, *Dinç ve Candan'a*¹⁶⁶ göre de idari yargılama usulünde, davanın ihbarı kurumunun uygulanması mümkün değildir. Hatta yazarlara göre, ihbar kurumunun, İYUK 31.madde kapsamındaki atıftan çıkarılması gerekmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonraki dönemde ise, yine benzer şekilde, fer'i müdahilin taraf yardımcısı olarak görüldüğünü söylemek mümkündür¹⁶⁷. Bu dönemde genel itibarıyla, fer'i müdahilin bir taraf yardımcısı olduğundan bahisle, müdahilin davadaki durumu ve kullanabileceği yetkiler tartışma konusu edilmiş ve özellikle müdahilin tek başına kanun yoluna başvurup başvuramayacağı hususu, bu konuda en önemli tartışma konularından biri haline gelmiştir. Nitekim, çalışmanın ilerleyen kısımlarında, bu konuya ilişkin daha detaylı açıklamalara yer verilecektir¹⁶⁸.

Hemen yukarıda, fer'i müdahale kurumunun amaçlarından birisinin, uyumsuzluğun en iyi şekilde ortaya çıkarılması olduğunu ifade etmiştik. Bu bakımdan gerek medeni usul hukuku anlamında, taraflarca getirilme ilkesinin¹⁶⁹ uygulandığı bir davada; gerek idari yargılama usulü anlamında, re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı

¹⁶⁵ Metin Günday, *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargıda Uygulanma Alanı*, (Ankara: Danıştay Sempozyumu-İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No:63, 2003), s.83-84.

¹⁶⁶ M. İlhan Dinç ve Turgut Candan, *İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı (Duyurulması)* (Ankara: Danıştay Dergisi, Y.22, S.84-85, 1992), s.3-8.

¹⁶⁷ Bkz.: Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.405.; Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri* (Ankara: Seçkin Yayınları, 9.Baskı, 2023), s.722.; A. Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 10.Baskı, 2022), s.900.

¹⁶⁸ Bkz.: sayfa 128-136.

¹⁶⁹ Doktrinde bazı yazarlar, taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda müdahale kurumunun uygulanmayacağını belirtmişlerdir. Buna göre, mahkemenin görevi, maddi gerçeğe ulaşmaktan ziyade tarafın sunduğu belgeler uyarınca karar vermektir yani müdahale kurumunun usul hukukunda uygulanması pratikte bir yarar sağlamamaktadır. Bkz: Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.57.; Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.44-45.; Sema Taşpınar, *Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu* (Ankara: Av. Dr. Faruk Erem Armağanı, TBB Yayın No:8, 1999), s.769.

bir davada pekâlâ fer'i müdahale ile üçüncü bir kişinin davaya katılması mümkündür. Zira bir muhakeme faaliyetinin tek amacı görünüşte (şekli) doğruyu bulmak değil aynı zamanda maddi hukuk bakımından gerçeğe de ulaşmaktır¹⁷⁰. İşte tam da bu noktada, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından, üçüncü kişi, tarafların bilmediği veya ulaşamadığı ve fakat kendi elinde bulunan delilleri mahkemeye sunarak uyuşmazlığın daha iyi açıklanmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda görüldüğü üzere, re'sen araştırma ilkesi, davaya katılmakta menfaati olan üçüncü kişilerin uyuşmazlığın çözümüne katkı sunmasına engel değildir. Aksine müdahale kurumu sayesinde, idari yargılama hukukunun temel işlevi olan “*hukuki gerçekliğin ortaya çıkarılması*” ve “*hukuk devletinin sağlanması*” amaçları da gerçekleştirilmiş olacaktır¹⁷¹. O halde ifade edilebilir ki, fer'i müdahale kurumu re'sen araştırma ilkesi ile çelişmemekte, aksine uyuşmazlığın tam olarak açıklanması noktasında bir bütünlük arz etmektedir¹⁷².

Sonuç olarak, Türk hukukundaki hâkim görüş uyarınca fer'i müdahil taraf değil, tarafın yardımcısıdır ve yargılamada tarafa ait takip yetkisini, hukuki yararı ve kendi hakka ölçüsünde kullanmaktadır. Fakat burada, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31.maddesinin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yapmış olduğu açık atıf sebebiyle fer'i müdahale kurumunun, yargı kararları ve doktrinde de ifade edildiği üzere medeni usul hukukunda uygulandığı şeklinden, daha farklı şekilde uygulanması gerektiği kanısındayız¹⁷³.

1.2 Türk Hukukunda Üçüncü Kişilerin Davaya Katılmasını Sağlayan veya Birlikte Davada Yer Alma İmkânı Veren Benzer Kurumlar ile Fer'i Müdahalenin Karşılaştırılması

1.2.1 Asli müdahale kavramı ile karşılaştırılması

2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31.maddesi, idari yargıda görülen davalarda uygulanacak olan “*üçüncü şahısların davaya katılması*” kurumuna

¹⁷⁰ Nitekim, öğretide Onar'ın da ifade ettiği üzere “*usul hukukundaki şekil ve usul kaideleri, durumun aydınlanması, gerçeğin ortaya çıkması [...] için konulduğu halde...*” Bkz.: Sıddık Sami Onar, *İcra Hukukunda Temel Bilgiler* (İstanbul: Kutulmuş Matbaası, 1968), s.13. Benzer şekilde Tanrıver'e göre, medeni usul hukukunun amacı gerçeğe ulaşmaktır ve fakat gerçeğin şekli veya maddisi olmaz; bir şey ya gerçektir ya da değildir. Bkz.: Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.134.

¹⁷¹ Yasin, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale*, s.443.

¹⁷² Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.46.

¹⁷³ Aksi yönde bkz: “... *hukukumuzdaki mevcut düzenleme de bunun aksini savunmayı mümkün kılmamaktadır. Zira İYUK'daki hüküm gereği idari yargılama usulünde fer'i müdahale kurumu içtihatla yerleşen kimi ayrık durumlarla rağmen medeni usul hukukunda uygulandığı şekliyle uygulanmaktadır...*” Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.62.

ilişkin usul ve esaslar açısından, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na açıkça atıf yapmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre davaya müdahale, asli müdahale (HMK.m.65) veya fer'i müdahale (HMK.m.66-69) şeklinde iki türlü olmaktadır. Fer'i müdahale, üçüncü kişinin görülmekte olan davanın taraflarından birisinin yanında, taraf yardımcısı olarak davaya katılmasıdır. Asli müdahale ise, gerçek anlamda davaya müdahale olmayıp¹⁷⁴, üçüncü kişinin görülmekte olan davanın taraflarına karşı ayrı ve bağımsız bir dava açmasıdır. Çalışmamızın bu kısmında, asli müdahale kavramından genel itibarıyla bahsedilecek ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yapılan atıf uyarınca “*üçüncü şahsın davaya katılmasından*” asli müdahale kurumunun anlaşılıp anlaşılamayacağı ve idari yargıda asli müdahale türünün mümkün olup olmadığı hususları inceleme konusu yapılacaktır. Esasen, bu bağlamda, sonda söylememiz gerekeni en başından ifade edecek olursak; İYUK.m.31 hükmünde asli ve fer'i müdahale bakımından herhangi bir ayırım ve sınırlama yapılmamasına rağmen, idari yargıda geleneksel olarak davaya müdahale kurumundan, yalnızca fer'i müdahalenin anlaşılması gerektiği kabul edilmiş ve idari yargılama hukukumuzda hâkim görüş, asli müdahaleyi mümkün görmemiştir. Nitekim, Danıştay'ın bu yöndeki yerleşik içtihadı, bireysel başvuru aşamasında Anayasa Mahkemesi tarafından da uygun bulunarak; davalı idare yanında davaya katılan müdahillerin, davalıdan bağımsız olarak yaptığı kanun yolu başvurularının incelenmeksizin reddedilmesi ile mahkemeye erişim haklarını engelleyen bir durumun ortaya çıkmadığına hükmedilmiştir¹⁷⁵. Bu itibarla, davalı idare yanında davaya müdahil olan üçüncü kişilerin, davalı idare kanun yoluna başvurmadığı sürece veya yürütmeyi durdurma talebine itiraz yoluna gitmediği sürece, tek başına anılan bu yollara gidemeyeceği kabul edilmiştir¹⁷⁶. Ancak söz konusu bu kabulün aksi yönündeki gerekçelerle, son zamanlarda verilen mahkeme kararlarında gözlemlenen olumlu gelişme ve yine bu konuda, Danıştay'ın oluşturduğu güncel içtihadı birleştirme kararı¹⁷⁷ da irdelenerek,

¹⁷⁴ Budak/Karaaslan, asli müdahale kurumunu, her ne kadar kanunda sistematik açıdan davanın ihbarı ile fer'i müdahale arasında (m.65) düzenlenmiş olsa da üçüncü kişilerin davaya katılmasına olanak veren usul hukuku kurumları arasında görmezler. Yazarlara göre, asli müdahale ile fer'i müdahale arasındaki benzerlik büyük ölçüde terim benzerliğinden ibarettir. Bkz.: Budak/Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, s.133.

¹⁷⁵ Bkz.: AYM, Akdeniz İnşaat ve Turizm A.Ş. Başvurusu, Başvuru No.: 2015/2909, 19.07.2018.

¹⁷⁶ Ali D. Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 3.Baskı, 2022), s.159-160.

¹⁷⁷ Bkz.: Danıştay İBK, 03.02.2023 tarih ve 2021/4 E., 2023/1 K. numaralı kararı. (25.05.2023 T., 32201 sayılı R.G.)

çalışmanın ilerleyen kısımlarında konunun daha detaylı bir şekilde incelenmesi yoluna gidilecektir¹⁷⁸.

1.2.1.1 Asli müdahalenin gelişimi, tanımı ve amacı

Çalışmamızın önceki kısımlarında¹⁷⁹ da belirttiğimiz üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, asli müdahale kurumuna yer vermemektedir. Fakat buna rağmen gerek doktrin¹⁸⁰ gerekse de Yargıtay kararlarında¹⁸¹, bu kurum kabul görmektedir.

Hatta bu dönemde asli müdahaleden söz edilmemesi bazı yazarlar¹⁸² tarafından kanun içi boşluk olarak görülmektedir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ise, asli müdahale (m.65) kurumu açık surette düzenlenmiş ve böylece hukuk sistemimizdeki önemli bir boşluğun da giderilmesi sağlanmıştır. Düzenlemenin getiriliş gerekçesinde bu husus şöyle ifade edilmektedir: “...*bu maddede, doktrin ve uygulamada tereddüt etmeden kabul edilen ve bazı kanunlarımızda açıkça veya dolaylı olarak zikredilen (örneğin; Kadastro Kanunu), ayrıca yabancı ülke kanunlarında da yer verilen asli müdahale kurumu düzenlenmiştir*”¹⁸³.

Bunun yanında, asli müdahaleye ilişkin kapsamlı bir tanım vermenin pek de kolay olmadığını söyleyebiliriz. Anılan bu kurumun tanımı için doktrine baktığımız zaman, çeşitli ifadelerle karşılaşmak mümkündür. Örneğin¹⁸⁴,

*Kuru*¹⁸⁵, “...iki kişi arasında belli şey veya hak üzerinde bir dava devam ederken, üçüncü bir kişinin, bu dava konusu olan şey veya hak üzerinde (kısmen veya tamamen) hak sahibi olduğunu iddia ederek (aynı mahkemede) bir dava açmasına...” asli müdahale demiştir.

¹⁷⁸ Bkz.: sayfa 128-136.

¹⁷⁹ Bkz.: sayfa 12-13.

¹⁸⁰ Bkz.: Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3451.; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1937.; Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku* (İstanbul: Beta Yayınları, I ve II. Cilt, 4.Baskı, 1989), s.322.

¹⁸¹ 2.HD., 12.11.1976, 6764/8120 (Ankara Barosu Dergisi, 1971/1, s.142-144).; HGK, 26.02.2003, 932/96.; 8.HD., 17.06.2003, 3970/4542. (www.kazanci.com.tr)

¹⁸² İsmail Hakkı Karafakih, *Hukuk Muhakemeleri Usulü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952), s.133.

¹⁸³ <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>

¹⁸⁴ Doktrindeki benzer tanımlar için bkz.: Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.16.; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.627.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.184.; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1937.; Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.366.

¹⁸⁵ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3451.

*Postacıoğlu'na*¹⁸⁶ göre, asli müdahale, “...yürüyen bir davada, taraflardan hiçbirinin tarafını tutmadan, dava mevzuu olan hakta müstakil bir hak iddia etmektir...”

*Ansay'a*¹⁸⁷ göre ise, “...bir kimsenin, iki kişi arasında münazaalı bulunan bir mal veya hakkın, bu iki kişiye değil, kendisine ait olduğu iddiası ile onlara karşı dava açmasına...” asli müdahale denir.

Tüm bunların yanında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 65.maddesinde ise, bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü kişinin, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürmek suretiyle, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açması biçiminde tanımlanmıştır.

Bu tanımlardan hareketle, asli müdahale kurumunun amacına bakmak gerekirse; evvela üçüncü kişinin, yargıya ulaşılabilirliğini yani adalete erişimini sağladığını ve böylelikle bir engelleme ile karşılaşmadan hakkını mahkeme önünde ileri sürmesine fırsat verdiğini söyleyebiliriz. Zira asli müdahale ile dava açarak, davacı konumuna gelen üçüncü kişi; dava konusu üzerindeki iddiasını ileri sürmekte, sunduğu deliller ile ispat faaliyeti gerçekleştirmekte ve dahi usul hukuku karakterli işlemler yapabilmekte, böylece mahkemeden kendi adına hüküm alabilmektedir. Hak arama hürriyeti ekseninde, üçüncü kişiye yargıya başvurma imkânının verildiği düşünüldüğünde, asli müdahalenin, söz konusu hürriyet bakımından önemli olduğu anlaşılabılır¹⁸⁸. Bir başka açıdan bakacak olursak, aynı dava üzerinde, hukuki yararı olan birden fazla kimse, aynı davalıya karşı birbirinden bağımsız ve ayrı davalar açarsa, her davada farklı kararların ortaya çıkması da kaçınılmaz olacaktır. Nitekim davalının, açılan bu davaların tamamını kaybetmesi ihtimalinde, davalı aleyhine aynı konuda birden fazla farklı hüküm verilmiş olabileceği gibi, bu durumda hem davalının hem de gerçek hak sahibi olan kişilerin hakkı ihlal edilebilir. İşte bu sebeple, asli müdahale kurumunun, kanun koyucu tarafından gereksiz davalardan kaçınmak veya çelişkili karar verilmesini engellemek amacıyla ihdas edildiğini söylemek dahi mümkündür¹⁸⁹.

¹⁸⁶ Postacıoğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, s.306.

¹⁸⁷ Sabri Şakir Ansay, *Asli Müdahale* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S.3, 1950), s.632.

¹⁸⁸ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.31-34.

¹⁸⁹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.270.; Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.31-34.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.34-36.

Doktrinde ifade edildiği üzere, asli müdahale kurumunun bir diğer amacı ise, muvazaalı davranışlara engel olmaktır¹⁹⁰. Şöyle ki; muvazaalı bir davaya, üçüncü kişinin asli müdahil olarak katılması ile, üçüncü kişi, ilk davanın taraflarının hilesi ile muvazaalı davalarla elde edilmiş hükümler yüzünden zarara uğratılmaktan korunmuş olacaktır¹⁹¹. Asli müdahale kurumu, amaçları doğrultusunda, usul ekonomisi ilkesine de hizmet etmektedir¹⁹². Nitekim, asli müdahale ile, üçüncü kişinin ilk davanın taraflarına karşı tek bir dava açarak, aynı konuya ilişkin ikinci bir davanın açılması önlenmiş olur. Bu ise, davaların azaltılması ve çelişik kararların verilmesinin önlenmesi bakımından usul ekonomisine uygun düşmektedir¹⁹³.

Burada dikkat edilmesi gereken önemli bir husus daha bulunmaktadır. Şöyle ki; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 65.maddesinin ikinci fıkrasında, asli müdahale davasının ilk dava ile birlikte yürütülüp karara bağlanacağı hüküm altına alınmıştır. Böylelikle, yargılamaları ayrı ayrı görülen davalar neticesinde verilebilecek çelişkili kararlar nedeniyle hakka ulaşmadaki gecikmenin bertaraf edilerek, asli müdahale kurumunun makul sürede yargılanma hakkına da hizmet ettiği söylenebilir¹⁹⁴. Bu itibarla, ilk dava ile asli müdahale davasına bakan hâkim, muhakeme faaliyeti esnasında, gereksiz gider yapılmasına sebebiyet vermemeli ve muhakeme faaliyetinden yararlanmayı pahalılaştırmamalıdır. Mesela; asli müdahale davasına bakan mahkeme, gerekmediği halde keşif icrasına veya bilirkişi raporuna başvurmamalıdır ve fakat bu delile başvurmak elzem ise, bunun birden çok kere yapılmasından da kaçınılmalıdır¹⁹⁵. Öte yandan, yukarıda da izah edildiği üzere HMK.m.65/2 uyarınca, ilk dava ile asli müdahale davasının tahkikat aşamalarının beraber yürütülmesi, delillere ilişkin masrafların her iki dava için de ayrı ayrı yapılması yerine tek seferde ödenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu bağlamda, asli müdahale davası sırasında yapılacak keşif incelemesi veya bilirkişi raporuna, ilk

¹⁹⁰ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.627.; Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.20.

¹⁹¹ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.20.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.36-38; Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.34-35.

¹⁹² Yavuz Alangoya, *Medeni Usul Hukuku Esasları* (İstanbul: Kendi Yayınları, 2003), s.140.; M. Serhat Sarısözen, *Usul Ekonomisi İlkesinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Yansımaları* (Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S.1, 2013/1), s.68.

¹⁹³ Ramazan Arslan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası, *Medeni Usul Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 9.Bası, 2023), s.550.; Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.16-17.

¹⁹⁴ Yaşar Demircioğlu, *Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Hakkı Güvenceleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2007), s.314.

¹⁹⁵ Ejder Yılmaz, *Usul Ekonomisi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.57, S.1, 2008), s.265.

davada yeniden başvurulmasına gerek kalmayacak ve böylece sadece bir kez yapılan keşif incelemesi veya bilirkişi raporu ile makul bir giderle uyuşmazlık çözülmüş olacaktır. Böylelikle asli müdahale kurumunun bir sonucu olarak, usul ekonomisi ilkesinin gerçekleştirilmesi ve bu ilkenin unsurları olan; makul sürede yargılanma, makul giderle yargılanma ve yargılamanın düzenli yürütülmesi de sağlanmış olacaktır¹⁹⁶. Bununla birlikte, asli müdahale davasıyla, üçüncü kişiye iddiasını ileri sürme, dinlettirme ve kabul ettirme açısından ilk davanın tarafları ile eşit olanaklara sahip olma imkânı tanınmış olmaktadır¹⁹⁷. Böylece, silahların eşitliği ilkesinin gereği de yerine getirilmiş¹⁹⁸ ve bunun doğal bir sonucu olarak, yargılamada etkin hukuki korunma sağlanmış olur¹⁹⁹.

Özetle ifade edebiliriz ki; asli müdahale kurumu ile mevcut davada taraf olmayan üçüncü kişiler de davaya katılıp maddi gerçeğe ulaşılması amacıyla yargılamada işlem yapabildikleri için, asli müdahale kurumu, uyuşmazlığın daha iyi, kolay ve gerçeğe uygun şekilde çözümlenmesini sağlayacaktır²⁰⁰.

1.2.1.2 Asli müdahale davasının kabul edilebilirlik şartları

Üçüncü kişi tarafından, asli müdahale davasının açılabilmesi için genel ve özel dava şartlarının yanında, asli müdahale davasına münhasır şekilde aranan bazı şartlar²⁰¹ bulunmaktadır. Aranan şartların tümünün birlikte gerçekleşmiş olması durumunda açılan dava, asli müdahale davası olur ve fakat söz konusu şartların sağlanamaması halinde ise, açılan ve görülmekte olan ilk davadan ayrı ve bağımsız bir dava olması nedeniyle, usul ekonomisinin de bir gereği olarak, ayrı bir dava şeklinde görülmeye devam etmesi gerekir²⁰². Asli müdahale davasına bakan mahkeme, müdahalenin şartlarının gerçekleşip gerçekleşmediğini davanın her aşamasında kendiliğinden incelemektedir. Yine aynı şekilde, asli müdahale davasının davalıları da

¹⁹⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.627.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.39-43.; Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.35-36.; Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.18-20.

¹⁹⁷ Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.31.

¹⁹⁸ Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, s.230.

¹⁹⁹ Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, s.49.

²⁰⁰ Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.30-31.; Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.17.

²⁰¹ Kodakoğlu, burada asli müdahale davasına ilişkin münhasır şartlar açısından, “özel dava şartları” ile karıştırılmaması için “kabule şayanlık şartları” başlığının kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. Bkz.: Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.89.

²⁰² Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.123.

asli müdahaleye ilişkin şartların gerçekleşmediğini yargılamanın her aşamasında ileri sürebilirler.

Anılan kabul edilebilirlik şartları şöyledir:

1.2.1.2.1 Açılmış ve halen görülmekte olan bir davanın²⁰³ varlığı gerekmektedir

Üçüncü bir kişinin, asli müdahale talebinde bulunabilmesi için gerekli olan ilk ve en temel şart, usulüne uygun bir şekilde açılmış, mevcut ve görülmekte olan bir davanın varlığıdır²⁰⁴. Elbette burada önemli olan husus, müdahale edilecek bir davadan söz edebilmek için, mahkemenin dava sonunda vereceği hükmün, tarafların hukuki durumunu etkileyecek nitelikte olması gerekliliğidir²⁰⁵.

Görülmekte olan davada hüküm verinceye kadar asli müdahalede bulunmak mümkün olduğundan, kural olarak asli müdahale davasının, ilk derece mahkemesinde açılması gerekmektedir. Nitekim, HMK.m.357 uyarınca da halihazırda istinaf aşamasında asli müdahale yasaklanmıştır²⁰⁶. Öyle ki kanun yolları aşamasında, bölge adliye mahkemesinin, ilk derece mahkemesinin kararını kaldırarak yeniden esas hakkında inceleme yaptığı hallerde dahi asli müdahalede bulunulamaz²⁰⁷. Ancak, istinaf mahkemesinin davaya, ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı durumlarda, bu aşamada artık asli müdahale mümkün hale gelecektir²⁰⁸.

Bir davanın görülmekte olduğunun kabul edilebilmesi için, davacı ve davalının, aralarındaki uyuşmazlığın çözümü için mahkemeye başvurmaları yeterli değildir. Zira görülmekte olan bir davanın bahse konu edilebilmesi için, o davanın usulüne uygun bir şekilde açılmış olması gerekmektedir. Nitekim, HMK.m.118/1 ve Yön²⁰⁹.m.197/5 uyarınca dava, dava dilekçesinin kaydedilmiş olduğu tarihte açılmış sayılır. İşte ancak HMK'da belirtildiği ve Yönetmelikte usulüne yer verildiği şekliyle,

²⁰³ Asli müdahale davasının açılabilmesi için görülmekte olan bir (ilk) davanın olması gerekir. İhtiyati tedbir bir dava olmadığından, ihtiyati tedbir talebine asli müdahale mümkün değildir. Nitekim uygulama ve doktrindeki görüşlerde bu yöndedir. Bkz: 15.HD., 16.12.2003, 2853/6033. (www.kazanci.com); Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.27.; Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.65.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.185.; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.628.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.100-104.

²⁰⁴ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3507.; Arslan/ Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.550.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.185.; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.627.

²⁰⁵ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.24.

²⁰⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.185.

²⁰⁷ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.90.

²⁰⁸ Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.129.

²⁰⁹ Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik (R.G: 06.08.2015, Sayı: 29437)

bir dava dilekçesi kaydedildiği takdirde, artık açılmış ve görülmekte olan bir davadan söz edilebilir. Bu sebeple, asli müdahalenin yapılacağı zamanın başlangıcı, ilk davanın açıldığı yani derdest²¹⁰ hale geldiği; başka bir ifadeyle dilekçenin elektronik ortamda kaydedildiği, bu gerçekleştirilemediği takdirde fiziksel ortamda kaydedildiği andır²¹¹. O halde, henüz dava açılmamışsa, ortada mevcut ve görülmekte olan bir davadan bahsedilemeyeceği için, asli müdahale davası da söz konusu olmaz. Buna karşılık, üçüncü kişi hakkının ihlal edildiğini düşünüyorsa, mevcut ve görülmekte olan bir dava olmadan, dava açarsa, bu durum artık asli müdahale davası değil ve fakat ayrı ve bağımsız bir dava olur.

Bilindiği üzere, davanın tarafları mahkeme huzurunda feragat yahut tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri hususları konu alan uyuşmazlıklarda, davayı sulh sözleşmesi veya kabul ile sona erdirebilmektedirler. Söz konusu bu hallerde, mahkemece herhangi bir hüküm verilmesine ihtiyaç olmaksızın yargılama kendiliğinden sona ermektedir. Bunun bir sonucu olarak, dava artık derdest olmaktan da çıkmaktadır²¹², zira taraf usul işlemleri ile davaya son verilmiş olur. İşte artık böyle bir durumda, asli müdahale talebinde bulunulması halinde, artık mevcut ve görülmekte olan bir davadan bahsedilemeyeceği için, asli müdahale davasının ayrı ve bağımsız bir dava olarak kabulü gerekecektir²¹³. Nitekim, mahkeme söz konusu bu davayı olağan akışı içerisinde yürütür ve karara bağlar²¹⁴.

1.2.1.2.2 Asli müdahil, görülmekte olan ilk davanın tarafı olmamalıdır

Davanın, iki taraf sistemi üzerine kurulmuş olmasının bir gereği olarak, davada, davacı veya davalı olarak yer almayan kimseler, o dava bakımından üçüncü kişi durumundadır. Asli müdahil olarak, ilk davanın tarafları dışında yer alan üçüncü bir kişinin dava açması gerekmektedir. Fakat burada hemen belirtmek gerekir ki, asli

²¹⁰ Nitekim, Tanrıver'in de belirttiği gibi: "...teknik anlamda derdestlik itirazının varlığından söz edilebilmesi için, birbirinden bağımsız olarak ayrı ayrı aynı mahkemede... karara bağlanması talebiyle getirilmiş olan hususun gerçek anlamda bir dava niteliği taşıması gerekir." Bkz. Süha Tanrıver, *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı* (Ankara: Adalet Yayınları, 2007), s.49.

²¹¹ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.96.

²¹² Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3455.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.187.; Kodakoğlu, burada bir hususa dikkat çekmektedir. Şöyle ki; davada sulh, kabul veya feragatin kısmi olarak yapılması durumunda, dava o kısım için sona erecektir. Ancak geriye kalan kısım için dava devam edeceğinden asli müdahale mümkün olabilecektir. Bkz.: Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.98.

²¹³ Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.125-126.

²¹⁴ Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.551.; Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.367.

müdahale kurumu, hukukumuzda davanın iki taraf sistemi üzerine kurulmuş olmasına aykırılık teşkil etmemektedir. Zira asli müdahil, davadaki taraf sayısını artırmamaktadır. Aksine müdahale davasında hakkının ihlal edildiğini ileri sürerek mahkemeden hukuki koruma talep eden kimse, yani davacı, asli müdahil olmakta; hakkı ihlal ettiği iddia edilen yani kendisine karşı hukuki koruma talebinde bulunan kimseler ise, dava dilekçesinde, davalı olarak gösterilen ilk davanın tarafları olmaktadır. Bu sebeple asli müdahale yoluyla görülmekte olan davada taraflardan birisinin yanında davaya katılma söz konusu olmamaktadır²¹⁵.

1.2.1.2.3 Asli müdahilin, ilk yargılamanın konusu üzerinde hak iddiasında bulunmuş olması gerekir

Asli müdahale davasında, üçüncü kişinin, görülmekte olan yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen veya tamamen hak iddiasında bulunması gerekir. Bu sebeple, asli müdahale davasının konusu olan hak veya şeyin, ilk yargılamanın konusu oluşturan hak veya şey ile aynı olması gerekmektedir²¹⁶. Bu bağlamda asli müdahilin iddiası, ilk davanın taraflarının dava konusu üzerindeki iddiaları ile bağdaşmamalı yani çelişmelidir²¹⁷. Nitekim, ilk davanın taraflarından yalnızca birisine dava açılması durumunda asli müdahaleden beklenen yarar tam olarak gerçekleşmez. Şayet müdahilin talebi, taraflardan birisi ile çelişiyor ise asli müdahalenin değil ve fakat fer'i müdahalenin şartları gerçekleşmiş olmaktadır²¹⁸. Zira fer'i müdahalede, müdahilin talebi bir tarafla çelişmekte iken diğer tarafla uyushmaktadır. Fer'i müdahilin yargılamaya taraf yardımcısı olarak katılmasının esas sebebi de budur.

1.2.1.2.4 Asli müdahil ayrı bir dava açmalıdır

Asli müdahil, müdahale talebini, ilk davanın taraflarına karşı ayrı ve bağımsız bir dava açarak ileri sürmelidir. Bu özellik, asli müdahaleyi, fer'i müdahaleden ayıran en önemli husustur. Zira fer'i müdahalede, davaya katılan üçüncü kişi, ayrı bir dava açmayıp mevcut bir davaya katılmakta iken; asli müdahalede ise, davaya katılan üçüncü kişi, ilk davanın taraflarına karşı ayrı ve bağımsız bir dava açmaktadır. Bunun

²¹⁵ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.29-33; Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.65; Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.136-140; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.112-115.

²¹⁶ Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.146.

²¹⁷ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.36.

²¹⁸ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3509.

neticesinde, asli müdahil bir taraf iken, fer'i müdahil taraf yardımcısıdır. Bundan dolayı doktrinde haklı olarak, asli müdahalenin fer'i müdahale gibi davaya gerçek anlamda bir katılma olmadığı ifade edilmektedir²¹⁹. Çünkü asli müdahil, ilk davanın her iki tarafıyla çekişme halindedir ve ileri sürdüğü hakkını koruyabilmek için ilk davanın taraflarına ayrı bir dava açmalıdır²²⁰.

Asli müdahale bağımsız bir dava olduğu için, bir hukuk davasının açılmasına ilişkin genel kurallara²²¹ tabidir. Bir başka deyişle, asli müdahale davasının davacısı, herhangi bir hukuk davasının açılabilmesi ve esastan görülebilmesi için gereken tüm şartları aynen yerine getirmek zorundadır²²². Başka bir ifadeyle; asli müdahale davası ayrı ve bağımsız bir dava olduğu için, genel ve varsa özel tüm dava şartları, ayrıca aranmaktadır. Bunun bir sonucu olarak, mahkeme, davanın her aşamasında şartların varlığını kendiliğinden araştırabileceği gibi; asli müdahale davasının tarafları da şartların noksanlığını yargılamanın her aşamasında ileri sürebilirler²²³ (HMK.m.115/1).

Asli müdahilin ayrı ve bağımsız dava açmasından dolayı, burada davaya müdahale eden üçüncü kişiden, bir dava açılırken hangi harç alınıyorsa o yargı harçları aynen alınmaktadır²²⁴. Bu sebeple, asli müdahil, maktu bir bedel olan ve peşin olarak alınan başvuru harcı ile nispi olarak alınan peşin harcı ödeyecektir²²⁵. Fer'i müdahil ise, ayrı bir dava açmaksızın, görülmekte olan mevcut davaya müdahil olduğundan, Harçlar Kanunu, fer'i müdahilin taraf yardımcısı olduğundan bahisle, sadece fer'i müdahale halindeki yargılama giderlerini ayrıca düzenlemektedir²²⁶ (HK.m.6/2).

²¹⁹ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.184.; Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.767.

²²⁰ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.45.

²²¹ Bkz.: HMK.m.118-122.

²²² Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.129.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.270.

²²³ Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.64.

²²⁴ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1954.; Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3510.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.550.; Görgün/Börü/Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.369. Aynı yönde kararlar için bkz.: 14.HD., 30.09.2014, 6834/10726.; 8.HD., 17.06.2003, 3970/4542.; 11.HD., 14.10.1996, 1322/6731. (www.kazanci.com)

²²⁵ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1949-1950.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.134. Aynı yönde bkz.: 3.HD., 20.01.2020, 3985/337.; 6.HD., 23.09.2014, 6780/10231.; 8.HD., 04.04.2013, 6833/5033. (www.kazanci.com)

²²⁶ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.138.

1.2.1.2.5 Asli müdahilin, müdahalede hukuki yararı bulunmalıdır

Asli müdahale tek başına bir davadır ve dava şartlarından birisi de hukuki yararın bulunmasıdır. Yani davacının mahkemeden hukuki koruma istemesi için, korumaya değer bir yararının bulunması gerekmektedir²²⁷. Eğer dava açmaktan başka bir yolla da o hakka ulaşmak mümkünse veya aynı hukuki korumanın daha basit bir yolla sağlanması mümkünse dava açılmasında hukuki yarar yoktur²²⁸. Öte yandan, buradaki hukuki yararın varlığı; hem genel bir dava şartı olarak hem de asli müdahil olunmasında menfaatin bulunması bakımından ayrıca aranmaktadır²²⁹. Bu açıklamalar ışığında, asli müdahale için de fer'i müdahale kurumunda olduğu gibi hukuki yararın önemli bir şart olduğunu söyleyebiliriz. Ancak asli müdahale kurumunda, fer'i müdahale kurumundan farklı olarak hukuki yarar, davanın her iki tarafı ile çelişen hak iddiası şeklinde olmalıdır²³⁰. O halde, asli müdahalede bulunabilmek için bir müdahale sebebinin bulunması gerekmektedir. Şayet üçüncü kişi, görülmekte olan dava konusu şey veya hak üzerinde, kısmen yahut tamamen hak iddia etmekte ise, müdahale sebebinin mevcut olduğu söylenebilir. Burada söz konusu talep, ilk davanın her iki tarafına karşı birlikte ileri sürülmektedir²³¹. Böylece, asli müdahilin talebi, dava konusu hak veya şeyin kısmen veya tamamen kendisine ait olduğunu iddia etmek şeklinde gerçekleşecektir²³². Diğer taraftan Özkes, burada, asli müdahilin dava konusunu aynen talep etme zorunluluğunun olmadığına da dikkat çekmektedir²³³.

1.2.1.3 Asli müdahale davasının görülmesi

Asli müdahale, görülmekte olan yargılamadan ayrı ve bağımsız bir davanın açılmasıyla işlerlik kazanmaktadır. Dava açılması dışında idari yollara başvurulması, usul hukuku anlamında asli müdahaleye vücut vermez. Keza, üçüncü kişinin hak iddiasını idari yollara başvurmak suretiyle ileri sürebileceği hallerde, asli müdahale davası açmasında bir hukuki yararı yoktur²³⁴. Bunun yanında, görülmekte olan bir dava konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü

²²⁷ Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.33.; Bilge/Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, s.348.; Baki Kuru, *Dava Şartları* (Ankara: Sabri Şakir Ansay'ın Hatırasına Armağan, 1964), s.136.

²²⁸ Kuru, *Dava Şartları*, s.141.

²²⁹ Görgün/Börü/Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.369.

²³⁰ Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.36.

²³¹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.271.

²³² Pekcanitez/Atalay/Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, s.186.

²³³ Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.37.

²³⁴ Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.167.

kişi, yani asli müdahil, iddianın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açmaktadır. Bu davanın, HMK.m.65/2’de, asli müdahale davası ile birlikte yürütülüp karara bağlanacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu itibarla, asli müdahale davasıyla, ilk yargılama, yani asıl yargılama, birlikte yürütülür ve karara bağlanır. İlk yargılamanın herhangi bir nedenle sona ermesi asli müdahale davası ile ilgili olarak devam eden yargılamanın da son bulacağı anlamını taşımaz. Çünkü, burada esasında birbirinden bağımsız ve fakat birlikte yürütülen iki ayrı yargılama bulunmaktadır. Dolayısıyla, mahkeme, her iki yargılamayı birlikte yürütmesine rağmen ayrı ayrı karar vermek durumundadır. Gerekli görürse, yargılamalardan birisini öncelikli olarak inceler ve sonuçlandırır, daha sonra ise diğer dava hakkındaki kararını verebilir²³⁵. Asli müdahale davası sonucunda verilmiş olan söz konusu bu hüküm, asli müdahil ile onun davasının davalısı konumunda bulunan ilk yargılamanın tarafları (ya da ilgilileri) bakımından kesin hüküm teşkil eder²³⁶.

Asli müdahil, açmış olduğu asli müdahale davasında, davacı konumdadır yani bir taraftır. Bu bağlamda, asli müdahilin hak ve yetkileri²³⁷, bir davada taraf olan herkese uygulanan hükümlere bağlıdır. Dolayısıyla asli müdahil; hakimın hukuki sorumluluğuna başvurabilir, hakimın çekinmesini ve reddini talep edebilir²³⁸, görevsizlik kararı üzerine dosyanın görevli mahkemeye intikalini isteyebilir²³⁹, eski hale getirme yoluna başvurabilir²⁴⁰, isticvap talep edebilir ve isticvap edilebilir²⁴¹, bilirkişi incelemesi talep edebilir²⁴², ıslah yoluna başvurabilir²⁴³, yemin teklif

²³⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.629.

²³⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.551.

²³⁷ Asli müdahilin hak ve yetkileri için bkz.: Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.76-78.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.214-222.; Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.192-200.

²³⁸ Nazlı Gören Ülkü, *Dava Ortaklığı veya Davaya Müdahale Halinde Hâkimin Reddi Talebinde Bulunabilecek Kimseler* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan, C. 16, Özel Sayı 2014), s.1619.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.214-215.

²³⁹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1956. Aynı yönde bkz.: 11.HD., 16.12.2019, 5069/8173.; 8.HD., 18.01.1996, 4790/306. (www.kazanci.com)

²⁴⁰ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.216.

²⁴¹ Uğur Yağcı, *İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Düzenlemeler* (Erzincan: Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, S. 1-2, 2012), s.286.; M. Serhat Sarısözen, *Medeni Usul Hukukunda Soru Yöneltilme ve Çapraz Sorgu* (Ankara: Yetin Yayınları, 2016), s.117.; Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.78.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.216-217.

²⁴² Barış Toraman, *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2017), s.259.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.218.

²⁴³ Mehmet Akif Tutumlu, *Kuram ve Uygulama Işığında Medeni Usul Hukukunda Islah* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7.Baskı, 2024), s.188.

edilebilir²⁴⁴, yemini kabul iade veya reddedebilir ya da eda edebilir, delil sözleşmesi yapabilir, uzman görüşüne başvurabilir²⁴⁵, davayı geri alabilir²⁴⁶, sulh olabilir²⁴⁷, davadan feragat edebilir²⁴⁸, geçici hukuki koruma tedbirlerini talep edebilir²⁴⁹, istinaf²⁵⁰ ve temyiz²⁵¹ kanun yolları ile yargılamanın iadesi yoluna başvurabilir²⁵². Öte yandan asli müdahil, davanın takip edilmemesi durumunda dosyanın işlem den kaldırılmasını talep edebilir ve bu yenileme davayı hiçbir şekilde etkilemez²⁵³. Bütün bunların yanında, asli müdahil, davada taraf olduğundan, o davada uygulanacak bir hükmün anayasaya aykırı olduğu kanısında ise, Anayasa Mahkemesi'ne de başvurabilir²⁵⁴.

1.2.1.4 Fer'i müdahale ile arasındaki farklar

Asli müdahilin, asli müdahale davasında taraf olduğu ve fakat fer'i müdahilin ise, tarafın yardımcısı olduğu hususu göz önünde bulundurularak söz konusu bu iki kurum arasındaki farklılıklara ilişkin doktrinde²⁵⁵ çeşitli tespitler yapılmıştır. Bu tespitler uyarınca, asli ve fer'i müdahale arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

Öncelikle, asli müdahale ile, görülmekte olan bir yargılamada üçüncü kişinin taraflardan birisinin yanında davaya katılması (müdahale etmesi) söz konusu değildir.

²⁴⁴ Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.77.

²⁴⁵ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.220-221.

²⁴⁶ Kudret Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), s.268.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.221-222.

²⁴⁷ Ergun Önen, *Medeni Yargılama Hukukunda Sulh* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:299, 1972), s. 23.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.230-231.

²⁴⁸ Leyla Akyol Aslan, *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), s.355.; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.228.

²⁴⁹ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.222.

²⁵⁰ Tolga Akkaya, *Medeni Usul Hukukunda İstinaf* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2009), s.141.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.551.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.272.

²⁵¹ Murat Yavaş, *Medeni Usul Hukukunda Temyiz* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2015), s.63.; Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.367.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.272.

²⁵² Ramazan Arslan, *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi (İade-i Muhakeme)* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1977), s.136.

²⁵³ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.367.

²⁵⁴ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, II. Cilt, s.1910.

²⁵⁵ Söz konusu kurumların karşılaştırılması için bkz.: Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.636-638.; Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.371-372; Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.60-69.; Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.98-99.; Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.980-995.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku* 258-272.; Pekcanitez/Atalay/Özkes, *Medeni Usul Hukuku*, s.174-187.; Budak/Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, s.126-136.; Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.767-773.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.543-551.; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II.Cilt, s.1937-1959; Bilge/Önen, *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*, s.267.; Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.77.; Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.59-71.; Postacıoğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, s.312-316.

Zira asli müdahil, görülmekte olan (ilk) davanın taraflarına (ya da ilgililerine) karşı ayrı ve bağımsız bir dava açmaktadır. Bu açıdan asli müdahale kurumu, fer'i müdahaleden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Oysa ki, fer'i müdahalede, ayrı bir dava açılmayıp, mevcut ve görülmekte olan davaya, taraflardan birisinin yanına, üçüncü bir kişinin katılması söz konusudur. Yani, fer'i müdahale, müdahale talebinin mahkemece kabul edilmesi üzerine işlerlik kazanmaktadır.

İkinci olarak, asli müdahale halinde, asli müdahil, müdahale davasının tarafı olduğu için hakkında hüküm verildiği halde; fer'i müdahil taraf değil²⁵⁶, taraf yardımcısı konumunda bulunduğu için, hakkında herhangi bir hüküm verilmez.

Bu iki kurum arasındaki üçüncü fark ise, fer'i müdahilin katıldığı davada, fer'i müdahilin yanında katıldığı tarafın herhangi bir nedenle (örneğin; feragat veya kabul ile) davayı sona erdirmesi durumunda, buna bağlı olarak fer'i müdahalenin de sona ermesi söz konusu olur. Zira ortada cereyan eden birden fazla değil, yalnızca bir dava bulunmaktadır. Asli müdahalede, asli müdahil ilk davadan ayrı ve bağımsız bir dava açmasından dolayı, ilk yargılamanın sona ermesi asli müdahale davasının da sona ermesi sonucunu doğurmamaktadır²⁵⁷.

Bu iki kurum arasındaki bir diğer fark da medeni usul hukuku anlamında, asli müdahalenin çekişmeli ve çekişmesiz yargıda uygulanabilmesi mümkünken; fer'i müdahale niteliği itibari ile yalnızca çekişmeli yargıda gündeme gelebilir.

Öte yandan asli müdahil, taraf konumunda bulunduğu için, davada tarafın yapabileceği bütün usul işlemlerini tek başına yapabilmektedir. Fer'i müdahil ise, taraf yardımcısı konumunda bulunduğu için, kural olarak, yanında müdahil olarak katıldığı tarafla birlikte hareket eder. Söz konusu tarafın lehine olmak kaydıyla, kural olarak, usul işlemlerini yapabilir. Fakat müdahilin yanında davaya katılmış olduğu taraf, karşı çıkmak suretiyle fer'i müdahilin söz konusu bu işlemlerini geçersiz hale getirebilmektedir.

Başka bir açıdan, fer'i müdahil, yer aldığı davada tarafın iddia ve savunmalarını destekleyerek, davayı kazanması için ona yardımcı olur. Fer'i müdahilin kendisi için bir talepte bulunması söz konusu değildir. Buna rağmen asli

²⁵⁶ Nitekim Yargıtay kararlarında da fer'i müdahilin taraf olmadığı belirtilmiştir. Bkz.: 1.HD., 08.04.2015, 4478/4996. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

²⁵⁷ Bengü Pamukçu, *Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020), s.183-184.

müdahil, ilk yargılamanın konusu olan şey üzerinde kısmen veya tamamen hak sahibi olduğunu iddia eder ve ileri sürer.

Ayrıca asli müdahale, HMK'nın açıkça belirttiği üzere davada hüküm verilinceye kadar mümkün iken (HMK.m.65); fer'i müdahale talebinde bulunabilmek için, ancak tahkikatın sona ermesine kadar imkân bulunmaktadır (HMK.m.66).

Son olarak, asli müdahale ayrı bir davanın açılması yoluyla gerçekleştirildiği için, Türkiye'de mutat meskeni olmayan Türk vatandaşı, Türkiye'de asli müdahale talebinde bulunuyorsa, yargılama giderlerini karşılayacak tutar ve yeterlilikte teminat göstermek zorundadır (HMK.m.84/1-a). Söz konusu bu durum, yabancı bir gerçek ya da tüzel kişinin Türkiye'de asli müdahale talebinde bulunması halinde de geçerlilik taşır (5718 s. K.m.48/1). Buna karşılık, Türkiye'de mutat meskeni bulunmayan bir Türk vatandaşı, davalı yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için bir talepte bulunmuşsa, müdahale giderlerini karşılayacak tutar ve yeterlilikte teminat gösterme zorunluluğu yoktur. Aynı durum, yabancı bir gerçek veya tüzel kişinin Türkiye'de davalı yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için talepte bulunması halinde de geçerlidir. Fakat burada önemli bir husus daha bulunmaktadır. Şöyle ki; Türkiye'de mutat meskeni bulunmayan bir Türk vatandaşı davacı yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için talepte bulunmuşsa, artık teminat gösterme zorunluluğu ortaya çıkar. Aynı durum yabancı bir gerçek veya tüzel kişinin, Türkiye'de, davacı yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için talepte bulunması halinde de ortaya çıkmaktadır²⁵⁸.

1.2.1.5 İdari yargılama usulünde asli müdahale

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, usul hukukunda müdahale ya asli müdahale ya da fer'i müdahale biçiminde gerçekleşmektedir. Ne var ki bu ayırım mülga HUMK döneminde kanunda bulunmamaktaydı ve fakat sadece doktrin ve yargı kararlarında mevcuttu. Bundan dolayı İYUK.m.31'deki “*üçüncü şahısların davaya katılması*” ifadesi, mülga HUMK'ta “*üçüncü şahsın müdahalesi*” başlığı altında, üçüncü kişinin (davanın taraflarından birinin yanında ve ona yardımcı olmak amacıyla), fer'i müdahil olarak katılmasına ilişkin hususları içermekteydi. Ancak HMK'nın yürürlüğe girmesi ile birlikte artık asli müdahale de pozitif bir düzenlemeye kavuşmuş oldu. Böylelikle, İYUK.m.31'in HMK'ya yapmış olduğu atıf, artık asli müdahaleyi de kapsar hale

²⁵⁸ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.638.

gelmiştir. Nitekim söz konusu madde metnine baktığımız zaman, HMK'ya yapılan atfın, fer'i müdahale ile sınırlandırılmadığı da kolaylıkla anlaşılabilmektedir.

İdari yargının varlık amacı, işlevi, kendine has özellikleri ve ilkeleri ile birlikte idari yargılama usulündeki dava türlerini de düşündüğümüzde, fer'i müdahalenin, idari yargılama usulünde mümkün olabildiği hususunda şüphe yoktur. İşte tam da bu noktada, esasen, akla gelen ilk soru, idari yargılama usulünde asli müdahale kurumunun mümkün olup olamayacağıdır.

Nitekim bu soru doktrinde tam ve kesin olarak cevaplanmamış ve hatta birçok yazar idari yargılama usulünde üçüncü şahısların davaya katılması hususunda, yalnızca fer'i müdahaleyi esas alarak, bu kurumu genel hatlarıyla ifade etmişlerdir. Buna rağmen idari yargıda asli müdahalenin uygulanma kabiliyetine dair herhangi bir görüş belirtmemişlerdir²⁵⁹. Örneğin; *Onar*, müdahale hususuna değinirken asli müdahaleden bahsetmemektedir²⁶⁰. Birtakım yazarlar ise, görüş belirtmekle birlikte söz konusu bu kurumun, idari yargılama hukukunda neden uygulanması veya uygulanmaması gerektiği hususunu tam olarak tartışmamışlardır²⁶¹. Bazı yazarlar ise, asli müdahalenin idari yargılama hukukunda uygulanabilirliği açısından, mutlak bir ayırım yapmadan, idari yargıda görülen davalarda yapılacak olan asli müdahale taleplerinin, yargı yerlerince değerlendirilmesi ve görülen davanın niteliğine göre talep hakkında bir karar verilmesi gerektiği düşüncesindedirler²⁶². Anılan görüşlerin dışında, öğretideki hâkim görüş, idari yargılama hukukunda asli müdahale kurumunun

²⁵⁹ Bkz.: Halil Kalabalık, *İdari Yargılama Usulü Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 16.Baskı, 2022), s.289-290.; Cafer Ergen, *İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2008), s.343-345.; R. Cengiz Derdiman, *İdari Yargının Genel Esasları* (İstanbul: Aktüel Yayınları, 2004), s.173.; Turan Yıldırım, *İdari Yargı* (İstanbul: Beta Yayınları, 2010), s.511.; Reşit Gürbüz, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 3.Baskı, 2020), s.221-222.; Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü*, s.179.; Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.897.

²⁶⁰ Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, III. Cilt, s.1958-1960.

²⁶¹ Celal Karavelioğlu, *İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), s.1233.

²⁶² Mehmet Tosun ve Emre Tan, *İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)* (Ankara: Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, 70. Yıl Armağanı, S.5, 2015), s.832.

mümkün olamayacağı yönündedir²⁶³. Örneğin; *Duran*²⁶⁴, idari yargıda görülen davalarda ister davacı ister davalı olsun taraflardan birisinin mutlaka idare olacağından bahisle, idari yargılama usulünde asli müdahale kurumunun uygulanamayacağını savunmaktadır. Yazara göre, taraflardan birisinin idare olduğu davalar kural olarak idari yargıda görülür. Bilindiği üzere, asli müdahalede ise davacı, ilk davanın taraflarına karşı ayrı bir dava açmaktadır. O halde asli müdahale ile görülmekte olan davaya üçüncü şahsın bir hak talebiyle katılması, bir tarafın idare olduğu davanın taraflarında değişiklik meydana getirecektir. Öyle ki, ilk davanın tarafları olan idare ve gerçek kişi artık bir tarafta yer alacak, asli müdahil ise karşı tarafta konumlanacaktır. Bunun bir sonucu olarak, her iki tarafını gerçek kişilerin oluşturduğu bir dava meydana gelecektir ki, idare mahkemelerinin görevi gerçek kişiler arasındaki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak değildir²⁶⁵. Bu durum ise, idari yargıda görülen davanın taraflarında doğrudan bir değişiklik meydana getireceğinden görevsizlik durumu ortaya çıkacaktır. Yani yazar, idari yargıda asli müdahalenin uygulanmasının görevsizlik doğuran bir usuli işleme vücut verdiğini ifade etmektedir.

Benzer şekilde, asli müdahaleyi idari yargılama hukukunda mümkün görmeyen görüş, iki nedene dayanmakta ve bundan dolayı da aslında anılan bu kurumun sınırlı olması gerektiğini ve hatta asli müdahalenin idari yargılama usulünde uygulanmasının pek de doğru olmadığını düşünmektedir. Bu düşüncüyü savunan yazarlar, ilk olarak, idari yargı yerlerinde açılan davaların, süreli davalar olduğunu vurgulamaktadır²⁶⁶. Üçüncü kişi açacağı bir dava ile, bir idari işlemin iptalini isteyecekse, şayet bunu o idari işlemin kendisine tebliğinden itibaren işlemeye başlayacak olan ve idari yargıda

²⁶³ Bkz.: *Duran, Türkiye Yönetiminde Kargaşa*, s.258-259.; Turgut Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Yetkin Yayınları, 9.Baskı, 2022), s.1093-1094.; Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.405.; Yasin, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale*, s.441-442.; Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 15.Baskı, 2023), s.375-376.; Ramazan Yıldırım, Serkan Çınarlı ve Kerim Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri* (Ankara: Adalet Yayınevi, 4.Baskı, 2023), s.378.; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.721.; Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 9.baskı, 2023), s.479.; Zehreddin Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu* (Ankara: Seçkin Yayınları, 3.Baskı, 2022), s.362.; Ender Türk, *6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Işığında İdari Yargılama Hukukunda Üçüncü Kişilerin Davaya Müdahalesi* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20.Yıl Özel Sayı, C.13, 2013), s.109.; Mehmet Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu* (Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.28, 2017/3), s.25.; Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.283.

²⁶⁴ *Duran, Türkiye Yönetiminde Kargaşa*, s.258-259.

²⁶⁵ Dan., 8.D., 20.12.1973, E. 1972/2329, K.1973/3595. (www.kazanci.com)

²⁶⁶ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1093-1094.

öngörölmüş süre içerisinde yapmış olmalıdır. Eğer, ihbar tarihi itibarıyla bu süre geçmişse, ihbarın, üçüncü kişi için sürenin yeniden doğmasını sağlaması olanaklı değildir. İkinci olarak, bahsedilen görüşü savunan yazarlar, idari davalardaki hasımdan bahisle, davalının kamu idaresi olması mutlaklığına değinmektedirler²⁶⁷. Dolayısıyla, idari yargının, idarenin eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetleme amacı olduğundan hareketle; idari yargı yerlerinde idarenin kişilere karşı veya kişilerin birbirlerine karşı dava açabilmelerinin olanaksız olduğunu söylemek mümkündür²⁶⁸. Bu bakımdan kendisine ihbarda bulunulan, idari dava açma süresini geçirmemişse, asıl davanın davalısı olan idareye karşı idari dava açabilecektir. Ancak üçüncü kişi, bu düşünce tarzına göre, diğer tarafı hasım göstererek idari yargı yerinde dava açamaz; dolayısıyla HMK.m.65'te düzenlenen asli müdahale, idari yargı yerlerinde dava konusu işleme karşı idari dava açma süresinin henüz dolmamış olması hali ile sınırlıdır. Hatta, Çağlayan, davanın her iki tarafının da idare olması halinde, asli müdahalede her ikisine karşı dava açılması gerekliliğini hatırlatıp, bu durumda dava konusu işlem ya da eylemin yapılmasında herhangi bir davranışı bulunmayan davacı idarenin, hasım düzeltme kararı ile davalı konumundan çıkarılacağını vurgulamaktadır. O halde bu şartlar altında asli müdahale, müdahale olmaktan çıkıp normal bir davaya dönüşecektir. İşte bu sebeplerle yazara göre, idari yargıda asli müdahalenin uygulanması mümkün olmadığı gibi, bu kurumun idari yargıda uygulanmasına zaten gerek de yoktur²⁶⁹.

Ayrıca bu bağlamda öğretide vurgulanan bir diğer mesele ise, davalardan birinin duruşmalı diğerinin duruşmasız olması halinde, yargılamanın nasıl birlikte yürütüleceği sorunudur. İlaveten, asli müdahaleyi mümkün görmeyen görüş, iki davanın birlikte yargılanma ve karara bağlanmasının, bunların, aynı kararlar

²⁶⁷ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.721.; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.479.

²⁶⁸ Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.362.

²⁶⁹ Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.375-376. Aynı yönde bkz.: Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.721. Yazarlar, idari uyuşmazlıkların niteliğini ve taraflarını göz önünde bulundurarak, asli müdahalenin idari yargılama usulünde uygulanmasına imkân bulunmadığını savunmaktadırlar. Yazarlara göre, bir gerçek kişinin idare aleyhine açacağı iptal veya tam yargı davasında asli müdahalenin gerçekleşmesi ile birlikte idare ve gerçek kişi bir tarafta, asli müdahil de diğer tarafta yer alır; fakat bilindiği üzere idari yargıda uyuşmazlığın davalı tarafı kural olarak idaredir, bu sebeple idari yargıda her iki tarafı da gerçek kişi olan bir uyuşmazlık düşünülemez. Yazarlar, burada her ne kadar, davacısı ve davalısı idare olan uyuşmazlıklar bakımından asli müdahalenin düşünülebilir olduğunu belirtirler de yine de asli müdahaleyi mümkün olarak görmemektedirler. Şöyle ki; bu ihtimalde, üçüncü kişinin asli müdahil sıfatıyla açtığı davada idari işlem veya eylemle ilgili olmayan, hatta bunlara karşı dava açmış bulunan idarenin de davalı olması sonucu doğacağından, böyle bir durum idari yargılama usulünde kabul edilemez niteliktedir.

sonuçlandırılması anlamına gelip gelmeyeceğinin de belirsizlik taşıdığını aktarmaktadır²⁷⁰. *Günday*²⁷¹ da asli müdahalenin HMK.m.65'te düzenlendiği haliyle idari yargıda uygulanmasının iki açıdan oldukça güç olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki; yazar burada doktrindeki hâkim görüşe uygun şekilde, üçüncü kişinin, derdest olan bir davanın çoğu kez özel bir kişi olan davacısı ile davalı idareye karşı asli müdahale davası açmasının pek düşünülemez olduğunu ifade etmektedir. Zira; idari davalarda genellikle özel kişiler davacı, idare ise davalı konumdadır. İdari yargı ise, özel kişiler arasındaki uyuşmazlık ve davalara bakmaz²⁷². *Günday* diğer yandan, üçüncü kişinin davalı idareye karşı asli müdahale davası açmasına idari yargıda aslında gerek de olmadığını savunmaktadır. Çünkü; üçüncü kişi, iptal davasına konu yapılmış olan işlemin kendi menfaatini de ihlal ettiğini ya da tam yargı davasına konu yapılan idari eylemin aynı zamanda kendi hakkını da ihlal ettiğini düşünüyor ise, süresi içinde o idari işleme karşı iptal davası; o idari eyleme karşı da tam yargı davası açarak mahkemeye erişim olanağına zaten sahiptir. O halde asli müdahale davasının açılmasının pratikte bir yararı bulunmamaktadır. Öte yandan *Günday*, *Candan*'a atıfla, HMK.m.65/2'ye göre asli müdahale davasının ilk dava ile birlikte yürütülmesi ve karara bağlanmasının öngörülmüş olması halinden bahisle; her iki davanın farklı zamanlarda tekemmül etme olasılığı karşısında, daha önce açılmış ve tekemmül aşamasına gelmiş ilk davanın, asli müdahale davasının tekemmülüne kadar bekletilmesinin adil yargılanma hakkından kaynaklanan “*yargılamanın makul sürede sonuçlandırılması*” ilkesi ile de çelişeceğini ileri sürmektedir.

Birtakım yazarlar ise, asli müdahale kurumunun, fer'i müdahale yöntemi ile belli bir taraf yanında yargılamaya katılan somut hak sahiplerinin ihtiyacının tam olarak karşılanamaması sorununa yönelik olarak hukuk yargılama yöntemi içerisinde bir çözüm olarak üretildiğini ancak bu yöntemin idari yargıda uygulanmasının neredeyse imkânsız olduğunu ifade etmektedirler²⁷³. Zira bu yazarlara göre, idari

²⁷⁰ *Candan, Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1093-1094.

²⁷¹ *Günday, İdari Yargılama Hukuku*, s.405. Aynı yönde bkz.: Yıldırım/Çınarlı/Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.376. Yazarlara göre, asli müdahale ile açılan davada, önceki davanın davacısı gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi davalı konumda olmaktadır ve fakat idari yargıda ise, kural olarak gerçek kişilere ve özel hukuk tüzel kişilerine karşı dava açılmaz; bunun yanı sıra asli müdahalede bulunmak isteyen, dava konusundan menfaati veya hakkı ihlal edilmiş ise zaten dava açma hakkına sahiptir. İşte anılan bu sebeplerle, yazarların düşünce tarzına göre, idari yargıda asli müdahaleye ihtiyaç yoktur.

²⁷² Aynı yönde bkz.: Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.362.; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.479.

²⁷³ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.283.

yargılama hukukunun özellikleri, ilkeleri ve kuralları göz önünde bulundurulduğunda, asli müdahale davasının idari yargı yolunda uygulama alanı bulamayacağı açıktır²⁷⁴.

Söz konusu edilen bu görüşlerden daha farklı olarak, konuya ispat ve delil açısından yaklaşan yazarlar da bulunmaktadır. Örneğin; *Yasin*²⁷⁵, yine *Candan*'a atıfla, idari yargıda dava açmanın belli bir süreyle sınırlandırılmış olması sebebiyle, ilgili sürenin geçirilmiş olmasından sonra davaya asli müdahale yoluyla katılan üçüncü kişinin, artık yeni bir dava açmış olacağından, süre şartının dolaylı yoldan ihlalinin gündeme gelebileceğini belirtmektedir. Fakat, yazar her ne kadar böyle bir düşünce söz konusu olsa da asli müdahalenin zaten görülmekte olan bir dava olduğundan bahisle, dava açma süresinin geçirilmesinden sonra da üçüncü kişilerin davaya asli müdahil olarak katılmasına imkân sağlanmasının, *“hukuki ilişkilerde belirlilik ve kararlılık sağlanarak idari yargı kararlarının etkisinin kalıcı olmasının sağlanması”*²⁷⁶ amacına aykırı olmayacağını yani idari yargılama usulünde asli müdahalenin söz konusu olabileceği görüşündedir. Hatta *Yasin*, tam yargı davaları bakımından asli müdahaleyi ayrıksı bir örnek üzerinden açıklamaktadır. Yazara göre, mirasçıların açtığı tam yargı davası devam ederken yeni bir mirasçının ortaya çıkması durumunda, bu yeni mirasçı da davaya asli müdahale yoluyla katılabilir. Asli müdahale ayrı dava olması nedeniyle, idari yargı yerleri, bu bağlantılı davaları tabi olduğu usul kuralları çerçevesinde inceleyerek karar verecektir. Öte yandan, yazar, idari yargıda ister asli müdahale kabul edilsin, isterse de kabul edilmesin mutlaka müdahale dilekçesinin dosyaya alınıp, hâkim tarafından ret veya kabul yönünde bir karar verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Zira yazarın düşüncesine göre, davaya katılmak isteyen üçüncü kişi, bu yolla dilekçesinde kendisi açısından önem arz eden maddi vakıa ve delilleri eklemek suretiyle; dolaylı yoldan da olsa bu olguların idari yargı hakiminin re’sen inceleme yetkisi kapsamında dikkate alınmasını tahrik edebilecektir. Sonuç olarak, yazar, dava açma süresi geçirilmiş olsa bile görülmekte olan bir davanın konusu üzerinde hak iddia eden üçüncü kişilerin, görülmekte olan bu davaya katılmalarının idari yargının amacına uygun düştüğünü kabul etmektedir.

²⁷⁴ Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu*, s.25.

²⁷⁵ Yasin, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale*, s.441-442.

²⁷⁶ Gürsel Kaplan, *İdari Yargıda Dava Açma Süreleri* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2007), s.22.

Bütün bunların dışında, idari yargılama hukukunda asli müdahalenin pekâlâ mümkün olduğunu²⁷⁷ ve hatta idari yargılama usulünde asli müdahale kurumuna bir ihtiyaç olduğundan bahisle, anılan bu kurumun idari yargıda kabulünün zorunlu olduğunu belirten yazarlar da bulunmaktadır²⁷⁸. Örneğin; *Yaman*, doktrindeki hâkim görüşün aksine, statü hukukunun yalnızca fer'i müdahaleye değil, asli müdahaleye de cevaz verdiğini savunmaktadır. Yazara göre, idare hukukunda haklar tarafların iradesinden değil, idarenin tek taraflı tasarrufundan doğmaktadır. Bu nedenle, idari davalar, hakkında idari işlem tesis edilen bireye karşı değil ve fakat hak doğuran işlemi tesis eden idareye karşı açılmaktadır. O halde, idari merci tarafından tesis edilen işlem ile asıl hak sahibine statü sağlanmış olup, bu işleminden menfaati etkilenen, yani üçüncü kişi konumunda olan ilgililerin, asıl hak sahibine sağlanan hakkın sona erdirilmesine yol açacak şekilde, yani asli müdahale talebiyle, hakkı tanımış olan idari mercie karşı açacakları bir davada; idare tarafından yapılan bir idari işlemle hukuki durumu iyileştirilen asıl hak sahibinin, kendisinin doğmuş olan bir hakkının sona erdirilmesini amaçlayan bir davada asıl taraf olması gerekmektedir. Ayrıca yazar, adli ve idari yargı yolunun niteliğinin ve bu yollara ilişkin dava türlerinin farklı olduğunu hatırlatıp; asli müdahaleden mahrum bırakılan üçüncü kişinin, adil yargılanma hakkının ihlal edileceğini ve bu durumun da hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmayacağını yani idari yargılama usulünde asli müdahalenin kabul edilmesinin bir zorunluluk arz ettiğini belirtmektedir²⁷⁹. *Nedimoğlu*²⁸⁰ da benzer şekilde, asli müdahalenin idari yargıda mutlaka kabul görmesi gerektiği kanaatindedir. Yazar, üçüncü kişinin, kendisine ait bir hakkın sona erdirilmesine yol açan davada, asli müdahalenin bütün unsurlarının bulunmasına rağmen, asıl hak sahibine tanınan dava açma hakkından yoksun bırakılmasının ne hukuk devleti ile ne de adil yargılanma hakkı ile bağdaştırılamayacağını açık olduğunu ve dolayısıyla asli müdahalenin idari yargıda mümkün olacağını ve hatta bir zorunluluk barındırdığını savunmaktadır.

²⁷⁷ Bkz.: Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.72.; Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1959.; Celal Erkut, *Türkiye'de Yürütülen İdari Yargı Reformları* (Ankara: TBB Yayını- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İdari Yargı Sempozyumu, 2003), s.329.; Nedimoğlu, *Danıştay'da Görülen Davalarda Katılma*, s.67-69.; Yasin, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale*, s.441-442.

²⁷⁸ Sadettin Yaman, *Adli ve İdari yargıda Davaya Müdahale (Katılma) ve İdari Yargıda Asli Müdahalenin Kabulüne Duyulan İhtiyaç* (Terazi Hukuk Dergisi, S.22, Haziran 2008), s.102-103.; Nedimoğlu, *Danıştay'da Görülen Davalarda Katılma*, s.69.

²⁷⁹ Yaman, *Adli ve İdari yargıda Davaya Müdahale ve İdari Yargıda Asli Müdahalenin Kabulüne Duyulan İhtiyaç*, s.103.

²⁸⁰ Nedimoğlu, *Danıştay'da Görülen Davalarda Katılma*, s.67-69.

Görüldüğü gibi, asli müdahale kurumunun; usul ekonomisi, savunma hakkı, adil yargılanma hakkı ve hukuk devleti gibi ilkelerle uyumlu olması ve bu yolda sağladığı imkanları göz önüne alan görüş²⁸¹, asli müdahale kurumunun, idari yargılama hukukunda uygulanmaması değil, tam aksine uygulanması gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bize göre, anılan bazı yazarların²⁸² da aktardığı şekilde, müdahilin durumu, medeni yargılama hukukundakine nazaran, idari yargılama hukukunda farklılaşmaktadır. Dolayısıyla, fer'i müdahale kurumunun sınırlı bir savunma hakkı tanıdığını da göz önünde bulunduracak olursak, savunma hakkının tam anlamıyla sağlanabilmesi için, ilgili işlemin muhataplarının davaya asli müdahil olarak katılabilmeleri yolunda düzenleme yapılması gerektiğinin ne denli önemli olduğu kolaylıkla anlaşılabilecektir.

Doktrindeki bu görüşlerin yanı sıra, Danıştay 6.Dairesinin, idari yargı özelinde, asli ve fer'i müdahale ayrımı konusunda güncel ve ilginç bir yaklaşımı içeren kararı²⁸³ da bulunmaktadır. Söz konusu kararda Danıştay'ın yaklaşımı, her idari işlem bakımından kesin ve mutlak bir nitelendirilme yapılmamak koşuluyla, davacının yanında davaya katılmanın fer'i müdahale; davalı idarenin yanında davaya katılmanın ise asli müdahale olarak nitelendirilebileceği yönündedir. Fakat yüksek mahkemenin bu yaklaşımı, teorik temeli olmadığı gibi pratikte de herhangi bir sonucu bulunmadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir²⁸⁴. Öte yandan mahkeme kararda, “...asli müdahale müessesesinin idari davalar için gerekli ve idari davaların niteliğine medeni usul yargılamasına nazaran çok daha uygun bir müessese olduğu...” şeklinde bir ifadeye bulunmuştur. Zira mahkemeye göre, idari davalarda asli müdahilin derdest olan davada taraf olarak yer alması mümkündür çünkü onun menfaati birinci derecedendir. Karara baktığımız zaman buna gerekçe olarak şu ifadeler yer verilmiştir: “...oysa medeni yargılamadaki asli müdahilin hak ve menfaati önceki davadaki tarafların her ikisi ile de çatışmaktadır. İdari yargıda görülen davalarda davaya konu işlemten yararlanan üçüncü tarafın menfaati, davalı idarenin davanın reddi ile korunacak menfaatinden daha üstün nitelikli bir menfaattir. Bakılan davanın işlemin iptaline karar verilerek sonuçlanması idareye sadece yargılama giderlerine mahkûm olma gibi hukuksal ve maddi bir külfet getirirken, davaya konu işlemten yararlanan dava dışı

²⁸¹ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.72.

²⁸² Erkut, *Türkiye’de Yürütülen İdari Yargı Reformları*, s.329.

²⁸³ Danıştay 6.Dairesi, T.12.04.2017, E. 2017/915, K.2017/2524. (Danıştay Dergisi, S.145, s.18 vd.)

²⁸⁴ Bkz.: Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.362.; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.479.

tarafın yargılama giderlerinden çok daha büyük maddi ve hukuki kayıplarına yol açmaktadır.” İşte Danıştay, bu hususları göz önüne alarak, idari yargıda görülen davalarda davaya konu işlemle maddi ve hukuki menfaati etkilenen üçüncü kişilerin davaya müdahalesinin, birinci dereceden yani asli müdahale olduğunu ve asli müdahalenin idari davalardaki müdahalenin nitelik ve mahiyetine daha uygun olduğu sonucuna varmıştır. Her ne kadar Danıştay, bu yönde bir çıkarım yapmış olsa da anılan bu karar, bizce, tartışmaya açıktır. Zira asli müdahilin hak talebinin, üstün hak iddiası şeklinde olması zorunlu değildir²⁸⁵. Yani, asli müdahilin iddiasının, ilk davanın her iki tarafının dava konusu üzerindeki iddiaları ile bağdaşmaması, başka bir ifadeyle, çelişmesi yeterlidir²⁸⁶. Ayrıca, fer’i müdahil, hukuki yararı ölçüsünde derdest davanın taraflarından hangisinin yanında davaya müdahil olacağı noktasında bir seçimlik hakka sahiptir; yani kendisine davayı ihbar eden taraf davacı olsa bile, onun yanında davaya katılması zorunlu değildir.

Bize göre ise, idari yargılama usulünde asli müdahalenin mümkün olamayacağı yönündeki bazı görüşlere ve bu görüşlere ilişkin gerekçelerin bir kısmına katılmak pek de mümkün değildir. Öncelikle, asli müdahale kurumunun, idari yargıda uygulanmasının kabul edilmemesine gerekçe yapılan; “...*idari davaların belli bir süreye bağlanmış olması...*” kriteri, bizce haklı ve tutarlı bir gerekçe oluşturmaz. Gerçi, ilk bakışta sanki asli müdahale davası ile dava açma süresini kaçırın bir kimseye, süreyi dolanarak dava açma imkânının verildiği düşünülebilir olsa da salt bu durumun varlığını öne sürerek talebin reddi yoluna gidilmesi, asli müdahale kurumunun asıl düzenleme amaçlarına aykırılık oluşturacaktır. Şöyle ki; asli müdahale zaten ayrı ve bağımsız bir dava açmak suretiyle gerçekleşmektedir ve HMK’nın açık hükmü uyarınca, ancak ilk derece yargılamasında hüküm verinceye kadar yapılabilmektedir. O halde, bu aşamadan sonra zaten asli müdahale davası açılmayacaktır. Başka bir deyişle; asli müdahale durumunda, zaten açılmış ve halen görülmekte olan bir (ilk) dava olduğu için, üçüncü kişinin, süreyi kaçırmış dahi olsa, davaya katılması hukuki ilişkilerde belirlilik ve kararlılığın sağlanması amacına da aykırı olmayacaktır²⁸⁷.

²⁸⁵ Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.38. Özkes, aksi durumun kabul edilmesi halinde, asli müdahalenin amaçlarına aykırı bir durumun ortaya çıkabileceğini ve her zaman da üstün hakkın tespitin kolay olmayacağını belirtmektedir. Aynı yönde bkz.: Mazlum, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.158.

²⁸⁶ Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.36.

²⁸⁷ Yasin, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale* s.442.

Öte yandan, doktrindeki hâkim görüşün ifade ettiği şekliyle, “*özel hukuk kişinin idari yargıda davalı statüsüne dahil ediliyor olması*” da asli müdahalenin uygulanmamasına haklı bir gerekçe oluşturmaz. İhtimal dahilinde olsa bile, idari yargıda görülen bazı davalarda hem davacı hem de davalı idare olabilmektedir. Böyle bir davanın taraflarına karşı açılacak bir asli müdahale davasının davalıları, ilk davanın davacısı ve davalısı olan iki ayrı idare olacağından, idari yargıda asli müdahale mümkün gibi görülebilir. Fakat bu ihtimal, dava konusu işlem ya da eylemin yapılmasında herhangi bir davranışı bulunmayan davacı idarenin, re’sen hasım düzeltme kararı ile taraf konumundan çıkarılması sonucunda ortadan kalkacaktır. Zira ilk davanın davacısı olan idarenin, hasım düzeltme kararı ile hasım konumundan çıkarılması sonucunda, asli müdahale davasının, normal bir davadan farkı kalmayacaktır²⁸⁸.

Diğer taraftan, asli müdahalenin tanımında yer aldığı şekliyle “*dava konusu üzerinde kısmen veya tamamen hak iddiasında bulunan üçüncü kişinin, ilk davanın taraflarına karşı ayrı ve bağımsız dava açması*” şarttır. Fakat bu şarta rağmen, konu bağlamında *Onar*’ın ifadesini hatırlatmakta fayda görmekteyiz. *Onar*’a göre idari işlemin gerçekte davalısı idare değil, idari işlemidir²⁸⁹. O halde, burada görülmekte olan ilk davanın davalısı olan ile davacısı olan kişi, asli müdahale davasında esasen şeklen ve görünürde taraf olarak yer almaktadır. Kaldı ki, taraf kavramı idari yargıda, medeni usul hukukunda olduğu şeklinden farklı anlaşılmalıdır. Zira idari yargıda asli müdahale, davanın taraflarında medeni usul hukukunda olduğu gibi gerçek anlamda bir değişiklik meydana getirmez. Buna ilaveten, idari davalarda mahkeme, idari işlemin hukuka uygunluğunu denetler²⁹⁰. Yani doktrindeki hâkim görüşün ifade ettiği şekliyle, “*özel hukuk kişinin idari yargıda davalı statüsüne dahil ediliyor olması*” argümanı, mahkemenin denetim ölçüsünün değişmesine sebebiyet vermez²⁹¹.

Bir başka açıdan bakarsak, asli müdahalenin kabul edilemez olduğunu ifade eden görüş, bize göre, hak arama özgürlüğünü göz ardı etmektedir. Zira esas hak sahibi, lehine idari işlem tesis edilen kişidir. Yani üçüncü bir kişi, lehine işlem tesis

²⁸⁸ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1093-1094.; Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.375-376.; Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu*, s.25.

²⁸⁹ Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, III. Cilt, s.1783. Yazarın ifadesi her ne kadar böyle olsa da bize göre, davanın tarafları ile dava konusunun birbirinden farklı kavramlar olduğu unutulmamalıdır.

²⁹⁰ Yıldırım Uler, *İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:281, 1970), s.4.

²⁹¹ Erdal, *İdari Yargıda Fer’i Müdahale*, s.72.

edilmiş olan kişi açısından, işlemin iptali istemiyle dava açtığında; üçüncü kişi ve idare arasında gerçekleşen davanın, esas hak sahibine kapalı bir biçimde yürütülmesi, onun savunma hakkını ve hak arama özgürlüğünü ihlal etmek demektir ve bu da hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmaz.

Son olarak, *Candan'ın*²⁹² idari yargılama usulünde asli müdahalenin uygulanması bakımından sakınca olarak gördüğü HMK.m.65/2 hükmü, yani müdahale davası ile asli (ilk) davanın yargılamasının birlikte yürütülmesi gerektiği hususu, esasen bu kurumun idari yargılama hukukunda uygulanmamasına, bizce haklı bir gerekçe oluşturmaz. Çünkü; asli müdahalede, aynı dava dosyası üzerinden görülen birbirinden bağımsız iki dava bulunmaktadır. Mahkeme bu davaları birlikte görebileceği gibi; HMK.m.65'in gerekçesinde²⁹³ de belirtildiği üzere, yargılamanın özelliğine göre birini diğeri için bekletici sorun yapıp yapmamaya da karar verebilecektir²⁹⁴. Sonuçta, birbirinden bağımsız olan bu davaların her biri bakımından ayrı ayrı hüküm verilir²⁹⁵. İşte bu durum, görülmekte olan davayla asli müdahale davasının ayrı ve bağımsız davalar olarak yürütülmesine ve karara bağlanmasına engel değildir²⁹⁶.

Tüm bu açıklamalardan sonra bize göre, idari yargıda asli müdahalenin uygulanabilirliği irdelenirken, iptal ve tam yargı davaları bakımından bir ayırım yapılması gerekmektedir²⁹⁷. Zira iptal davaları, idarenin hukuka uygunluğunun denetlendiği ve böylece idarenin hukuka uygun davranmasının sağlandığı, aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesi amacına da hizmet eden bir yoldur ve menfaati ihlal edilen kimselere dava hakkı tanınmıştır. Bunun bir gereği olarak, bu davaların sonuçlarından ilgili olan herkesin yararlanabileceğini söylemek mümkündür. Bu durum ise, iptal davalarının, objektif niteliği ağır basan bir dava türü olduğunu

²⁹² Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1094.

²⁹³ (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>)

²⁹⁴ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.994-995.

²⁹⁵ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.551.

²⁹⁶ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.271. Doktrinde aksi yönde, HMK.m.65/2'deki açık hüküm karşısında asli müdahale davası ile asıl davanın birlikte görülmesinin zorunluluk olduğu ve birinin diğer bakımından bekletici meselenin yapılamayacağını ifade eden yazar da bulunmaktadır. Bkz.: Budak/Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, s.134.

²⁹⁷ Doktrinde aksi yönde görüşler de mevcuttur. Örneğin; Kodakoğlu, iptal ve tam yargı davaları bakımından bir ayırım yapılmaksızın asli müdahalenin mümkün olmadığını savunmaktadır. Bkz.: Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu*, s.25-26.; Karahanoğulları ise, asli müdahalenin iptal davaları bakımından gereksiz, tam yargı davaları için olanaksız olduğunu savunmaktadır. Bkz.: Onur Karahanoğulları, *İdari Yargı-İdarenin Hukukla Zorlanması* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2.Baskı, 2024), s.616.

göstermektedir²⁹⁸. Yani, sadece davacının değil ve fakat davacı ile aynı durum ve konumda olan diğer kişilerin de menfaatlerini ihlal eden işlemlere karşı açılan davalarda verilen iptal kararlarının sonuçlarından, davacı ile birlikte yararlanacağı kabul edilmektedir. O halde, zaten ilgili olan herkesin dava açma hakkı bulunmaktayken, üçüncü bir kişinin iptal davası bakımından asli müdahil olmasında hukuki yararının bulunmadığını söyleyebiliriz. İşte bize göre bu noktada bir ayırım yapılarak, tam yargı davaları bakımından, sınırlı şekilde, asli müdahalenin mümkün olabildiği söylenebilir. Nitekim, doktrinde tam yargı davalarında asli müdahalenin mümkün olabileceğine ilişkin görüşler de bulunmaktadır²⁹⁹. Örneğin; *Yasin*, mirasçılarının açtığı tam yargı davası devam ederken, yeni bir mirasçının ortaya çıkması durumunda, bu yeni mirasçının da davaya asli müdahale yoluyla katılabileceğini aktarmaktadır. Fakat bize göre, bu örnek asli müdahalenin tanımından yola çıkacak olursak, tam bir asli müdahale olarak nitelendirilemez³⁰⁰. Çünkü üçüncü kişinin açtığı davanın asli müdahale olarak kabul görmesi için, ilk davanın konusu üzerinde kısmen veya tamamen bir hak iddiasında bulunması gerekmektedir. *Yasin*'in vermiş olduğu örnekte ise, yeni mirasçı ilk dava konusu üzerinde bir hak talep etmeyip, kendisinin de mirasçı olduğu iddiasıyla dava açmaktadır. Bu dava niteliği itibari ile ayrı bir dava olup, sonrasında pek tabii ilk dava ile birleştirilmesi mümkündür. Fakat söz konusu bu örnek; mirasçının, ilk davayı açan mirasçıların aslında mirasçı olmadıkları yani kendisinin mirasçı olduğu iddiası ile devam etmiş olsaydı, işte burada asli müdahaleden söz edebilirdik. Fakat bu ihtimalde de dava, niteliği itibari ile idari yargının konusuna girmeyecek aksine özel hukuk yargılamasını gerektirecekti.

Bize göre ise, yukarıda da ifade ettiğimiz haliyle, *Yasin*'in verdiği örnekteki gibi değil ve fakat niteliği itibarıyla birer idari uyuşmazlık olmalarına rağmen adli yargıda görülen kimi davalarda, daha doğru bir ifadeyle taraflardan birisinin idare olmasına rağmen adli yargıda görülen kimi davalarda asli müdahale mümkün olabilecektir. 3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun³⁰¹ uygulanmasından doğan davalar, 6831 sayılı Orman Kanunu'nun³⁰² uygulanmasından kaynaklanan davalar, 3634 sayılı

²⁹⁸ Ali Ülkü Azrak, *İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Onar Armağanı, 1977), s.149.; Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü*, s.50.

²⁹⁹ *Yasin*, *İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale* s.442.

³⁰⁰ Aynı yönde bkz: Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu*, s.26.

³⁰¹ Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 09/07/1987, Sayı: 19512.

³⁰² Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 08/09/1956, Sayı: 9402.

Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'ndan³⁰³ doğan uyuşmazlıklar ile 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun³⁰⁴ uygulanmasından doğan davalar ve kamulaştırmaz el atmaya ilişkin davalar bu tür uyuşmazlıklara örnek olarak gösterilebilir. Mesela; Kamulaştırma Kanunu'nun 10.maddesi uyarınca kamulaştırılan taşınmazın bedelinin tespiti ve idare adına tescil istemiyle açılan davalar ile Kamulaştırma Kanunu'nun 22.maddesinin uygulanması ile ilgili olarak, idare ve kamulaştırılmış taşınmazın sahibi ya da mirasçıları arasında ortaya bir uyuşmazlık çıktığında ve mal sahibi veya mirasçıları tarafından idareye karşı bir dava açıldığında, bu tür davalara üçüncü bir kişinin, taşınmaz üzerinde kısmen veya tamamen hak iddiasıyla asli müdahalede bulunması mümkün olabilmektedir. Elbette hemen yukarıda da aktardığımız şekilde, bu davalar niteliği itibarıyla taraflardan birisi idare olsa dahi adli yargıda görülecektir. Yine fiili yolun en tipik örneğini oluşturan kamulaştırmaz el atmada, idarenin özel mülkiyette bulunan bir taşınmaz mal üzerinde malik ya da zilyet gibi tasarrufta bulunması ve o taşınmaz malı, malikinin tasarrufundan alıkoyması halinde de üçüncü bir kişinin taşınmazın kendisine ait olduğu gerekçesiyle yani taşınmaz üzerinde bir hak iddiası ile, asli müdahalede bulunabilmesi mümkündür. Fakat burada idare mahkemelerinin uyuşmazlığın konusunu oluşturan mülkiyet ilişkisini çözemeyeceğini ve niteliği itibarıyla geniş anlamda bir idari uyuşmazlık olsa da (taraflardan birisi idare olsa da), bu davanın da adli yargıda görülmesi gerekliliğini hatırlatmak isteriz.

Benzer şekilde, kadastro tespitine itiraz davalarında, taşınmazın orman içi açıklık niteliğinde orman sayılan yerlerden olması durumunda, üçüncü kişinin taşınmaz üzerinde, davanın her iki tarafı ile çelişen bir hak iddiasında bulunması yani asli müdahale talebinde bulunması mümkündür. Fakat yine vurgulamak isteriz ki, bunlara ilişkin uyuşmazlıklar idari yargının değil, adli yargının görev alanına girmektedir. Son olarak, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nun, 56 ve 58.maddeleri uyarınca bedele ilişkin uyuşmazlıklar ile 62 ve 63.maddeleri uyarınca askeri tatbikatlar esnasında uğranılan zararların tazmini davalarında da asli müdahale mümkün olabilmektedir ve yine bu davalar taraflardan birisinin idare olmasına rağmen, adli yargıda görülmesi gereken uyuşmazlıklar arasında yer almaktadır.

Öte yandan, tam yargı davaları bakımından bir ihtimal daha gündeme gelebilir. Şöyle ki, tam yargı davalarında üçüncü kişi, asıl tazminat alacaklısının kendisinin

³⁰³ Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 16/06/1939, Sayı: 4234.

³⁰⁴ Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 08/11/1983, Sayı: 18215.

olduğundan ve idarenin işleminden davacının herhangi bir zarara uğramadığından bahisle asli müdahale talebinde bulunabilir. Ancak burada, niteliği itibarıyla tam olarak bir asli müdahaleden söz edilemez. Çünkü ilk davayı açan kişi eğer bir zarara uğramamışsa, zaten hak ihlali de olamayacağından davanın sıfat (husumet) yokluğundan esastan reddedilmesi gerekecektir³⁰⁵.

Asli müdahalede bulunan üçüncü kişinin, dava konusu edeceği talep, niteliği itibari ile zaten ayrı bir dava olduğundan, yukarıda verdiğimiz örneklerde de görülebileceği üzere uyuşmazlıkların konusu idari yargının görev alanına girmemektedir. Ayrıca burada belirtmek gerekir ki, asli müdahale davasında üçüncü kişinin hak iddiasında bulunmasını, sadece üstün hak olarak görmemek gerekir³⁰⁶. Asli müdahilin ilk davanın konusu üzerinde hak iddia etmesi, bu iddiasının ilk davanın tarafları ile çatışıyor olması ve bundan dolayı da ilk davanın sonucundan etkilenmesi neticesinde korunmaya değer bir hukuki yararının varlığı yeterlidir. Zira görülmekte olan bir davanın tarafları arasında muvazaa olması halinde de üçüncü kişi asli müdahale davası açabilir. Nitekim, asli müdahale kurumunun amaçlarından birisinin zaten muvazaayı engellemek olduğunu ifade etmiştik. Fakat idari yargıda (teknik olarak) muvazaa söz konusu olamayacağından, üçüncü kişilerin idari yargıda bu nitelikte bir asli müdahale davası açması pek mümkün değildir³⁰⁷.

Sonuç olarak, niteliği itibarıyla geniş anlamda birer idari uyuşmazlık olmalarına (taraflardan birinin idare olmasına) rağmen, adli yargıda görülen kimi davalarda asli müdahalenin mümkün olabileceğini düşünmekteyiz. Bunun yanında HMK'ya yapılan atfın, asli müdahale kurumu bakımından idari yargılama usulünde uygulanmasının, medeni usul hukuku ile birebir aynı şekilde olmaması gerektiğini de belirtmek isteriz. Çünkü, idari yargı yerlerinde görülen davaların konusunu oluşturabilecek uyuşmazlıklar, bu uyuşmazlıklara kaynaklık eden idari işlem ve eylemler ile bu işlem ve eylemlerden doğan idari uyuşmazlıkların konu edilebileceği davaların türleri ve bu davalarda uygulanan usul ve şekil kuralları, adli yargı yerlerinde görülen davalardan oldukça farklıdır. O halde iki yargı yolu arasındaki bu ilkeler ve kurallar düzeyinde kendisini gösteren bariz farklılıklar uygulamada belirsizliklere yol

³⁰⁵ Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu*, s.26.

³⁰⁶ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.126-127.

³⁰⁷ Kodakoğlu, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu*, s.27.

açmaktadır. Sonuç olarak, HMK'ya yapılan atıflar konusundaki söz konusu belirsizliklerin ortadan kaldırılıp; müdahale kurumunun, idari rejimin kendine has özellikleri göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Asli müdahalenin, idari yargılama hukukumuzda uygulanması sorununu irdelerken, son olarak *Nedimoğlu'nun*³⁰⁸ ifadesine yer vermeyi uygun görmekteyiz. Yazar asli müdahalenin, idari yargıda kabulünün mümkün ve zorunlu olduğu kanısındadır ve bu kanıyı şu şekilde izah etmiştir: *“adaletin gözü bağlı ise de mukaddes olan savunma, insanın bütün gücüyle yapılabilmelidir. Savunma durumunda olan kimseye katılmanı [müdahale] lütfen kabul ettik; elini, kolunu ve hatta dilini bağlıyoruz, sadece bakacaksın demek adaletle ve hukuk mantığı ile bağdaşmaz.”* İşte yazar bu argümandan hareketle içtihatla olmasa bile, mutlaka yasal bir düzenleme ile asli müdahalenin uygulanmasına imkân tanınması gerektiği düşüncesindedir.

1.2.2 Cumhuriyet savcısının hukuk davasına müdahalesi ile karşılaştırılması

Cumhuriyet savcısı³⁰⁹; kamu adına hareket eden, devlet adına soruşturma işlemlerine girişen ve kuvvetli suç şüphesi bulunduğu dava açan yargı görevlisidir. İşte bu görevlerin bir gereği olarak, esasen savcılar, ceza yargılamasında faaliyet gösterirler³¹⁰. Yani, hukuk yargılamasının (medeni usul hukukunun) konusu özel hukuk ilişkileri olduğundan, cumhuriyet savcılarının hukuk davalarında kural olarak görevleri bulunmamaktadır³¹¹. Her ne kadar, savcıların esas görev alanı ceza yargısı olsa da kamu düzenini korumak için ve ancak kanunda sayılan hallerde, savcılara, hukuk davası açmalarına veya açılmış olan hukuk davalarına katılmalarına imkân tanınmıştır (HMK.m.70). Bu imkân neticesinde, davanın tarafı olmayan yani üçüncü kişi konumunda olan savcıya, görülmekte olan hukuk davasına müdahale yoluyla katılma hakkı tanınmış olmaktadır. Buna göre, savcı; derneğin feshi (TMK.m.89), evlenmenin butlanı (TMK.m.146), evlenme yoluyla soy bağının kurulmasına itiraz davası (TMK.m.294) ile nüfus kayıtlarına ilişkin düzeltme davalarını (Nüfus

³⁰⁸ Nedimoğlu, *Danıştay'da Görülen Davalarda Katılma*, s.69.

³⁰⁹ Hukukumuzda savcılar, Cumhuriyet savcıları (adli yargı savcıları), Danıştay savcıları (idari yargı savcıları) ve Sayıştay savcıları (hesap yargısı savcıları) olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır. Nitekim, cumhuriyet savcısı kavramı, münhasıran adli yargıda görev yapan savcılar ifade etmek için kullanılan bir kavram konumundadır. Bkz.: Süha Tanrıver, *Yargı Teşkilatı ve Görevlileri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2022), s.406.

³¹⁰ Bkz.: 5235 sayılı Kanun'un 16 ila 22.maddeleri ve CMK.m.160 vd.

³¹¹ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1992.

Hizmetleri Kanunu'nun 36.maddesi) açabilir veya açılan bu davalara müdahale yoluyla katılabilir³¹². Ayrıca, Cumhuriyet savcıları tarafından hukuk mahkemelerinde açılan söz konusu bu davalar, harçtan muaftır (Harçlar Kanunu madde 13/1-i). Öte yandan, uygulamada, Cumhuriyet savcısının sayılan hallere ilişkin açtığı davalardaki dilekçesine, (iddianameye benzer şekilde) “*davaname*” denilmektedir³¹³. Maddi hukuk düzenlemeleri ile belirlenen bu haller dışında, Cumhuriyet savcısının, bir hukuk davası açması yahut açılmış olan bir hukuk davasında, taraf olarak yer alması mümkün değildir³¹⁴. Cumhuriyet savcısının, sayılan bu durumlarda davacı olabilmesinin temelinde kamu düzeninin korunması düşüncesi yatmaktadır. Fakat bu demek değildir ki, Cumhuriyet savcısı kamu düzenini ilgilendiren her konuda dava açabilsin; tam aksine dava açma hakkı, ancak kanunlarda açıkça öngörülen hallerle sınırlıdır³¹⁵.

Mülga HUMK.m.58'te, Cumhuriyet savcısının katıldığı davalarda fer'i müdahaleye ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtiliyordu. Ancak fer'i müdahaleye ilişkin bu hükümlerin uygulanacağının belirtilmesi, savcının müdahalesinin de fer'i müdahale olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim, savcı, katıldığı davada fer'i müdahil sıfatını almaz ve davadaki yetkileri ve konumu fer'i müdahilden oldukça farklıdır. Bu nedenle, savcının müdahale yoluyla katıldığı davada, fer'i müdahaleye ilişkin hükümlerin (HUMK.m.52-57) uygulanacağından söz eden HUMK.m.58, sağlıklı bir düzenleme olarak görülmemiş ve o dönemde öğretideki pek çok yazar tarafından eleştirilmiştir³¹⁶.

HMK'daki düzenlemelere baktığımız zaman ise, Cumhuriyet savcısının dava açmasının kendiliğinden olabileceği gibi resmi bir dairenin bildirimde bulunması şeklinde de gerçekleşebileceği öngörülmüştür. Nitekim, Cumhuriyet savcısı, davanın açılması için gereken tüm şartların varlığı halinde, dava açmaktaki kamu yararını da belirterek, söz konusu hukuk davasını açmak zorundadır³¹⁷. Başka bir ifadeyle, kamu düzeninin korunması düşüncesinin ağır bastığı durumlarda, Cumhuriyet savcıları,

³¹² Cumhuriyet savcısının hukuk davası açabilmesine ilişkin diğer örnekler için bkz.: Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.280-282.

³¹³ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.1999.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.51.

³¹⁴ Tanrıver, *Yargı Teşkilatı ve Görevlileri*, s.410-411.

³¹⁵ HMK madde gerekçesi: “Cumhuriyet savcısının, ... kamu düzenini ilgilendiren her konuda görevli olduğuna ilişkin bir ilke olmadığı gibi, böyle bir kanun hükmünün konulması da hukuk davalarının niteliği ile bağdaşmaz.” (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>)

³¹⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.73.

³¹⁷ Mustafa Saldırım, *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcının Görevleri* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2005), s.55-56.

bizzat hukuk davası açmak yahut açılmış olan bir davada taraf olarak yer almakla ödevli kılınmışlardır³¹⁸. Şayet Cumhuriyet savcısı, resmi dairenin bildirimine rağmen davayı açmazsa, ihbarı gerçekleştiren resmi daire, Cumhuriyet savcısının görev yaptığı ağır ceza mahkemesine en yakın kıdemli asliye hukuk mahkemesi hakimine itiraz edebilir. Bu hususta “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” ve “bu karara itiraz” ile ilgili olarak Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 172 ve 173.maddeleri kıyasen uygulanır (HMK.m.70/2).

Kanunların Cumhuriyet savcılarını görevlendirdiği dava ve işlerin kamu düzeni ile ilgili olması sebebiyle, Cumhuriyet savcısının yer aldığı dava ve işler üzerinde taraflar serbestçe tasarruf edemezler (HMK.m.70/3). Yani sözü edilen davalarda feragat³¹⁹, kabul ve sulh³²⁰ hukuken caiz değildir; davanın geri alınmasına ilişkin hükümler işlerlik kazanmaz. Yine benzer şekilde, Cumhuriyet savcısının bizzat taraf olduğu ya da taraf olarak yer aldığı davalarda, dava malzemesinin toplanması evresinde, hukuk yargısı bağlamında, istisnaen uygulama alanı bulan bir ilke konumunda bulunan re’sen araştırma ilkesi geçerlilik taşır. Ayrıca Cumhuriyet savcısı dava sonunda verilen hükme karşı kanun yollarına da başvurabilme olanağına sahiptir³²¹. Bunun yanında, cumhuriyet savcıları, kendi açabilecekleri hukuk davaları hakkında yargılamanın iadesi yoluna da başvurabilirler³²².

Tüm bu açıklamalar doğrultusunda, savcının hukuk davası açmasını veya açılan bir hukuk davasına müdahalesini tam olarak ne asli müdahaleye ne de fer’i müdahaleye benzetmenin mümkün olmadığını söyleyebiliriz³²³. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere, asli müdahil, dava konusu hak veya şey üzerinde kısmen veya tamamen hak iddiasında bulunur ve ilk davanın taraflarına karşı ayrı bir dava açarken; fer’i müdahil ise, davayı kazanmasında hukuki yararı olan taraf yanında müdahale sebebini ve bunun dayanaklarını belirten bir dilekçe ile davaya katılır. Yani asli ve fer’i müdahale, üçüncü kişi bakımından bir zorunluluk değildir. Cumhuriyet savcısı ise, kanunda açıkça öngörülen kamu düzeni ile ilgili hallerde, kamu yararı düşüncesi ile hukuk davası açmaktadır. Ayrıca savcı, müdahale ettiği davada taraflardan birisinin yanında davaya katılıp, yanında katıldığı tarafı koruyabileceği gibi, taraflardan

³¹⁸ Tanrıver, *Yargı Teşkilatı ve Görevlileri*, s.410.

³¹⁹ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1070.

³²⁰ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.282.

³²¹ Tanrıver, *Yargı Teşkilatı ve Görevlileri*, s.411.

³²² Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.283.

³²³ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.73.

hiçbirisine katılmayarak da davaya müdahale edebilir. Hatta davanın üçüncü kişiye ihbar edilmesinde dahi, üçüncü kişi davaya fer'i müdahil olarak katılmak zorunda değildir. Oysa, Cumhuriyet savcısının hukuk davasında yer alması kamu yararı amacı taşıdığından, kanuni bir zorunluluk olarak görülebilir³²⁴.

Öte yandan, HMK.m.70 uyarınca, savcı, açtığı veya müdahale ettiği davada “*taraf*” konumuna sahiptir. Yani, hukuk davalarında Cumhuriyet savcılarının maddi hukuk ilişkisinin tarafı olmamaları, ilgili davalarda taraf olmalarına engel teşkil etmez. Esasen, medeni usul hukukunda genellikle kabul edilen, şekli (biçimsel) taraf kuramı³²⁵ da buna olanak vermektedir. Öğretide aktarıldığı üzere, dava dilekçesinde davalı veya davacı olarak gösterilmek, usuli bir kavram olan “*taraf*” sayılmak için yeterli görülmektedir³²⁶. Fakat anılan madde ile savcılara, “*şekli anlamda taraf*” olarak dava açma ve sürdürme görevi verilmiştir. Yani Cumhuriyet savcısı, bu davalarda, maddi hukuk ilişkisinin süjesi olmak sıfatıyla taraf değildir³²⁷. Bir başka ifadeyle, savcı, şekli anlamda taraf olduğundan dava konusu üzerinde tasarruf yetkisine sahip değildir. İşte tam da bu nedenle, dava edilen veya yargılamaya konu işler bakımından Cumhuriyet savcısı, âdeta üçüncü bir kişi gibidir³²⁸. Savcının, müdahale ettiği davada üçüncü bir taraf gibi yer alması, aslında davanın iki taraf sistemine göre kurulmuş olmasının bir istisnasını oluşturur³²⁹. Fakat bütün bunlara rağmen, savcıya, açtığı davada taraflara tanınan birçok yetki tanınmıştır; öyle ki, hukuk davasında taraflara ait bütün usul işlemlerini yapabilir³³⁰, iddia ve savunma vasıtalarını ileri sürebilir³³¹. Hatta bu usûlî işlemlerde taraflar için öngörülen bazı kısıtlamalar kendisi için söz konusu olmaz. Özellikle iddianın ve savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağına tabi olmadan³³², iddia ve savunmada

³²⁴ Ejder Yılmaz, *Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri* (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, XXIX/1-2, 255-287, 1972), s. 276. Bu zorunluluk Yargıtay kararlarında da ifade edilmektedir. Bkz.: 2.HD, 14.03.2019, 2888/2816.; 2.HD., 14.02.2019, 6508/1100. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

³²⁵ Bkz.: Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.205-211.; Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.226-228.; Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.135.

³²⁶ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.2000.

³²⁷ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.51.

³²⁸ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.77.

³²⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.77.

³³⁰ Özekes burada, katıldığı davada kamu adına dava hakkını kullanan savcının hukuki dinleme hakkına sahip olduğunu da belirtmektedir. Bkz.: Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenme Hakkı*, s.252-289.

³³¹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.338.

³³² Yılmaz, *Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri*, s.280.

bulunabilir ve delil ileri sürebilir. Ayrıca Cumhuriyet savcısının açtığı davada mahkeme, savcının yokluğunda yargılama yapıp karar veremez³³³.

İzah edilen tüm bu hususlar savcının kamu davasına müdahalesinin, asli ve fer'i müdahaleden farklı olduğunu açıkça göstermektedir. Şöyle ki; savcı taraf olmasına karşın, kamu yararını korumak için yer aldığı dava ve işler üzerinde serbestçe tasarruf yetkisine sahip değildir. Oysa ki, asli müdahalede, müdahil, asli müdahale davasının tarafı olmasından dolayı, dava konusu üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilmekte iken kural olarak iddianın ve savunmanın değiştirilmesi veya genişletilmesi yasağına tâbidir³³⁴. Yine başka bir açıdan, asli müdahil ile savcının, davayla olan ilgileri ve bağlantıları da birbirinden farklıdır. Asli müdahil, asli müdahale davasında ilk dava konusu hak veya şey üzerinde talepte bulunurken, savcının müdahale ettiği davada bu tür bir talebi yoktur. Savcı görülmekte olan bir davaya müdahale eder yani ayrı bir dava açmayıp, mevcut bir davaya katılır³³⁵. Bu davaya katılmaktaki nedeni ise, kamu yararıdır. İşte Cumhuriyet savcısının katıldığı davada, taraflarca getirilme ilkesinin değil de re'sen araştırma ilkesinin geçerli olmasının nedeni de budur.

Fer'i müdahaleden farkı ise, fer'i müdahilin yanında katıldığı tarafa bağlı olması yani fer'i müdahilin tarafın iradesine aykırı işlem yapamaması hususunda kendisini göstermektedir. Dava açan veya davaya müdahale eden savcı, davada tarafların ileri sürdüğü iddia ve savunma vasıtalarının aksini ileri sürebilir. Zira savcı, davanın taraflarına bağlı değildir aksine üçüncü bir tarafı oluşturmaktadır³³⁶. Çünkü savcı, fer'i müdahil gibi davanın taraflarından birisine yardım etmek maksadıyla değil, kamu yararı amacıyla davaya katılmaktadır. Bu sebeple savcı, davanın taraflarının işlemlerine aykırı işlemler yapabileceği gibi, yapmış olduğu işlemlerin geçerli olması için, tarafların itiraz edip etmemesinin de bir önemi yoktur³³⁷. Ayrıca savcı, hemen yukarıda vurguladığımız şekliyle, kamu düzeninin bir gereği olarak, müdahale ettiği davada verilen hükme karşı, taraflara rağmen kanun yoluna başvurabilir³³⁸.

³³³ Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, II. Cilt, s.2000. Nitekim, Cumhuriyet savcısının açtığı davadaki duruşmalara katılmamasını Yargıtay bozma sebebi olarak kabul etmiştir. Bkz.: 2.HD., 24.03.2014., 23566/6684.

³³⁴ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.72.

³³⁵ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.78.

³³⁶ Arslan/ Yılmaz/ Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.135-136.

³³⁷ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.77.

³³⁸ Yılmaz, *Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri*, s.276.; Necip Bilge, *Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973), s.142.

Taraflardan farklı olarak kanun yoluna başvurma süresi de savcıya yapılan tebliğden itibaren işlemeye başlar. Ayrıca savcının, kanun yolu başvurusu, kamu düzeni adına koruduğu tarafın feragati ile de engellenemez.

Görüldüğü gibi, yukarıda bahsedilen söz konusu özellikleri dolayısıyla, savcının kamu davasına müdahalesi, fer'i müdahaleden oldukça farklıdır³³⁹. Bunların dışında hemen belirtmek gerekir ki, savcının hukuk davasına müdahalesi kurumunun, idari yargılama usulünde uygulanması mümkün değildir³⁴⁰.

Sonuç olarak, Cumhuriyet savcısının hukuk davasına müdahalesi ne fer'i müdahaleye ne de asli müdahaleye benzemektedir; aksine taraflara tabi olmayan ve onlardan bağımsız³⁴¹, başka bir ifadeyle, kendine özgü, sui generis bir müdahaledir (katılmadır)³⁴². Bundan dolayı HMK'daki asli ve fer'i müdahaleye ilişkin hükümler, savcının hukuk davasına müdahalesi hakkında tam olarak uygulanamaz³⁴³.

1.2.3 Davanın ihbarı ile karşılaştırılması

1.2.3.1 İhbar kavramı, amacı ve hukuki niteliği

Davanın ihbarı (duyurulması); açılmış ve halen görülmekte (derdest) olan bir davanın varlığından, hukuki durumu etkilenecek olan üçüncü kişinin, davanın taraflarından birisine, cereyan etmekte olan yargılamada, yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer alıp, kendisine hukuksal yardım sağlanması ve destek vermesi için haberdar edilmesi³⁴⁴ biçiminde tanımlanabilir. Taraf, görülmekte olan bir davayı kaybetmesi halinde, ileride üçüncü kişiye rücûen yöneleceği düşüncesinde ise yahut üçüncü kişinin kendisinden bir hak talep edeceği endişesini taşıyorsa, bu durumda, üçüncü kişiye davayı ihbar edebilir (HMK.m.61/1). Davanın ihbarıyla, üçüncü kişinin, ihbar edenin yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer alıp, ona yargılama sırasında hukuksal yardım ve destek sağlaması amaçlanır³⁴⁵.

³³⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.77.

³⁴⁰ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.80.

³⁴¹ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.990.

³⁴² Mine Akkan, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15.Bası, 2017), s.394.

³⁴³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.338-339.; Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.78.

³⁴⁴ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.638. Benzer tanımlar için bkz.: Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3507.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.184.

³⁴⁵ Murat Atalı, *Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2007), s.42.; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2.Baskı, 2014), s.232.

Davanın ihbarı tek taraflı bir usul işlemidir³⁴⁶. Karşı tarafın iznine veya mahkemenin onayına bağlı değildir. Taraf isterse, davanın ihbar edilmesini mahkemeden talep edebileceği gibi, isterse mahkemeye başvurmadan doğrudan kendisi de davayı ihbar edebilir³⁴⁷.

Davayı ihbar eden taraf, her ne kadar ilk sırada kendi yararını düşünüyor olsa dahi, ihbar kurumu hem ihbarı gerçekleştiren tarafın hem de ihbar üzerine davaya fer'i müdahil olarak katılan üçüncü kişinin yararınadır. Şöyle ki; davayı ihbar eden taraf, üçüncü kişinin davaya katılmasını sağlayıp kendisini korumaya amaçlarken³⁴⁸, üçüncü kişi de kendisinin etkileneceği, açılmış ve görülmekte olan bir davadan haberdar olup, davaya müdahale edecek ve yanında katıldığı tarafla birlikte kendisini koruyabilme imkanını elde etmiş olacaktır. Bu açıdan fer'i müdahale ile davanın ihbarı birbirini tamamlayan iki ayrı kurumdur³⁴⁹. Nitekim, uygulamada fer'i müdahalenin genellikle davanın ihbarını izlemesi ve HMK'da her iki kurumun birbirini takip eden maddelerde (madde 61 vd., madde 66 vd.) düzenlenmiş olması, ilk bakışta bunlar arasında organik bir bağlantının bulunduğu izlenimini uyandırmaktadır. Oysa ki, böyle bir bağlantıdan ziyade aralarında yakın bir ilişki mevcuttur³⁵⁰. Fakat yine de davanın ihbarı, fer'i müdahil olarak davaya katılmanın bir şartı olarak değerlendirilmemelidir. Nitekim, bu sebeple kendisine davanın ihbar edildiği üçüncü kişinin, görülmekte olan dava konusu şey veya hak üzerinde kısmen veya tamamen hak iddia etmesi durumunda, asli müdahil olarak davaya katılmasına bir engel teşkil etmez³⁵¹.

Davanın ihbarının usul hukuku bakımından amacına bakarsak, dava kendisine ihbar edilen üçüncü kişinin, davaya katılarak (müdahale ederek) davayı ihbar eden tarafa yardım etmesinin sağlanması olduğunu görebiliriz. Söz konusu bu yardımda da üçüncü kişinin davaya fer'i müdahale yoluyla katılması ile mümkün olabilmektedir³⁵². Fakat HMK.m.63/1'de dava kendisine ihbar edilmiş olan üçüncü kişinin, davayı kazanmasında hukuki yararı olan taraf yanında, fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için talepte bulunabileceği öngörülmüştür. O halde görüldüğü üzere, üçüncü kişinin, mutlaka davayı kendisine ihbar etmiş olan tarafın yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer

³⁴⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.182.

³⁴⁷ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.554.

³⁴⁸ Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.738.

³⁴⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.87.

³⁵⁰ Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.741.

³⁵¹ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.75.

³⁵² Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1000.

alıp, ona davayı kazanması için hukuksal yardım ve destek sağlaması zorunluluğu yoktur. Üçüncü kişi, davayı kendisine ihbar edenin değil; davayı kazanmasında hukuki yararının bulunması koşuluyla, diğer tarafın yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için de harekete geçebilir³⁵³. Ayrıca davanın ihbar edilmemiş olması, tarafın, üçüncü kişiye karşı olan rücu hakkını ortadan kaldırmayacağı gibi, üçüncü kişinin ihbar üzerine davaya müdahale etmemesi rücu davasını kabul ettiği anlamına da gelmez³⁵⁴.

Davanın ihbarını maddi hukuk bakımından amacı ise, davayı ihbar eden tarafın, davayı kaybetmesi halinde üçüncü kişiye karşı açacağı rücu davasında (veya üçüncü kişinin ihbar eden tarafa karşı açacağı tazminat davasında), hakkını daha güvenli bir biçimde ileri sürebilmesinin sağlanmasıdır³⁵⁵. Öte yandan, davanın ihbarı, üçüncü kişinin derdest davada, davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında, fer'i müdahil sıfatıyla yer alması için, bir girişimde bulunmasını zorunlu kılmaz. Üçüncü kişi, davada verilecek olan hükmün, kendisi bakımından yaratacağı olumsuz etkilere katlanmayı göze alıyorsa, böyle bir riski üstleniyorsa, davanın ihbarı üzerine tümüyle hareketsiz kalma seçeneğini de tercih edebilir³⁵⁶. Böylelikle, davanın ihbarının, üçüncü kişi bakımından davaya katılması için bir yükümlülük değil; sadece davanın duyurulması vasıtası olduğu söylenebilir³⁵⁷. Fakat üçüncü kişi ihbar üzerine davaya müdahale etmezse, mahkemede usûl işlemleri yapamaz³⁵⁸. Bu durum ise, davayı ihbar eden tarafın, ihbardan sonra davayı takip yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Başka bir ifadeyle; ihbarda bulunmak, ihbar edilen kişi fer'i müdahil olarak ister davaya katılsın ister katılmasın, tarafı, davayı takip yükümlülüğünden kurtarmaz³⁵⁹.

Bu hususların dışında, davanın ihbarı üzerine, üçüncü kişinin davaya fer'i müdahil olarak katılabileceğini hemen yukarıda ifade etmiştik. Buna ek olarak, davanın ihbar edildiği üçüncü kişinin, eğer koşulları varsa davayı asli müdahil olarak da katılmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır³⁶⁰.

³⁵³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.639.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.183.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.554-555.

³⁵⁴ Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.763.

³⁵⁵ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1000.

³⁵⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.640.

³⁵⁷ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.90.

³⁵⁸ Yargıtay HGK, 14.02.2018, 996/203. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

³⁵⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.91.

³⁶⁰ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3528.

1.2.3.2 İhbarın şekli ve koşulları

Davanın ihbarının, HMK.m.62/1'e göre yazılı şekilde yapılması gerekir ve fakat ihbarın mutlaka mahkeme vasıtası ile gerçekleştirilmesi şart değildir³⁶¹. Yani yazılılığa riayet edilmek yeter koşul olup, ihbarın, mahkeme aracılığıyla olabileceği³⁶² gibi noter marifetiyle de gerçekleştirilebilmesi mümkündür³⁶³. Nitekim mahkeme dışında, örneğin noter marifetiyle de derdest bir davanın üçüncü kişiye ihbar edilmesi Noterlik Kanunu'na göre hukuken caizdir (NK.m.60). Davanın ihbarına ilişkin dilekçede ihbar sebebinin gerekçeleri ile birlikte açıklanması ve yargılamanın hangi aşamada olduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Görüldüğü üzere, davanın ihbar edilebilmesi için, bir ihbar sebebinin bulunması gerekmektedir. Bunun dışında, bir dava, ancak tahkikat sonuçlanıncaya kadar ihbar edilebilir, tahkikatın bitiminden sonra ise davanın ihbarı mümkün değildir (HMK.m.61/1). Bu düzenlemenin bir sonucu olarak, kanun yolu aşamasında davanın ihbarı mümkün değildir. Ancak, üst mahkeme kararı sonrasında tahkikat yeniden yapılacak ise davanın ihbarı artık bu aşamada mümkün olmalıdır³⁶⁴. Dava kendisine ihbar edilen kişi de davayı bir başka kişiye ihbar edebilir. Bu durumda, ihbarın tevali ettirilmesinden yani başka bir üçüncü kişilere de sirayet edecek şekilde sürdürülmesinden³⁶⁵ söz edilir (HMK.m.61/2).

Tüm bu açıklamaların bir sonucu olarak, HMK'nın 61 ve 62.maddelerini de göz önüne aldığımız zaman davanın ihbarının şartlarını şu şekilde sıralayabiliriz³⁶⁶:

Kişi yönünden: Davanın ihbarı, ancak davanın taraflarından biri tarafından yapılabilir.

³⁶¹ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3518.

³⁶² Davanın ihbarının mahkeme aracılığı ile gerçekleştirildiği durumlarda ilgili mahkeme, davanın ihbar dilekçesinin üçüncü kişiye (ve karşı tarafa) tebliği için, davanın ihbarına ilişkin şartların bulunup bulunmadığını inceleyemez, ihbar dilekçesinin reddine yahut kabulüne karar veremez. Yani esasen mahkeme, ihbar dilekçesini, üçüncü kişiye (ve karşı tarafa) tebliğ etmekle yükümlüdür. Başka bir ifadeyle, davaya bakan mahkeme, ihbar dilekçesini üçüncü kişiye tebliğ etmeden davayı hükme bağlayamaz. Bkz.: Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1005. Aynı yönde Yargıtay kararları için: 22.HD., 12.06.2017, 22179/13772.; 22.HD., 10.04.2014, 7091/7762.

³⁶³ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.266.

³⁶⁴ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.554. Öğretide buna benzer şekilde Pekcanitez/Atalay/Özekes de istinaf mahkemesinde dava yeniden ele alınıp tahkikat yapılırsa, ihbarın istinaf mahkemesinde de mümkün olduğunu ifade etmektedirler. Yazarlara göre, söz konusu bu duruma karşılık istinaf mahkemesinde, ilk derece mahkemesince verilen hüküm sadece iptal edilirse ihbar artık mümkün değildir. Yargıtay'da ise temyiz aşamasında ihbar mümkün değildir. Bkz.: Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.181.

³⁶⁵ Budak/Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, s.131.

³⁶⁶ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.323.

Esas yönünden: İhbarı yapan taraf, “davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye rücu edeceğini veya üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa” bu ihbarı yapabilir.

Süre yönünden: İhbar davada tahkikat sonuçlanıncaya kadar yapılabilir.

Davanın ihbarı tevali edebilir: Dava kendisine ihbar edilen kişinin de aynı şartlarda bir başkasına ihbarda bulunması mümkündür ve bu şekilde ihbar tevali ettirilebilir.

Şekil yönünden: İhbar yazılı olarak yapılır; bu yazıda ihbar sebebinin gerekçeleriyle birlikte açıklanması ve yargılamanın hangi aşamada bulunduğu belirtilmesi gerekir.

1.2.3.3 İhbarın etkisi

İhbarı alan üçüncü kişi, iki şekilde hareket edebilir: ya davaya fer’i müdahil olarak katılır ya da mahkemeye hiç gelmez. Bu bağlamda kanun koyucu, ihbarın etkisi konusunda kanunda özel bir düzenleme yapmamış³⁶⁷ ve HMK.m.64/1’de davanın ihbarının etkisini, fer’i müdahalenin etkisiyle (HMK.m.69/2) ilişkilendirmek suretiyle düzenlemiştir³⁶⁸. Dava kendisine ihbar edilen üçüncü kişi, ihbar edenin yanında, fer’i müdahil sıfatıyla yer alıp ona davayı kazanması için, hukuksal yardım ve destek sağlamamışsa; yani davanın ihbarı üzerine hareketsiz kalmışsa, ihbar edilen tarafla olan rücu ilişkisinde, asıl davadaki hukuki uyuşmazlık hakkında verilmiş olan hükmün yanlış olduğunu ileri süremez, bu hükümle bağlıdır. İşte belirtilen bu durum, “*ihbarın etkisi*” olarak adlandırılır. Nitekim Yargıtay, davanın ihbar edildiği üçüncü kişinin, bu ihbar üzerine müdahale talebinde bulunmaması durumunda, davada verilen hükmün kendisini etkilediği gerekçesiyle, karar aleyhine kanun yollarına başvuramayacağına hükmetmiştir³⁶⁹. Bununla birlikte, dava kendisine ihbar edilmiş olan ve bu ihbar üzerine tümüyle hareketsiz kalmış olan üçüncü kişi, ihbar eden tarafın, ihbarı zamanında yapmamış olması sebebiyle yargılamada fer’i müdahil sıfatıyla yer alsaydı bile verilecek olan hüküm üzerinde etkili olamayacağını yahut hüküm üzerinde etkili olabilecek bir nitelik taşıyan ve ağır kusurlu bir biçimde tarafça gündeme getirilmemiş olan iddia ve savunma imkanlarının, kendisince bilinmesinin mümkün olmadığını;

³⁶⁷ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.183

³⁶⁸ Bu ilişkinin esas niteliğine yönelik açıklamalar için bkz.: sayfa 125-128.

³⁶⁹ 22.HD, E. 2016/10161, K.2016/13543, KT.05.05.2016. (<https://karararama.yargitay.gov.tr>)

dolayısıyla yargılamada fer'i müdahil sıfatıyla yer alsaydı dahi, bunları dile getirmesi olanağının bulunmadığını belirterek, ilk davadaki yargılamanın hatalı yürütüldüğünü ileri sürüp, bu suretle de ihbarın etkisini bertaraf edebilir³⁷⁰. Bu bağlamda hemen belirtmek gerekirse, ihbarın etkisine ilişkin bu hükümler, daha ziyade özel hukuk ilişkileri ve medeni yargılama hukuku için anlam ifade etmekte ve uygulama alanı bulmaktadır. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da aktaracağımız şekilde, idari yargılama hukukunda ihbarın etkisi, rücu ilişkisinin çok daha ötesinde, bir menfaati veya hakkı etkilenebilecek olan üçüncü bir kişiye davanın duyurulması temeline dayanmaktadır³⁷¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda düzenlendiği şekliyle davanın ihbarı kurumu iradidir³⁷². Başka bir deyişle, davanın ihbarı kural olarak ilgili tarafın ihtiyarındadır³⁷³. Fakat münferit kanun hükümleri ile açılmış olan bir davanın, bazı hallerde mahkemece re'sen ihbar edilmesi zorunluluğu da getirilmiştir. Fakat hemen belirtmek gerekirse, re'sen ihbar, davaya katılması istenilen üçüncü kişi bakımından, iradi ihbardan kural olarak daha farklı sonuçlar doğurmayacaktır³⁷⁴. Bu bağlamda hukukumuzdaki re'sen ihbar zorunluluğuna şu örnekler verilebilir³⁷⁵: HMK.m.48/2 uyarınca, hâkimin kusurlu fiili sebebiyle Devlet aleyhine açılan tazminat davasını, davaya bakan mahkeme ilgili hâkime re'sen ihbar etmek zorundadır. Davanın ihbarı üzerine ilgili hâkim, davalının yanında fer'i müdahil sıfatıyla yer almak için girişimde bulunabilir. Başka bir örnek ise, TMK.m.301/3 uyarınca babalık davası açılması halinde, bu davanın kamu düzeniyle yakın bir ilişki içinde bulunması sebebiyle mahkemece, Cumhuriyet savcısına re'sen ihbar edilmesi gerekir. Cumhuriyet savcısı, davanın ihbarı üzerine HMK.m.70 uyarınca cereyan edecek olan yargılamada taraf olarak yer alır. Bir diğer örnek ise, hizmet akdine tâbi çalışma nedeniyle zorunlu sigortalılık süresinin tespiti talebiyle işveren aleyhine açılan davalar, mahkemece, Sosyal Güvenlik Kurumu'na (SGK) re'sen ihbar edilir (İşMK.m.4/2)³⁷⁶.

³⁷⁰ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.641.; Pekcanıtez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.183-184.

³⁷¹ Bkz.: sayfa 83-86.

³⁷² Pekcanıtez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.91.

³⁷³ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.267.

³⁷⁴ Pekcanıtez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.92.

³⁷⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.640-641.

³⁷⁶ Hizmet akdine tabi çalışma nedeniyle zorunlu sigortalılık süresinin tespiti talebiyle işveren aleyhine açılan davaların, mahkemece, Sosyal Güvenlik Kurumu'na re'sen ihbar edileceğine ilişkin düzenleme, anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüşse de, AYM bu düzenlemenin anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir: "...fer'i müdahil sıfatıyla davaya katılan kuruma,

1.2.3.4 İdari yargılama usulünde davanın ihbarı

Yukarıda da açıkladığımız üzere, davanın ihbarı (duyurulması), davanın üçüncü kişiye bildirilmesidir. Davanın ihbarı ile üçüncü kişinin, ihbar yapan tarafın yanında yer alması, davaya katılması ve ona yardımcı olması amaçlanmaktadır. Davanın ihbarı, bu yönüyle davaya müdahaleden ayrılmaktadır. Davaya müdahale, üçüncü kişinin kendi isteğiyle; davanın duyurulması ise, davanın taraflarından birisinin istemi ile olur. Taraflar, ihbar yolu ile dava sonunda kendilerine düşmesi ihtimali bulunan bir sorumluluğu, üçüncü kişilerle paylaşmış olurlar ve hem de üçüncü kişilerin verilen karara karşı itirazını önlemek isterler³⁷⁷.

Davanın ihbarı konusunda, ne 521 sayılı eski Danıştay Kanunu'nda herhangi bir düzenlemeye gidilmiş ne de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na bir atıfta bulunulmuştur. Buna karşın, o dönemde, davanın ihbarı yolunun, idari yargılama usulünde uygulanabileceği hem doktrinde³⁷⁸ hem de Danıştay içtihatlarında³⁷⁹ kabul edilmiştir. Sonraki tarihli düzenlemelerle beraber, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31.maddesinde, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na atıfta bulunulmuş ve böylelikle ihbar kurumu idari yargı düzenine girmiş ve konu açıklığa kavuşturulmuştur³⁸⁰. Fakat buna rağmen, davanın ihbarının idari yargıda, niteliği gereği sınırlı olarak uygulanabileceğini belirten yazarlar³⁸¹ olduğu gibi, konuya olumsuz yaklaşp, re'sen araştırma ilkesi karşısında ihbar kurumunun, idari yargıda uygulanamayacağını iddia eden yazarlar³⁸² da bulunmaktadır. İdari yargılama usulünde davanın ihbarı kurumuna olumsuz yaklaşan yazarlar; idarenin kendi tesis ettiği işlemin hukuka uygunluğunun denetlendiği bir davada, işlemin hukuka uygunluk sebeplerini ortaya koymak bakımından davayı, başka bir idareye ya da işlemin yararlanıcısı durumundaki bir kişiye ihbar etmesinin düşünülemez olduğunu

uygulamak ve sonucuna göre işlem yapmakla yükümlü olduğu karara karşı, asıl tarafın iradesinden bağımsız olarak kanun yollarına başvurma hakkı tanınmasında hukuk devleti ilkesi ile çelişen bir yön bulunmamaktadır..." (AYM, 14.05.2015, E.2014/177, K.2015/49).

³⁷⁷ Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.902.

³⁷⁸ Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, III. Cilt, s.1958.; Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü*, s.176. Fakat aksi yönde görüşler de bulunmaktadır. Bkz.: Kazım Yenice ve Yüksel Esin, *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü* (Ankara: Arisan Yayınları, 1983), s.625.

³⁷⁹ Danıştay 5.D, 21.02.1940, E.939/1979-K.940/102. (Danıştay Kararlar Dergisi, S.13, s.63.)

³⁸⁰ Ahmet Kalafat, *İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre Davanın İhbarı* (İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:7, Sayı:14, 2008), s.165.

³⁸¹ Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.902.

³⁸² Dinç/Candan, *İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı (Duyurulması)*, s.8. Benzer yönde bkz.: Yaşar Eroğlu, *Danıştay Kanunu'yla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na Atıf Yapılmayan Hallerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin Danıştay'da Uygulanışı* (Danıştay Dergisi, S.8, 1973), s.27.

savunmaktadırlar³⁸³. Ayrıca ihbar kurumunun uygulanmasının, yargılama sürecini gereksiz yere uzatacağını, bazı objektif hukuka aykırılıkların saptanmamasına yol açabileceğini ve bunun neticesinde de idari yargıdan beklenen kamusal faydanın gerçekleştirilemeyeceğini iddia etmektedirler³⁸⁴.

Yukarıda da izah ettiğimiz şekilde, davanın ihbarı kurumu da doğrudan İYUK'ta düzenlenmemiş ve bu konuda da tıpkı davaya müdahale hususunda olduğu gibi HMK hükümlerine atıfta bulunulmuştur. Şu farkla ki, idari yargıda davanın ihbarı hâkim yahut mahkeme tarafından re'sen yapılmaktadır (İYUK.m.31/1). Söz konusu bu düzenleme, idari yargıdaki ihbar kurumunun, medeni yargılama usulünde düzenlendiği halinden farklı şekilde uygulanmasını gerektirmektedir. Zira, HMK'da davanın ihbarının düzenlenişi, tamamen davanın taraflarından birinin, üçüncü kişiye davayı ihbar etmesi üzerine kuruluyken; idari davalar, çoğu zaman bireysel etkileri aşan, kısmen veya tamamen genel etkili idari işlemler hakkındadır. Bu nedenle davanın ihbar edilişinin tamamen taraf iradesine bırakılması, ayrıca ihbarın yapılacağı aşamanın dava sürecinin belli bir aşaması ile (tahkikat aşaması ile) sınırlandırılması idari yargının özellikleriyle uyumlu değildir³⁸⁵. Çünkü, idari yargıdaki ihbar kurumu, medeni yargıdan farklı şekilde, üçüncü kişiler üzerinde daha etkilidir. Bu anlayışla, re'sen ihbarın öngörülmüş olmasının, gerçekten de idari yargının doğasına ve amacına uygun olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim, çoğu zaman idari yargıda görülmekte olan davalarda, özellikle iptal davalarında, davalı idareden ziyade üçüncü kişilerin dava sonucundan etkilenme potansiyeli daha yüksektir. Böylelikle, üçüncü kişiler davadan haberdar edilerek, isteyenlerin davaya katılmalarına imkân sağlanmış olur. Bu durum ise; hak arama özgürlüğü, mahkemeye erişim hakkı ve savunma hakkı gibi birçok temel hak ve özgürlüğün ve dolayısıyla da hukuk devleti ilkesinin uygulanması bakımından önem taşımaktadır. Bu nedenle 1994 yılında İYUK.m.31'de yapılan değişiklik ile davanın ihbarı konusu da mahkemenin re'sen yapacağı işler arasına eklenmiştir. Böylece, zaten idari yargıda geçerli olan re'sen araştırma ilkesi

³⁸³ Celal Erkut ve Selçuk Soybay, *Anayasa ve İdari Yargılama Usulüne İlişkin Kanunlar* (İstanbul: Beta Yayınları, 2001), s.351.

³⁸⁴ Celal Erkut, *İdari Yargının Yeniden Yapılandırılmasında Yargılama Hukuku Kurallarının Etkinleştirilmesi Sorunu* (Ankara: Danıştay Sempozyumu-İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No:63, 2003), s.95-96.

³⁸⁵ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.327.

bağlamında ele alınacak konulardan birisi de artık re'sen ihbar kurumu olmuştur³⁸⁶. Nitekim Danıştay da bir kararında³⁸⁷ davanın ihbarı konusunda taraflardan birinin talebi olmasa dahi ihbarın; Danıştay, mahkeme veya hâkim tarafından re'sen yapılması gerektiğini çünkü dava sonucunda verilecek karardan doğrudan etkilenecek kişiye ihbarda bulunulmayıp, davanın onun bilgisi dışında sonuçlandırılmasının, kanunun amir hükmünün ihlali olacağı gibi, Anayasa'nın 36. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının da ihlali sonucunu doğuracağını belirtmiştir. Bütün bu açıklamalar doğrultusunda, re'sen ihbar kurumuna ilişkin düzenlemenin, idari yargının gereklerine uygun düştüğünü söylemek mümkündür.

Öte yandan, re'sen ihbar kurumu, HMK.m.61/1'de öngörülen, ihbarın *"tahkikat sonuçlanıncaya kadar"* yapılması düzenlemesini de anlamsız kılmaktadır. Şöyle ki; ihbarın, davada tahkikat sonuçlanıncaya kadar yapılabilmesinin öngörülmesi, idari yargının yapısı ve idarenin hukuka uygun hareket edip etmediğinin yargısal yoldan denetlenmesindeki üstün kamu yararına yönelik amaçla bağdaşmamaktadır³⁸⁸. Bahsi geçen tahkikat aşaması, HMK'nın 143 ila 146.maddeleri arasında düzenlenmiştir. Buna göre, taraflarca gösterilen delilleri inceleyen mahkemenin, yargılama ve hüküm için yeterli derecede davanın aydınlandığını taraflara bildirmesi üzerine tahkikat sona erecektir³⁸⁹ (HMK.m.146). Oysa ki, idari yargı yerlerinin re'sen tahkik yetkisi dava sonuçlanıncaya kadar devam edeceğinden ve mahkemece dava sonuçlanıncaya kadar her türlü bilgi, belge ve kanıtın inceleme konusu yapılması imkânı bulunduğundan (İYUK.m.20/1), bu yargı kolunda davanın sonuçlanmasına kadar davanın ihbar edilebilmesi mümkündür³⁹⁰. Öyle ki, mahkemece, emredici yasal düzenlemeye uyulmayarak davanın ilgililere ihbar edilmemiş olması, ihbarın tüm yargılama süresince ve hatta kanun yolu aşamasında bile³⁹¹ yapılmasını zorunlu hale getirir. Yine yukarıda bahsettiğimiz şekilde bu husus

³⁸⁶ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.328

³⁸⁷ Danıştay 13.D., 14.03.2018, E.2014/3423, K.2018/994. (www.kazanci.com.tr)

³⁸⁸ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.327.

³⁸⁹ Baki Kuru ve Burak Aydın, *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 8.Baskı, 2023), s.229.

³⁹⁰ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.404.

³⁹¹ Öğretideki aksi ve çoğunluk görüşü göre, istinaf mahkemesinde davaya müdahale edilemeyeceğinden, davanın ihbarı da mümkün değildir. Fakat, Yargıtay'ın dava dosyasının ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar vermesi durumunda, yeniden tahkikat ve yargılama yapılacağından, ilk derece mahkemesinde bozma kararına uyulmasından sonra yapılacak olan tahkikat sırasında artık

da idari yargının gereklerine uygun bir sonuçtur³⁹². Zira, re'sen araştırma (re'sen tahkik) ilkesi, yargılamanın başlamasından sona ermesine kadar olan tüm aşamalarda mahkemenin aktifliğini gerektirmektedir. Keza, idari yargı yerleri, idari yargılamada sadece idarenin yapmış olduğu işlem ve eylem nedeniyle ortaya çıkan bir uyuşmazlığı çözmekle yetinmemekte; aynı zamanda ve bunun ötesinde davaya konu yapılan işlem ya da eylemlerin hukuka uygunluğunu da denetlemektedir³⁹³. İşte bu nedenle, idari yargı denetiminin amacı, idarenin hukuka uygun davranmasını sağlamak ve böylece idareyi hukuka bağlı kılmaktır³⁹⁴. Bunun bir gereği olarak, idarenin hukuka uygun hareket etmesi ve hukukla bağlı olması, sadece davacının değil (örneğin; davaya katılan müdahillerin) ve fakat aynı zamanda, daha geniş bir açıdan, kamunun da bir menfaati bulunduğundan, idari yargıda uyuşmazlık sadece taraflar arasındaki bir uyuşmazlık olmaktan çıkmakta, kimi zaman kamuyu ilgilendiren bir uyuşmazlık niteliği taşımaktadır³⁹⁵.

Bir diğer mesele ise, HMK.m.61/1'in "... taraflardan biri davayı kaybettiği takdirde, üçüncü kişiye ya da üçüncü kişinin kendisine rücu edeceğini düşünüyorsa..." şeklindeki ifadesiyle, davanın üçüncü kişiye rücu ilişkisi kapsamında ihbar edileceği kuralına yer vermiş olmasıdır. Özel hukuk ilişkileri bağlamında konuya baktığımız zaman, davanın ihbarının temelinde rücu ilişkisinin bulunması olağandır. Oysa idari yargıda açılan bir davanın kaybedilmesi halinde, bir rücu sorununun gündeme gelme olasılığının ötesinde, bir menfaati veya hakkı etkilenebilecek olan kişiye davanın ihbarı söz konusu olacaktır³⁹⁶. Zira davaya müdahale ve davanın ihbarı konularının, idari yargıda, hak ve borç ekseninden ziyade, menfaat odaklı bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir³⁹⁷. Dolayısıyla, idari yargıda davanın ihbar edileceği üçüncü kişi, davayı fer'i müdahil olarak takip etmekte menfaati bulunan kimsedir.

davanın ihbarı mümkün hale gelir. Bkz.: Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1006 (dipnot 12).; Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.404.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.554.; Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.181.

³⁹² Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.329.

³⁹³ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.152-153.

³⁹⁴ Pertev Bilgen, *İdare Hukuku Dersleri- İdare Hukukuna Giriş* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1999), s.273-277.

³⁹⁵ Melikşah Yasin, *İdari Yargılama Usulünde İspat* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015), s.12-13.

³⁹⁶ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.403. Aynı yönde bkz.: Yıldırım/Çınarlı/Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.376.

³⁹⁷ Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.372.

Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu da benzer bir yaklaşımla, davanın sonucundan menfaati etkilenecek kimselere, davanın ihbar edilmeden karar verilmesini hukuka aykırı bulmaktadır³⁹⁸. Söz konusu bu menfaat kendisini daha ziyade iptal davalarında göstermektedir. Zira, iptal davasına konu olan idari işlem, davalı idareyi ve çoğu kez davada taraf olmayan ve idari işleminden yararlanan üçüncü kişiyi ilgilendirir³⁹⁹. Örneğin; inşaat veya işyeri ruhsatının iptali için açılan davada inşaat/işyeri sahibi, imar planının iptali için açılan davada imar planı uyarınca arsası değerlendirilmiş olan arsa sahibi, ihalenin iptali için açılan davada ihale üzerinde kalan kişi dava sonucundan davalı idareye göre çok daha ilgilidir⁴⁰⁰. Aynı şekilde bir kamu görevi için açılan bir kadroya, birden fazla talep olması halinde, idarenin yaptığı atama işlemi, atanan kişinin lehine; atanamayan diğer kişi veya kişilerin ise aleyhine sonuç doğuracaktır. Bu durumda, eğer bu işlemlerden olumsuz etkilenen kişilerin açtığı davalardan, olumlu etkilenen yani hak sahibi olan kişiler haberdar edilmezlerse, doğrudan hukuksal menfaatlerini etkileyen bir davada savunma ve hiçbir söz hakları bulunmamış olacaktır ve bu durumda adil bir yargılamadan söz edilemeyecektir. Hatta bu gibi durumlarda, çoğu kez yapılan yargılama, işlemi yapan idareden daha fazla, hak sahibi yapılmış söz konusu bu üçüncü kişileri etkilemektedir⁴⁰¹. Bunun dışında, tam yargı davalarında da bu menfaat ilişkisini görmek mümkündür. Örneğin; sağlık hizmetinin kusurlu yürütülmesi nedeniyle zarara uğrayan kişinin açtığı tam yargı davasında, idarenin davayı kaybetmesi halinde, hizmeti yürüten doktora veya sağlık çalışanına rücu etmesi muhtemeldir. Dolayısıyla açılan tam yargı davasına, ilgili sağlık

³⁹⁸ Danıştay İDDK, 30.01.2020, E.2019/1658, K.2020/157. Bkz.: “...uyuşmazlıkta, davacı tarafından, mülkiyeti dava dışı üçüncü kişilere ait Tekirdağ ili, Çorlu ilçesi, ... mahallesi, ... ada, ... parsel sayılı taşınmaz üzerinde bulunan binanın 05.02.2014 tarih 2014/75 sayılı belediye meclis kararıyla yapılan nazım ve uygulama plan tadilatı uyarınca yıkılması istemiyle yapılan başvurunun reddine ilişkin 22.07.2014 tarih ve 2014/09579 sayılı Çorlu Belediye Başkanlığı İmar ve Şehircilik Müdürlüğü işleminin iptalinin istenildiği anlaşılmakta olup, bu davanın sonucunda taşınmaz maliklerinin menfaatlerinin etkilenecek açıktır. Buna göre, Tekirdağ İdare Mahkemesince, davanın taşınmaz maliklerine ihbar edilmesinden sonra dava hakkında bir karar verilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, dava taşınmaz maliklerine haber edilmeksizin, dava konusu işlemin iptali yolunda verilen ısrar kararında hukuki isabet bulunmamaktadır...” Serkan Çınarlı/Selami Demirkol/Oğuzhan Güzel/ Baykal Ağar/ Kerim Azak, *Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Emsal Kararları 2020* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2021), s.827.

³⁹⁹ Örneğin; Danıştay 8.Dairesi 23.01.2017 Tarih ve E.2016/14854, K.2017/172 sayılı kararında iptal davası bakımından, menfaati etkilenen kişilere mutlaka davanın re’sen ihbar edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bkz.: “...ayrıca, davacı tarafından, iki adet öğretim görevlisine ilişkin ilanın iptalinin istenildiği ve dava sonucunda verilecek kararın anılan ilan uyarınca üniversiteye atanan iki öğretim görevlisinin de menfaatini etkileyeceğinden yukarıda belirtilen yasa hükümlerinde öngörülen davanın ihbarı için geçerli koşulların oluştuğu anlaşılmış olup; idare mahkemesince ilgili kişilere davanın ihbarının da sağlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır...”

⁴⁰⁰ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.728.

⁴⁰¹ Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku*, s.157-158.

çalışanının müdahil olmasında menfaati bulunmaktadır⁴⁰². O halde bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, idari davaların çoğunluğunda, davanın ihbarı kurumu, HMK’da öngörülen rücu ilişkisinin, çok daha ötesini ifade etmektedir. Yani idari yargıda, ihbarın yapılıp yapılmaması rücu ilişkisi ile sınırlı tutulamaz. Fakat bu bağlamda doktrine bakıldığında *Kaplan*⁴⁰³, söz konusu durumun üçüncü kişiler bakımından, kendilerini ilgilendiren her davanın mutlaka onlara ihbar edilmesi zorunluluğunu barındırmadığına dikkat çekmektedir. Yazara göre, bir imar planı değişikliğinin iptali için açılan bir davayı bu plan değişikliğinden etkilenecek olan bütün taşınmaz sahiplerine ihbar etmek gerekmez. Zira bunların zaten dava açma hakları vardır. Dolayısıyla idari yargıda davanın ihbarı kurumu, temelini davanın taraflarından birisi ile ihbarda bulunulan üçüncü kişi arasındaki rücu ilişkisinden almamaktadır. Durum böyle olsa bile, yukarıda bahsedilen menfaat ilişkisi, davadan şu veya bu şekilde etkilenecek olan herkesi kapsayacak şekilde de geniş tutulmamalıdır. İdari yargı yerleri, her somut olayda davanın niteliğine ve olayın koşullarına göre bir değerlendirmede bulunarak sonuca varmalıdır⁴⁰⁴. İşte ihbar edilecek kişi sayısının çok olması ihtimali açısından öğretide sorun olarak görülen bu meselenin, Federal Alman İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 65.paragrafına benzer şekilde, yapılacak olan yeni bir düzenleme ile çözülmesi mümkün olabilir. Buna göre 65.paragrafın 3.fıkrasında, mahkemenin ikinci fıkra uyarınca yapacağı (zorunlu) davette elliden fazla kişinin bulunması söz konusu olur ise, mahkeme bir kararla sadece belirli bir süre içerisinde başvuru yapanların davet edilmesini belirleyebilir. Bu karara karşı itiraz yolu kapalıdır. Ayrıca anılan bu fıkraya göre, bu husus Federal Alman Resmî Gazetesinde ilan edilir. Yine, kararın etki edeceği yerde yaygın olan bir günlük gazetede yayınlanması da zorunludur. Buna ek olarak, mahkeme tarafından belirlenen belirli bilgilendirme ve iletişim platformunda da duyuru yapılabilmesi mümkündür. Bahse konu edilen bu süre, Federal Alman Resmî Gazetesinde yayınlanmasından itibaren en az üç ay olmalıdır⁴⁰⁵.

Ayrıca bu bağlamda hemen belirtmek gerekirse, idari davalar bakımından da rücu ilişkisinin ortaya çıkması muhtemeldir. Şöyle ki; bir idari işlem veya eylem nedeniyle uğranılan zararın tazmini istemiyle idare aleyhine açılan bir tam yargı davası

⁴⁰² Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.372.

⁴⁰³ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.487.

⁴⁰⁴ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.488.

⁴⁰⁵ Oğuz Sancakdar, Şükür Taşyıldız, Aylin Soykök ve Sevil Eskicioğlu, *Fransız, Türk, Federal Alman İdari Yargılama Usulü Kanunları* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2020), s.341.

sonucunda, eğer ki idare tazminat ödemeye mahkûm edilmiş ise, kusurlu olarak işlemi tesis etmiş ya da eylemde bulunmuş olan kamu görevlisine AY.m.129/5 ve DMK.m.13 uyarınca rücu söz konusu olabilecektir. Bu durumda dava, idarece ilgili kamu görevlisine ihbar edilecektir.

İdari yargılama usulünde, davanın ihbarının re'sen yapılıyor olması, ihbarın sadece mahkemece yapılabileceği veya tarafların mahkemeden davanın ihbarını talep edemeyeceği anlamına gelmez. Tam aksine, eğer ki taraflardan birisi usulüne uygun bir biçimde vermiş olduğu dilekçe ile davanın ihbarını talep etmişse, artık davaya bakan o mahkemenin bu talebi değerlendirmesi gerekmektedir⁴⁰⁶. Aynı yönde Danıştay, ihbarın şartları oluşmamış ise ihbar talebinin reddedilmesi gerektiği yönünde kararlar⁴⁰⁷ vermiştir. Nitekim Danıştay 10.Dairesince verilen bir kararda⁴⁰⁸ da tarafların istemi üzerine mahkemenin davayı ihbar etmesine bir engel bulunmadığına hükmedilmiştir. Elbette ki bu durum, mahkemenin, istemi mutlaka kabul etmesi anlamına gelmez. Şayet kendisine davanın ihbar edildiği üçüncü kişi, davaya fer'i müdahil olarak katılma talebinde bulunmuşsa ve bu talep kabul edilebiliyor ise tarafın ihbar talebi de kabul edilebilir nitelikte demektir⁴⁰⁹. Yani davanın ihbarı, davaya katılma isteminin kabulü anlamına gelmez. İlgilinin davaya katılmasının mahkemece kabul edilmesi gerekir. Bunun dışında, hukukumuzda bazı durumlarda mevzuat gereğince davanın ihbarı zorunlu kılınmıştır⁴¹⁰. Örneğin; Sağlık Mensuplarının Tıbbi İşlem ve Uygulamaları Nedeniyle Soruşturulmasına ve İdarece Ödenen Tazminatın Rücu Edilmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin⁴¹¹ 12.maddesinin (1) numaralı fıkrasına göre, tıbbi işlem ve uygulama nedeniyle tazminat ödenmesi talebiyle aleyhine dava açılan idare, davayı sağlık meslek mensubuna; mesleki mali sorumluluk sigortası bulunan sağlık meslek mensubu da sigortacıya ihbar eder.

Her ne kadar, davanın ihbarının, idari yargı yerince re'sen yapılması ve somut olay bakımından idari yargı yerinin, o davada ihbarın koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğine karar vermesi gerekse dahi; koşulları mevcut olmasına rağmen davanın ihbar edilmeden hüküm kurulmuş olması, istinaf aşamasında kararın

⁴⁰⁶ Aynı yönde bkz.: Danıştay 5.D., 10.09.2015, E.2015/919, K.2015/6957.; Danıştay 13.D., 14.03.2018, E.2014/3423, K.2018/994.; Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.372.

⁴⁰⁷ Danıştay 13.D., K.T.: 29.12.2014, E.2014/3118.; Danıştay 13.D., K.T: 15.06.2017, E.2017/841.

⁴⁰⁸ Danıştay 10.D., 18.04.2016, E.2015/4674, K.2016/2056.

⁴⁰⁹ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.487.

⁴¹⁰ Hukukumuzdaki diğer zorunlu ihbar örnekleri için bkz.: sayfa: 79.

⁴¹¹ Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 15/06/2022, Sayı: 31867.

kaldırılması, temyiz aşamasında ise kararın bozulması nedenidir⁴¹². Nitekim Danıştay'ın içtihatlarına bakıldığında koşulları gerçekleştiği halde mahkemenin davayı üçüncü kişiye re'sen ihbar etmemesinin, davanın esası hakkında verilen kararı sakatlayan bir sebep olarak kabul edildiğini görmek mümkündür⁴¹³. Bunun yanında kimi hallerde, ihbar koşullarının mevcut olmasına karşın davanın ihbar edilmemiş olması, ilgili kişilerin uyuşmazlıkla tamamen irtibatsız bırakılmasını ve uyuşmazlığın esasına ilişkin görüşlerini dile getirme ve ispata yönelik deliller sunabilme olanağından yoksun bırakılması sonucunu doğurabilir. Bu durum ise, uyuşmazlıkla ilgisi olan kişilerin mahkemeye erişim hakkının ve dolayısıyla adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğuracaktır⁴¹⁴. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) de *Menemen Minibüsçüler Odası-Türkiye Davasında*; adı geçen odanın hakkında tesis edilen idari işlemin iptali istemiyle açılan davanın kendisine ihbar edilmemesi nedeniyle dava dışında kaldığı, davalı idarece de kanun yoluna başvurulmaması sonucu kendisini savunamadığı gerekçesiyle, mahkemeye erişim hakkından yoksun bırakıldığına ve adil yargılanma hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir⁴¹⁵. Benzer şekilde Anayasa Mahkemesi de taşınmaza ilişkin imar planının iptali istemiyle üçüncü kişi tarafından idareye açılan davanın, taşınmaz malikine ihbar edilmeyip malikin davaya katılmasına imkân verilmemesinin, Anayasa'nın 36.maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir⁴¹⁶. Yüksek Mahkeme yakın tarihli bir başka bireysel başvuru kararında ise, benzer şekilde, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31.maddesinde öngörülen “*davanın resen ihbarı*” yükümlülüğüne idari

⁴¹² “...ihbara ilişkin koşulların gerçekleşmesi halinde davanın üçüncü kişilere ihbarı zorunlu olup, dava ihbar edilmeden hüküm kurulamaz...” (Danıştay İDDK, 04.06.2015, E.2014/1859, K.2015/2502). Aynı yönde bkz.: Danıştay 17.D., 18.04.2016, E.2015/8107, K.2016/2874. (www.kazanci.com.tr)

⁴¹³ Danıştay 5.D., 23.02.2017, E.2016/36083, K.2017/4419. Buna rağmen Danıştay 5.Dairesi başka bir kararında ise; mahkeme veya hâkimin re'sen ihbara gerek görmediği, buna karşılık taraflardan birinin usulüne uygun biçimde vereceği dilekçe ile davanın ihbarını istediği takdirde, davaya bakmakta olan mahkemece, bu istemin değerlendirilmesi ve buna dair tebligat tamamlandıktan sonra esas hakkında karar verilmesi gerekirken, bu yola başvurulmadan, doğrudan esas hakkında karar verilmiş olmasında usule aykırılık bulunmadığına hükmetmiştir. Bkz.: “...Davalı...Elektrik Dağıtım AŞ'nin davanın Devlet Personel Başkanlığına ihbarını içeren dilekçesinin idare mahkemesince yukarıda açıklanan madde hükmüne göre değerlendirilmesi ve buna dair tebligat tamamlandıktan sonra esas hakkında karar verilmesi gerekirken, bu yola başvurmadan doğrudan esas hakkında karar verilmiş olmasından usulle aykırılık bulunmadığı...”. Danıştay 5.D., 02.05.2013, E.2012/2503, K.2013/3648 (Danıştay Dergisi, S.134, s.508-510.)

⁴¹⁴ Günay, *İdari Yargılama Hukuku*, s.404.

⁴¹⁵ AİHM, *Menemen Minibüsçüler Odası v. Türkiye*, Başvuru No.: 44088/04, 09.12.2008. (<https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22%3A%22001-108330%22%7D%7D>)

⁴¹⁶ AYM, *Sema Calgav ve Oya Yamak Başvurusu*, Başvuru No.: 2015/13950, 24.05.2018. (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>)

yargı yerlerince uyulmamasının, adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir. Söz konusu başvuru; millî savunma uzmanlığına kurum içinden geçiş için yapılan sözlü sınavın iptali talebiyle açılan davanın sınavda başarılı sayılarak ataması yapılan kişilere ihbar edilmemesi nedeniyle adil yargılama hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Anayasa Mahkemesi, söz konusu ihlalin yeniden yargılama yapılmak suretiyle giderilmesine hükmetmiştir. Kararda; başvuruçuların kazanmış oldukları sözlü sınavla ilgili yargılama sürecine davanın kendilerine ihbar edilmemesi nedeniyle katılamadıkları, uyuşmazlıkla tamamen irtibatsız bırakıldıkları, uyuşmazlığın esasına ilişkin ve sonuca etkili olduğunu düşündükleri hususlarda görüşlerini dile getirme ve iddialarını ispata yönelik deliller sunabilme fırsatından yoksun bırakıldıkları kabul edilmiştir. Fakat Anayasa Mahkemesi, bu bağlamda, her ne kadar re’sen ihbar yükümlülüğünün yerine getirilmemesinin, mahkemeye erişim hakkının ihlali olduğunu belirtse de dava konusunun mahiyeti itibarıyla; kişi sayısının çokluğu, tebligat masraflarının kim tarafından nasıl karşılanacağı, iptal kararının dava açmayan ya da iptal edilen işleme bağlı olarak daha önce belli kazanımlar elde etmiş kişiler hakkında hangi durumlarda ne şekilde icra edilmesi gerektiği gibi bazı sorunları da bünyesinde doğal olarak barındırdığını ve fakat bununla birlikte söz konusu sorunların bertaraf edilmesi amacıyla olsa bile davanın ihbarının gerçekleştirilmemesinin başvuruçuların mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçüsüz olduğunu belirtmektedir⁴¹⁷. Anayasa Mahkemesi, anılan bu kararlardaki yaklaşımından daha farklı bir şekilde, ihalenin iptali istemiyle idareye karşı açılan davanın, ilk derece mahkemesi aşamasında ihaleyi kazanana ihbar edilmemesine rağmen kanun yolu aşamasında müdahale talebinin kabul edilmesi nedeniyle “*başvurucunun müdahale dilekçesinde dile getirdiği, uyuşmazlık konusu edilen ihalenin iptalini gerektirecek herhangi bir hukuka aykırılık unsuru bulunmadığıyla ilgili tüm hususların davalı konumundaki idare tarafından hem ilk derece mahkemesindeki yargılama sırasında savunma dilekçesinde hem de Danıştay’a sunulan temyiz dilekçesinde ileri sürmüştüğü ve “ ilk derece mahkemesinin 2577 sayılı Kanun’un 31.maddesindeki davanın ihbarına ilişkin usul hükümlerini yerine getirmemiş olmasının somut olayın özel koşullarında başvuruçuya aşırı ve katlanılamaz bir külfet yüklediği, bu sebeple*

⁴¹⁷ AYM, Ayşe Durucan Saygı ve Diğerleri Başvurusu, Başvuru No.: 2020/17478, 29.11.2023. (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>)

başvurucunun mahkemeye erişim hakkına yapılan müdahalenin ölçülü olduğu” gerekçesiyle mahkemeye erişim hakkının ihlal edilmediğine karar vermiştir⁴¹⁸.

Bunların dışında doktrinde, idari yargıda re’sen araştırma ve inceleme ilkesinin varlığı dolayısıyla, davanın ihbarı müessesesinin öneminin, medeni yargılama hukukundakine nazaran bir hayli azaldığını ifade eden görüşler de bulunmaktadır⁴¹⁹. Anılan bu görüş uyarınca, medeni yargılama hukukunda hâkim, kural olarak taraflarca ileri sürülen iddia ve savunma sebepleriyle ve bunların ispatı için ileri sürülen delillerle bağlıdır. Yani üçüncü kişiye ihbarda bulunarak davaya katılması sağlandığında, bu üçüncü kişi tarafından ileri sürülecek iddia ve savunma sebepleri ile birlikte ortaya konulan deliller, verilecek olan kararın akıbetini etkileyebilir. Oysa re’sen araştırma ilkesinin uygulandığı idari davalarda, sayılan bu durumların hepsi hâkim veya mahkeme tarafından kendiliğinden yapılmaktadır. Dolayısıyla bu görüşe göre, re’sen araştırma ilkesine tâbi davalarda fer’i müdahil olarak davaya katılan üçüncü kişinin yapabileceği fazlaca bir şey yoktur ve idari yargılama hukukunda davanın ihbarının esas amacı, mahkemeye erişim hakkının sağlanmasıdır⁴²⁰. Fakat hemen ifade etmek isteriz ki, anılan bu görüşe tam anlamıyla katılmak mümkün değildir. İlk olarak, konuya bu görüşün kabulü ile yaklaşıldığında, gerçekten davanın ihbar edilmemiş olması durumunda, verilecek karardan menfaati doğrudan etkilenecek olan kişiler bakımından bir hak kaybının yaşanması kaçınılmaz olabilmektedir. Bunun neticesinde, mahkemeye erişim hakkının yanında silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkesinin ihlal edilmesi de gündeme gelecektir. Zira davanın ihbar edilmemiş olması davaya sonradan katılan müdahilin, verilecek olan karar üzerinde etki etme imkânı sınırlandırılmış ve dezavantajlı bir konuma düşürülmüş olacaktır. Böylece, müdahil, dosyada yer alan delillerden bilgi sahibi olma ve bunlar hakkında açıklamada bulunma fırsatını da kaçıracaktır⁴²¹. Nitekim, ihbar kurumu, buna uygun düşecek şekilde, Danıştay’ın⁴²² ve bölge idare mahkemelerinin⁴²³ bazı kararlarında,

⁴¹⁸ AYM, *Yusuf Bilin Başvurusu*, Başvuru No.: 2014/14498, 21.02.2017. AYM, söz konusu bu kararında, nihai değerlendirmesini mahkemeye erişim hakkı kapsamında yapmış olsa da ihbar ve müdahale kurumlarının mahkeme erişim hakkının yanında, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ile de ilgili olduğunu belirtmiştir. (Bkz.: sayfa 35., dipnot 139.) (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>)

⁴¹⁹ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.488.

⁴²⁰ Aynı yönde Danıştay 11.D., 12.07.2005, E.2005/1023, K.2005/4242. Bkz.: “...hasar tespit işlemine karşı kiracı tarafından dava açılmış ise de davanın sonucu kiracıdan daha çok mülk sahibini etkileyeceğinden, davanın mülk sahibine de ihbar edilerek davaya katılımının sağlanması gerektiği, ilgilinin davaya katılımı sağlanmadan verilen kararda usul hükümlerine uyarlık görülmediği...”.

⁴²¹ Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.212.

⁴²² Danıştay 6.D., 24.04.2018, E.2017/785, K.2018/3807.

⁴²³ İzmir BİM 3.İDD, 26.11.2018, E.2018/655, K.2018,1257.

silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkeleri ile bağlantılı kabul edilerek açıklanmıştır⁴²⁴. Öte yandan, davanın ihbarı talebi mahkemenin kabulüne bağlı değildir ve mahkeme kendisine sunulan ihbar dilekçesini üçüncü kişiye tebliğ etmekle yükümlüdür. Kaldı ki, davanın ihbarının mahkeme aracılığıyla gerçekleştirilmesi de zorunlu değildir. Örneğin; bir ihtarnameyle, taahhütlü mektupla veya noter aracılığıyla davanın ilgili kişiye bildirilmesi ve ilgili kişinin de davaya katılma talebini mahkemeye yöneltmesi mümkündür⁴²⁵. Ayrıca davaya müdahil olabilmek için öncesinde davanın ihbarı usulünün işletilmesi zorunluluğu da bulunmamaktadır. Ancak bir dava açıldığında, genel olarak, yalnızca davanın tarafları bilgi sahibi olmakta, o dava sonucunda verilecek karardan etkilenecek olan üçüncü kişiler ise bu durumdan haberdar olmadıklarından davaya müdahale etme ihtimalleri de zayıflamaktadır. İşte davanın ihbarı müessesesi, dava sonucunda verilecek olan karardan etkilenecek üçüncü kişilerin, açılan davadan haberdar olmalarını sağlayarak davaya müdahale müessesesinin işlerliğini artırmaktadır. Yani davanın ihbarı kurumunun, salt mahkemeye erişim hakkı bağlamında değerlendirilmemesi gerekmektedir. Her ne kadar durum böyle olsa da uygulamaya baktığımız zaman, idari yargı yerlerince davanın re'sen ihbarı yoluna başvurulmaması hallerinde ve özellikle iptal davalarında davadan haberdar olmayan ve bu nedenle fer'i müdahil olma imkânını kaçıran kişiler bakımından ciddi mağduriyetlerin yaşanma ihtimali olduğunu da söyleyebiliriz⁴²⁶.

Öte yandan, idari yargılama usulünde ihbarın şekil şartlarına baktığımız zaman, tıpkı medeni yargılama hukukunda olduğu gibi, öncelikle görülmekte olan bir davanın bulunması şarttır, yani henüz açılmamış bir davanın ihbarı mümkün olmayacaktır. Yine ihbarın yazılı olarak yapılması bir zorunluluktur, kaldı ki idari yargıda ihbar kural olarak mahkemece re'sen yapıldığı için doğal olarak yazılı şekilde yapılması gerekmektedir. Ayrıca ihbar sebebinin gerekçeleriyle birlikte açıklanması ve yargılamanın hangi aşamada bulunduğu belirtilmesi gerekmektedir (HMK.m.62/1). Bunların yanında, davanın ihbarı sebebiyle yargılama başka bir güne bırakılamaz ve ihbarın tevali etmesi gibi zorunlu olan durumlar dışında süre

⁴²⁴ Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.212.

⁴²⁵ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.182.; Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II-İdari Yargılama Hukuku*, s.904.

⁴²⁶ Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.373.

verilmez⁴²⁷ (HMK.m.62/2). Görüldüğü üzere, kanun koyucu bu kural ile kötü niyetli talepleri ve dolayısıyla davanın gereksiz yere uzamasını önlemek istemiştir⁴²⁸.

Özetle; İYUK.m.31'in davanın ihbarı konusunda HMK'ya yaptığı atıf sebebiyle idari yargılama usulünde ihbarın uygulanmasında, yukarıda da bahsettiğimiz şekilde, bazı sorunların ortaya çıkması muhtemeldir. Bu sorunlar özellikle, özel hukuk bağlamında rücu ilişkisinin esas alınmasına rağmen, idari yargıda davanın ihbarının hak ve borç ekseninden ziyade, menfaat odaklı bir bakış açısıyla ele alınması ve ihbarın HMK'da tahkikatın sonuçlanması aşaması ile sınırlandırılmış olmasına karşın, idari yargıda re'sen araştırma ilkesinin uygulanması dolayısıyla böyle bir aşamanın (veya sınırın) uygulanmasının söz konusu olmamasıdır. Anılan bu iki husus dışında, re'sen ihbarın öngörülmüş olması da benzer şekilde, ihbar kurumunun, idari yargının kendine has özelliklerinin göz önüne alınarak uygulanmasını gerektirmektedir. İşte bu düşünceyle, doktrinde Akyıldız⁴²⁹, söz konusu edilen bu sorunların bertaraf edilmesi için birtakım önerilerde bulunmaktadır. Yazara göre, olması gereken hukuk bağlamında, davanın re'sen ihbarı hususu "*dava dilekçesi üzerine ilk inceleme konularına (İYUK.m.14) eklenmeli*" ve buna ek olarak, şayet dilekçenin incelenmesinden sonra davanın ihbar edilmesi gereken üçüncü kişiler anlaşıyorsa, "*bir yandan dilekçenin davalı idareye tebliği yapılırken, öte yandan ilgili kişilere de davanın ihbar edilmesi*" şeklindeki bir düzenlemenin yasada yer alması, idari yargılama hukukunun mantığına ve amacına daha uygun olacaktır. Yazar, bu bağlamda, yargılamanın ilerleyen aşamalarında, bilhassa cevap dilekçesi ve ekindeki işlem dosyasının mahkemeye verilmesinden sonra, başka kişilerin de davaya dahil edilmesi gerekliliğinin ortaya çıkması halinde, davanın ihbarının, bu aşamada, mutlaka onlara da yapılmasını savunmaktadır. Fakat yukarıda yaptığımız açıklamalarda, ihbar kurumunun ne denli önemli olduğunu izah etmiş olsak dahi, anılan bu görüşe katılmayı pek de makul görmemekteyiz. Çünkü, ilk inceleme müessesesi, idari yargı yerlerinin, açılmış bir davanın yürütülebilmesi ve tekemmülü ile esastan görülebilmesi açısından kabul şartları üzerinde ve davanın başında gerçekleştirdiği idari yargılama usulüne

⁴²⁷ Bunun birlikte Yargıtay, davanın ihbarına ilişkin dilekçenin tebliğ edilmesinin, usulüne uygun olarak tamamlanmasının beklenilmesi gerektiğine karar vermiştir. (7.HD., 15.09.2015, E.2015/14718, K.2015/14983.)

⁴²⁸ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.731.; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.488.

⁴²⁹ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükmülerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.329 ve 346.

ilişkin iç ve ön aşamadır⁴³⁰. Yani idari yargının özelliklerinden birisi olan ilk inceleme aşaması, yargılamanın (davanın) ileri aşamalarında ortaya çıkması halinde dahi davanın esastan karara bağlanmasına, idare ile birey (idare edilen) arasındaki uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasına engel olabilecek usuli noksanlık ve aykırılıkların henüz davanın başında saptanmasını sağlamaktadır. Böylelikle, ilk inceleme aşaması sayesinde hak arama süreci kısaltılmış olur⁴³¹. O halde, davanın ihbarı kurumunun, halihazırda olduğu gibi, ilk inceleme konuları arasında sayılmaması, kayda alınan dava dilekçelerinden sonraki aşamalara geçilmesine herhangi bir engel teşkil etmez. Zira bu aşamada, kayda alınan dava dilekçelerinin, sonraki işlemlere geçilmesinden hemen önce İYUK.m.14'te sayılan hususlarda ön incelemeye tabi tutulması esastır. Öyle ki, İYUK.m.14'te düzenlenen ilk inceleme, medeni yargılamadaki (HMK.m.140) ön incelemenin karşılığıdır⁴³². Bu durumda, eğer ki, kanunda sayılan usuli noktalardan bir veya birkaçı eksikse, dava ya sona erdirilir ya da kanuna aykırılık davanın açıldığı idari yargı yerince bizzat giderilerek, sonraki işlemlere devam olunur. Görüldüğü gibi, davanın ihbarının ilk incelemeye dahil edilmemiş olması, hemen yukarıda izah edildiği şekilde, davanın sona erdirilmesini gerektirmeyeceği gibi; zaten ihbarın re'sen yapılıyor olması da bize göre, anılan kurumun ilk incelemeye dahil edilmesini anlamsız kılmaktadır.

Yazarın görüşüne daha farklı bir açıdan da bakılması mümkündür. Şöyle ki; İYUK.m.3'e göre, dava dilekçesinde davalının gösterilmesi zorunludur. Diğer yandan, İYUK.m.14/1-f uyarınca, ilk incelemede incelenecek olan konulardan birisi de husumettir. Buna rağmen, dava dilekçesinde davalının yanlış gösterilmiş ya da hiç gösterilmemiş olması, davanın reddedilmesine yol açmaz. Bu durumda, İYUK.m.15/1-c'ye göre, dava dilekçesinin tespit edilecek gerçek hasma tebliğine karar verilir. Ayrıca, dava dilekçesinde gösterilen davalı yanında bir başka idare/idarelere de husumetin yöneltilmesi gerekli görülür ise, dava dilekçesinin bu idare/idarelere de tebliğine karar verilir. İşte tam da bu bağlamda, İYUK.m.14'te ilk inceleme konuları arasında sayılan husumet, davanın ihbarı ile ilişkili olarak görülebilir. İdare yargıcı, re'sen araştırma ilkesini de göz önünde bulundurursak, husumetin yöneltilmesi bağlamında dava dilekçesinin bir yandan ilgili idare/idarelere

⁴³⁰ Celal Işıklar, *İdari Yargılamada İlk İncelemenin Sıra, Düzen ve Usulü* (Ankara: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C.I, Yıl:2, Sayı:6, 2011), s.4. Farklı bir tanım için bkz.: Onar, *İdare Hukukunun Umumi Esasları*, III. Cilt, s.1976.

⁴³¹ Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.737-738.

⁴³² Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.549.

tebliğine karar verirken; diğer yandan da doğrudan dosya üzerinden anlaşılan ve uyumsuzluk konusundan etkilenme ihtimali olan üçüncü kişilere davayı re'sen ihbar edebilecektir. O halde, bu bakış açısıyla konuya yaklaştığımızda, davanın re'sen ihbarının, İYUK.m.15/c bağlamında “*husumet ve davanın (re'sen) ihbarı*” şeklinde düzenlenmesi, bize göre mümkün olabilir. Ayrıca, İYUK.m.14/6'ya göre, ilk inceleme konularındaki aykırılıkların ilk incelemeden sonra tespit edilmesi halinde de davanın her aşamasında İYUK.m.15 hükümleri uygulanacaktır. Bu nedenle, davaya bakan idari yargı yeri, ilk inceleme konularında bir aykırılık olup olmadığını davanın her aşamasında re'sen araştırabileceği gibi, taraflar da davanın her aşamasında ilk inceleme konularındaki aykırılıkları ileri sürebilirler. Şu hâlde, ilk inceleme konularının idari davalar için “*dava şartları*” olduğu ve HMK'daki “*dava şartlarının*”, idari yargının özellikleri dikkate alınarak düzenlendiği söylenebilir⁴³³.

Hemen yukarıda gerekçelendirdiğimiz hususlar bağlamında davanın re'sen ihbar ediliyor olması, idari yargılama hukukunda, ihbar kurumunu önemsiz kılmaz. Tam aksine, yapılan yargılamanın sonucundan etkilenme ihtimali bulunanların (müdahillerin), yargılamada kendilerini daha etkin bir şekilde savunabilmeleri ve yanında katıldıkları tarafın lehine olacak bilgi ve belgeleri, kararın verilmesinden önce mahkemeye sunarak, verilecek karar üzerinde etki edebilme fırsatına sahip olabilmeleri açısından⁴³⁴, idari yargı yerlerinin davanın ihbarı konusuna daha hassas⁴³⁵ bir şekilde yaklaşması ve özellikle ihbarın yapılması gereken bir durum söz konusu olursa, bunun yargılamanın hemen başında gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir⁴³⁶.

Son olarak, bir kez daha vurgulamak isteriz ki; İYUK'a göre ihbarın, idari yargı yerlerince re'sen yapılması, esasen yerinde bir düzenlemedir ve idari yargının özelliklerine uygun düşmektedir. Gerçekten de idari yargı yerlerinde görülen davaların sonuçlarından, idareden ziyade üçüncü kişiler çok daha fazla etkilenebilmektedir. Söz konusu bir iptal davası ise, idarenin davayı kaybetmesi halinde uğrayacağı zarar çoğu kez sadece yargılama masraflarına ilişkin olmaktadır (ayrıca idare davayı kaybetmesi halinde, kararın gerekçesinde belirtilen, anayasal ve yasal yükümlülükleri yerine getirmek zorundadır. Böylece, idare hukuka uygun şekilde hareket etmiş olur.);

⁴³³ Kahraman Berk, *İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre İlk İnceleme* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2008), s.14.

⁴³⁴ Benzer yönde: Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.402.

⁴³⁵ Bkz.: İstanbul BİM 4.İDD, 17.11.2022, E.2022/1364, K.2022/1487.; Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.212. (dipnot 880)

⁴³⁶ Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.212.

üçüncü kişilerin, davaya konu idari işlemin iptali nedeniyle ortaya çıkan zararları ise, mülkiyet hakkından tutun da bir meslek veya sanattan uzak kalmaya kadar geniş bir yelpazede kendini gösterebilmektedir⁴³⁷. Örneğin; taşınmazına bir yapı yapmak isteyen malikin başvurusu üzerine, idare tarafından verilen yapı ruhsatına karşı bir başka kişi (üçüncü kişi) tarafından dava açılması halinde, davanın re'sen ihbar edilerek, yapı ruhsatı sahibinin davaya müdahil olarak katılıp, mülkiyet hakkını savunması olağan bir durum olarak görülmelidir⁴³⁸. Benzer şekilde, üçüncü bir kişi tarafından davacı sıfatıyla iptali istenilen bir kadroya atanma işleminde, yardımcı doçent kadrosuna ataması yapıp dava süreci devam ederken bilfiil bu kadroda görev yapmakta olan müdahilin, yargılama sonucunda verilen karardan hukuki durumunun etkilenmesi kuvvetle muhtemeldir⁴³⁹. Söz konusu bu örnekte de davanın re'sen ihbar edilerek, ilgili kişinin (atanan yardımcı doçentin) davaya katılmasının sağlanması bizce bir gerekliliktir. İşte bahse konu edilen bu nedenlerle, ihbarın idari yargı yerlerince re'sen yapılıyor olması, üçüncü kişilere mahkemeye erişim hakkı, hak arama hürriyeti ve savunma hakkı gibi pek çok konuda imkân sağlamaktadır. Aksi durum, davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin, adil yargılanma hakkı başta olmak üzere, ülkemizin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle güvence altına alınmış olan birçok anayasal haklarının da ihlali anlamına gelecektir⁴⁴⁰.

1.2.4 Davaya katılmaya imkân sağlayan diğer haller ile karşılaştırılması

Hukukumuzda yapılan bazı düzenlemeler neticesinde kanundan kaynaklanan müdahale kurumuna yer verilmiştir. Şöyle ki; bazı kanunlar belirli devlet organlarına, bazı suçlardan dolayı açılacak olan kamu davaları bakımından önceden müdahil sıfatı tanımıştır. İdare, bu şekilde açılan davaya kanundan kaynaklanan şekilde müdahil olmaktadır. Bu hususun esasen davaya müdahaleden farkı, davaya katılanın gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi değil, idare olmasıdır. İdarenin bu şekilde davaya müdahalesi, niteliği itibarıyla hem asli hem de fer'i müdahaleden farklıdır. Zira asli ve fer'i müdahale konusunda müdahilin davaya katılıp katılmaması hususunda bir

⁴³⁷ “...Bakılan davanın işlemin iptaline karar verilerek sonuçlanması idareye sadece yargılama giderlerine mahkûm olma gibi hukuksal ve maddi bir külfet getirirken, dava konusu işlemde yararlanan dava dışı tarafın [müdahilin] yargılama giderlerinden çok daha büyük maddi ve hukuki kayıplarına yol açmaktadır...” Bkz.: Danıştay 6.D., 15.03.2018, E.2017/2261, K.2018/2250.

⁴³⁸ Asker, *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*, s.210.

⁴³⁹ Bkz.: Danıştay 8.D., 16.01.2017, E.2016/3040, K.2017/7.

⁴⁴⁰ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.344.

seçimlik hakkı vardır yani müdahale şartları gerçekleşmişse kişi davaya katılıp katılmama konusunda serbesttir. İdarenin müdahalesinde ise, idarenin davaya katılıp katılmaması hususunda bir seçimlik hakkı yoktur. Aksine, bu durumda idarenin davaya katılması, kanundan kaynaklanmaktadır. İdarenin bu yolla davaya katılması, iş sahalarında uzman olan bazı kamu kuruluşlarının davaya katılmasını gerektirdiği için, davanın daha iyi aydınlatılması sağlanmış olur⁴⁴¹. Bu bağlamda idarenin davaya müdahalesi ile açılmış olan davanın mahiyetinde herhangi bir değişiklik olmaz. Başka bir ifadeyle, bu durumda dava; bir tarafta idarenin yer aldığı bir davaya dönüşüp, idari yargıda görülecek bir dava niteliği kazanmaz⁴⁴². Tüm bu açıklamalar ışığında idarenin müdahalesinin ne tam olarak fer'i müdahale ne de asli müdahale olduğunu söyleyebiliriz. İdarenin müdahalesi, kanundan kaynaklanan kendine özgü bir katılmadır.

Hukukumuzda idarenin müdahalesinin düzenlenmiş olduğu kanunlar şunlardır: 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun⁴⁴³ 18.maddesi uyarınca, anılan Kanun'da tanımlanan suçlardan dolayı açılacak olan davalarda mahkeme, iddianamenin bir örneğini ilgili gümrük idaresine göndermektedir. Başvuru üzerine gümrük idaresi, açılmış olan bu davaya müdahil olarak kabul edilmektedir. Yine benzer şekilde Bankacılık Kanunu'nun⁴⁴⁴ 162.maddesi gereğince, söz konusu Kanun'un 160.maddesinin 3.fıkrasında sayılan suçlardan dolayı yapılan soruşturmalar neticesinde açılan kamu davalarında, ilgili kurumun veya fonun başvuruda bulunması halinde, bunlar başvuru tarihinde müdahil sıfatını kazanırlar⁴⁴⁵.

⁴⁴¹ Onursal, *Kamu Davasına Müdahale*, s.164.

⁴⁴² Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.85.

⁴⁴³ Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 31/03/2007, Sayı: 26479.

⁴⁴⁴ Yayımlandığı Resmî Gazete, Tarih: 01/11/2005, Sayı: 25983.

⁴⁴⁵ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.86.

BÖLÜM 2: İPTAL DAVALARINDA FER'İ MÜDAHALENİN UYGULANMASI VE SONUÇLARI

Çalışmamızın birinci bölümünde, fer'i müdahale kurumunun tarihsel gelişimi ile birlikte; tanımına, amacına ve hukuki niteliğine ilişkin detaylı açıklamalara yer vermiştik. Bu bağlamda, açılmış ve halen görülmekte olan bir davada, hukuki durumu etkilenecek olan üçüncü bir kişinin, davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında yer alıp; ona, bu dava bağlamında hukuksal destek ve yardım sağlaması, fer'i müdahale olarak nitelendirilmekteydi⁴⁴⁶. Söz konusu bu kurumun amacının ise, üçüncü kişinin, derdest bir davaya katılarak dava sonunda verilecek olan hükümden olumsuz bir biçimde etkilenmesini önlemek, dava sayısının azaltılmasını sağlamak ve birbiriyle çelişen hükümlerin verilmesinin önlenmesi olduğunu da ilgili kısımlarda aktarmıştık⁴⁴⁷. Aynı zamanda fer'i müdahale kurumu, söz konusu uyuşmazlığın, tüm boyutlarıyla açıklığa kavuşturulması ve gerçekte örtüşen bir kararın alınmasına da hizmet etmekteydi⁴⁴⁸. O halde, bu açıklamalardan sonra, çalışmamızın bu bölümünde ise, fer'i müdahale kurumunun şartlarına ve fer'i müdahale talebinde bulunulması usulüne ve dolayısıyla müdahale talebinin incelenmesi ve karara bağlanması hususlarına değinilecek, ardından fer'i müdahilin davadaki durumu ve müdahalenin etkisi açıklanacaktır. Nihayetinde ise, idari yargılama hukuku bakımından, önemli bir dava türü olan iptal davalarında, fer'i müdahalenin uygulanması ve sonuçları tartışılacaktır. Çünkü bilindiği üzere, iptal davası objektif nitelikleri ağır basan bir dava türüdür⁴⁴⁹. Bundan dolayı, sadece davacının değil ve fakat davacı ile aynı durum ve konumda olan kişilerin (üçüncü kişilerin) de menfaatlerini ihlal eden işlemlere karşı açılan davalarda verilen iptal kararlarının sonuçlarından, davacı ile birlikte yararlanacağı kabul edilmektedir⁴⁵⁰. Ayrıca iptal davalarında fer'i müdahalenin uygulanması ve sonuçları incelenirken, bilhassa, fer'i müdahilin hak ve yetkileri kapsamında, idari yargılama hukuku bakımından önem arz eden ayrıkısı birkaç husus da (örneğin; müdahilin yürütmeyi durdurma talep edebilmesi ve yine müdahilin tek başına kanun yoluna başvurma hakkı), hassaten tartışma konusu edilecektir.

⁴⁴⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt s.630. Öğretideki benzer tanımlar için bkz.: sayfa 26-27.

⁴⁴⁷ Bkz.: sayfa 28-32.

⁴⁴⁸ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.29-30.

⁴⁴⁹ Azrak, *İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler*, s.149.; Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü*, s.50.

⁴⁵⁰ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.131.

2.1. Fer'i Müdahalenin Şartları, Fer'i Müdahale Usulü ve Müdahale Talebinin Karara Bağlanması

2.1.1 Fer'i müdahalenin şartları

Bilindiği üzere, İYUK.m.31'in, HMK'ya yapmış olduğu atıf kapsamında, idari yargılama hukukumuzda, fer'i müdahalenin şartlarını iki ana başlık altında incelememiz mümkündür. Buna göre; idari yargılama hukukunda müdahalenin objektif koşulları: görülmekte olan (derdest) bir davanın bulunması, müdahilin görülmekte olan davanın tarafları dışında bir üçüncü kişi olması ve yargılama bitinceye kadar müdahalenin mümkün olabilmesidir. Müdahalenin idari yargıdaki sübjektif koşulları ise: taraf ve dava ehliyeti, hukuki yarar ve teminattır. Burada vurgulanması gereken nokta, HMK.m.66'da fer'i müdahalenin, tahkikat aşaması ile sınırlandırılmış olmasına karşın; idari yargılama usulünde, fer'i müdahalenin yargılama bitinceye kadar yapılabilmesine imkân bulunmasıdır.

Anılan koşullara bakacak olursak:

2.1.1.1 Görülmekte olan (derdest) bir dava bulunmalıdır⁴⁵¹

Açılmış ve hâlen görülmekte olan bir dava bulunmalıdır. Bu kurumun işlerlik kazanması bağlamında, derdest dava çeşidinin veya uygulanan yargılama usulünün herhangi bir önemi yoktur⁴⁵². Bu nedenle, sona ermiş bir davaya fer'i müdahil olarak, üçüncü bir kişinin katılabilmesi mümkün değildir. Yine benzer şekilde dava; kabul, sulh veya feragat nedeniyle sona ermişse, artık o davaya fer'i müdahale yoluyla katılmak mümkün değildir⁴⁵³.

Öğretide, yürütmenin durdurulması kurumu, geçici bir önlem olma niteliğinden dolayı, medeni yargılama hukukundaki ihtiyati tedbir kurumuna

⁴⁵¹ Öğretide, medeni usul hukuku anlamında, derdest bir davanın bulunması şartından dolayı, fer'i müdahalenin ancak çekişmeli yargıda işlerlik kazanan bir kurum olduğu ifade edilmektedir. Çekişmesiz yargıda ise, fer'i müdahaleden söz edilemez ve fakat koşulları varsa asli müdahale kurumu gündeme gelebilir. Bkz.: Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, s.244.; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.630. Ayrıca, söz konusu bu durum, HMK'nın gerekçesinde de açıkça belirtilmiştir. (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>) Öte yandan Atalı, çekişmesiz yargı işlerinde kural olarak re'sen araştırma ilkesinin uygulanması dolayısıyla hâkimin, üçüncü kişileri tahkikat esnasında kendiliğinden dinleyebilmesi imkanının bulunması ve esasa ilişkin nihai kararların maddi anlamda kesin hüküm oluşturmamasından dolayı, çekişmesiz yargı işlerinde fer'i müdahaleyi gereksiz bulmaktadır. Bkz.: Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.721.

⁴⁵² Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.175.

⁴⁵³ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.360.

benzetilmektedir⁴⁵⁴. Anılan her iki kurumun da içeriğinde bir “*tedbiri*” barındırması, söz konusu bu benzerliği akla getirmektedir⁴⁵⁵. Fakat her ne kadar durum böyle olsa bile, davacının, davayı kazanması halinde dava konusu mala ya da hakka kavuşmasını, daha dava sırasında ve hatta dava açılmadan önce güvence altına alan ihtiyati tedbir kararı⁴⁵⁶ ile yürütmeyi durdurma arasında; konu, amaç, usul, süre, yerine getiriliş ve sonuçları bakımından farklılıklar bulunmaktadır⁴⁵⁷. Öncelikle, yürütmenin durdurulması kararının amacı ve işlevi, sadece bir idari işlemin uygulanmasını durdurma ve ertelemekten ibaret olduğu halde; ihtiyati tedbirin amacı ve işlevi, çok daha geniş kapsamlı olup, uyuşmazlık konusu olan durumun korunmasıdır. Öte yandan, ihtiyati tedbirin dava açılmadan önce de istenebilmesine karşılık, yürütmenin durdurulması ancak iptal davası açıldığında veya dava açıldıktan sonra istenebilir. O halde, ihtiyati tedbir talebi (HMK.m.389-399), davanın açılmasından önce istenmişse, mevcut ve görülmekte olan bir davadan bahsedilemeyeceği için fer’i müdahale kurumu düşünülemez⁴⁵⁸. Oysa ki, idari yargıda yürütmenin durdurulması isteminde ortada açılmış ve görülmekte olan bir dava olduğu için, fer’i müdahale pekâlâ mümkündür⁴⁵⁹. Ayrıca idari yargının özellikleri dikkate alındığında, idari yargılama hukukuna özgü bir uygulama olan yürütmenin durdurulması kurumunda, fer’i müdahalenin uygulanabileceğini savunmak mümkün hale gelecektir. Bunun yanında, İYUK.m.11 kapsamında, yapılacak olan bir başvuru sonucunda, idare tarafından verilecek olan geri alma, kaldırma veya değiştirme kararları⁴⁶⁰, görülmekte olan bir davanın neticesi olmadıkları için, anılan bu kurumlarda, fer’i müdahalenin işlerliği

⁴⁵⁴ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.371.; Uler, *İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları*, s.113.

⁴⁵⁵ Bunun yanında, öğretide Erdal, söz konusu iki kurumun arasındaki bir diğer benzerliğin, her iki kurumun da birer “*ara kararı*” olmasından kaynaklandığını aktarmaktadır. (Bkz: Erdal, *İdari Yargıda Fer’i Müdahale*, 95.) Oysa ki; ihtiyati tedbir kararı, medeni usul hukuku doktrininde, hâkim görüş olarak, bir ara karar olarak kabul görse bile (bkz.: Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, II. Cilt, s.224-225), yürütmenin durdurulması konusunda, idari yargı doktrininde, bu kurumun, ara kararı olmadığına ilişkin görüşler de bulunmaktadır. Örneğin; Günday’a göre, yürütmenin durdurulması kararını bir ara kararı olarak nitelendirmek pek mümkün değildir. Zira yazara göre, yargılama hukukunda ara kararlar, yargılamanın ilerlemesini sağlayan kararlardır. Oysa ki; yürütmenin durdurulması kararının işlevi, yargılamanın ilerlemesini sağlamak olmayıp, dava edilen işlemin uygulanmasını belli bir süre ve en geç dava sonuçlanıncaya kadar ertelemektir. İşte bu nedenle, yürütmenin durdurulması kararı “*sui generis*” bir karardır. Bkz: Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.371-372. Aynı yönde bkz.: Ender Ethem Atay, *İdari Yargılama Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2.Baskı, 2023), s.315.

⁴⁵⁶ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, II. Cilt, s.1261.

⁴⁵⁷ Bahadır Kılınç, *Anayasa ve İdare Hukukunda Yürütmenin Durdurulması* (Ankara: Adil Yayınevi, 1998), s.32.

⁴⁵⁸ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.117.

⁴⁵⁹ Erdal, *İdari Yargıda Fer’i Müdahale*, 96.

⁴⁶⁰ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.316-320.

gündeme gelmeyecektir. Zira, müdahale kurumunun ilk ve en temel şartı, görülmekte olan (derdest) bir davaya katılmaktır.

2.1.1.2 Fer'i müdahil taraflara nazaran üçüncü kişi olmalıdır

Fer'i müdahale talebinde bulunacak olan kişi, derdest davanın taraflarına nazaran, üçüncü kişi konumunda bulunmalıdır. Ayrıca söz konusu bu üçüncü kişinin, taraf ve dava ehliyetini haiz olması gerekmektedir⁴⁶¹. Zira, HMK.m.68'de yer alan “... *her türlü usul işlemlerini yapabilir...*” ifadesi, öncelikle taraf ve dava ehliyetlerinin mevcudiyetini şart kılar⁴⁶². Başka bir ifadeyle, fer'i müdahil olmaktan maksat, davada yapacağı usul işlemleri ile, yanında katıldığı tarafa yardım etmek ve böylece onun davayı kazanmasına katkı sunmak ise, usul işlemleri yapabilmek için hem taraf hem de dava ehliyeti gerekir⁴⁶³.

Ehliyet konusunda da İYUK.m.31, HMK'ya atıf yapmaktadır. HMK ise, bu konuda bir düzenleme yapmamakta, doğrudan Türk Medeni Kanunu (TMK) hükümlerine yollama yapmakla yetinmektedir. Buna göre, HMK'nın 50.maddesinde taraf ehliyeti açısından, “...*medeni haklardan yararlanma ehliyetine sahip olan, davada taraf ehliyetine de sahiptir...*” denilerek taraf ehliyeti, medeni hukuktaki hak ehliyeti kavramı ile örtüştürülmüştür. HMK.m.51'de ise, “...*dava ehliyeti, medeni hakları kullanma ehliyetine göre belirlenir...*” düzenlemesine yer verilerek, dava açma ehliyeti, medeni hukuktaki fiil ehliyeti (medeni haklardan yararlanma ehliyeti) ile örtüştürülmüştür. İdari yargıda özellikle davacı olabilmek için, davacı ile dava konusu (müddeabih) arasında olması gereken ilişki (örneğin; menfaat ihlali veya hak ihlali) bağlamında bazı ilave şartlar (bkz.: İYUK.m.2⁴⁶⁴) arandığından, bu bağın (ilişkinin) varlığı veya yokluğunun tespiti “*sübjektif ehliyet*” kavramı ile ifade edilmektedir. Fakat çalışmamızın bu kısmında bahse konu ettiğimiz ehliyet, idari yargılama hukukundaki ehliyet kavramının “*objektif*” yönünü oluşturmaktadır. Nitekim, hemen yukarıda da değindiğimiz üzere, İYUK.m.31'de HMK'ya yollama yapılan hususlardan

⁴⁶¹ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.360.

⁴⁶² Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.724.

⁴⁶³ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.261.

⁴⁶⁴ İptal davası açabilmek için, davacı ve iptali istenen işlem arasında en az “*menfaat ihlali*” düzeyinde bir ilişki aranırken; tam yargı davalarında ise, davacının, davaya konu idari işlem veya eylem dolayısıyla “*hak ihlali*” boyutunda bir etkileşim içerisinde olması şart koşulmuştur.

birisi de ehliyet konusu olup, bunun “*objektif ehliyet*” kavramıyla sınırlı bir atıf olduğu açıktır⁴⁶⁵.

2.1.1.3 Fer’i müdahilin, müdahalede hukuki yararı olmalıdır

Üçüncü kişinin, fer’i müdahale talebinde bulunmasında, hukuki yararının mevcut olması gerekir. Üçüncü kişi, fer’i müdahale sıfatıyla, yanında yer almak istediği tarafın davayı kazanması halinde bir yarar elde edebilecek veya aleyhine doğabilecek bir zararı önleyebilecek ise, artık onun bu dava bakımından hukuki yararının bulunduğu kabul edilir⁴⁶⁶. Başka bir ifadeyle, üçüncü kişinin, fer’i müdahale talebinde bulunmaktaki hukuki yararı, derdest dava sonunda verilecek olan kararın içeriği ya da icrasının, doğrudan veya dolaylı bir biçimde, müdahilin, özel yahut kamusal hukuki statüsünü olumlu veya olumsuz etkilemesi noktasında kendisini göstermektedir⁴⁶⁷. Örneğin; bir binanın yıkılmasına ilişkin kararın iptali için bina (gayrimenkul maliki) tarafından açılan iptal davasına, o gayrimenkul üzerinde intifa hakkı sahibi olan kişi müdahale edebilir⁴⁶⁸. Bunun yanında, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu bir kararında, müdahilin, verilen karardan *dolaylı* şekilde etkilenmesini yeterli görmeyip; dava sonunda verilecek kararın, müdahili hukuken *doğrudan* etkileme ihtimalinin bulunmadığı gerekçesiyle, müdahale talebinin reddini hukuka uygun bulmuştur⁴⁶⁹.

Hukuki yararın varlığı, medeni usul hukuku öğretisinde, müdahilin talebinin kabulü hususunda, daha ziyade *hak veya borç* ekseninde değerlendirilmektedir. Öyle ki; salt manevi bir menfaat veya ideal, hukuki yararın varlığı için kabul görmemektedir. Buna göre, örneğin; bir tarafın arkadaşı olmak veya onun davayı kazanmasını istemek, müdahale için yeterli bir sebep değildir⁴⁷⁰. Başka bir ifadeyle, hükümden etkilenecek olan üçüncü kişinin menfaati, eğer hukuken korunan bir menfaat (bir hak) olmayıp da sadece iktisadi bir menfaat ya da manevi bir yarar olduğu durumlarda, artık bu üçüncü kişinin de fer’i müdahale hakkına sahip olamayacağı

⁴⁶⁵ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.297.

⁴⁶⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.152.

⁴⁶⁷ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.155.

⁴⁶⁸ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3458.

⁴⁶⁹ Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 19.04.2012., E.2009/1936., K.2012/500.

(<http://www.kazanci.com>)

⁴⁷⁰ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.260.

kabul edilmektedir⁴⁷¹. Anılan bu hâkim görüşün aksine, öğretide, hukuki yararın sadece tarafla üçüncü kişi arasında daha sonra ortaya çıkacak rücu ihtimalinden ibaret olmadığını savunanlar da bulunmaktadır. Bu düşünce tarzına göre, üçüncü kişinin, davanın akıbetine yönelik haklı yarar ve beklentileri yahut endişeleri de (bunlar salt ekonomik olmasa bile), hukuki yarar şartının karşılanması bakımından yeterlidir⁴⁷².

İdari yargılama hukukunda ise, hukuki yarar kavramı, *hak veya borç* ekseninden ziyade, özellikle iptal davaları bakımından, işin mahiyeti gereği, *menfaat* kavramı ekseninde ele alınmalı ve olabildiğince geniş tutulmalıdır. O halde, idari yargılama hukukunda, hukuki yararın mutlaka maddi bir yarar ya da çıkar olması gerekmez. Manevi yarar ve çıkarlar da bu kapsamda görülebilir⁴⁷³. Daha net bir ifadeyle, davaya müdahale etmek isteyen kişinin hukuki durumu, yanında katılmak istediği tarafın davayı kazanması halinde iyileşecek, buna karşılık onun davayı kaybetmesi halinde kötüleşecek ise, müdahale talebinde bulunmasında hukuki yararı var demektir⁴⁷⁴. Ayrıca anılan bu menfaatin, mutlaka meşru olması gerekir. Yasal olmayan menfaat davaya katılma hakkı vermez⁴⁷⁵. O halde, idari yargıda iptal davasının açılmasına ilişkin *menfaat* şartının yeterliliği, müdahale kurumu için de geçerli olarak görülebilir⁴⁷⁶. Zira, medeni usul hukukundaki *yarar ve çıkar* kavramını⁴⁷⁷, idari yargılama hukukundaki iptal davaları bakımından *menfaat* ölçütüne karşılık görmek mümkündür⁴⁷⁸. Bu açıdan bakıldığında, her ne kadar, medeni usul hukuku öğretisinde kabul edildiği üzere, salt ekonomik yarar fer'i müdahaleyi mümkün kılmasa da iptal davasının menfaat koşuluna dayanması, söz konusu bu

⁴⁷¹ Budak/Karaaslan, *Medeni Usul Hukuku*, s.128.

⁴⁷² Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.725. Fakat yazar burada, dava sonunda verilecek hüküm bağlamında, üçüncü kişi bakımından değerlendirilecek olan yararın (yahut endişenin), hukuk düzeni tarafından saygı gören (korunan) bir yarar (yahut endişe) olması gerektiğini ifade etmektedir. Yazara göre, hukuki yararın sırf ekonomik olması onun bu özelliğini ortadan kaldırmayacağı gibi, ekonomik bir değerinin bulunmaması (sadece manevi bir yönünün olması) da kendi başına yetersiz olarak nitelendirilemez.

⁴⁷³ İdari yargılama hukuku bağlamında Aral, manevi menfaatin davaya müdahaleye imkân tanıdığını belirtse de, sırf insani duygularla, dostluğa istinat eden müdahale taleplerini kabul olunamaz bulunmaktadır. Bkz.: Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü*, s.180.

⁴⁷⁴ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.480.

⁴⁷⁵ Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.898.

⁴⁷⁶ Nitekim, Fransız Danıştay'ı, iptal davalarına yapılan katılma sistemlerinde menfaat koşulunu oldukça geniş tutmaktadır. Buna karşılık, Fransız Danıştay'ı, tam yargı davalarına yapılan katılma işlemlerinde alınacak kararın, katılma isteminde bulunan kişinin hakkını ihlal eder nitelikte bulunmasına dikkat etmektedir. Bkz.: Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.898.

⁴⁷⁷ Özkes bu bağlamda, eğer dava açmadan hukuki yarara ulaşmak mümkünse, aynı hukuki koruma dava açmadan daha basit bir biçimde sağlanabiliyorsa, dava açmadan hukuki yararın olmadığını aktarmaktadır. Bkz.: Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*, s.33.

⁴⁷⁸ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.109.

koşula dayanan ekonomik ve hatta sosyal yararın da üçüncü kişiye davaya katılması açısından bir imkân sağlayabileceğini söylemek mümkündür⁴⁷⁹. Öte yandan *Gözübüyük/Tan*, tam yargı davalarındaki hukuki yarar kavramının, iptal davalarından farklılaştığını belirtmektedir⁴⁸⁰. Buna göre, medeni usul hukuku anlamındaki *hak veya borcun*, tam yargı davalarındaki hukuki yarar bakımından aranmasında bir sakınca yoktur⁴⁸¹. Fakat buna rağmen, Danıştay'ın, bazı kararlarında üçüncü kişinin davaya katılabilmesi için *hak veya borcu* görülmekte olan davanın sonucuna bağlı olması koşulunu, iptal davaları için de arama eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür⁴⁸². Ancak bir kere daha belirtmek gerekirse, söz konusu *hak veya borç* koşulunu tam yargı davaları bakımından aramak yerinde bir yol olarak görülebilecek ise de, iptal davalarında bu koşulu aramak, iptal davalarının niteliğiyle bağdaşmamaktadır; davaya katılmada kişinin menfaatinin bulunması yeterlidir⁴⁸³. Öyle ki; benzer şekilde, çalışmamızın idari yargılama hukukunda davanın ihbarını anlattığımız kısımlarında da aktardığımız üzere⁴⁸⁴; HMK.m.61/1 uyarınca, dava, üçüncü kişiye rücu ilişkisi kapsamında ihbar edilmektedir. Özel hukuk ilişkileri bağlamında, ihbarın temelinde rücu ilişkisinin bulunması olağandır. Oysa ki, idari yargılama hukukunda, açılan bir davanın kaybedilmesi halinde, rücu ilişkisinin gündeme gelmesinin çok daha ötesinde, bir menfaati veya hakkı etkilenecek olan kişiye davanın ihbarı söz konusu olacaktır⁴⁸⁵. Şu hâlde, davaya müdahale ve davanın ihbarı konularının, idari yargıda, hak veya borç ekseninden ziyade, menfaat odaklı bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir⁴⁸⁶. Dolayısıyla, idari yargıda davanın ihbar edileceği üçüncü kişi, davayı fer'i müdahil olarak takip etmekte menfaati olan kimsedir⁴⁸⁷.

⁴⁷⁹ Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.110.

⁴⁸⁰ Bkz.: Danıştay 10.Daire, 11.06.2010, E.2007/4932., K. 2010/5301. (Danıştay Dergisi, Sayı:125., s.353 vd.)

⁴⁸¹ Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.898. Aynı yönde bkz.: Erdal, *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*, s.110.

⁴⁸² Örneğin; bir garajın kapatılması kararının iptali için, garaj sahibi tarafından açılan davaya, kapatma kararından önce kiracı olarak bulunan ve kapatma kararı üzerine garajı boşaltan kimsenin, davaya katılma istemi Danıştay Sekizinci Dairesi tarafından reddedilmiştir. Bu kararda, müdahale talebinde bulunan kişinin, hak veya borcunun, bu davanın neticesine bağlı olmadığı ifade edilmiştir. Bkz.: Sami Akural ve Çetin Ziylan, *Danıştay Sekizinci Daire Kararları* (Ankara: Güven Matbaası, Sıra No: 52, 1963), s.37.; Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.899.

⁴⁸³ Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.898. Aynı yönde bkz.: Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.363.

⁴⁸⁴ Bkz.: sayfa 80 vd.

⁴⁸⁵ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.403.

⁴⁸⁶ Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.372.

⁴⁸⁷ Aslında söz konusu bu durum, idari yargılama hukukunda ehliyet kavramının bir yansıması olarak görülebilir. Davanın taraflarının öncelikle taraf ehliyetine sahip olmaları gerekir. Bunun yanında, davacı, dava açma ehliyetine de sahip olmalıdır. Çalışmamızda da aktardığımız üzere, İYUK.m.31,

2.1.1.4 Yargılama bitinceye kadar fer'i müdahale yapılabilir

HMK.m.66 uyarınca, en geç tahkikat bitinceye kadar fer'i müdahale talebinde bulunulabilir. Nitekim HMK.m.357/1'de, istinaf yargılaması evresinde, fer'i müdahale talebinde bulunulamayacağı açıkça hükme bağlanmıştır. Fakat bu noktada, olması gereken hukuk bakımından, istinaf yargılaması evresinde, dilekçelerde belirtilen sebeplerle de sınırlı olarak, davanın, tekrar (ikinci kez) görülmesi gündeme gelmişse, tahkikat aşamasının sona ermesine kadar, fer'i müdahalede bulunmanın hukuken caiz hale getirilmesi daha isabetli olabilir⁴⁸⁸. Ayrıca, yargılamanın iadesi yoluna gidilmiş ise, davanın söz konusu sebebe dayanarak yeniden esastan yargılamasına geçilmişse, yani dava söz konusu sebep bağlamında yeniden görülmeye başlanmışsa, üçüncü kişinin, artık sözü edilen bu evrede, fer'i müdahale talebinde bulunması mümkündür⁴⁸⁹.

HMK, her ne kadar müdahale talebinde bulunabilmeyi tahkikat aşaması ile sınırlandırmış olsa da bu husus ancak medeni yargılama hukuku için geçerli olabilir. Çünkü; idari yargılama hukukunda tahkikat gibi bir aşama bulunmamaktadır. Dolayısıyla, dava karara bağlanıncaya kadar yani hüküm verilinceye kadar, müdahale talebinde bulunmak mümkündür. Zira idari yargı mercilerinin re'sen tahkik yetkisi, dava sonuçlanıncaya kadar devam edeceğinden ve mahkemece dava sonuçlanıncaya

ehliyet konusunda da HMK'ya atıf yapmaktadır. Bu nedenle, HMK'nın taraf ve dava ehliyetine ilişkin hükümleri idari yargıda da uygulanır. Davacının bunlar dışında, açacağı bir davada hukuki yararın da bulunması gerekmektedir. Bu durum ise, HMK'nın 114.maddesinin (h) bendinde "*dava şartları*" başlığı altında düzenlenmiştir. İdari yargılama hukukunda ise, idari davalarda, davacının açacağı davadaki hukuki yararının ne olacağı İYUK.m.2/1'de belirlenmiştir. Buna göre, iptal davaları, idari işlemler hakkında hukuka aykırı oldukları iddiasıyla *menfaati ihlal edilenler* tarafından; tam yargı davaları ise, *idari işlem ve eylemlerden dolayı kişisel hakları ihlal edilenler* tarafından açılan davalardır. Şu durumda, iptal davası davacısının, bu davadaki hukuki yararı, hukuka aykırılığını ileri sürdüğü idari işlemin dava sonunda iptal edilmesinde iken; tam yargı davası davacısının hukuki yararı ise, bir idari işlem ya da bir idari eylem nedeniyle ihlal edildiğini ileri sürdüğü kişisel hakkının yerine getirilmesine karar verilmesindedir. İşte söz konusu bu nedenle, HMK'nın davacı için hukuki yarar olarak belirttiği dava şartı, idari yargılama hukukunda davacı bakımından da aranan bir koşuldur. İptal davalarında, dava konusu yapılan işlem davacının menfaatini ihlal ediyorsa, başka bir ifadeyle, davacı ile dava konusu işlem arasında bir olumsuz menfaat ilişkisi bulunuyorsa; tam yargı davalarında da bir idari işlem ya da eylem davacının kişisel bir hakkın ihlal ediyorsa, artık bu durumda davacının o davayı açmasında hukuki bir yararının olduğu söylenebilir. (Bkz.: Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.237) İdari davanın davacısı için aranan bu dava şartı, genel dava açma ehliyetinin yanında "*özel yetenek = ehliyet*" olarak da adlandırılmaktadır. [Bkz.: Yahya K. Zabunoğlu, *İdare Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, C. II, 2012), s.238.] O halde, idari yargıda taraf ve dava açma ehliyeti, İYUK.m.31'de yapılan atıf nedeniyle HMK'ya göre belirlenecektir. Buna karşılık, davacının açacağı iptal ya da tam yargı davasında *hukuki yararının* olup olmadığı (özel yeteneğinin bulunup bulunmadığı), HMK hükümlerine göre değil ve fakat idari yargılama hukukunun yargı içtihatları ile ortaya konulan ilke ve kurallarına göre belirlenecektir. (Bkz.: Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.238)

⁴⁸⁸ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.633.

⁴⁸⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.128.

kadar her türlü bilgi, belge ve kanıtın inceleme konusu yapılması imkânı bulunduğundan (İYUK.m.20/1), bu yargı kolunda davanın sonuçlanmasına kadar davaya katılma (ve davanın ihbar edilebilmesi) mümkündür⁴⁹⁰. Öyle ki, mahkemece, emredici yasal düzenlemeye uyulmayarak davanın ilgililere ihbar edilmemiş olması, ihbarın tüm yargılama süresince ve hatta kanun yolu aşamasında bile⁴⁹¹ yapılmasını zorunlu hale getirir. Kaldı ki, re'sen araştırma (re'sen tahkik) ilkesi, yargılamanın başlamasından sona ermesine kadar olan tüm aşamalarda mahkemenin aktifliğini gerektirmektedir. Buna göre, özellikle çalışmamızın konusunu da oluşturan iptal davalarında, iptal davasına konu kılınan idari işlemin davacı tarafından gösterilen sakatlık halinden başka, işlemin bir veya birkaç ögesi ile ilgili başka sakatlık hallerinin varlığını, idare mahkemesi tespit edebilir ve kendisinin varlığını tespit ettiği söz konusu bu sakatlıklara dayanarak, iptal davasını kabul edebilir. İşte idare mahkemesi yargıcı, anılan tüm bu inceleme ve araştırma işlemlerini kendisi yürütür. Ayrıca idari yargıç, yalnızca tarafların gerekli gördüğü veya getirtilmesini talep ettiği bilgi ve belgeleri sunmaları veya vermeleri ile yetinmeyip, gerekli gördüğünde yerinde keşif ve bilirkişi incelemesi yapılmasına da karar verebilir⁴⁹². Keza, idari yargıç, dava sonunda vereceği kararla, idari yargılamada sadece idarenin yapmış olduğu işlem ve eylem nedeniyle ortaya çıkan bir uyuşmazlığı çözmez; aynı zamanda ve bunun ötesinde davaya konu yapılan işlem ya da eylemlerin hukuka uygunluğunu da denetlemiş olur⁴⁹³. İşte bu nedenle, idari yargı denetiminin amacı, idarenin hukuka uygun davranmasını sağlamak ve böylece idareyi hukuka bağlı kılmaktır⁴⁹⁴. Bunun bir gereği olarak, idarenin hukuka uygun hareket etmesi ve hukukla bağlı olması, sadece davacının değil, davaya katılan müdahillerin ve aynı zamanda, daha geniş bir açıdan, kamunun da bir menfaatini (yararını) etkilediğinden, idari yargıdaki uyuşmazlık, sadece taraflar arasındaki bir uyuşmazlık olmaktan çıkmakta, kimi zaman kamuyu⁴⁹⁵

⁴⁹⁰ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.404.

⁴⁹¹ Medeni usul hukuku öğretisindeki aksi ve çoğunluk görüşe göre, istinaf mahkemesinde davaya müdahale edilemeyeceğinden, davanın ihbarı da mümkün değildir. Fakat, Yargıtay'ın dava dosyasının ilk derece mahkemesine gönderilmesine karar vermesi durumunda, yeniden tahkikat ve yargılama yapılacağından, ilk derece mahkemesinde bozma kararına uyulmasından sonra yapılacak olan tahkikat sırasında artık davanın ihbarı mümkün hale gelir. Bkz.: Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1006 (dipnot 12).

⁴⁹² Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, II. Cilt, s.463-464.

⁴⁹³ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.152-153.

⁴⁹⁴ Bilgen, *İdare Hukuku Dersleri- İdare Hukukuna Giriş*, s.273-277.

⁴⁹⁵ İdarenin tüm iş ve işlemlerinin kamu yararına yönelik olduğu söylenebilir. İşte idare kamu gücünü kullanırken aslında bu kamusal yararı sağlamalıdır. Bunun sağlanmasına yönelik idareye tanınan üstün yetkiler, idare hukukunda kamu yararının egemen olması şeklinde ifade edilebilir. Bkz.: Zabunoğlu, *İdare Hukuku*, I. Cilt, s.75.

ilgilendiren bir uyuşmazlık niteliği taşımaktadır⁴⁹⁶. Bu durumlara ek olarak, bilindiği üzere, istinaf aşamasında, maddi vakıa ve delil araştırmasının yapılabilmesi ve bunların değerlendirilmesi mümkündür. Böylece, Bölge İdare Mahkemesi (BİM), istinaf incelemesini yaparken, esas bakımından yeniden karar verebilir. O halde, istinaf kanun yolunda müdahale talebinde bulunulabileceğini (ve davanın ihbar edilebileceğini) söylemek mümkündür⁴⁹⁷.

Her ne kadar durum böyle olsa bile, idari yargı yerlerinin, bazı kararlarında, kanun yolu aşamasında fer'i müdahale taleplerini kabul etmezken⁴⁹⁸; diğer bazı kararlarında ise, daha esnek davranarak, aksi yönde kararlar verdiği de görülmektedir⁴⁹⁹. Hatta kanun yolu aşamasında, fer'i müdahaleyi kabul etmemekle birlikte, Danıştay, bir kararında ilk derece aşamasında davanın ihbar edilmeyerek, davaya müdahil olmakta hukuki yararı bulunan kimsenin, davaya müdahil olma fırsatını kaçırmaması bozma sebebi olarak kabul etmiştir⁵⁰⁰.

Bunun yanında, idari yargılama hukuku öğretisinde, temyiz aşamasında, davaya müdahalede bulunulamayacağını ifade eden görüşler de bulunmaktadır⁵⁰¹. Bu noktada, ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklar ayrık bir önem arz etmektedir⁵⁰². Şöyle ki; ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda istinaf kanun yoluna başvurmak mümkün değildir (İYUK.m.20/A/2-i ve m.20/B/1-h). Bu tür

⁴⁹⁶ Yasin, *İdari Yargılama Usulünde İspat*, s.12-13.

⁴⁹⁷ Akylmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.726.

⁴⁹⁸ Bkz.: Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu, 04.04.2012, E.2012/29., K.2012/149. (<http://www.kazanci.com>)

⁴⁹⁹ Bkz.: Danıştay 13.Dairesi, E.2017/168., K.T.:24.05.2017.

⁵⁰⁰ Bkz.: Danıştay 13.Dairesi, 17.01.2019, E.2015/3630., K.2019/178. (<https://www.lexpera.com.tr>)

⁵⁰¹ Aksi yönde, idari yargılama hukuku öğretisinde, temyiz aşamasında fer'i müdahalenin mümkün olduğunun kabul edilmesi gerektiğini aktaran görüşler de bulunmaktadır. Örneğin; *Coşkun/Karyağdı*, temyiz (ve karar düzeltme) aşamasında fer'i müdahaleyi, idari yargılama hukukunun ilke ve özellikleri kapsamında mümkün görmektedir. [Bkz.: Sabri Coşkun ve Müjgan Karyağdı, *İdari Yargılama Usulü-Örnek İçtihatlar Yorumları* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2001), s.112] Fakat burada önemli olan husus, söz konusu görüşün ileri sürüldüğü dönemde, hukuk sistemimizde istinaf yargılamasının henüz olmaması, yani kanun yolu aşamasının iki dereceli olmasıdır. Nitekim, aynı dönemde *Aral* ise, temyiz aşamasında müdahaleyi mümkün görmemiştir. Bkz.: Aral, *Danıştay Muhakeme Usulü*, s.180.

⁵⁰² Örneğin; Danıştay 13.Dairesi, ivedi yargılama usulüne tabi uyuşmazlıklarda, temyiz aşamasında dahi re'sen araştırma ilkesi çerçevesinde dosyanın çözümüne ilişkin ara kararlar çıkarıldığını ve bu ara kararlara verilen yanıtlar üzerine ilk derece mahkemesi kararlarının onandığını yahut bozulduğunu ifade ederek; tahkikatın temyiz aşamasında da devam ettiğine ve bu nedenle temyiz aşamasında da müdahalenin mümkün olduğuna karar vermiştir. (Bkz.: 09.03.2016, E.2015/6176., K.2016/625.) (www.hukukturk.com) Fakat hemen belirtmek gerekirse, söz konusu uyuşmazlık ivedi yargılama usulüne tabidir ve ivedi yargılama usulünde temyiz mercii, ilk derece mahkemesi kararını bozduktan sonra, esas hakkında gerekli tahkikatı yaparak yeniden karar vermektedir. Dolayısıyla temyiz mercisinin, yalnızca ivedi yargılama usulünün uygulandığı davalarda gerçekten tahkikat yaptığından söz edilebilir. Bunun dışında kalan temyiz incelemelerinde ise, Danıştay herhangi bir tahkikat yapmamaktadır. (Bkz.: Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.371.)

davalarda doğrudan temyiz yoluna gidilmesi gerekmektedir. İşte bu nedenle, niteliği gereği, temyiz incelemesi sırasında istinaf yetkileri kullanıldığından, temyiz aşamasında müdahale talebinde bulunulabileceğinin kabul edilmesi gerekir⁵⁰³.

Özetle; idari yargılama hukukunda davanın ihbarı, her ne kadar re'sen yapılıyor olsa da uygulamada, dava sonucundan etkilenecek olan üçüncü kişiler, çoğu kez karar verildikten sonra haberdar olmaktadır. Karar verildikten sonra, davaya müdahale talebinin kabul edilmemesi, müdahale talebinde bulunan üçüncü kişinin bir hakkına ilişkin davada, bu hakkını savunamamasına veya koruyamamasına neden olabilir. İşte anılan bu sebeplerle, kanun yolu aşamasında da davaya müdahalenin kabul edilmesi, adil yargılanma hakkına uygun düşecektir. Danıştay'ın ve bölge idare mahkemelerinin, bu yöndeki kararlarına da anılan bu gerekçelerle katılmak mümkündür⁵⁰⁴.

Bütün bunların dışında, yukarıda izah ettiğimiz hususlar bağlamında, akla şöyle farklı bir soru da gelebilir:

2.1.1.4.1 Davanın ihbarı kurumu, (kanun yolu aşamasında) fer'i müdahalenin alternatifi olabilir mi?

Bize göre, bu soruya olumlu bir cevap vermek mümkün değildir. Bir defa, idari yargıç, her ne kadar re'sen araştırma yetkisine sahip olsa da gerek istinaf (gerekse de temyiz aşamasında) müdahale ihtimali olunan her uyuşmazlığı dosyadan tespit edemeyebilir. O halde, istinaf (ve temyiz) aşamasında, davaya müdahale imkanının kabul edilmesi, idari yargılama hukukunun amaç ve ilkeleri kapsamında daha hakkaniyetli görünmektedir.

Özellikle iptal davaları sonunda verilecek olan kararlardan etkilenerek, fer'i müdahale talebinde bulunacak üçüncü kişiler, çoğu kez ve maalesef, bu davalardan esas hakkında karar verildikten sonra ancak haberdar olabilmektedirler. Bu aşamadan sonra ise, müdahale talebinin kabul edilmemesi, hakkaniyete uygun düşmeyecektir. Örneğin; söz konusu dava bir imar planının iptaline ilişkin ise, dava sürecinde yeni kişilerin ortaya çıkması ve buna bağlı olarak müdahale talebinde bulunulması muhtemeldir. Görüldüğü üzere, idari yargıcın tespit edemeyeceği veya başka bir ifadeyle gözünden kaçan ve davaya katılması gereken kimseler açısından, fer'i müdahale kurumunun varlığı, söz konusu bu kimseler için, adeta bir güvence

⁵⁰³ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.726.

⁵⁰⁴ Yıldırım/Çınarlı/Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.381.

oluşturmaktadır. Aksi halde, davanın ihbarı kurumunu, fer'i müdahaleye alternatif olarak görürsek, davanın tarafları dışındaki üçüncü kişilerin; mahkemeye erişim hakkı, savunma hakkı ve en nihayetinde de adil yargılanma hakkı engellenmiş olur. Kaldı ki, davanın ihbarı, “*katılmaya davet*” gibi görülse bile, fer'i müdahale sadece davanın ihbarı üzerine olmaz. Şöyle ki; müdahale talebi, davanın ihbarı üzerine olabileceği gibi, üçüncü kişinin farklı yollardan davayı öğrenmesi üzerine de olabilir. Başka bir ifadeyle, üçüncü kişinin, fer'i müdahale kurumuna işlerlik kazandırabilmesi için, davanın kendisine ihbar edilmiş olması şart değildir. Dolayısıyla, fer'i müdahale için, davanın ihbarı bir ön koşul olamaz⁵⁰⁵.

Bunun yanında, üçüncü kişinin fer'i müdahale talebinde bulunması, davanın ihbarı üzerine gerçekleşmiş ise, müdahale talebinde bulunan üçüncü kişi, mutlaka kendisine davayı ihbar etmiş olan tarafın yanında yer almak için harekete geçmek zorunda da değildir. Üçüncü kişi, fer'i müdahil sıfatıyla, davayı kazanmasında hukuki yararının varlığı şartıyla, davayı kendisine ihbar etmiş olanın değil de diğer tarafın yanında yer almak için de müdahale sürecini başlatabilir⁵⁰⁶. Yani, üçüncü kişinin görülmekte olan davaya fer'i müdahil olarak katılabilmesi, onun, müdahale edebileceği davanın, açılmış ve görülmekte olduğunu bilmesini gerektirir.

İşte, davanın ihbarı yolu ile, üçüncü kişiye, müdahale edebileceği bir davanın açılmış ve görülmekte olduğu bildirilmektedir ki, bu yolla ilgili kişinin davaya fer'i müdahil olarak katılabilmesinin önü açılmış olur⁵⁰⁷. Ayrıca, davanın ihbarı, üçüncü kişinin, derdest davada, davayı kazanmasında yararı bulunan taraf yanında, fer'i müdahil sıfatıyla yer alması için herhangi bir girişimde bulunmasını zorunlu da kılmaz. Çünkü, üçüncü kişi, derdest dava sonunda verilecek olan kararın kendisi bakımından yaratacağı olumsuz etkilere katlanmayı göze alıyorsa, böyle bir riski üstleniyorsa, davanın ihbarı üzerine tümüyle hareketsiz de kalabilmektedir⁵⁰⁸. Ancak, fer'i müdahale talebinde bulunulması hemen yukarıda da ifade ettiğimiz üzere, genellikle davanın ihbarı üzerine ortaya çıkmaktadır.

Özetle, hemen yukarıda bölüm başında sorduğumuz sorunun cevabı olarak, ihbar uygulamasının, fer'i müdahalenin bir alternatifi olmamakla birlikte, esasen

⁵⁰⁵ Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.363.

⁵⁰⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.632.

⁵⁰⁷ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.1000.

⁵⁰⁸ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.632.

birbirini tamamlayan mahiyette iki ayrı kurum olduğunu söyleyebiliriz⁵⁰⁹. Bunun en somut delilini, HMK.m.64'te de görüldüğü üzere, ihbarın etkisinin, müdahalenin etkisi ile ilişkilendirmek suretiyle düzenlenmiş olması teşkil etmektedir⁵¹⁰.

2.1.1.5 Teminat

Davaya müdahale talebinde bulunan üçüncü kişinin, Türkiye’de mutad meskeni yoksa, katıldığı tarafın davayı kaybetmesi ihtimali açısından, karşı tarafın yargılama giderlerini ödemek zorunda kalmasına dayalı olarak, uygun bir teminat göstermesi gerekir (HMK.m.84/1). Yargılama giderlerini karşılayacak bu teminata, mahkemece kendiliğinden karar verilir. Hâkim, teminat kararı vermeden önce, müdahale talebinde bulunan kişiyi dinleyebilir (HMK.m.86.) Türkiye’de yerleşim yeri bulunmaması sebebiyle teminat göstermesi zorunlu olan kişi, Türk vatandaşı veya Türk vatandaşı olmayan yabancı birisi de olabilir⁵¹¹. Müdahale talebinde bulunan kişi, hâkim tarafından belirlenen kesin süre içerisinde, istenen teminatı vermezse, onun, müdahale talebinden vazgeçmiş sayılmasına karar verilir (HMK.m.88/2). Eğer yabancı bir gerçek veya tüzel kişi, Türk mahkemelerinde dava açan bir kişinin yanında, fer’i müdahil sıfatıyla yer almak istiyorsa, artık o da teminat gösterme zorunluluğu ile karşı karşıya kalır⁵¹². Ancak, karşılıklılık esasına göre hâkim, fer’i müdahale talebinde bulunanın, teminat göstermekten muaf tutulmasına karar verebilir (5718 s. K.m.48).

Ayrıca, fer’i müdahale talebi harca tâbi değildir⁵¹³. Çünkü, Harçlar Kanunu’nda buna ilişkin bir hüküm yoktur. Kaldı ki, fer’i müdahil dava açmadığından, harç yatırması da kural olarak gerekmez⁵¹⁴. Fakat müdahale talebine ilişkin dilekçe, taraflara tebliğ edileceğinden posta giderlerinin ödenmesi gerekir⁵¹⁵.

⁵⁰⁹ Öğretide, anılan bu iki kurum arasındaki ilişki açıklanırken, *Tanrıver*; her iki kurum arasında organik bir bağ olduğunu; *Atalı* ise, böyle bir bağlantıdan ziyade, aralarında yakın bir ilişkinin olduğunu ifade etmektedir. Bkz.: Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.632.; Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.741.

⁵¹⁰ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.631-632.; Atalı, *Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı*, s.42.

⁵¹¹ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.361.

⁵¹² Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.632.

⁵¹³ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.983.

⁵¹⁴ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.361.

⁵¹⁵ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.481.

2.1.2 Fer'i müdahale talebinde bulunulması usulü

Fer'i müdahil olarak davaya katılmak, derdest davanın görüldüğü mahkemeye verilecek bir dilekçe ile mümkün olur⁵¹⁶. Müdahale dilekçesinde, üçüncü kişinin, yanında katılmak istediği tarafı, müdahale sebebini ve bunun dayanaklarını açıkça belirtmesi şarttır. HMK.m.67/2'ye göre, katılma isteğini içeren dilekçe, davanın taraflarına tebliğ olunur. Mahkeme, gerekirse, tarafla birlikte, davaya katılmak isteyen üçüncü kişiyi de dinlemek üzere davet eder. Söz konusu bu kimseler gelmese dahi hâkim, müdahale talebi hakkındaki kararını verir. Medeni yargılama hukuku anlamında hâkim, müdahale talebini, ön sorunlar hakkındaki hükümlere göre inceler ve karara bağlar⁵¹⁷. Ancak; yazılılık ilkesinin geçerli olduğu idari yargılama usulünde ise, anılan bu yöntemin izlenmesi mümkün değildir. Buna göre, davaya müdahale konusundaki talep, yine yazılı bir dilekçeyle olur. Dilekçe, davanın taraflarının sayısından bir fazla sayıda olmak suretiyle; doğrudan, davaya bakan idari yargı yerine veya bu yargı yerine gönderilmek üzere, İYUK.m.4'te yazılı yerlere verilebilir⁵¹⁸. Yazılılık ilkesi gereğince, uygulamada, katılma dilekçesi bir ara kararı ile davanın taraflarına tebliğ olunmakta ve tarafların katılma istemine karşı ara kararında belirtilen süre zarfında beyan ve itirazda bulunmaları istenmektedir. Mahkeme, tarafların beyan ve itirazlarını da değerlendirmek suretiyle, katılma istemi hakkında bir karar vermektedir⁵¹⁹.

Taraflar, müdahale talebine itiraz edebilirler. Örneğin; davacı taraf, fer'i müdahilin davaya katılmasında hukuki yararının bulunmadığını, pekâlâ ileri sürebilir⁵²⁰. Fer'i müdahale şartları varsa, taraf itiraz etse (yani fer'i müdahale talebine karşı koysa) bile, hâkim, fer'i müdahale talebini kabul edebilir⁵²¹. Yani, mahkeme,

⁵¹⁶ Öğretideki bir görüşe göre, HMK.m.67, üçüncü kişinin kendiliğinden davaya müdahil olarak katılması talebi ile ilgilidir ve üçüncü kişinin, dilekçe vererek müdahale talebinde bulunması şartını aramaktadır. Oysa, davanın ihbarında, üçüncü kişi, taraflardan birisinin kendi yanında davaya katılmasının amacıyla çağrıldığı için, davanın ihbar edildiği üçüncü kişinin, ayrı bir dilekçe vermesine gerek yoktur. Bu durumda, üçüncü kişi davete uyarsa, dilekçe vermesine gerek olmaksızın yargılamaya katılabilir. Bkz.: Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.544.

⁵¹⁷ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.633.

⁵¹⁸ İYUK.m.4: "... dilekçeler ve savunmalar ile davalara ilişkin her türlü evrak, Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlıklarına veya bunlara gönderilmek üzere idare ve vergi mahkemesi başkanlıklarına, idare veya vergi mahkemesi bulunmayan yerlerde büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalıp kalmadığına bakılmaksızın asliye hukuk hakimliklerine veya yabancı memleketlerde Türk konsolosluklarına verilebilir..."

⁵¹⁹ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.406.

⁵²⁰ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.361

⁵²¹ Eğer müdahale talebini inceleyen hâkim, fer'i müdahale için öngörülen şartların oluşmadığına, örneğin; talepte bulunanın bu konuda hukuki yararının bulunmadığını belirlerse, müdahale talebinin reddine karar verir. Ancak, mahkeme, üçüncü kişinin talebinin fer'i müdahale niteliğinde olmadığını,

fer'i müdahale talebini her halükârda olumlu veya olumsuz yönde karara bağlamalıdır, başka bir ifadeyle, mahkeme, müdahale talebi sonrasında, davanın taraflarının konuya ilişkin herhangi bir değerlendirmede bulunmamaları halinde dahi, müdahale istemi hakkında karar vermek zorundadır (HMK.m.67/2). Öte yandan, üçüncü kişi, fer'i müdahale talebi mahkemece kabul edilmeden (yani bu yönde bir karar verilmeden), fer'i müdahale niteliğindeki işlemler yapmışsa, artık onun davadaki konumu fer'i müdahale niteliği taşır⁵²².

Fer'i müdahale talebinde bulunan üçüncü kişi, mahkemenin, talebin kabulüne karar verdiği anda, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan tarafın yanında, artık yargılamada fer'i müdahil sıfatıyla yer alır⁵²³. Müdahale talebinin reddine karar verilmiş ise, üçüncü kişinin bu sıfatı kazanması mümkün değildir⁵²⁴. Benzer şekilde, üçüncü kişiye davaya katılması için ihbarda bulunulması durumunda, davanın ihbar edildiği kişi, müdahale isteminde bulunmazsa, müdahale talebi hakkında karar verilmez⁵²⁵.

Müdahale talebinin reddine veya kabulüne ilişkin kararlara karşı, tek başına kanun yoluna başvurulamaz. Zira, söz konusu bu kararlar, nihai karar niteliğinde değildir; yani bir ara karardır⁵²⁶. Ancak, müdahale istemine ilişkin kararlar, nihai karara karşı başvurulacak kanun yolu incelemesinde dikkate alınır⁵²⁷.

Fer'i müdahil, katıldığı davada taraf sıfatına sahip olmamakla birlikte, mahkeme tarafından taraflara tebliğ edilen her türlü kararın, fer'i müdahile de tebliğ edilmesi gerekir (HMK.m.68/2). Zira bu durum hukuki dinlenilme hakkının da bir gereğidir. Kararda, müdahilin gösterilmemesi ve kararın müdahile tebliğ edilmemesi

aksine, mevcut durumda asli müdahalenin şartlarının oluştuğunu tespit ederse, talebin asli müdahale olarak kabulüne ve dolayısıyla asli müdahale şartlarının sağlanması gerektiğine karar vermelidir. Bkz.: Görgün/Börü/Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.362.

⁵²² Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.361

⁵²³ Davaya müdahale etmek isteyen üçüncü kişinin talebi, fer'i müdahale olsa bile, eğer katılmak isteyen ayrıca harç yatırmış ve davacı olarak dilekçe vererek görülmekte olan davadaki tarafları davalı olarak göstermişse; söz konusu bu talep artık fer'i müdahil değil, aksine asli müdahil olarak nitelendirilerek işleme alınmalıdır. Çünkü HMK.m.m33 uyarınca, usul işlemlerini yorumlamak hâkimin bir görevidir. Bkz.: Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.545.

⁵²⁴ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.633.

⁵²⁵ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.723.

⁵²⁶ Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/ Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.545.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.262.

⁵²⁷ Bkz.: Danıştay 10.D., 11.06.2010., E.2007/4923, K.2010/5301.; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.723.

kanun yollarında, istinaf aşamasında kararın kaldırılması, temyizde ise kararın bozulması sebebidir⁵²⁸.

2.1.3 Müdahale talebinin karara bağlanması

HMK.m.67/2 uyarınca, müdahale talebini inceleyen mahkeme, inceleme neticesinde söz konusu talep hakkında olumlu veya olumsuz bir karar verir. Mahkeme talebin kabulüne yönelik karar vermeden, üçüncü kişi fer'i müdahil sıfatını alamaz. Talep hakkında karar verilmeden önce, üçüncü kişinin, yanında katıldığı taraf için usul işlemleri yapabilmesi mümkün olmamalıdır, bu süre zarfında yapılacak işlemler geçerli kabul edilmemelidir. Fakat mahkeme müdahale talebinin kabulüne karar vermiş ise, yapılan bu işlemleri geçerli görmemek ve yeniden tekrarlanmasını istemek, usul ekonomisi ilkesine aykırı olacaktır⁵²⁹.

Hemen yukarıda da izah ettiğimiz üzere, idari yargılama usulünde davaya müdahale, davanın her aşamasında mümkün olabilir. Bunun için belirli bir süre öngörülmemiştir. Karar verilinceye kadar, katılma isteminde bulunulması olanağı vardır. Hatta öğretide *Gözübüyük/Tan'a* göre, Danıştay'da duruşma sırasında katılma isteminde bulunulabilir. Katılma istemine taraflar itiraz edebilirler. Danıştay bu noktada, katılma koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğini karara bağlar. Eğer koşullar gerçekleşmiş ise, Danıştay katılma isteminde bulunanın, davaya katılmasına karar verir⁵³⁰.

O halde, görüldüğü gibi, müdahale talebinin kabulü veya reddi, davanın taraflarının onayına (kabulüne) veya itirazına bağlı değildir. Her iki taraf da itiraz etmiş olsa bile, kanunda öngörülen koşulların gerçekleşmesi halinde, müdahale talebi kabul edilebilir. Bu durumun tam tersi de geçerlidir. Taraflardan hiç birisinin müdahale talebine itiraz etmemiş olması, mahkemenin onu kabul etmek zorunda olduğu anlamına gelmez⁵³¹. Yani idari yargıç, müdahale talebini, davanın taraflarının itiraz ve kabullerinden bağımsız olarak değerlendirip karara bağlayacaktır.

Buna göre:

⁵²⁸ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.723. Bkz.: Danıştay 13.D., 09.12.2015., E.2015/3992., K.2015/4441.

⁵²⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.242.

⁵³⁰ Gözübüyük/Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.899.

⁵³¹ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.482.

2.1.3.1 Müdahale talebinin reddi

Kanun’da aranan ve yukarıda da detaylı olarak açıkladığımız fer’i müdahaleye ilişkin şartların gerçekleşmediğini tespit eden hâkim, müdahale talebinin reddine karar verir. Müdahale talebinin reddine karar verilmiş ise, üçüncü kişi, fer’i müdahil sıfatını kazanamaz. Talebin reddi halinde, bu karar, ancak esas hakkındaki karar ile birlikte kanun yoluna taşınabilir. Çünkü bu bir ara karardır. Fakat davanın esasına ilişkin karara karşı, taraflarca kanun yoluna başvurulmamış olması, müdahale talebi reddedilen kişinin sadece bu kararla sınırlı olarak kanun yoluna başvurmasına engel değildir⁵³². Başka bir ifadeyle, her ne kadar katılma talebinde bulunan üçüncü kişi, müdahil sıfatını almamış olsa da müdahale talebinin hukuka aykırı olarak reddedildiği iddiası ile kanun yoluna başvurabilir⁵³³.

Müdahale talebini reddeden mahkeme, ret kararında bunun gerekçesini göstermek zorundadır. Mahkeme ret kararında, üçüncü kişiyi müdahale nedeniyle oluşan yargılama giderlerine de mahkûm eder⁵³⁴. Fer’i müdahale talebinin reddi kararı, üçüncü kişiye tebliğ edilmelidir⁵³⁵.

Müdahale talebi reddedilen üçüncü kişi, daha sonra ret nedenini oluşturan eksiklikleri tamamlayarak, yeniden müdahale talebinde bulunabilir. Örneğin; üçüncü kişinin dava ehliyetini haiz olmadığı gerekçesiyle, müdahale talebi reddedilmişse, dava ehliyetine sahip olarak yeniden müdahale talebinde bulunabilir⁵³⁶. Yine benzer şekilde, hukuki yararının yokluğu nedeniyle müdahale talebi reddedilen üçüncü kişi, başka bir nedene (yeni bir vakıya) dayanarak, ayrı bir hukuki yararla müdahale talebinde bulunabilir⁵³⁷.

⁵³² Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.482. Bkz.: Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, 19.04.2012., E.2009/1936, K.2012/500. Medeni yargılama hukuku öğretisinde ise, söz konusu bu durumda bile, asıl taraf başvurmadıkça, fer’i müdahalenin tek başına kanun yoluna başvuramayacağını ifade edilmektedir. Bkz.: Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.988.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.545.

⁵³³ Yıldırım/Çınarlı/Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.381. Bkz.: Danıştay İDDK., 04.04.2022., E.2022/5, K.2022/1222. (<https://www.lexpera.com.tr>) Fakat hemen belirtmek gerekirse, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu’nun bu kararına göre, müdahale talebinde bulunan ve talebi reddedilen üçüncü kişi, karar aleyhine sonuçlanmamış ise, müdahale talebinin reddi kararına karşı kanun yoluna başvuramaz.

⁵³⁴ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.245.

⁵³⁵ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.3463.

⁵³⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.246.

⁵³⁷ Karafakih, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, s.135.

2.1.3.2 Müdahale talebinin kabulü

Müdahale talebinin kabulü kararı, üçüncü kişinin, davaya yalnızca fer'i müdahil olarak katılmasını sağlar. Müdahale talebinde bulunan kişi, kendisi için (doğrudan) bir talepte bulunamayacağı için, davaya fer'i müdahil olarak katılması dışında bir karar verilmez⁵³⁸.

Kanun'da öngörülen şartların gerçekleşmesi durumunda, hâkim, müdahale talebinin kabulüne karar verir. Böylece, üçüncü kişi mahkeme tarafından talebin kabulüne karar verildiği anda, davayı kazanmasında hukuki yararı bulunan taraf yanında, artık fer'i müdahil sıfatıyla yer alma hakkı kazanır. Fer'i müdahil, davayı ancak, bulunduğu noktadan itibaren takip edebilir. Kendisinin davaya katılmasından önce yapılmış olan işlemlere karşı çıkamaz ve onların tekrar edilmesini isteyemez, tarafça önceden ileri sürülmüş olan iddia ve savunma sebepleri ve delilleri ile bağlıdır. Örneğin; fer'i müdahil, davaya katılmadan önce dosyaya sunulan bilirkişi raporuna itiraz sunamaz⁵³⁹. Fer'i müdahilin, davayı ancak katıldığı noktadan itibaren takip edebilmesinin nedeni, müdahalenin kötü niyetle, yani davayı geciktirme aracı olarak kullanılmasını önlemektir⁵⁴⁰. Ayrıca, müdahilin davaya katılmasından önceki işlemlere karşı koyamaması, onun için bir zarar doğurmayacaktır⁵⁴¹. Çünkü, müdahalenin etkisi, üçüncü kişinin davaya katıldığı andan itibaren geçerlidir⁵⁴².

Fer'i müdahil, davada taraf değil taraf yardımcısı konumundadır. Bu sebeple yanında yer aldığı tarafın yararına olan iddia ve savunma vasıtalarını ileri sürebilir, onun işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemini gerçekleştirebilir (HMK.m.68/1) ve duruşmalara katılabilir⁵⁴³. Bu itibarla, fer'i müdahil, yapmak istediği her işlem için yanında katıldığı tarafın onay veya icazetini almak zorunda değildir. Yaptığı işlemler asıl tarafça geçersiz sayılmadıkça, geçerli olarak kabul edilir⁵⁴⁴. Başka bir ifadeyle, fer'i müdahil, asıl tarafın yapabileceği tüm usul

⁵³⁸ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.243.

⁵³⁹ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.362.

⁵⁴⁰ Madde 68'in gerekçesi bkz.: (<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss393.pdf>)

⁵⁴¹ Fer'i müdahile katıldığı ana bağlı kalmaksızın iddia ve savunma olanağının verilmesi, karşı tarafı zayıf duruma düşüreceğinden, bu durum silahların eşitliğine aykırı olurdu. Bu nedenle, fer'i müdahilin katılımı, asıl taraf ile karşı taraf arasındaki eşitliği bozmamalı ve bir tarafı daha avantajlı konuma getirmemelidir. Bkz.: Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, s.232. Fakat bu durum karşısında, katıldığı an itibarıyla, fer'i müdahilin kendi hakkıyla bağlantılı olan hususlarda hukuki dinlenilme hakkına da sahip olduğu unutulmamalıdır. Bkz.: Özekes, *Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s.261-262.

⁵⁴² Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.264.

⁵⁴³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.634.

⁵⁴⁴ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.483.

işlemlerini, onun lehine olmak ve daha önceden gerçekleştirmiş olduğu işlem ve açıklamalarına aykırılık teşkil etmemek şartıyla, kural olarak, tek başına yapılabilir; asıl tarafça ileri sürülmemiş olan iddia ya da savunma vasıtalarını, onun lehine olmak kaydıyla yine tek başına ileri sürebilir⁵⁴⁵.

Fer'i müdahil tarafından tek başına yapılmış olan bir usul işlemi, asıl tarafça karşı çıkılacak olursa yahut asıl tarafın yapmış olduğu bir işlem ile çelişir bir nitelik taşıyorsa, pekâlâ geçersizdir. Buna karşılık, asıl tarafın lehine olan ve fer'i müdahil tarafından gerçekleştirilmiş olan tüm işlemler, asıl taraf bakımından hukuki sonuç doğurur⁵⁴⁶. Bu bağlamda, müdahilin taraf yardımcısı olarak davranabilmesi için, takip ettiği davada yapılan yargılama işlemlerinden haberdar olması gerekir. Bu sebeple mahkeme, katıldığı noktadan itibaren taraflara bildirilen işlemleri müdahile de tebliğ eder⁵⁴⁷ (HMK.m.68/2). Böylece, fer'i müdahil, dava dosyasında yapılacak tüm yazışmalardan haberdar olma ve tebligatların muhatabı olma ve onlara cevap verme hakkını kazanacaktır⁵⁴⁸. Fer'i müdahilin yargılama faaliyetinden, taraf ve mahkeme işlemlerinden bilgi sahibi olması konusundaki hakkı, yaklaşık olarak tarafların yargılamadaki hakları gibidir⁵⁴⁹. HMK.m.27'de de öngörüldüğü üzere, fer'i müdahil, kendi hakkı ile bağlantılı olarak, hukuki dinlenilme hakkına sahiptir. Nitekim Danıştay, fer'i müdahile tebligat yapılmadan, duruşma yapılarak karar verilmesini bozma nedeni olarak değerlendirmiştir⁵⁵⁰.

Müdahilin de yer aldığı asıl davada hüküm, taraflar hakkında verilir (HMK.m.69/1). Fakat kararda fer'i müdahilin ismine ve ayrıca iddia ve savunmalarına da yer verilir. Bu nedenle karar, taraflardan başka fer'i müdahile de tebliğ edilir⁵⁵¹.

Müdahale talebini alan mahkeme, bu hususta bir karar vererek, Kanun'da aranan şartların sağlanmış olduğuna kanaat getirirse, müdahale talebini kabul eder. Böylece, üçüncü kişi, hukuki yararının bulunduğu taraf yanında davaya katılmış olur.

⁵⁴⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.634.

⁵⁴⁶ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.634.

⁵⁴⁷ Fer'i müdahil ve yanında davaya katıldığı tarafa yapılan tebligatın içeriği aynıdır. Ancak bunların içeriği farklı ise, asıl tarafa yapılan tebligat esas alınmalıdır. Bkz.: Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.273.

⁵⁴⁸ Uygulamada genellikle davaya davalı idare yanında katılma talebi ile davacının dava dilekçesine cevap vermesi aynı dilekçeyle yapılmaktadır. Bkz.: Ali D. Ulusoy, *Türk İdare Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 5.Baskı, 2022), s.823.

⁵⁴⁹ Görgün/Börü/ Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.363.

⁵⁵⁰ Danıştay 8.D., 16.01.2017., E. 2016/3040., 2017/7. (<https://www.lexpera.com.tr>) Bkz.: Aslan, *Açıklamalı ve İctihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.364.

⁵⁵¹ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.484.

Bu yönüyle fer'i müdahale hem davacının yanında hem de davalının yanında, davaya katılmak suretiyle mümkün olabilmektedir.

Buna göre:

2.1.3.2.1 Davacı yanında yer almak suretiyle, davaya (fer'i) müdahil olarak katılmak

İdari yargılama hukukunda, uygulamaya baktığımız zaman, davalı tarafın yanında fer'i müdahil olarak davaya katılmanın daha yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Zira dava konusu işlemin iptali veya talep edilen tazminatın ödenmesi halinde, üçüncü kişinin menfaatinin etkilenmesi daha olasıdır⁵⁵². Fakat bu demek değildir ki, davacı tarafın yanında, davaya fer'i müdahil olarak katılmak mümkün olmasın. Aksine, davacının davayı kaybetmesi ihtimalinde, bundan olumsuz yönde etkilenecek olan üçüncü kişilerin de davacı yanında müdahil olarak davaya katılması mümkündür⁵⁵³.

Esasen, davacı yanında davaya müdahale, davanın sonucu bakımından önemli neticeler doğurabilir. İşlemin iptalinde menfaati olan kişi, davacı yanında davaya katılarak, söz konusu işlemin hukuka aykırı olduğunun ispatına yardımcı olacaktır. Her ne kadar, idari yargıda görülmekte olan davalarda, re'sen araştırma ilkesi gereğince, ilgili yargı yeri işlemin hukuka aykırı olup olmadığını kendiliğinden araştırırsa da işte müdahil tam da bu noktada, davacının veya idari yargı yerinin dikkatinden kaçan bir hukuka aykırılığı ortaya çıkarabilir. Bazen bu durum, önemli neticelerin doğmasına yol açabilir⁵⁵⁴.

Öte yandan, Danıştay, vermiş olduğu bazı kararlarında⁵⁵⁵, dava açma hakkı bulunan bir kimsenin, fer'i müdahil olarak davacı yanında davaya katılmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir. Örneğin; bir düzenleyici işlemin iptali için açılan bir davaya, müdahalede bulunmak isteyen üçüncü kişinin, söz konusu talebinin kabul edilebilmesi için, kendisinin bu işleme karşı ayrı bir dava açma hakkının olmaması gerekir⁵⁵⁶. Yani başka bir ifadeyle, Danıştay'ın bu tavrına göre, davacı yanında davaya

⁵⁵² Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.363.

⁵⁵³ Danıştay 4.D., 22.02.2000., E.1999/4789, K.2000/658. (www.hukukturk.com)

⁵⁵⁴ Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.377.

⁵⁵⁵ Bkz.: Danıştay 6.Dairesi, vermiş olduğu bazı kararlarında, müdahale talebinde bulunan kişinin ayrıca dava açma hakkı bulunduğu gerekçesiyle müdahale talebini reddetmiştir. 6.D., 05.03.2020., E.2020/3422., K. 2020/3238. (https://www.lexpera.com.tr) Aynı yönde: 6.D., 07.01.2020., E.2019/13994. (Karar yayımlanmamıştır. Bkz.: Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.364.)

⁵⁵⁶ Bkz.: İdari Dava Daireleri Kurulu, 08.04.2010., E.2008/275., K.2010/590.

(fer'i müdahil olarak) katılabilmek için, dava açma hakkından yoksun olunması gerekmektedir⁵⁵⁷. Danıştay 10.Dairesi, ilgili kararında, “... *idari davaların niteliği itibarıyla fer'i müdahale mümkün olmakla birlikte, bu hak dava açma hakkı yerine kullanılabilecek bir seçimlik hak ya da dava süresi geçirilen hallerde üçüncü kişiye, mahkeme önünde iddia ve savunmada bulunma fırsatı verilmesini öngören bir kurum niteliği taşımadığını...*” ifade etmiştir. Buna ek olarak, kararda, İYUK.m.2'de öngörülen menfaat veya hak ihlallerine karşı dava açma olanağının tanınmış olmasından bahisle, gerçek (ve tüzel kişilerin), görülmekte olan bir idari davaya, davacı yanında fer'i müdahil olarak katılabilmesinin, tek başına dava açma hakkından yoksun olması koşuluna bağlı olduğunun kabulünü gerektirdiği savunulmuştur. Görüldüğü gibi, Danıştay'ın bu tutumu sebebiyle, müdahale talebinin kabulü, talepte bulunan üçüncü kişinin; hukuki yarar şartını sağlaması ve aynı zamanda halihazırda dava açma hakkının bulunmaması koşullarıyla sınırlandırılmıştır. Bize göre, Danıştay'ın söz konusu bu tutumu tartışmaya açıktır. Bir defa, fer'i müdahalenin koşullarına ilişkin açıklamalarımızda da belirttiğimiz üzere, idari yargılama hukukunda, *hukuki yarar* kavramını, *hak veya borç* ilişkisinden ziyade, *menfaat* odaklı şekilde görmeliyiz ve özellikle iptal davaları bakımından, geniş yorumlamalıyız. Fakat, bahse konu edilen bu Danıştay kararında, gerekçe olarak sunulan menfaat ise, dava açarken haiz olunması gereken “*ehliyetin*” bir yansıması olarak görülebilir. Bu bağlamda, aynı konuda bir dava açma hakkının bulunmaması şartı, ancak ihtimal dahilinde, geniş anlamda hukuki yarar kapsamında değerlendirilebilir.⁵⁵⁸ Yani bize göre, menfaat kavramı, dava açma ehliyeti ile doğrudan örtüşmemektedir. İkinci olarak Danıştay, bu noktada HMK'da öngörülmemiş ve gerekçesiz bir koşul ile fer'i müdahalede bulunulmasını engellemektedir. İlk bakışta, Danıştay'ın bunu iş yükü açısından öngörmüş olabileceği düşünülebilir olsa dahi, kanunda olmayan bir koşul ile hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkı sınırlandırılmaktadır. Son olarak ise, kararda üçüncü kişinin ayrı bir dava açma hakkının bulunduğu hususu, müdahale talebinin reddine, gerekçe olarak alınmıştır. Fakat bu da isabetli bir yaklaşım değildir. Çalışmamızın birinci bölümünde detaylı şekilde izah ettiğimiz gibi⁵⁵⁹, ayrı bir dava açmaktansa, mevcut ve görülmekte olan (derdest) bir davaya, fer'i müdahil olarak

⁵⁵⁷ Bkz.: Danıştay 10.D., 21.02.2022., E.2020/5191., K.2022/897.

⁵⁵⁸ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.481.

⁵⁵⁹ Bkz.: sayfa 28-32.

katılmanın bazı avantajları vardır⁵⁶⁰ ve bu avantajlar, söz konusu kararda göz ardı edilmiştir. Şöyle ki; üçüncü kişinin müdahale talebinin (şartları olduğu halde), sırf dava açma hakkının var olduğu gerekçesi ile reddedilmesi; başta usul ekonomisi ilkesi olmak üzere, tarafın korunması ve uyuşmazlığın daha iyi açıklanması amacına, dava masraflarına ve hatta duruma göre dava açma süresi gibi önemli konularda yadsınamayacak faydaları anlamsız kılacaktır.

Sonuç olarak, Danıştay'ın tartışmaya açık bu daraltıcı yorumu ve kısıtlayıcı şartlarına rağmen, iptal davalarında, davacının yanında yer almak suretiyle de üçüncü bir kişinin, davaya fer'i müdahil olarak katılması olanağı bulunmaktadır.

2.1.3.2.2 Davalı yanında yer almak suretiyle, davaya (fer'i) müdahil olarak katılmak

İdari yargılama hukukunda davaya müdahale, niteliği gereği, yukarıda da açıkladığımız üzere iptal davalarında ve daha çok davalı idarenin yanında yer almak suretiyle gerçekleşmektedir. Çünkü, Danıştay'ın daraltıcı yorumu ve kısıtlayıcı şartları dolayısıyla, davacı yanında yer alabilmek için, üçüncü kişinin dava açma hakkından yoksun olması gerekmektedir. İşte gerek anılan bu sebeple gerekse de işin mahiyeti itibari ile, iptal davalarında fer'i müdahale daha çok davalı idarenin yanında yer almak suretiyle uygulama alanı bulur. Özellikle davalı idare yanında iptal davasına müdahalenin, bir kamu hizmetinin yapılmasına ilişkin ihaleyi kazanan kişi⁵⁶¹ tarafından yapıldığı uygulamada sıklıkla görülmektedir⁵⁶².

Uygulamada, her ne kadar davalı idare yanında iptal davasına müdahalenin, bir kamu hizmetinin yapılmasına ilişkin ihaleyi kazanan kişi tarafından yapıldığı sıklıkla görülse de iptal davalarında davalı idare yanında fer'i müdahil olarak üçüncü kişinin

⁵⁶⁰ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.481.

⁵⁶¹ Bkz.: Danıştay 13.D., 08.01.2020, 4002/74 (www.uyap.gov.tr) "...Elektrik Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi tarafından, Deniz kuvvetleri Komutanlığı Deniz... Komutanlığı'na gerçekleştirilen... ihale kayıt numaralı 300 adet kule projektör tedariki mal alımı ihalesinin... Led Aydınlatma Teknolojileri Toprak San.ve Tic. Ltd. Şti'nin üzerine bırakılmasına ilişkin 06.09.2019 tarihli karar, 10.09.2019 onay tarihli kesinleşen ihale kararının iptali istemiyle, Milli Savunma Bakanlığı'na karşı açılan davada, dava konusu işlemin iptali yolundaki... İdare Mahkemesi'nin ... tarih ve E.:..., K.:... sayılı kararına karşı, davalı idare tarafından temiz isteminde bulunulması üzerine,... Led Aydınlatma Teknolojileri Toprak Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti'nin vekili Av. ... tarafından verilen davalı idare yanında davaya müdahale istemini içeren dilekçenin incelenerek gereği düşürüldü: ... dosyanın incelenmesinden, müdahale isteminde bulunan... Led Aydınlatma Teknolojileri Toprak Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti'nin davaya müdahalede hukuki yararının bulunduğu anlaşıldığından, idare yanında müdahale isteminin kabulüne, 8.01.2020 tarihinde oybirliği ile karar verildi..."

⁵⁶² Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.420. Bkz.: Danıştay 13.D., 03.12.2019., 2263/3958. (www.uyap.gov.tr)

davaya katılması, değişik şekillerde de ortaya çıkabilir. Bu durum, iptal davalarında daha çok davalı idarenin yanında yer alıp, ilgili işlemin iptal edilmemesinde menfaati olanlar bakımından kendisini göstermektedir. Örneğin; bir il trafik komisyonu kararının iptal edilmemesi⁵⁶³, iş yeri faaliyetinin durdurulmasına ilişkin işlem ve kararın iptal edilmemesi⁵⁶⁴, şeflik kadrosuna yapılan atama işleminin iptal edilmemesi⁵⁶⁵, bir üniversitede akademik kadroya yapılan atama işleminin iptal edilmemesi⁵⁶⁶ gibi amaçlarla da gerçekleştirilebilir⁵⁶⁷.

Öte yandan, tam yargı davalarında da tıpkı iptal davalarında olduğu gibi, davaya müdahale mümkündür⁵⁶⁸. Örneğin; kamu görevlisinin kusuru nedeniyle, devlet aleyhine açılan tazminat davasını neticesinde, idarenin ödediği tazminat ile ilgili kamu görevlisine rücu etme ihtimalinde (AY.m.129/5 ve 40/2; DMK.m.13), ilgili kamu görevlisinin idareye karşı açılmış olan tam yargı davasına, idarenin yanında fer'i müdahil olarak katılabilmesi olanağı vardır. Bunun dışında, tıbbi müdahaleye ilişkin tam yargı davalarında, idarenin gerekli tedbirleri almamasından kaynaklanan terör eylemlerine yönelik tam yargı davalarında ve yine benzer şekilde, idarenin bir kamu hizmetini yaparken (örneğin inşaat ve yol yapım faaliyetleri gibi) meydana gelen zararlardan dolayı görülen tam yargı davalarında, üçüncü kişilerin davaya fer'i müdahil olarak katılabilmeleri mümkündür⁵⁶⁹.

Sonuç olarak, idari yargılama hukukunda iptal ve tam yargı davaları bakımından, üçüncü kişilerin, davaya fer'i müdahil olarak katılabilmeleri mümkündür. Buna karşılık, doktrinde, iptal davalarında, davaya fer'i müdahalenin esasen herhangi bir öneminin bulunmadığını ifade eden görüşler de bulunmaktadır. Örneğin; *Çağlayan'a*⁵⁷⁰ göre, dava konusu işlemin aynen kalmasında menfaati bulunan üçüncü kişi, davalı idare yanında davaya katılacak ve katılmasından itibaren yapacağı katkı, işlemin hukuka uygun olduğunun ispatı yönünde olacaktır. Yani üçüncü kişi, davalı idareye, yalnızca işlemin hukuka uygunluğunun ispatında yardım edecektir. Oysa ki,

⁵⁶³ Bkz.: Danıştay 15.D., 02.11.2016, 1808/5155. (www.uyap.gov.tr)

⁵⁶⁴ Bkz.: Danıştay 15.D., 19.01.2017, 1604/384. (www.uyap.gov.tr)

⁵⁶⁵ Bkz.: Danıştay 5.D., 03.02.2016, 6676/449. (www.uyap.gov.tr)

⁵⁶⁶ Bkz.: Danıştay 8.D., 04.12.2009., 5454/7028. (www.uyap.gov.tr)

⁵⁶⁷ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.422.

⁵⁶⁸ Öğretide, genel itibarıyla, tam yargı davalarının niteliği gereğince, fer'i müdahaleye pek elverişli olmadığı ve fakat sınırlı ölçüde de olsa, davalı idarenin yanında davaya müdahalede bulunularak, davanın reddini talep etme olanağının bulunduğu ifade edilmektedir. Bkz.: Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.481.

⁵⁶⁹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.425.

⁵⁷⁰ Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.376.

idari yargılama usulündeki re'sen araştırma ilkesi gereğince, yargı yeri, işlemin hukuku uygun olup olmadığını zaten kendiliğinden araştıracaktır.

2.2. Fer'i Müdahilin Davadaki Durumu (Hakları), Müdahalenin Etkisi ve Fer'i Müdahilin Kanun Yoluna (Bağımsız Olarak) Başvurabilmesi Sorununun İrdelenmesi

2.2.1 Fer'i müdahilin davadaki durumu (hakları)

Medeni yargılama hukuku öğretisinde, HMK.m.66/1'de öngörüldüğü üzere, fer'i müdahilin; hukuki niteliğinin, “*tarafyardımcısı*” olması ve HMK.m.68/1 hükmü uyarınca lehine katıldığı tarafla birlikte hareket etmesi zorunluluğu bulunduğundan, münhasıran tarafça icrası gereken bazı işlemleri yapmasının yasak olduğu aktarılmaktadır⁵⁷¹. Buna göre, fer'i müdahil; davayı geri alamaz, usul sözleşmesi yapamaz, dava konusunu devredemez, davaya son veren taraf usul işlemlerini (feragat, kabul ve sulh) yapamaz, karşı dava açamaz, geçici hukuki koruma talebinde bulunamaz, dava konusunu değiştiremez ve genişletemez, karşı tarafın iddia ve savunmalarına açıkça rıza gösteremez ve ıslah yoluna başvuru yapamaz⁵⁷², eski hale getirme talebinde bulunamaz⁵⁷³. Bunların yanında, yine fer'i müdahil, yalnız başına hâkimi reddedemez⁵⁷⁴ ve anayasa şikayetinde bulunamaz⁵⁷⁵. Ayrıca davada uygulanacak olan kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükmünün Anayasa'ya aykırılığı iddiasının, fer'i müdahilce ileri sürülebilmesi hususu, doktrinde tartışmalıdır. *Kuru'ya* göre, fer'i müdahil taraf olmadığı için, Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunamaz⁵⁷⁶. *Kıratlı* ise, fer'i müdahilin asıl tarafa ait her türlü iddia ve savunmayı

⁵⁷¹ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.289-297.; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.634-635.; Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.262-263.; Görgün/Börü/Kodakoğlu, *Medeni Usul Hukuku*, s.362-366.; Arslan/ Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.545-546.

⁵⁷² Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, s.251.

⁵⁷³ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.266.

⁵⁷⁴ Bkz.: Danıştay 10.D., 14.02.2017., E.2016/16106., K.2017/787.; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.727. Fer'i müdahil, hâkimi tarafa ait gerekçelerden dolayı reddedebilir. Böyle bir durumda, fer'i müdahil, ret dilekçesinde asıl tarafa ait ret gerekçelerini açık surette göstermelidir. Asıl taraf süresi içinde hâkimi reddetmişse, fer'i müdahil de bundan sonra aynı gerekçelerle ret talebinde bulunamaz. Bkz.: Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.283.

⁵⁷⁵ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.986. Pekcanitez/Meriç ise, bireysel başvuruda ihlal edildiği iddia edilen temel yargısal hakkın, yargılamanın ilgilisi olarak müdahile ait bir hak ise, müdahilin kendisine ait yargısal temel hakkın ihlal edildiğini ileri sürebilmesini ve bireysel başvuruda bulunabilmesini mümkün görmektedir. Ancak asıl tarafa ait temel bir yargısal hakkın ihlaline dayanarak, bireysel başvuruda bulunamamalıdır. Bkz.: Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.298.

⁵⁷⁶ Kuru, *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, IV. Cilt, s.6311.

ileri sürebileceğinden bahisle, bunu mümkün görmektedir⁵⁷⁷. Bu bağlamda, bilindiği üzere, fer'i müdahil asıl tarafa yardımcı olmak ve onun davayı kazanmasını sağlamak amacıyla tarafa ait bütün usul işlemlerini yapabilir. O halde, Anayasa'ya aykırılık iddiası, asıl tarafın lehine ise, onun daha önceki işlemlerine aykırı değilse, fer'i müdahilin de söz konusu bu iddiayı ileri sürebilmesi gerekir⁵⁷⁸. Asıl tarafın aleyhine veya onun açıklamalarına aykırı davranamayacak olan müdahil, asıl tarafın aleyhine Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunamaz⁵⁷⁹. Kaldı ki, mahkeme zaten davada uygulanacak olan kanun hükmünü, eğer Anayasa'ya aykırı görürse, kendiliğinden Anayasa Mahkemesi'ne başvurabileceğinden (AY.m.152/1), müdahile bu iddiayı tek başına ileri sürme imkânı vermemenin, pratikte pek bir önemi de yoktur⁵⁸⁰.

HMK.m.69/1 hükmü uyarınca, fer'i müdahalenin işlerlik kazandığı durumlarda, hüküm, taraf yardımcısı konumunda bulunması sebebiyle, müdahil hakkında değil ve fakat yanında yer aldığı taraf hakkında verilmektedir. Bundan dolayı, hüküm istinaf etme yetkisi de doğal olarak sadece davanın asıl tarafına aittir. Lehine müdahale edilen taraf, istinaf yoluna başvurursa, fer'i müdahil de lehine katıldığı tarafla birlikte, hükme karşı istinaf yoluna başvurabilirken⁵⁸¹; kural olarak tek başına kanun yoluna başvuramaz⁵⁸². Görüldüğü gibi, sözü edilen hükme karşı, tek başına kanun yoluna başvuru hakkı, hükmün kendisi hakkında verildiği için tarafa aittir. Ancak, derdest davada hüküm kurulurken, müdahil hakkında da mahkumiyete ilişkin kayıtlara yer verilmişse (mesela fer'i müdahil dava edilen parayı ödemeye mahkûm edilmişse)⁵⁸³, artık müdahil de sadece hükmün kendisine ilişkin bölümü bakımından, tek başına kanun yoluna gidebilir⁵⁸⁴. Bunun yanında, fer'i müdahil olarak davada yer alan üçüncü kişi, yanında katıldığı taraf haksız çıkarsa, yalnızca fer'i müdahale giderlerinden sorumlu tutulur (HMK.m.328). Buna karşılık, fer'i müdahilin lehine katıldığı taraf haklı çıkarsa (davayı kazanırsa), müdahale gideri de haksız çıkan

⁵⁷⁷ Metin Kıratlı, *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.: 212-194, 1966), s.67.

⁵⁷⁸ Atalı, *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*, s.730.

⁵⁷⁹ Kıratlı, *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi*, s.67.

⁵⁸⁰ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.288. Hanağası ise, fer'i müdahilin, silahların eşitliği ilkesinden yararlanmasının bir sonucu olarak, asıl tarafın lehine olacağı ve onun işlemleriyle çelişmeyecekse, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürebileceği görüşündedir. Bkz.: Hanağası, *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*, s.234.

⁵⁸¹ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.988.

⁵⁸² Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz/Hanağası, *Medeni Usul Hukuku*, s.546.; Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.635. Aksi yönde bkz.: Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.320.

⁵⁸³ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.988.

⁵⁸⁴ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.263.

diğer tarafa yükletilir. Ayrıca, hüküm üçüncü kişinin katıldığı taraf lehine verilmiş olsa bile, lehine hükmolunan tarafın hal ve davranışı, üçüncü kişinin davaya katılmasını gerektirmişse, müdahale giderinin tamamı veya bir kısmı lehine hüküm verilen tarafa yükletilebilir. Fakat HMK.m.328'deki müdahale gideri deyimine, vekâlet ücreti dahil değildir. Yani, fer'i müdahil lehine veya aleyhine vekâlet ücretine hükmedilmez⁵⁸⁵.

Görüldüğü üzere, medeni usul hukukundaki hâkim görüş uyarınca, fer'i müdahil tek başına kanun yoluna başvuramaz. Aksi yönde, *Pekcanitez/Meriç'e* göre ise, her ne kadar fer'i müdahil asıl tarafın yardımcısı olsa da, asıl tarafın süresi içinde kanun yoluna başvurmaması, bir ihmal sonucu da olabileceğinden, fer'i müdahilin kanun yoluna başvurması, nihayetinde tarafa yardımcı olmasıdır. Fer'i müdahil, tarafı koruyucu ve asıl tarafın davayı kazanması için gerekli olan usul işlemlerini zaten tek başına yapabileceğinden; tek başına kanun yoluna başvurması, asıl tarafın işlemlerine aykırı da değildir. Kaldı ki, yazarlara göre, fer'i müdahilin, asıl tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemini yapabilmesini; sadece asıl tarafın yaptığı işlemleri yapabilmesi ve bu işlemlere yardımcı olabilmesi şeklinde yorumlamamak gerekir. Çünkü; bu tarz dar bir yorum, fer'i müdahilin işlemlerinin daha da sınırlanması sonucunu doğurur ki, bu durum müdahale kurumunun amacına ters düşer. Hal böyle iken, fer'i müdahilin davaya katılmasının pek bir anlamı da kalmaz⁵⁸⁶.

İdari yargılama hukukunda ise, fer'i müdahilin, yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak kanun yoluna başvurup başvuramayacağı konusunda, idari yargı kararları arasında bir birlik bulunmamaktaydı. Bu belirsizlik, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kuruluna götürülmüş ve Danıştay'ın ilgili *ıçtihadı birleştirme kararı*⁵⁸⁷ sonrasında, müdahilin yanında katıldığı taraf kanun yoluna başvurmasa dahi, tek başına kanun yoluna gidebileceği kabul edilmiştir. Çalışmamızın ilerleyen kısmında bu husus ayrıca inceleme konusu yapılacağından⁵⁸⁸, bu bölümde yalnızca, idari yargılama hukukunda, davaya katılan fer'i müdahilin, davadaki haklarının incelenmesi ile yetinilecektir. Buna göre, katılma isteminin kabul edilmesi ile birlikte üçüncü kişi taraf sıfatını kazanamaz. Dolayısıyla, hemen yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, karar

⁵⁸⁵ Kuru/Aydın, *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*, I. Cilt, s.987.

⁵⁸⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.320.

⁵⁸⁷ Bkz.: Danıştay İBK, 03.02.2023 tarih ve 2021/4 E., 2023/1 K. numaralı kararı. (25.05.2023 T., 32201 sayılı R.G.)

⁵⁸⁸ Bkz.: sayfa 128-136.

davaya katılan üçüncü kişiye değil ve fakat davanın taraflarına yönelik olarak verilir. Müdahil ise, yanında katıldığı tarafın yararına olan iddia ve savunma vasıtalarını ileri sürebilir, onun işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemini yapabilir. Bununla birlikte, müdahil, yanında katıldığı tarafla beraber hareket etmelidir. İşte bu çerçevede, idari yargı yerleri, müdahilin tek başına yürütmeyi durdurma talebinde bulunmasını veya yürütmeyi durdurma talebi⁵⁸⁹ hakkında verilen kararlara karşı itiraz etmesini⁵⁹⁰ ve yine keşif ve bilirkişi incelemesi veya duruşma yapılması talebinde bulunmasını mümkün görmemektedir⁵⁹¹. Danıştay'ın, müdahilin tek başına yürütmeyi durdurma talebinde bulunmasını ve yürütmeyi durdurma talebi hakkında verilen kararlara itiraz etmesini, keşif ve bilirkişi incelemesi veya duruşma yapılması talebinde bulunmasını mümkün görmeyen yaklaşımını kabul etmek, pek de makul bir davranış olmayacaktır⁵⁹². Çünkü; HMK.m.68'e göre, müdahilin, katıldığı tarafın istemlerini güçlendirecek bilgi, belge ve kanıtlar getirebilmesi, onun işlem ve açıklamalarına aykırı düşmeyecek her türlü usulî işlemi yapabilmesi idari yargılama hukukunda da mümkündür⁵⁹³. Örneğin; bir iptal davasında, davacı yanında davaya katılan müdahil, davacı tarafından dava edilen işlemin yürütülmesinin durdurulması istenmemiş olsa dahi, yürütmenin durdurulması isteminde bulunabilmelidir ya da yürütmenin durdurulması istemi reddedilen davacı, bu yöndeki karara itiraz etmemiş olsa bile, davacı yanında müdahil olan üçüncü kişi, bu karara itiraz ederek yürütmenin durdurulmasını talep edebilmelidir⁵⁹⁴. Benzer şekilde, yine iptal davasında, davalı

⁵⁸⁹ Aslan, *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.370. Bkz.: Danıştay 5.D., 17.11.2015, YD. İtiraz No.: 2015/5863. (<http://www.kazanci.com>) “... davalılar Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ. Genel Müdürlüğü yanında davaya katılan Başbakanlık tarafından, İdare Mahkemesi kararının temyizen incelenerek bozulması ve yürütmenin durdurulması istenilmiş ise de davalılar tarafından, anılan karar kararın yürütmesinin durdurulması isteminde bulunulmadığı gerekçesiyle reddedilmesine...” Buna karşın, idari yargı mercilerinin, İYUK.m.52 kapsamında yapılan yürütmenin durdurulması kararlarına itiraza ilişkin, aksi yönde verdiği kararlar da vardır. Bkz.: Danıştay 17.D., YD. İtiraz No.: 2015/12440 (yayımlanmamıştır).

⁵⁹⁰ İstanbul BİM 6.DD., YD. İtiraz No.: 2018/ 64, K.T.: 24/01.2018.; Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.726.

⁵⁹¹ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.726. Bkz.: Danıştay 5.D, E.2015/5863.; K.T.: 17.11.2015.

⁵⁹² Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.726

⁵⁹³ Öğretide Candan, davaya katılmanın, yürütmenin durdurulması isteminin incelenmesine etkisi bakımından, mülga HUMK.m.54/1'deki “...katılma isteğinde bulunması halinde davayı asliyenin cereyanının talik olunacağı...” şeklindeki düzenlemeyi esas alan idari yargı yerlerinin, katılma isteğinde bulunulması durumunda, davacının yürütmenin durdurulması isteminin incelenmesini de ertelemelerine yönelik tutumunu şiddetle eleştirmektedir. Yazara göre, HMK'da böyle bir düzenlemeye yer verilmediği için, söz konusu sorun ortadan kalkmıştır. Bkz.: Candan, *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*, s.1098-1099. Dolayısıyla, müdahilin, yürütmenin durdurulması isteminde bulunmasına veya buna ilişkin karara itiraz etmesine herhangi bir engel bulunmamaktadır.

⁵⁹⁴ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.407. Aynı yönde bkz.: Yıldırım/Çınarlı/Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.383.

idare yanında davaya katılan müdahil, dava konusu işlemin iptaline dair kararın davalı idarece yürütmenin durdurulması istemi olmaksızın, kanun yoluna başvurulması halinde de iptal kararının yürütmesinin durdurulmasını isteyebilmelidir⁵⁹⁵. Çünkü; yürütmenin durdurulması kararı ile de dava ya da kanun yolları başvurusu sonunda verilecek esas hakkındaki karardan elde edilmek istenen sonuçların, bir an önce elde edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bu bağlamda, yanında davaya katıldığı taraf duruşma isteminde bulunmamış olsa bile, müdahilin, duruşma isteminde bulunabilmesine yasal herhangi bir engel yoktur⁵⁹⁶. Nitekim, eğer duruşma yapılması söz konusu ise ve müdahile duruşma davetiyesi gönderilmeden dava karara bağlanmışsa, adil yargılanma hakkının ihlali gündeme gelecektir⁵⁹⁷.

Öte yandan, daha önce de bahsettiğimiz üzere, idari yargılama hukukunda davaya müdahale, (Danıştay'ın bu yöndeki tutumu nedeniyle) genellikle davalı idarenin yanında davaya katılmak suretiyle gerçekleştiği için; bu gibi durumlarda, idarenin özellikle takdir yetkisini kullandığı durumlarda, davacı ile davaya katılmak isteyen menfaatlerinin (haklarının) çatışması gündeme gelebilir. Böyle bir durumda, idari yargılama usulünde her ne kadar re'sen araştırma ilkesi geçerli olsa da idarenin yetersiz savunma yapması ve mahkemeye (davacı lehine olmak üzere) eksik bilgi ve belge sunması halinde, görülmekte olan davanın idarenin aleyhine sonuçlanmasından menfaati (hakkı) ihlal olacak müdahilin, hak arama özgürlüğünün sınırlanması gibi olumsuz bir durum ortaya çıkabilecektir. Üstelik, idare aleyhine sonuçlanacak bir dava sonucunda verilen yargı kararının uygulanması niteliğindeki bir eylem ya da işleme karşı, müdahilin, davacı olarak açacağı yeni bir dava da telafisi güç zararlara uğramasına neden olacaktır⁵⁹⁸.

Bunun yanında, yukarıda bahsettiğimiz ilgili Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararında, her ne kadar, sadece müdahilin tek başına kanun yoluna başvurabilmesi hususu inceleme konusu edilip, yürütmenin durdurulması talebinde bulunulması, yürütmenin durdurulması kararına karşı itirazda bulunulması ve duruşma talep

⁵⁹⁵ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.407. Aksi yönde bkz.: Zehreddin Aslan, *İdari Yargılama Hukukunda Yürütmenin Durdurulması* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2017), s.106.

⁵⁹⁶ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.407. Aynı yönde bkz.: Yıldırım/Çınarlı/Azak, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.383. Aksi yönde ise, Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.727.: Müdahil, tek başına duruşma talep edemez ve fakat müdahil olunan taraf duruşmaya katılmasa bile, müdahil tek başına duruşmaya katılabilir. Benzer şekilde, *Gözübüyük/Tan* da müdahilin duruşma talebinde bulunma hakkı olmadığını savunmaktadırlar. Bkz.: *Gözübüyük/Tan*, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*, s.900.

⁵⁹⁷ Danıştay 8.D., 16.01.2017., E.2016/3040., K.2017/17. (Danıştay Dergisi, Sayı:139, s.480-484.)

⁵⁹⁸ Akyılmaz/Sezginer/Kaya, *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*, s.727.

edilebilmesi gibi önemli noktalara değinilmemişse de, kararda yer alan gerekçeler göz önünde bulundurulduğunda ve müdahile tek başına kanun yoluna gitme hakkı tanındığı halde, az evvel saydığımız haklardan yoksun olduğunu kabul etmek pek de tutarlı bir yaklaşım olmayacaktır. Başka bir ifadeyle, söz konusu karar uyarınca tek başına kanun yoluna gidebilen müdahil; evleviyetle yürütmenin durdurulması talebinde bulunabilir, yürütmenin durdurulması kararına karşı itiraz edebilir ve duruşma talep edebilir.

Sonuç olarak, bize göre, yukarıdaki tüm açıklamalarımız ışığında ve idari yargılama hukukunun özellikleri dikkate alındığında, fer'i müdahilin, sadece kanun yolları açısından değil, diğer talep⁵⁹⁹ ve itirazlarda da tek başına hareket edebilme hakkına sahip olması gerekmektedir⁶⁰⁰.

Bu bağlamda bir hususa daha değinmekte fayda görüyoruz. Şöyle ki, bilindiği üzere İYUK.m.31 kapsamında HMK'ya yollamada bulunulan konular arasında, adli yardım kurumu da yer almaktadır. HMK.m.334'te, kendisinin ve ailesinin geçimini önemli ölçüde zor duruma düşürmeksizin, gereken yargılama veya takip giderlerini kısmen veya tamamen ödeme gücünden yoksun olan *kimselerin*, iddia ve savunmalarında, geçici hukuki koruma taleplerinde ve icra takibinde, taleplerinin açıkça dayanaktan yoksun olmaması kaydıyla adli yardımdan yararlanabileceği düzenlenmiştir. Bize göre, anılan bu maddede, dava dışındaki üçüncü kişilerin adli yardımdan yararlanıp yararlanamayacağı açıkça düzenlenmiş olmasa dahi, madde metninde geçen "*kimseler*" ifadesine fer'i müdahil de girmektedir. Zira, adli yardım kurumunun esas amacı, hak arama özgürlüğünü korumak ve kişinin kendisini savunmasına imkân tanımak ise, anılan bu amaçları uhdesinde barındıran fer'i

⁵⁹⁹ Burada dikkat çekmek istediğimiz bir husus bulunmaktadır. Şöyle ki; söz konusu bu talepler için Kanun'da herhangi bir süre ve şart öngörülmüş ise, fer'i müdahil de söz konusu bu süre ve şartlara uygun şekilde talepte bulunabilir. Örneğin; ilk derece yargılamasında, İYUK.m.17 anlamında, fer'i müdahilin, cevap ve savunma evreleri geçtikten (dosya tekemmül ettikten) sonra, duruşma talebinde bulunabilmesi mümkün değildir. Fakat yine de İYUK.m.17/4 uyarınca, "...1 ve 2'nci fıkralarda yer alan kayıtlara bağlı olmaksızın Danıştay, mahkeme ve hâkim kendiliğinden duruşma yapılmasına karar verebilir..."

⁶⁰⁰ Aynı yönde bkz.: Ulusoy, *Türk İdare Hukuku*, s.825. Hatta Ulusoy bu durumu bir örnek üzerinden açıklamaktadır: "... bir üniversitenin açtığı doçentlik kadrosuna iki kişinin başvurduğunu ve A'nın bu kadroya atanması işlemine karşı, atanamayan diğer aday B'nin, kendisinin bilimsel yeterliliğinin daha iyi olduğu iddiasıyla iptal davası açtığını varsayalım. Davada mahkemenin yürütmeyi durdurma kararı veya iptal kararı verdiğini ancak davalı idarenin (herhangi bir sebeple) bu YD kararına itiraz etmediğini veya iptal kararına karşı kanun yollarına başvurmadığını farz edelim. Bu durumda, söz konusu YD veya iptal kararından (belki davalı idareden daha fazla) etkilenen asıl kişi olan A'nın, doğrudan kendi aleyhine olan bu kararlara karşı, fer'i müdahil konumunda olduğundan bahisle, kanun yollarına veya itiraz yoluna başvurmaması, hak arama özgürlüğünü ve adil yargılanma hakkını ciddi bir biçimde ihlal edecektir..." Bkz.: Ulusoy, *İdari Yargılama Hukuku*, s.160.

müdahale kurumunun bir gereği olarak, üçüncü kişilerin adli yardımdan yararlanması gerekmektedir ki, bu durum kamu yararının gerçekleştirilmesine de hizmet eder niteliktedir. Kaldı ki, madde metninde fer'i müdahilin adli yardımdan yararlanabilmesi hususu açıkça yasaklanmadığına göre, müdahilin bu hakka sahip olmadığını savunmak pek de makul olmayacaktır.

2.2.2 Müdahalenin etkisi

Hukukumuzda, müdahalenin etkisi kurumu, ilk kez 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile pozitif bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Buna göre, HMK.m.69/2 uyarınca; fer'i müdahil, tarafla olan rücu ilişkisinde asıl davadaki uyuşmazlık hakkında yanlış karar verildiği iddiasında bulunamaz. Yani söz konusu bu davada, ortaya çıkmış olan kesin hüküm, rücu ilişkisi bağlamında, müdahilin kendisi için de hukuken bağlayıcılık taşır ve davaya bakan mahkeme de rücu ilişkisi bağlamında, “müdahalenin etkisi” olarak ifade edilen bu durumu, re'sen gözetmek zorundadır⁶⁰¹. Müdahalenin bu etkisi, fer'i müdahil ile davanın her iki tarafı arasında değil ve fakat sadece fer'i müdahilin yanında bu sıfatla yer aldığı taraf arasında geçerlilik taşır⁶⁰². Yani fer'i müdahil ve davanın karşı tarafı arasında, müdahalenin etkisi görülmez⁶⁰³. Müdahalenin bu etkisi, ilk davada verilen hüküm ne olursa olsun, müdahilin hem lehine hem de aleyhine işlerlik kazanır⁶⁰⁴.

Müdahalenin etkisi, yalnızca önceki davada verilen hükmün, hüküm fıkrası ile değil, aynı zamanda hükmün dayanağı olan maddi ve hukuki unsurlar için (yani vakıa tespitleri, hukuki değerlendirmeler ve gerekçe⁶⁰⁵) de geçerli olacaktır⁶⁰⁶. Bu açıdan müdahalenin etkisi, kesin hükmün etkisine nazaran daha genişir⁶⁰⁷.

Kesin hükmün aksine, müdahalenin etkisi, mutlak bir nitelik taşımaz⁶⁰⁸. Nitekim HMK.m.69/2'ye göre, fer'i müdahil, asıl tarafla rücu ilişkisi bağlamında, zamanında ihbar yapılmadığı için davaya geç katıldığını veya yanında katıldığı tarafın

⁶⁰¹ Atalı/Ermenek/Erdoğan, *Medeni Usul Hukuku*, s.264. Aynı yönde bkz.: Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.180. Buna göre, müdahalenin etkisi mahkeme tarafından kendiliğinden göz önünde tutulmalıdır. Çünkü, müdahalenin etkisi, çelişik kararların verilmesini önlemek, bu sayede tarafların mahkeme kararlarına güvenini sağlamak yanında, usul ekonomisi yönünden de önem taşımaktadır. Bu sebeple mahkemece kendiliğinden nazara alınmalıdır.

⁶⁰² Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.369.

⁶⁰³ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.636.

⁶⁰⁴ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.374.

⁶⁰⁵ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.636.

⁶⁰⁶ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.179.

⁶⁰⁷ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*, s.376.

⁶⁰⁸ Pekcanitez/Atalay/Özekes, *Medeni Usul Hukuku*, s.179.

iddia ve savunma imkânlarını kullanmasını engellediğini ya da kendisince bilinmeyen iddia ve savunma imkanlarının, tarafın ağır kusuru sebebiyle kullanılmadığını belirterek, yanında katıldığı tarafın yargılamayı hatalı yürüttüğünü, dolayısıyla, asıl dava bağlamında elde edilmiş olan bu hükmün kendisi için hukuken bağlayıcılık taşımadığını ileri sürebilir⁶⁰⁹.

İdari yargıda görülen davalarda ise, fer'i müdahalenin etkisi HMK'da düzenlendiği haliyle, aynı şekilde ortaya çıkmayabilir. Zira, idari yargıda görülen davalarda, yukarıda bahsedilen durumlarla pek karşılaşılmaz. Örneğin; idareye karşı açılan bir tam yargı davasında, davalı idare yanında davaya katılan bir doktora (müdahile) karşı, daha sonra idare tarafından açılacak ilgili rücu davası, adli yargıda (asliye hukuk mahkemesinde) görülecektir. İşte asliye hukuk mahkemesi, bu davada ilk davada verilen kararın (hükmün) yan unsur etkilerini (yani ilk davada verilen kararın gerekçesini teşkil eden maddi vakıalara ve hukuki olay ve olgulara ilişkin tespitlerin etkilerini), HMK'da düzenlendiği haliyle değil, olsa olsa bazı yönleriyle (örneğin bazı vakıaların ispatı ve kusur oranları gibi) hükmüne esas alabilecektir⁶¹⁰.

Çalışmamızın ilgili kısımlarında⁶¹¹ fer'i müdahale kurumunun amaçlarının; derdest dava sonucunda verilecek olan hükümden hakları etkilenecek olan üçüncü kişilerin, söz konusu bu haklarını koruyabilmesi ve aynı zamanda buna bağlı olarak tarafın da korunmuş olması, ayrıca usul ekonomisinin sağlanması ve uyumsuzluğun daha iyi bir şekilde açıklanması olduğunu ifade etmiştik. Bununla birlikte, fer'i müdahile, hukuki niteliğinden dolayı taraf yardımcısı gözüyle bakıldığı için, ona tanınan sınırlı yetkilerle, söz konusu bu amaçların gerçekleştirilmesi zorlaşmaktadır. Örneğin; çalışmanın önceki kısımlarında da aktardığımız üzere, müdahilin yanında katıldığı taraftan bağımsız olarak tek başına kanun yoluna başvurup başvuramayacağı hususu sürekli tartışma konusu olmuş ve fakat doktrindeki hâkim görüş ve yargı kararları kapsamında, bu olanak fer'i müdahile tanınmamıştır. Yine benzer şekilde, fer'i müdahilin hak ve yetkileri kapsamında; müdahilin tek başına yürütmenin durdurulması talebinde bulunması ya da verilen bu karara karşı itiraz etmesi mümkün görülmemiştir. Oysa, bize göre, yukarıda sunduğumuz gerekçeler doğrultusunda, fer'i

⁶⁰⁹ Tanrıver, *Medeni Usul Hukuku*, I. Cilt, s.636.

⁶¹⁰ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.484.

⁶¹¹ Bkz.: sayfa 28-32.

müdahilin, bahsi edilen bu haklara sahip olması gerekmektedir. Nitekim bu bağlamda, Danıştay vermiş olduğu bir kararında⁶¹², adli ve idari yargı düzeninde davaya müdahalede bulunan üçüncü kişilerin, uyuşmazlığın esasından etkilenme derecelerinin farklılık arz edebileceği belirtilmiştir. Anılan bu kararda “... idari yargı mercileri önündeki uyuşmazlıklarda, müdahilin sadece davalı idare ile birlikte hareket edebileceği ve tek başına kanun yoluna başvuramayacağının mutlak bir şekilde kabulü halinde, davalı idarelerin kanun yoluna başvuramamaları durumunda, davalı yanında müdahil konumunda bulunan üçüncü kişilerin, adlarına tesis edilen bir idari işlem konusunda hak arama özgürlüğünün temin edilememesi, başka bir ifadeyle mahkemeye erişim hakkının kısıtlanması söz konusu olabilecektir. Bu şekilde yapılacak bir yorum, ... yukarıda yer alan düzenlemelere ve ... mahkeme kararlarına aykırılık teşkil edecek, mahkemeye erişim hakkının özünü zedeleyecektir...” denilmiş ve Menemen Minibüsçüler Odası ile Türkiye kararına yollamada bulunularak, söz konusu bu durumun, üçüncü kişilerin, adil yargılanma hakkını ihlal edebileceğine karar verilmiştir.

Danıştay’ın “adli ve idari yargı düzeninde davaya müdahalede bulunan üçüncü şahısların uyuşmazlığın esasından etkilenme dereceleri farklılık arz edebilmektedir” şeklindeki tespiti, idari yargılama hukukunun amaç ve ilkeleri kapsamında yerindedir⁶¹³. Dolayısıyla, fer’i müdahilin hakkını daha etkin ve güvenli bir biçimde savunabilmesine imkân tanıyacak çözümlerin üretilmesine ihtiyaç vardır. Bunun için, doktrinde de ileri sürüldüğü üzere ya bir içtihat değişikliği gerekmektedir ya da bizim de daha elzem gördüğümüz haliyle, gerekli yasal düzenlemenin yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda, söz konusu sorunların bertaraf edilmesi amacıyla, mevcut yasal düzenlemelere ve içtihatlardaki çözümlere ilaveten, doktrinde Kaplan tarafından bir görüş daha ileri sürülmüştür⁶¹⁴. Kaplan’a göre, söz konusu sorunların çözüm yolu, Fransız hukukunda önceleri içtihatla ve daha sonra ise yasal düzenlemelerle kabul edilen “üçüncü kişinin itirazı” kurumunun, Türk hukuku bakımından da kabul edilmesinden geçmektedir. Anılan bu başvuru yolu, davanın taraflarına nazaran üçüncü kişi konumunda olan bir kimseye, yokluğunda verilmiş olan ve hukuki durumunu olumsuz yönde etkileyen bir kararın, bu kararı veren mercie başvurarak, iptalini isteme hakkının sağlanmasıdır. Yani aslında, verilen bir yargı

⁶¹² Danıştay 17.D., 08.05.2015., E.2015/9316., K.2015/1943.; Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.485.

⁶¹³ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.485.

⁶¹⁴ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.485.

kararından hukuki durumu etkilenen üçüncü kişi, kendiliğinden veya ihbar üzerine davaya müdahale etmeyerek, hukuki durumunu etkileyen bu karara karşı, doğrudan başvuru yapma imkanına sahiptir. Ayrıca bu kararın, ilk derece mahkemesi kararı olması da şart değildir; istinaf veya temyiz incelemesi üzerine verilen bir karar da başvurunun konusunu oluşturabilir. Başvuru mercii ise, başvuruya konu edilen kararı veren yerdir⁶¹⁵. Benzer şekilde, medeni yargılama hukuku doktrininde de Pekcanitez/Meriç, “üçüncü kişinin itiraz davası” kurumunun, hukukumuzda müdahaleye ilişkin düzenlemelerdeki birtakım eksiklikleri doldurabileceği görüşündedirler⁶¹⁶.

2.2.3 Fer’i müdahilin kanun yoluna (bağımsız olarak) başvurulabilmesi sorununun irdelenmesi

Fer’i müdahilin, esas dava hakkında verilen kararlara karşı tek başına⁶¹⁷ kanun yoluna başvurma hakkına sahip olup olmadığı sorusuna, medeni usul hukukunda hâkim görüş olumsuz biçimde cevap vermektedir. İdari yargılama hukukunda ise, Danıştay daireleri arasında bu konuda bir birlik bulunmamakta ve farklı yönde kararlar verilmektedir. Örneğin; Danıştay 6 ve 10.Daireleri genel olarak fer’i müdahilin tek başına kanun yollarına başvurabileceğini kabul ederken⁶¹⁸; 2 ve 5.Daireler ise, aksi

⁶¹⁵ Bu konudaki daha detaylı bilgiler için bkz.: Gürsel Kaplan, *Fransız İdari Yargılama Hukukunda Kararlara Karşı Başvuru Yolları* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2016), s.273-282.

⁶¹⁶ Pekcanitez/Meriç, *Medeni Usul Hukukunda Fer’i Müdahale*, s.95-99. Yazarlara göre, üçüncü kişinin itiraz davası adli kurum, tümüyle hukuk sistemimize yabancı değildir. Nitekim, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun kabulünden önce üçüncü kişinin itiraz davası, “*itiraz’ül gayr*” adı altında, Usûl-İ Muhakeme-i Hukukiye Kanunu’nda (madde 161-170) yer almaktaydı ve fakat bu olağanüstü kanun yolu, ne 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’muza ne de yürürlükte olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’muza alınmıştır. Fransız hukukunda kesin hükmün sübjektif etkisi, hukukumuz ve Alman hukukuna nazaran daha geniştir. Hukukumuzda ise, kesin hükmünün etkisi sadece davanın tarafları için geçerli olduğundan, üçüncü kişiye böyle bir imkân tanınması zorunlu değildir. Anayasa’da kaynağını bulan iddia ve savunma hakkının tanınarak, üçüncü kişinin dinlenmesi, itiraz davasının düzenlenmemesindeki boşluğu doldurur. Çünkü, Fransız hukukunda da sadece davaya katılmayan veya dinlenmeyen üçüncü kişinin itiraz davası açabileceği kabul edilmektedir. Öyle ki, yargılamanın tarafları da bu yola başvuramaz. Böylece, hükmün inşai etkisine maruz kalacak olan üçüncü kişilerin dinlenmesi, onlara iddia ve savunma olanağının verilmesi, hukukumuz açısından bu boşluğu doldurur.

⁶¹⁷ Doktrinde bir görüş, tek başına kanun yoluna başvurma ile bağımsız olarak kanun yoluna başvurma arasında bir ayrıma gitmektedir. Buna göre ilk halde, asıl taraf yararına bir başvuru yapılırken; ikinci haldeyse, fer’i müdahil doğrudan kendi yararına (hakkına) ilişkin bir başvuru yapmaktadır. Aynı ayrımı göre, birinci halde asıl taraf kanun yoluna müracaat hakkından feragat etmemişse ya da fer’i müdahili bu yola başvurmadan men etmemişse, fer’i müdahil tek başına kanun yoluna başvurabilecektir. İkinci halde ise, her halükârda bu yola başvurma hakkına sahiptir. Çünkü dava konusuyla olan ilişkisi bağlamında fer’i müdahil, şekli anlamda olmasa da maddi anlamda taraf sayılır ve bu nedenle bağımsız olarak da kanun yoluna başvurma hakkına sahip olduğunun kabulü gerekmektedir. Bkz.: Özge Aksoylu, *İdari Yargılama Hukukunda Müdahilin Bağımsız Olarak Kanun Yoluna Başvurma Hakkı* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2020/1), s.102-104.

⁶¹⁸ Bkz.: Danıştay 6.D., 12.04.2017., E.2017/915., K.2017/2524. (Danıştay Dergisi, Sayı: 145, s.18.)

yönde kararlar vermiştir⁶¹⁹. Müdahilin tek başına kanun yoluna gidememesine gerekçe olarak, dava sonunda verilecek nihai kararın, müdahil hakkında değil de taraflara yönelik olması görülmüştür. İşte öğretilde, müdahilin yanında katıldığı tarafın kanun yoluna başvuruda bulunmaması halinde, tek başına kanun yolu başvurusu yapamaması, bu sebeple çoğu kez mümkün görülmemiştir. Fakat; müdahil davanın sonucundan doğrudan doğruya etkilenmekte ve dava konusu ile hak ve menfaati doğrudan ilişki içinde olabilmektedir. Bu bağlamda, mahkemeye erişim hakkının da bir gereği olarak, müdahile tek başına kanun yollarına başvurabilme olanağının tanınması gereklidir⁶²⁰. Örneğin; davalı idare yanında davaya katılan ve dava edilen işlemin iptal edilmemesinde doğrudan hak ve menfaati bulunan müdahile, davalı idarenin kanun yollarına başvurmadığı hallerde, iptal kararına karşı tek başına kanun yollarına başvurma hakkının tanınmaması, çoğu kez kendisinin mahkemeye erişim hakkının ihlali sonucunu doğurabilir. Zira; böyle bir durumda müdahilin erişebileceği tek yargı mercii istinaf ya da temyiz mercii olup; mahkemeye erişim hakkı kanun yolları mercilerine başvuru hakkını da kapsamaktadır⁶²¹. Nitekim yukarıda da belirttiğimiz gibi, bazı Danıştay kararlarında mahkemeye erişim hakkından hareketle, davalı idare yanında davaya müdahil olan üçüncü kişinin, davanın sonuçlarından doğrudan doğruya etkilenmesi durumunda tek başına kanun yoluna başvurabileceği kabul edilmiştir⁶²². Buna karşın, diğer pek çok Danıştay kararında, mahkemeye erişim hakkının ihlal edilip edilmediği tartışılmaksızın, müdahilin yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı usulî işlemleri yapamayacağından bahisle, tek başına kanun yolları başvurusu yapamayacağı kabul edilmiştir⁶²³. Benzer şekilde, Anayasa Mahkemesi de davalı idare yanında davaya katılan müdahillerin, davalıdan bağımsız olarak yaptığı kanun yolları başvurularının incelenmeksizin reddedilmesi ile, mahkemeye erişim hakkının engellenmeyeceği görüşündedir⁶²⁴. Hatta, imar planı değişikliğinde, idare aleyhine karar verilmesine rağmen idarece kanun yoluna (temyize) başvurulmaması üzerine, plan değişikliğinden olumsuz etkilendiğini belirten müdahiller tarafından yapılan temyiz başvurusu, Danıştay İdari Dava Daireleri

⁶¹⁹ Kaplan, *İdari Yargılama Hukuku*, s.485.

⁶²⁰ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.407.

⁶²¹ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.407.

⁶²² Bkz.: Danıştay 6.D., 12.04.2017., E.2017/915., K.2017/2524. (<https://www.lexpera.com.tr>)

⁶²³ Bkz.: Danıştay İDDK, 27.02.2017., E.2016/3252., K.2017/851. Aynı yönde: Danıştay 5.D., 09.09.2015., E.2015/3175., K.2015/6222. (<https://www.lexpera.com.tr>)

⁶²⁴ Bkz.: AYM, *Fernas İnşaat A.Ş.*, Başvuru No.: 2015/10572, 12.09.2018. (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>)

Kurulunca, müdahilin kararı temyiz yetkisi olmadığı gerekçesiyle, incelenmeksizin reddedilmiştir. Müdahil, mahkemeye erişim hakkının engellendiği iddiasıyla, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur. Yüksek mahkeme; *"...müdahile, asıl tarafın iradesinden bağımsız olarak hükmü temyiz edebilme hakkı tanınması biçiminde bir anayasal zorunluluk bulunmamaktadır. Somut olayda, ilk derece mahkemesinde görülen davanın asıl tarafının (yani idarenin) aleyhine kurulan hükmü temyiz etmeyerek yargılamaya devam edilmesi yolunda bir iradesinin bulunmadığı gözetildiğinde, fer'i müdahil olan başvurucunun tek başına yaptığı temyiz isteminin incelenmeksizin reddedilmesinin, mahkemeye erişim hakkına ilişkin anayasal güvencelere müdahale teşkil eden bir yönü bulunmamaktadır"* diyerek söz konusu talebi reddetmiştir⁶²⁵.

Görüldüğü gibi, davaya katılanın, yanında katıldığı taraftan ayrı bir şekilde hareket edemeyeceği ve bu nedenle kendiliğinden kanun yoluna başvuramayacağı genel kabuldür. Ancak AY.m.36 gereğince, davanın asli tarafının yanında yer alan katılanın, davadaki çıkarının iyi niyet kurallarınca korunması için, gerekeni yapmadığı durumlarda, artık katılan kanun yolları başvurusunu ve doğal olarak da istinaf kanun yolu başvurusunu yapabilmelidir⁶²⁶. HMK'da fer'i müdahilin tek başına kanun yoluna başvurup başvuramayacağına dair bir hüküm de bulunmamaktadır. Bu bağlamda, fer'i müdahil, yanında katıldığı tarafın kanun yolundan feragati söz konusu değilse, kanun yoluna başvurabilmelidir⁶²⁷. Aynı şekilde, fer'i müdahil, somut uyuşmazlığın niteliği dikkate alınmak ve asli tarafın çıkarlarına olumsuz etkilememek şartıyla kararın kendisiyle ilgili kısmı hakkında da tek başına istinaf kanun yoluna başvurabilir⁶²⁸.

İdari davaların doğası gereği müdahil, davaya katılan taraf olmasa da dava konusu uyuşmazlığın kendisinin hak ve menfaatlerini ilgilendirmesi nedeniyle, verilecek karardan doğrudan doğruya etkilenebilmektedir. Bu nedenle, müdahilin yalnızca katıldığı tarafın işlemlerine bağlı olması adil olmayan sonuçlara yol açabilir. Bu bağlamda, idari yargılama usulünde müdahile tek başına kanun yollarına başvurabilme imkânının sağlanması; maddi gerçeğin doğru ve eksiksiz bir şekilde ortaya çıkarılmasına, kamu yararının gerçekleştirilmesine, idarenin hukuka uygun

⁶²⁵ Bkz.: AYM, *Akdeniz İnşaat ve Eğitim Hizmetleri A.Ş.*, Başvuru No.: 2015/12909, 27.09.2018. (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr>)

⁶²⁶ Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, s.443.

⁶²⁷ Pekcanitez, *İdari Yargıda Fer'i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir Mi? (Karar Tahlili)*, s.591-601.

⁶²⁸ Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, s.443.

hareket etmesine ve nihayetinde hukuk düzeninin idari yargı tarafından korunmasına katkıda bulunur⁶²⁹.

Yukarıda açıklandığı üzere gerek doktrinde gerekse de uygulamada, fer'i müdahilin kanun yoluna başvurulabilmesi hususunda, görüş birliği bulunmamaktadır. Geline bu noktada, Danıştay Başkanının başvurusu üzerine, konu İçtihatları Birleştirme Kurulu önüne taşınmış ve böylece çelişen içtihatların birleştirilmesi sağlanmıştır. HMK'daki yasal düzenlemede, müdahilin tek başına kanun yoluna başvurup başvuramayacağı hakkında bir açıklık olmasa bile, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve idari yargının amacı ve bu amacın gerekliliklerinden hareket eden, Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu; müdahilin hukuksal yetkilerine ilişkin olarak⁶³⁰ *“yanında katıldığı tarafın temyiz yoluna başvurmaması halinde tek başına kanun yoluna başvuramayacağına”* ilişkin çelişkili kararlar bakımından, içtihatların birleştirilmesi gerektiğini kabul ederek, içtihatların *“yanında katıldığı tarafın kanun yollarına başvurmaması halinde, müdahilin tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmamak şartıyla tek başına başvurabileceği”* yönünde birleştirilmesine karar vermiştir⁶³¹.

Anılan Danıştay İBK kararında, *“...her ne kadar tarafın sahip olduğu tüm haklardan onun gibi faydalanması mümkün değil ise de, taraf yanında konumlanan müdahil de adil ve hakkaniyete uygun yargılanma, mahkemeye erişim, yargısal korunma talep edebilme, hukuki dinlenilme haklarından faydalanması gerekir...”* denilerek, müdahale kurumunun, temel hak ve özgürlüklerle olan güçlü etkileşimine vurgu yapılmıştır. Ayrıca kararda, müdahale kurumunun amacına ilişkin ve müdahilin tek başına usul işlemleri yapabilmesi bakımından mevcut olan yetkisinin sınırı olarak, *“asıl tarafın iradesiyle açıkça çelişmeme”* haline dikkat çekilmiştir. Buna göre, söz konusu kararda önem arz eden husus, müdahilin yapacağı işlemin, yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamaları ile açıkça çelişmemesi gerekliliğidir⁶³².

⁶²⁹ Atay, *İdari Yargılama Hukuku*, s.443.

⁶³⁰ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükmünün İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.336-337.

⁶³¹ Danıştay İBK, 03.02.2023 tarih ve 2021/4 E., 2023/1 K. numaralı kararı. (25.05.2023 T., 32201 sayılı R.G.)

⁶³² Bkz.: *“... Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamalarıyla çelişkili olmamak ve onun çıkarlarına halel getirmemek kaydıyla müdahilin her türlü usul işlemi yapabilmesi mümkün hale geldiğinden, yanında katıldığı tarafın bir usul işlemini yapmamış veya yapamamış olması gibi durumlarda, işlemin sadece müdahil tarafından yapılmasından yola çıkılarak, bunun tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olacağından ya da çıkarlarına zarar vereceğinden söz edilemez. Aksine bir yorum, müdahillik müessesesinin getiriliş amacına uygun düşmeyecektir. Burada*

Hukukun genel ilkeleri yönünden gerçekleştirilen incelemede; “makul süre”, “hukuki belirlilik”, “hak arama hürriyeti” ve “adil yargılanma hakkı” gibi birbiriyle çatışabilecek ama aynı zamanda bu çatışma sonucu denge de yaratabilecek ölçütler olarak da değerlendirilebilecek kavramların, bu bağlamda gözden geçirilmesi yararlı görülmüştür. Buna göre, müdahilin tek başına kanun yollarına başvurabilmesini savunan görüş, “hak arama hürriyetine” dayanırken; aksi görüşte olanlar ise, “hukuki belirlilik” ve “makul süre” ilkelerine vurgu yaparak, bu durumun kabul edilmesi halinde, davanın tarafları için hukuki belirsizlik yaratılacağını ve yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmasının engelleneceğini savunmaktadırlar. Fakat anılan İBK kararında da belirtildiği gibi, idari yargının adil yargılanma hakkını da göz ardı etmeyerek ve anılan bu çelişkili ilkeler arasında denge kurarak karar vermesi gerekmektedir⁶³³. Nitekim, karar uyarınca, “...davaya müdahale konusu, İdari Yargılama Usulü Kanunu’nda idari yargının özellikleri kapsamında ayrıca düzenlenmeyerek, bu hususta Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na yollama yapıldığından, hukuk usulüne özgü olarak düzenlenen bu müessese[nin], idari yargılama hukuku bakımından incelenirken; idari yargının amacı, işlevi, etkinliği, kendine özgü nitelikleri ve idari yargılama usulüne hakim olan temel ilkeler ile kanun yollarına başvurunun etki ve sonuçlarının, ilgili usul hükümleri ile birlikte değerlendirilmesi ve bu müessesenin idari yargıya göre yorumlanması gerekmektedir...”

“...İdari davaların özellikleri gereği bazı durumlarda müdahil, hukuk usulüne nazaran idari yargıda uyuşmazlığın konusu ile doğrudan ilgili olabilmektedir veya müdahil ile yanında katıldığı taraf arasındaki ilişki dava konusu edilmektedir. Bu çerçevede müdahil, davanın şekli anlamda tarafı olmasa da dava konusu uyuşmazlık maddi anlamda müdahilin hak ve menfaatini ilgilendirmekte ve müdahil verilecek kararın neticesinden doğrudan etkilenmektedir. Buna göre, idari yargıda müdahilin yalnızca yanında katıldığı tarafın işlemlerine bağlı kılınması, adil olmayan sonuçlar doğurabilecektir...” denilmektedir.

Karardaki bir diğer önemli nokta ise, “re’sen araştırma ilkesine” yapılan vurgudur. Buna göre, konunun esas yönünden incelenmesi sonucunda, müdahilin,

önem arz eden husus, müdahilin yapacağı işlemin yanında katıldığı tarafın işlem ve açıklamaları ile çelişmemesi gerekliliğidir...”

⁶³³ Atay, İdari Yargılama Hukuku, s.443.

davanın taraflarından bağımsız olarak tek başına kanun yollarına başvurabilmesinin, re'sen araştırma ilkesinin benimsenmiş olduğu idari yargılama hukukunda, özellikle kamu yararının gerçekleştirilmesine hizmet edeceği ve böylece kanun önünde eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesi işlevinin yerine getirilmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Anılan İBK kararında: “...*Bu açıklamalar çerçevesinde, idari yargının kendine özgü özellikleri göz önüne alınarak konu değerlendirildiğinde, Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile tarafın işlem ve açıklamalarına aykırı olmayan her türlü usul işlemini yapma hakkı tanınan müdahilin, yanında katıldığı taraf hakkında verilen karara karşı tek başına kanun yoluna başvurabilmesinin, adil yargılanma hakkının temini bakımından gerekli olduğu neticesine ulaşılmıştır...*” denilmektedir.

Bu gerekçelerin dışında, söz konusu konu, farklı bir açıdan ele alındığında; bilindiği gibi, insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler ile kanunlar çatıştığında, sözleşme hükümlerinin uygulanması gerekir (AY.m.90). Böyle bir yazılı beyan durumunda, asıl taraf kanun yoluna gitmese dahi, müdahilin kanun yollarına başvuru hakkı önlenmemelidir. Aksi durum, AİHM'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinin ihlali anlamına gelecektir. İşte bu bağlamda, öğretide, *Akyıldız* tarafından, “*objektif tarafa uygunluk yorumu*” önerilmektedir⁶³⁴. Buna göre, HMK.m.68, müdahilin, asıl tarafın sadece objektif iradesini dikkate almak zorunda olduğunu aktarmaktadır. Bu durum, asıl tarafın davada bulunduğu konuma, yani davacı ve davalı oluşuna göre uygun gerekli işlemleri yapması halinde, objektif taraf iradesine uygun davranılmış olacağı anlamına gelmektedir ki, aleyhe bir karara karşı kanun yollarına başvurulmasının bu kapsamda kalacağı açıktır. Yani yazar, kanunun salt lafzi yorumundan kaynaklanan ve idari yargının gereklerine uygun olmayan söz konusu bu sorunun, objektif taraf yorumuna göre, içtihat yoluyla aşılabilmesinin mümkün olduğunu; eğer bu mümkün olmaz ise, bu konuda yasal bir düzenlemeye ihtiyaç olacağını savunmaktadır. Özellikle, başka bir hukuksal imkânı olmadığı için, davada müdahil olarak yer almak zorunda kalınması halinde, aslında davanın gerçek (objektif-maddi) tarafını teşkil eden ve hakkı, söz konusu davanın sonucuna bağlı bulunan fer'i müdahilin, dava sürecine ilişkin yetkilerinin bu şekilde taraf iradesine bağımlı

⁶³⁴ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.347.

kılınmasının, idari yargının ve hukuk devletinin gerekleri ile bağdaşmayacağı açıktır⁶³⁵.

Sonuç olarak, anılan bu Danıştay İBK kararı ile, adil yargılanma hakkının bir yansıması olan hak harama hürriyetinin güçlendirildiği ve böylece dava sonucunda hakkı veya menfaati etkilenecek olan üçüncü kişiler, haklarını koruma altına alma ve yanında katıldığı tarafın kanun yoluna başvurmaması halinde dahi, onun işlem ve açıklamalarına açıkça aykırı olmaması şartıyla, tek başına kanun yollarına başvurarak, kendi hukuki menfaatlerini koruyabilme imkanına kavuşmuşlardır. Böylece davaya katılan fer'i müdahil, adil ve hakkaniyetli yargılanmış, mahkemeye erişmiş, kendisi hakkında hukuki koruma talep edebilmiş ve hukuki yararı ölçüsünde, hukuki dinlenilme hakkından da daha fazla yararlanabilir bir konuma gelmiştir.

Ayrıca, bu İBK kararı ile, idari yargılama usulünde müdahillik kurumuna ilişkin olarak uygulamada ortaya çıkan sorunlardan birisi, içtihadı yoldan aşılmaya çalışılmış ve böylece, idari yargının gelişiminde, Danıştay'ın içtihat mahkemesi yönü bir kez daha öne çıkmış bulunmaktadır⁶³⁶. Her ne kadar durum böyle olsa bile, bize göre, anılan bu sorunların kesin çözümü, gerekli yasal düzenlemenin yapılmasından geçmektedir. Elbette bir yasal düzenleme yapılana kadar, yargısal içtihatlarla, müdahale kurumunun amaçlarına ve insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşme hükümleri de dahil olmak üzere, üst hukuk normlarına göre yapılacak yorumlarla, oluşan sorunların çözülmesi gerekmektedir. Böylelikle, davaya müdahale hususu, İYUK.m.31'den ayrılarak idari yargının kendi niteliğine uygun şekilde, ayrı bir maddede düzenleme konusu yapılmış olur ve nihayetinde ise, idari yargının özelliği ve ihdas edilecek yeni madde de göz önünde bulundurularak, kanun yolu aşamasındaki fer'i müdahale taleplerinin kabul edilmesi, artık bir sorun olmaktan çıkar.

Tüm bu açıklamalar ışığında, ilgili İBK kararında değinilmemiş farklı bir ihtimal daha gündeme gelebilir. Mesela; kararda vurgulandığı üzere, *fer'i müdahil, yanında davaya katıldığı asli tarafın iradesine açıkça aykırı şekilde kanun yolu başvurusunda bulunamaz*. Peki, davanın asli tarafı, anılan bu iradesini ne zamana kadar ortaya koyabilir? İşte bize göre bu soru, konu bağlamında oldukça önemlidir. Farz edelim ki, davalı idare, süresi içerisinde kanun yoluna başvurmamış olsun ve

⁶³⁵ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.348.

⁶³⁶ Akyıldız, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet, Davaya Katılma ve Davanın İhbarı*, s.339.

fakat kendisine usulüne uygun şekilde tebligat yapılmış olan müdahil, içtihadı birleştirme kararı doğrultusunda, usulüne uygun şekilde kanun yolu başvurusunda bulunmuş olsun. Bu bağlamda, Bölge İdare Mahkemesi gerekli şartların varlığını tespit ederse, istinaf incelemesine başlayacaktır. İşte tam da bu sırada (yani istinaf mahkemesindeki dava devam ederken), süresinde kanun yoluna gitmeyen idare; acaba bir dilekçe ile, davanın görüldüğü BİM'e başvurup, “...benim ilgili kanun yoluna gidilmesi konusunda muvafakatim yoktur!..” der ise, istinaf incelemesi düşer mi? Bir defa, davalı idarenin süresi içerisinde kanun yoluna başvurması ve bunun üzerine istinaf incelemesine başlandıktan sonra, yani yargılama devam ederken, kanun yoluna başvuru hakkında feragat etmesi durumunda, müdahilin talebinin de düşeceği açıktır. Fakat, bizim yukarıda bahsettiğimiz soru kapsamında davalı idare, süresi içerisinde kanun yoluna gitmemiştir. Yani, davanın asli tarafının başvuru hakkı yitirilmiştir. O halde, olmayan bir şeyden de feragat edilemeyeceğine göre⁶³⁷, bizim düşüncemiz, BİM'in, davalı idarenin anılan bu talebini reddetmesi gerektiği yönündedir. Başka bir ifadeyle, davanın asli tarafının kanun yoluna başvuru hakkını yitirmesinden sonra, “...kanun yoluna gitmeyeceğim!..” şeklindeki bir irade beyanı ile mahkemeye başvurması, usulüne uygun ve süresi içerisinde kanun yoluna başvuran fer'i müdahilin, bu hakkına herhangi bir hanel getirmez. Kaldı ki, ilk derece idare mahkemesinin mutlaka doğru karar vermiş olduğunu da söyleyemeyiz. Örneğin; ilk derece mahkemesi, ihtimal dahilinde de olsa, hukuka aykırı bir işlemi iptal etmemiş veya hukuka uygun olan bir işlemi iptal etmiş olabilir. O halde, yanında katıldığı tarafın (asli tarafın), süresi geçtikten sonra, “...kanun yoluna başvurmak istemiyorum!..” şeklindeki beyanı doğrultusunda, fer'i müdahilin de kanun yolu başvurusunun düşmesi gerektiği kabul edilecek olursa, bir idari işlem, üst derece mahkemesinin denetiminden yoksun kalmış olacaktır. Bu durum ise, idari yargının varlık amacı ile bağdaşmaz. Nitekim, iptal davasının esastan kabul edilmesi ile, davalı idare için iptal kararını uygulama yükümlülüğü doğar. İşte bu nedenle idare, iptal kararı ile başından itibaren hukuken hükümsüz hale gelmiş olan işlemi, fiilen de ortadan kaldırmak zorundadır. Bu bağlamda idare; iptal edilen işlemin yapıldığı andan itibaren doğurduğu tüm etki ve sonuçları gidermek, o işleme bağlı olarak yapılmış olan işlemlerin geçerliliğine son verecek gerekli işlemleri yapmak ya da eylemlerde bulunmak suretiyle, eski durumun geri gelmesini sağlamış ve böylece iptal kararının

⁶³⁷ Benzer yönde bkz.: “...doğmamış haktan feragat geçerli değildir...” Yargıtay 2.HD., 27.06.2016., E.2016/3769., K.2016/12631. (<http://www.kazanci.com>)

gereklerine göre hareket etmiş ve kararı uygulamış olacaktır⁶³⁸. En nihayetinde ise, idare hukuka uygun davranmaya sevk edilmiş, yani idare hukukla sınırlanmış olacaktır.

⁶³⁸ Günday, *İdari Yargılama Hukuku*, s.469.

SONUÇ

Fer'i müdahale kurumunun amaçları arasında, üçüncü kişinin, derdest bir davaya katılarak dava sonunda verilecek olan hükümden olumsuz bir biçimde etkilenmesini önlemek, dava sayısının azaltılmasını sağlamak ve birbiriyle çelişen hükümlerin verilmesinin önlenmesi bulunmaktadır. Aynı zamanda fer'i müdahale kurumu, dava konusu edilmiş olan uyuşmazlığın, tüm boyutlarıyla açıklığa kavuşturulması ve gerçeğe örtüşen bir kararın alınmasına da hizmet etmektedir. Fer'i müdahilin, görülmekte olan davanın sonucundan etkilenmesi hususu, idari yargılama hukukunda da önem arz etmektedir. Şöyle ki; idari yargıda üçüncü kişilerin, özellikle iptal davası sonunda verilen hükümden doğrudan doğruya etkilenmesi söz konusudur. Zira iptal davası, objektif nitelikleri ağır basan bir dava olduğu için veya başka bir ifadeyle iptal hükmü inşai bir hüküm olduğu için, davanın tarafları dışındaki üçüncü kişilerin hak veya menfaatlerinin etkilenmesi daha muhtemeldir. Anılan bu sebeplerin bir gereği olarak, idari yargıda, sadece davacının değil ve fakat davacı ile aynı durum ve konumda olan kişilerin (yani üçüncü kişilerin) de menfaatlerini ihlal eden işlemlere karşı açılan davalarda verilen iptal kararlarının sonuçlarından, davacı ile birlikte yararlanacağı kabul edilmektedir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu, medeni yargılama hukukuna, davanın ihbarı ve fer'i müdahale kurumları bakımından, bir yollama yapmış olsa da fer'i müdahaleye ilişkin medeni yargılama hukuku hükümlerinin, hiçbir değişikliğe uğratılmadan uygulanması doğru bir yaklaşım olmaz. Zira, medeni yargıda dava malzemesinin toplanmasında geçerli olan ilke *tarafılarca getirilme ilkesi* iken; idari yargıda *re'sen araştırma ilkesi* geçerlidir. Bu ilkeye göre, hâkim davadaki vaka ve delilleri kendisi araştırır. O halde re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı bir yargılama usulünde, üçüncü kişilerin davaya katılabilmesi için, taraflardan birisinin ihbarına gerek olmamalıdır. Nitekim bu bağlamda, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda, medeni yargıdan farklı olacak şekilde, ihbarın, Danıştay ve mahkemeler tarafından kendiliğinden yapılabilmesi öngörülmüştür. Anılan bu düzenlemenin, gerçekten de idari yargılama hukukunun; ilke, amaç ve özellikleri dikkate alındığında, yerinde olduğu söylenebilir.

İdari yargının varlık amaçlarından birisi, idarenin yapmış olduğu işlem ve eylemlerin hukuka uygunluğunun denetlenmesi, yani idarenin hukuka uygun davranmasının sağlanması olduğuna göre; mahkemelerin, idareyi yargısal yönden

denetlenirken dava malzemesinin toplanmasında taraflardan bağımsız olması gerekmektedir. İşte mahkemeler bundan dolayı, davada verilecek olan hükümden etkilenme ihtimali bulunan üçüncü kişileri, kendiliğinden davaya çağırabilmelidir. Yani medeni yargılama usulündeki gibi, üçüncü kişilerin davaya katılabilmesi için, kendilerinin talebi veya taraflarca davanın ihbar edilmesinin beklenmemesi gerekir. İşte bunu sağlayacak olan kurum ise, davanın re'sen ihbarıdır. Bu bağlamda, re'sen ihbar kurumu, ihbara ilişkin medeni yargılama hukukunda geçerli olan bazı düzenlemeleri de anlamsız kılmaktadır. Şöyle ki; HMK'da ihbarın, "*tahkikat sonuçlanıncaya kadar*" yapılabilmesi ve davanın üçüncü kişiye "*rücu ilişkisi*" bağlamında ihbar edilebilmesi öngörülmüştür. Özel hukuk ilişkileri bağlamında, davanın ihbarının temelinde rücu ilişkisinin bulunması olağandır. Oysa, idari yargıda açılan bir davanın kaybedilmesi halinde, bir rücu ilişkisinin gündeme gelme olasılığının çok daha ötesinde, bir menfaati veya hakkı etkilenebilecek olan kişiye davanın ihbarı söz konusu olacaktır. Çünkü, davaya müdahale ve davanın ihbarı konularının, idari yargılama hukukunda, hak veya borç ekseninden ziyade, menfaat odaklı bir bakış açısıyla ele alınması gerekmektedir. Öte yandan ihbarın, davada tahkikat sonuçlanıncaya kadar yapılabilmesinin öngörülmüş olması, idari yargının yapısı ve idarenin hukuka uygun hareket edip etmediğinin yargısal yoldan denetlenmesindeki üstün kamu yararına yönelik amaçla bağdaşmaz. Zira, idari yargı yerlerinin re'sen tahkik yetkisi dava sonuçlanıncaya kadar devam edeceğinden ve mahkemece dava sonuçlanıncaya kadar her türlü bilgi, belge ve kanıtın inceleme konusu yapılması imkânı bulunduğu (İYUK.m.20/1), bu yargı kolunda davanın sonuçlanmasına kadar, yani tüm yargılama boyunca ve hatta kanun yolu aşamasında bile ihbarın yapılabilmesi mümkündür.

Türk İdare Hukuku'nda özellikle benimsenen idari rejimin özellikleri göz önüne alındığında; öncelikle idari işlemler, hukuka uygunluk karinesinden yararlanır, tek yanlıdır ve icrailik özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, idare, bir işlem yaparken, yasalarda düzenlenen istisnai haller dışında, ilgili işin muhataplarına danışmadan ya da onların görüşleri ile bağlı olmaksızın tek yanlı olarak işlemini yapar. Üstelik söz konusu bu işlemler, muhatabına ulaştığı anda hukuksal sonuçlarını da derhal doğururlar. Öyle ki, kanun, doğrudan yani araya herhangi bir yargı kararı girmeksizin icra edebilme yetkisini de idareye vermiştir. İdareye tanınan bu ve benzeri üstün yetkiler ile kamu gücü ayrıcalığı, zaten niteliği itibarıyla teşkilatlı bir yapıya sahip

bulunan idare karşısında, bireyi daha da zayıf bir hale getirmektedir. Bu nedenle, bireyin idare karşısındaki dezavantajlı konumunun; idari yargılama hukukundaki usul kurallarıyla daha avantajlı hale getirilip dengelenmesi ve böylece bireyin son derece güçlü olan idare karşısındaki hak arayışının, anlamlı hale gelmesi sağlanmalıdır. İşte bunun sağlanmasının yolu da davaya müdahale imkanının, dava sonucundan etkilenecek olan üçüncü kişilere tanınmış olmasından geçmektedir. Müdahale kurumu sayesinde, görülmekte olan bir davanın dışında kalan ama zarara uğraması tehlikesi bulunan kişilere; mahkemeye erişim hakkı, adil yargılanma hakkı, hak arama özgürlüğünü kullanabilme ve savunma hakkı gibi en temel hak ve özgürlüklerden yararlanma imkânı da sunulmuş olacaktır.

İdari yargılama hukukunda öteden beri içtihat birliğinin sağlanamadığı ve uygulamada tartışmalara sebebiyet veren, fer'i müdahilin dava sonunda verilen hükme karşı, tek başına kanun yoluna gidip gidemeyeceği hususu, Danıştay İBK kararı ile aşmaya çalışılmıştır. Anılan bu Danıştay İBK kararı doğrultusunda, fer'i müdahile, tek başına kanun yoluna başvurma imkanının tanınması ile; adil yargılanma hakkının bir yansıması olan hak arama hürriyeti güçlendirilmiş ve böylece dava sonucunda hakkı veya menfaati etkilenecek olan üçüncü kişiler, haklarını koruma altına alma ve yanında katıldığı tarafın kanun yoluna başvurmaması halinde dahi, onun işlem ve açıklamalarına açıkça aykırı olmaması şartıyla, tek başına kanun yollarına başvurarak, kendi hukuki menfaatlerini koruyabilme imkanına kavuşmuşlardır. Bu durum adil yargılanma hakkının da bir gereğidir. Söz konusu karar uyarınca, tek başına kanun yoluna gidebilen müdahilin; İBK kararında yer alan gerekçeler de göz önünde bulundurulduğunda, davadaki durumunun da güçlendiği ve yine haklarının genişlediği söylenebilir. Öyle ki, artık bu karar sonrasında fer'i müdahilin, (tek başına) yürütmenin durdurulmasını talep edebilmesi, yürütmenin durdurulması kararına karşı itiraz edebilmesi ve duruşma talep edebilmesi mümkün hale gelmiştir.

Yukarıda izah ettiğimiz tüm bu gerekçeler doğrultusunda, davanın ihbarı ve davaya müdahale kurumları bağlamında, İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılacak olan bir değişiklik ile, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na yollamada bulunulması usulünden vazgeçilmeli ve bunun yerine söz konusu kurumların, idari yargılama usulünün ilke, amaç ve özellikleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkan, Mine. *Pekcanıtez Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15.Bası, 2017.
- Akkaya, Tolga. *Medeni Usul Hukukunda İstinaf*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.
- Aksoylu, Özge. “İdari Yargılama Hukukunda Müdahilin Bağımsız Olarak Kanun Yoluna Başvurma Hakkı”. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sy.1 (2020): 55-17.
- Akural, Sami ve Çetin Zıylan. *Danıştay Sekizinci Daire Kararları*. Ankara: Güven Matbaası, Sıra No: 52, 1963.
- Akyıldız, Ali. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukunda Uygulanması Bağlamında Ehliyet (Objektif Ehliyet), Davaya Katılma (Asli ve Fer’i Müdahale) ve Davanın İhbarı*. Ankara: Danıştay Yayınları No:115, 155. Yıl Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu, 2023, s.275-350.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya. *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Yayınları, 9.Baskı, 2023.
- Akyol Aslan, Leyla. *Medeni Usul Hukukunda Davadan Feragat*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.
- Alan, Nuri. “İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy 2 (1998): 517-560.
- Alan, Nuri. *İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü Sempozyumu-Açılış Konuşması* Ankara: Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No.: 63, 2003, s.7-8.
- Alangoya, Yavuz. *Medeni Usul Hukuku Esasları*. İstanbul: Kendi Yayınları, 2003.
- Ansay, Sabri Şakir. *Asli Müdahale*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.7, S.3, 1950.
- Aral, Kenan. *Danıştay Muhakeme Usulü*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1965.
- Arslan, Ramazan, Ejder Yılmaz, Sema Taşpınar Ayvaz ve Emel Hanağası. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 9.Bası, 2023.

- Arslan, Ramazan. *Medeni Usul Hukukunda Yargılamanın Yenilenmesi (İade-i Muhakeme)*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1977.
- Asker, Serkan. *İdari Yargıda Silahların Eşitliği ve Çelişmeli Yargılama İlkeleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Aslan, Kudret. *Medeni Usul Hukukunda Davanın Geri Alınması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Aslan, Zehreddin (Editör). *Açıklamalı ve İçtihatlı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayınları, 3.Baskı, 2022. (Aslan Ed.)
- Aslan, Zehreddin. *İdari Yargılama Hukukunda Yürütmenin Durdurulması*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2017.
- Atalı, Murat, İbrahim Ermenek ve Ersin Erdoğan. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 6.Baskı, 2023.
- Atalı, Murat. *Medeni Usul Hukukunda Davanın İhbarı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2007.
- Atalı, Murat. *Pekcanitez Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15.Bası, 2017.
- Atay, Ender Ethem. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2.Baskı, 2023.
- Azrak, Ali Ülkü. *İptal Davalarının Objektif Niteliği Üzerine Düşünceler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Onar Armağanı, 1977.
- Belgesay, Mustafa Reşit. *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, No.:104, 1939.
- Berk, Kahraman. *İdari Yargılama Usulü Kanunu'na Göre İlk İnceleme*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2008.
- Berki, Şakir. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. Ankara: Ege Matbaası, 1959.
- Bilge, Necip ve Ergun Önen. *Medeni Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:442, 3.Baskı, 1978.
- Bilge, Necip. *Medeni Yargılama Hukukunda Karar Düzeltme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1973.

- Bilgen, Pertev. *İdare Hukuku Dersleri- İdare Hukukuna Giriş*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1999.
- Budak, Ali Cem ve Varol Karaaslan. *Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 5.Bası, 2021.
- Budak, Ali Cem. *Üçüncü Kişilerin Haklarının Korunması*. İstanbul: Beta Yayınları, 2000.
- Candan, Turgut. *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Yetkin Yayınları, 9.Baskı, 2022.
- Cin, Halil ve Ahmet Akgündüz. *Türk Hukuk Tarihi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi, 1989.
- Cin, Halil ve Gül Akyılmaz. *Türk Hukuk Tarihi*. Konya: Sayram Yayınları, 2015.
- Coşkun, Sabri ve Müjgan Karyağdı. *İdari Yargılama Usulü-Örnek İçtihatlar Yorumları*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2001.
- Çağlayan, Ramazan. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 15.Baskı, 2023.
- Çınarlı, Serkan, Selami Demirkol, Oğuzhan Güzel, Baykal Ağar ve Kerim Azak. *Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu Emsal Kararları 2020*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2021.
- Çırakman, Erol. *Hukuk Yargılama Usulünün İdari Yargıda Uygulanması*. Ankara: İdari Yargıda Son Gelişmeler Sempozyumu, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları No: 33, 1982.
- Demircioğlu, Yaşar. *Medeni Usul Hukukunda İnsan Hakları ve Adil Yargılanma Hakkı Güvenceleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2007.
- Derdiman, R. Cengiz. *İdari Yargının Genel Esasları*. İstanbul: Aktüel Yayınları, 2004.
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 1993.
- Dinç, M. İlhan ve Turgut Candan. “İdari Yargılama Usulünde Davanın İhbarı (Duyurulması)”. *Danıştay Dergisi*, sy 84-85 (1992): 3-8.
- Duran, Lütfi. “İdari Yargı Adlileşti”. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi* 3, sy.1-3 (2011): 53-83.

- Duran, Lütfi. *Türkiye Yönetiminde Kargaşa*. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1988.
- Edis, Seyfullah. *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:445, 1979.
- Eraslan, Zeki. *Şûrâ-yı Devletten Danıştaya Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşüm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-1., 4.Dizi, S.2, 2018.
- Erdal, Muhammet. *İdari Yargıda Fer'i Müdahale*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2009.
- Erdönmez, Güray. *Pekcanıtez Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 15.Bası, 2017.
- Ergen, Cafer. *İdari Yargılama Usulü Kanunu Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayınları, 2008.
- Erkut, Celal ve Selçuk Soybay. *Anayasa ve İdari Yargılama Usulüne İlişkin Kanunlar*. İstanbul: Beta Yayınları, 2001.
- Erkut, Celal. *İdari Yargının Yeniden Yapılandırılmasında Yargılama Hukuku Kurallarının Etkinleştirilmesi Sorunu*. Ankara: Danıştay Sempozyumu-İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No:63, 2003.
- Erkut, Celal. *Türkiye’de Yürütülen İdari Yargı Reformları*. Ankara: TBB Yayını-Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve İdari Yargı Sempozyumu 2003.
- Eroğlu, Yaşar. “Danıştay Kanunu’yla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’na Atıf Yapılmayan Hallerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin Danıştay’da Uygulanışı”. *Danıştay Dergisi* 3, sy.8 (1973): 24-32.
- Gören Ülkü, Nazlı. “Dava Ortaklığı veya Davaya Müdahale Halinde Hâkimin Reddi Talebinde Bulunabilecek Kimseler”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16, (2014): 1613-1624.
- Görgün, Şanal, Levent Börü ve Mehmet Kodakoğlu. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2023.
- Gözübüyük, A. Şeref ve Turgut Tan, *İdare Hukuku Cilt II- İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 10.Baskı, 2022.
- Günel, A. Nadi ve Mehmet Üçer. *Roma Hukuku Kavram ve Kurumları*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2023.

- Günday, Metin. *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargıda Uygulanma Alanı*. Ankara: Danıştay Sempozyumu-İdari Yargının Yeniden Yapılandırılması ve Karşılaştırmalı İdari Yargılama Usulü, Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Yayınları, No:63, 2003.
- Günday, Metin. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2.Baskı, 2022.
- Gürbüz, Reşit. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 3.Baskı, 2020.
- Hacımuratlar, Zeliha. *İdari Usule Katılım*. Ankara: Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Hanağası, Emel. *Medeni Yargılama Hukukunda Silahların Eşitliği*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Işıklar, Celal. “İdari Yargılamada İlk İncelemenin Sıra, Düzen ve Usulü”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 1, sy.6 (2011): 69-140.
- İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı -Kamu ve Özel Hukuk Alanlarında Ortak Yargısal Hak ve İlkeler*. İstanbul: Beta Yayınları, 2.Baskı, 2005.
- Kalabalık, Halil. *İdari Yargılama Usulü Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları, 16.Baskı, 2022.
- Kalafat, Ahmet. “İdari Yargılama Usulü Kanunu’na Göre Davanın İhbarı”. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sy.14 (2008): 157-173.
- Kaplan, Gürsel. *İdari Yargıda Dava Açma Süreleri*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2007.
- Kaplan, Gürsel. *Fransız İdari Yargılama Hukukunda Kararlara Karşı Başvuru Yolları*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2016.
- Kaplan, Gürsel. *İdari Yargılama Hukuku*. Bursa: Ekin Yayınevi, 9.baskı, 2023.
- Karadeniz Çelebican, Özcan. *Roma Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2014.
- Karafakih, İsmail Hakkı. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1952.
- Karahanogulları, Onur. *İdari Yargı-İdarenin Hukukla Zorlanması*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2.Baskı, 2024.
- Karahanogulları, Onur. *Türkiye’de İdari Yargı Tarihi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2017.

- Karavelioğlu, Celal. *İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Kılınç, Bahadır. *Anayasa ve İdare Hukukunda Yürütmenin Durdurulması*. Ankara: Adil Yayınevi, 1998.
- Kıratlı, Metin. *Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.: 212-194, 1966.
- Kodakoğlu, Mehmet. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Asli Müdahale Sorunu”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy.28 (2017/3): 1-32.
- Kodakoğlu, Mehmet. *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*. Ankara: Legem Yayıncılık, 2018.
- Kuru, Baki ve Burak Aydın. *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 8.Baskı, 2023.
- Kuru, Baki ve Burak Aydın. *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. I, 2.Baskı, 2021.
- Kuru, Baki ve Burak Aydın. *Medeni Usul Hukuku El Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. II, 2.Baskı, 2021.
- Kuru, Baki. “Dava Şartları.” *Sabri Şakir Ansay’ın Hatırasına Armağan*, (1964): 109-147.
- Kuru, Baki. *Hukuk Muhakemeleri Usulü*. İstanbul: Demir Demir Yayıncılık, C. IV, 2001.
- Mazlum, İsmet. *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2019.
- Mumcu, Ahmet. *Adalet Kitabı-Tanzimat Döneminde Türk Hukuku*. Ankara: Kadim Yayınları, 2012.
- Nedimoğlu, Ruhi. “Danıştay’da Görülen Davalarda Katılma”. *Ankara Barosu Dergisi*, sy.1 (1976): 63-69.
- Onar, Sıddık Sami. *İcra Hukukunda Temel Bilgiler*. İstanbul: Kutulmuş Matbaası, 1968.
- Onar, Sıddık Sami. *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. İstanbul: Hak Kitabevi, C. III, 3.Bası, 1966.

- Onursal, Sami. *Kamu Davasına Müdahale*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No:293, 1968.
- Oytan, Muammer. *Danıştay'da Görülen Davalarda Yürütmenin Durdurulması*. Ankara: Ülkemiz Matbaası, 1973.
- Önen, Ergun. *Medeni Yargılama Hukukunda Sulh*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:299, 1972.
- Özekes, Muhammet. *Medeni Usul Hukukunda Asli Müdahale*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım, 1995.
- Özekes, Muhammet. *Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2003.
- Özer, Tülay. *HMUK'tan HMK'ya Medeni Usul Kanunu Tasaları*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi, 2012.
- Pamukçu, Bengü. *Medeni Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Pekcanitez, Hakan ve Nedim Meriç. *Medeni Usul Hukukunda Fer'i Müdahale*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2020.
- Pekcanitez, Hakan, Oğuz Atalay ve Muhammet Özekes. *Medeni Usul Hukuku*. İstanbul: On İki Levha Yayınları, 2023.
- Pekcanitez, Hakan. “İdari Yargıda Fer'i Müdahil Hükmü Tek Başına Temyiz Edebilir Mi? (Karar Tahlili)”. *Prof. Dr. Tufan Yüce'ye Armağan Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları* (2001): 591-601.
- Pekcanitez, Hakan. “Medeni Yargıda Adil Yargılanma”. *İzmir Barosu Dergisi*, sy.2 (1997): 35-55.
- Postacıoğlu, İlhan. *Medeni Usul Hukuku Dersleri*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1975.
- Rüzgaresen, Cumhur. *Medeni Muhakeme Hukukunda Usul Ekonomisi İlkesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2013.
- Saldırım, Mustafa. *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcının Görevleri*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2005.

- Sancakdar, Oğuz, Şükür Taşyıldız, Aylin Soykök ve Sevil Eskicioğlu. *Fransız, Türk, Federal Alman İdari Yargılama Usulü Kanunları*. Ankara: Seçkin Yayınları, 1.Baskı, 2020. (Sancakdar Ed.)
- Sarısözen, M. Serhat. “Usul Ekonomisi İlkesinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Yansımaları”. *Fatih Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1, sy.1, (2013): 63-90.
- Sarısözen, M. Serhat. *Medeni Usul Hukukunda Soru Yöneltilme ve Çapraz Sorgu*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Söğütlü, Özlem. *Roma Özel Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3.Baskı, 2022.
- Tahiroğlu, Bülent ve Belgin Erdoğan. *Roma Hukuku Dersleri*. İstanbul: Der Yayınları, 2023.
- Tanrıver, Süha. “Hukuk Yargısı (Medeni Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, sy.53 (2004): 191-215.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. I, 2024.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. II, 2022.
- Tanrıver, Süha. *Medeni Usul Hukukunda Derdestlik İtirazı*. Ankara: Adalet Yayınları, 2007.
- Tanrıver, Süha. *Yargı Teşkilatı ve Görevlileri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2022.
- Taşpınar, Sema. “Medeni Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu”. *Av. Dr. Faruk Erem Armağanı Türkiye Barolar Birliği Yayınları* sy.8 (1999): 759-787.
- Toraman, Barış. *Medeni Usul Hukukunda Bilirkişi İncelemesi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2017.
- Tosun, Mehmet ve Emre Tan. “İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, sy.5 (2015): 827-877.
- Tutumlu, Mehmet Akif. *Kuram ve Uygulama Işığında Medeni Usul Hukukunda Islah*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 7.Baskı, 2024.
- Türk, Ender. “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Işığında İdari Yargılama Hukukunda Üçüncü Kişilerin Davaya Müdahalesi”. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 13, (2013): 99-114.

- Uler, Yıldırım. *İdari Yargıda İptal Kararlarının Sonuçları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No.:281, 1970.
- Ulusoy Ali D. *İdari Yargılama Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 3.Baskı, 2022.
- Ulusoy, Ali D. *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 5.Baskı, 2022.
- Umar, Bilge. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2.Baskı, 2014.
- Üstündağ, Saim. *Medeni Yargılama Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, C. I ve II, 4.Baskı, 1989.
- Yağcı, Uğur. “İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Düzenlemeler”. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 16, sy. 1-2 (2012): 285-308.
- Yaman, Sadettin. “Adli ve İdari yargıda Davaya Müdahale (Katılma) ve İdari Yargıda Asli Müdahalenin Kabulüne Duyulan İhtiyaç”. *Terazi Hukuk Dergisi* 3, sy.22 (2008): 95-104.
- Yasin, Melikşah. “İdari Yargılama Usulünde Davaya Müdahale”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 69, sy.1-2 (2011): 439-451.
- Yasin, Melikşah. *İdari Yargılama Usulünde İspat*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2015.
- Yavaş, Murat. *Medeni Usul Hukukunda Temyiz*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2015.
- Yenice, Kazım ve Yüksel Esin. *Açıklamalı-İçtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü*. Ankara: Arısan Yayınları, 1983.
- Yıldırım, Ramazan, Serkan Çınarlı ve Kerim Azak. *Türk İdari Yargılama Hukuku Dersleri*. Ankara: Adalet Yayınevi, 4.Baskı, 2023.
- Yıldırım, Turan. *İdari Yargı*. İstanbul: Beta Yayınları, 2010.
- Yılmaz, Dilşat. “İdare Hukuku ve Özel Hukuk Arasında Yarışma Mı Uzlaşma Mı?”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4, sy.2 (2016): 163-180.
- Yılmaz, Ejder. “Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29, sy.1 (1972): 255-287.

Yılmaz, Ejder. “Usul Ekonomisi.” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 57, sy.1 (2008): 243-274.

Yılmaz, Ejder. *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. II, 4.Baskı, 2021.

Zabunoğlu, Yahya K. *İdare Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. I, 2012.

Zabunoğlu, Yahya K. *İdare Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, C. II, 2012.

TURNİTİN RAPORU

Yüksek Lisans Tez

ORJİNALLİK RAPORU

% 12	% 12	% 6	% 2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 6
2	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 2
3	nek.istanbul.edu.tr:4444 İnternet Kaynağı	% 1
4	ihsanaktas.av.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	earsiv.cankaya.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
6	Daniş, Rahşan Sertkaya. "Tasarrufun İptali Davası", Marmara Üniversitesi (Turkey), 2022 Yayın	% 1
7	openaccess.hacettepe.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
8	www.lexology.com İnternet Kaynağı	% 1

Alıntıları çıkart	Üzerinde	Eşleşmeleri çıkar	< %1
Bibliyografyayı Çıkart	Üzerinde		

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Haydar Görkem BALLIKTAŞ

Öğrenim Durumu:

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk Fakültesi	Ufuk Üniversitesi	2019
Lisans	İktisat Fakültesi / Uluslararası İlişkiler	Anadolu Üniversitesi	2022
Yüksek Lisans	Kamu Hukuku	Atılım Üniversitesi	2024

İş Deneyimi:

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
-	Avukat	-

Yabancı Diller: İngilizce

Yayınlar: -

Tarih: .../.../2024